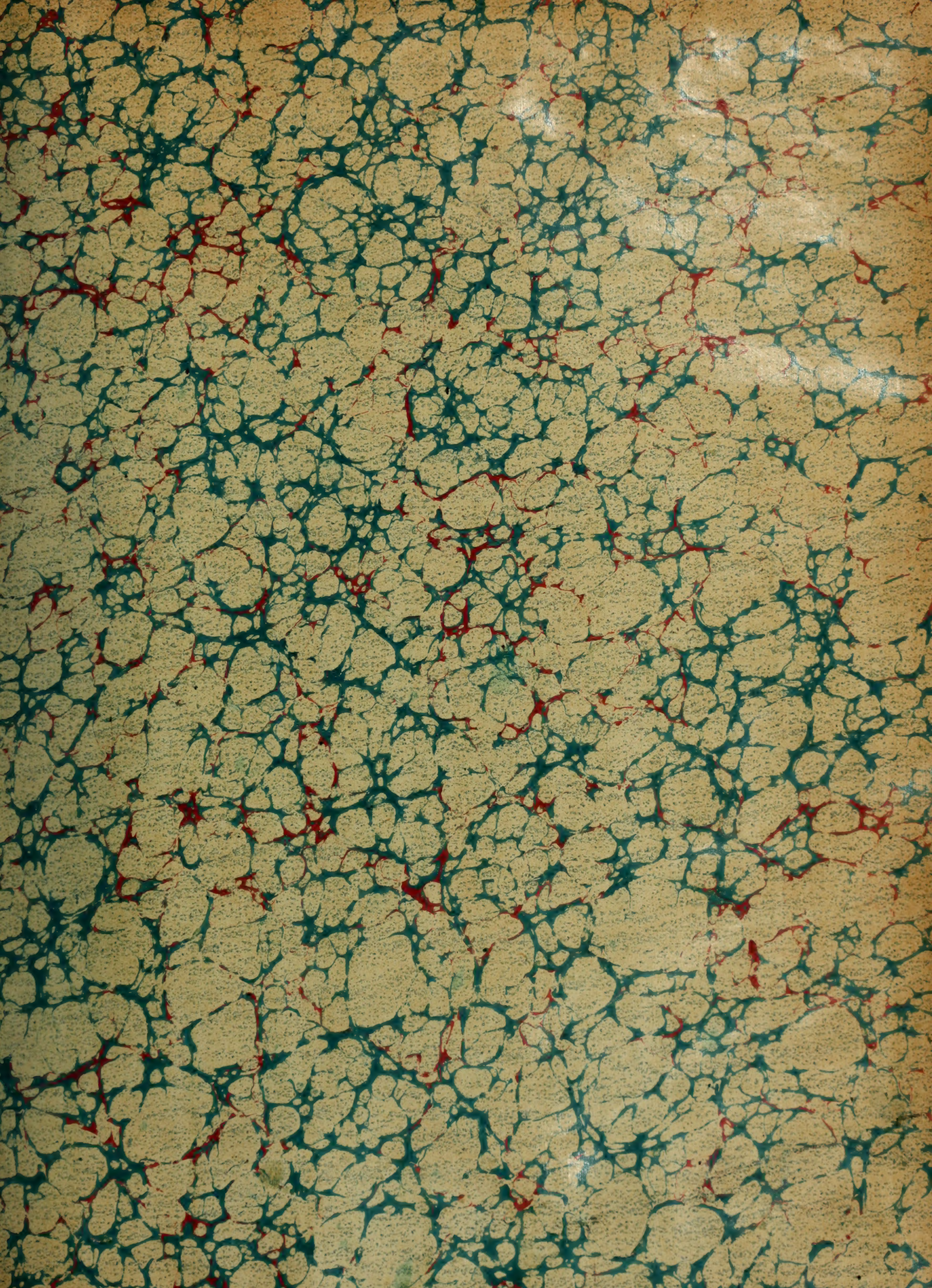
EX LIBRIS
WALTER MUIR
WHITEHILL JUNIOR
DONATED BY
MRS. W. M. WHITEHILL
1979

WHITE HILL
COLL.

The Institute of Mediaeval Studies
LIBRARY
Toronto, Ontario

TEXTES DE DRET CATALA

PRIVILEGIS I ORDINACIONS
DE LES
VALLS PIRENENQUES

EDITATS PER

FERRAN VALLS TABERNER

II

VALL D'ANEU, VALLFERRERA I VALL DE QUEROL

BARCELONA

Impremta de la Casa de Caritat

1917

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/privilegisiordin02vall

TEXTES DE DRET CATALA

COL·LECCIÓ PUBLICADA SOTA EL PATRONAT
DE L'EXCMA. DIPUTACIÓ PROVINCIAL DE BARCELONA

I DIRIGIDA PER

RAMON D'ABADAL I VINYALS

I

FERRAN VALLS TABERNER

II

PRIVILEGIS I ORDINACIONS
DE LES VALLS PIRENENQUES

BARCELONA
1917

PRIVILEGIS I ORDINACIONS

DE LES

VALLS PIRENENQUES

EDITATS PER

FERRAN VALLS TABERNER

II

VALL D'ANEU, VALLFER-
RERA I VALL DE QUEROL

BARCELONA

IMPREMTA DE LA CASA DE CARITAT

1917

INTRODUCCIO

El present volum conté, a més dels privilegis i ordinacions de la vall d'Aneu i de qualques documents relatius a la Vallferrera, la serie de privilegis de la vall de Querol; quedant per al volum següent els textes diversos referents a l'Andorra, malgrat que estigui aquesta situada entre la segona d'aquelles valls pallareses i l'altra vall cerdana. El motiu de no seguir en aquest punt un rigurós ordre geogràfic és per a poder reservar un sol volum pels documents andorrans, donat llur nombre i llur interès ben substantiu.

Com a pròleg natural del volum present anem a exposar algunes notes històriques respecte de cadascuna de les valls a les quals està consagrat.

Vall d'Aneu. — La més antiga menció que del territori d'Aneu ens ha pervingut en document autèntic de l'època carolingia és la que es troba en un diploma atorgat per l'emperador Lluís el Piadós en favor de l'esglesia d'Urgell l'any 835, dins l'enumeració de les comarques subjectes a dita esglesia.[1]

Poc després, en 839, en l'acte de consagració de la catedral urgellesa, entre el conjunt de noms de lloc de les cinc grans regions que en lo eclesiàstic estaven subjectes a aquella seu (Urgell, Cerdanya, Bergadà, Pallars i Ribagorça) hi figuren per a la vall d'Aneu els de Santa

[1] Cartulari de la Catedral d'Urgell, vol. I, f. 12. Vegi's Böhmer-Mülbacher, *Die Regesten des Kaiserreich unter den Karolingern*, p. 382.

*

María d'Aneu (dita abans Santa Deodata), Berros, Jou, Son, Isil, Alós, Esterri d'Aneu, Burgo, Servi i Espot, subsistents encara, i el d'Assor, que segons En Morelló[1] podría correspondre a l'actual Sorpe, i segons Mn. Pujol[2] equivaldría a Sorre. El que no es consignessin en aquella llista toponímica els noms, evidentment ben antics, dels actuals llocs d'Arreu, Boren, Isabarre, Gavàs, Unarre, Escalarre, Llaborre, Escart i Estahis ho explica En Morelló perquè potser no tindríen encara esglesia propia.

En 860, en el diploma atorgat per Carles el Calb en favor de l'esglesia d'Urgell[3], repetint la indicació de les comarques subjectes a dita esglesia, es fa esment del *pagus Anabiensis*. Igual menció, compresa dins la mateixa indicació, hi ha també en les butlles pontificals d'Agapet II, l'any 951, de Silvestre II, en 1001, de Benet VIII, en 1013, i de Urbà II, en 1099, confirmatories dels bens i privilegis de l'esglesia urgellitana.[4]

Políticament, la vall d'Aneu (que per sa situació s'havía lliurat indubtablement de les invasions sarraïnes) va formar part del comtat de Pallars, el qual, fou governat pels comtes de Tolosa durant una gran part del segle IX.

Fou probablement en 874 quan començà el comtat de Pallars i Ribagorça a ésser regit per comtes particulars i hereditaris. El comte Ramón I l'any 903 va fer un canvi de béns amb l'abat i monjos de Gerri, els quals n'hi donaren alguns situats *in valle Anaviense*, en el lloc anomenat Burgal.[5] En aquest lloc hi existía un monestir que havent anat decaient fou refet vers 945 pel comte Isarn de Pallars, ajudat de son germà, el bisbe Ató,

[1] *La Vall d'Aneu* («Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya», 1904, t. XIV).

[2] *L'acte de consagració i dotació de la catedral d'Urgell, de l'any 819 o 839* («Estudis romànics» 2, vol. IX de la «Biblioteca Filològica»).

[3] Vaissette, *Histoire générale de Languedoc* (ed. Privat), t. II, proves, col. 318.

[4] *Marca Hispanica*, col. 866, 957, 992 i 1027.

[5] Valls Taberner, *Els orígens dels comtats de Pallars i Ribagorça* («Estudis Universitaris Catalans», p. 13.)

els quals hi establiren una comunitat de monges de la que n'instituiren abadessa la filla del comte, apellada Ermengarda; aquesta, en 950, va fer donació del seu monestir a la famosa abadía de la Grassa.

Dels dos fills del comte Sunyer († 1011), caps de les dues dinastíes comtals que governaren els territoris pallaresos durant la XI.ª i XII.ª centuries, fou probablement el segon, Guillem († vers 1035), el que posseí una part més important de la vall d'Aneu; la seva vídua, Estefanía, i son hereu, el comte Bernat, l'any 1037 vengueren a Miró Bardina la vila de Burgo, situada *in comitatu Paliarense, in valle Anaviense.*[1] Per cert que sabem d'aquest Miró que era d'Escalarre, i que en 1046 havía mort ja; llavors, en compliment de la seva voluntat testamentaria, sos fills i marmessors Isarn i Ardmàn varen donar al monestir de Cuixà tota íntegra l'esmentada vila de Burgo, *in comitatu Paliarense, in locum quem vocant valle Anavi*, els termes de la qual vila eren *de una parte in flumine Noguera et de alia in locum quem vocant ad Aras Burgidanas et de tercia in valle Unar et de quarta in pujo quem vocant Karasoal.*[2]

Entre els comtes pallaresos Ramón IV i Artau I (fills respectivament de Ramón Sunyer i de Guillem Sunyer) fou pactat en 1064 (7 d'abril) un conveni[3] de commutació

[1] Vaissette, *Histoire générale de Languedoc* (ed. Privat), t. V, col. 430.
[2] *Marca Hispanica*, col. 1088.
[3] Aquest conveni (que ha sigut publicat per Mn. Coy, *Sort y comarca Noguera Paliaresa*, p. 188) és de la tenor següent: «In nomine Domini. Ego Artallus comes et conjux mea Lucia comitissa vobis emptoribus nostris Raymundus comes et conjux tua Valencia comitissa, per hanc scripturam vinditionis nostre et commutationis nostre vindimus vobis vel commutamus ipso castro de Rivert et ipso castro de Casteglon et ipso castro de Adonç et ipso castro de Vivo ad Lavata et ipso castro de Enrence et ipso castro de Vilba et ipso monasterio de Lavalgos et ipso castro de Eril et ipsa villa de Durro et ipsa villa de Taul et ipsa villa de Cardet et ipsa villa de Bogin et ipsa villa de Eril et ipsa villa de Balorsera. Istos castros dictos et ipso monasterio jamdicto et istas villas jamdictas hec omnia jam dicta, cum illorum terminis et pertinentias et directos, sic vendimus vobis et commutamus ego Artallo jamdicto et conjux mea suprascripta ad vos Raymundo suprascripto et conjux mea jamdicta ad vestrum plenissimum proprium alode a facere quodcumque volueritis, et de vos accepimus pretium et commutationem ipsa villa de Esil, villa de Son et ipsa villa de Ordao et ipsa villa de Issavarri, cum hoc totum que habetis et habere debetis in Anavi, cum ipso honore quem habetis in ipso

de certs castells i viles, drets i territoris, entre els quals hi figuraven d'una banda *ipsa villa de Esil, villa de Son et ipsa villa de Ordao et ipsa villa de Issavarri* i, en general, tot ço que el comte Ramón tenía *in Anavi,* així com el monestir de Sant Pere del Burgal, *cum suo honore,* i qualques altres béns, passant a poder del comte Artau. Després, i probablement sense que s'hagués encara complert plenament el primer conveni, degué esser concordat entre els dos comtes algun nou pacte (avui perdut) per virtut del qual Artau es comprometería a donar a Ramón, ultra les coses a què ja estava d'abans obligat, algunes de les que havía rebut d'aquest, més altres, i entre elles el conjunt de la vall d'Aneu. L'entrega de ço que hauría de donar Artau I a Ramón IV, no devía tenir lloc fins a 1066, any en el qual, a 30 de maig, es comprometé aquell a fer-la efectiva per al dia 7 de juny;[1] en el respectiu document[2]

Vallat et habere debetis, et ipso monasterio de Sancti Petri ad Burgal, cum suo honore hoc quem ibi habetis et habere debetis et cum ipso castro de Petrabruna et ipso castro de Reguart; et advenit ad me Artallus de genitore meo vel qualicumque voces et ad me Lucia per meum decimum sive per qualicumque voces, et est hec omnia in comitatu Paliarensis et affrontat hec omnia de totas partes infra jamdicto comitatum, et est manifestum hec omnia. Et si nos venditores et commutatores aut nullusque homo venerit de omnia jamdicta ad inrumpendum non hoc valeat vendicare, sed componat aut componamus hec omnia jamdicta in duplo et cum omni sua melioratione, et in antea firma permaneat ista carta jamdicta modo vel omnique tempore et non sit disrupta. Facta ista carta VII idus aprilis anno IV regnante Philippo rege. Sig + num Artalli. Sig + num Lucia; qui ista carta fecimus et testes firmare rogavimus. Sig + num Bertran Atonis. Sig + num Baroni Atonis. Sig + num Guido Atonis. Sig + num Guiglem Arnal. Sig + num Ponç Mir. Sig + num Rodlant Ricolf. Sig + num Petro Radolf. Sig + num Remon Giglem. Sig + num Bernard Baron. Sig + num Arnall Mir de Tost. Sig + num Hug Mir. Sig + num Alaman Altemir. Martinus presbiter rogatus scripsit et sub die et anno quo supra.» (Arxiu de la Corona d'Aragó, copies del P. Ribera, t. II, p. 344). El mateix dia otorgà Artau un document pel que prometía a Ramón el compliment del pacte, donant-ne garantíes (Arxiu de la Corona d'Aragó, Copies del P. Ribera, t. II, f. 346).

[1] La data d'aquest compromis semblaría haver d'esser reduïda al 967, si no fos que en tal any (ni en el 968) no caigueren en juny les tèmpores.

[2] Aquest acte és de la tenor següent : «Hec est conveniencia que facta est inter Raimundo comite, filio Ermesen comitessa, et Artallo comite, filio Estefanie. Facit predictus Artallus finem ad predictum Reimundo comitem de ipsa honore sua, quem tenet predictus Reimundo comitem ad diem primum de ipsa quatuor tempora de junio que inter ipsos est nominata. Et est ipsa honor que definit ei predictus Artallus in comitatum Pallierensis: In primis ipsum castrum de Leort, cum suis terminis, et ipsa vall de Spot, cum suis terminis, et ipsa vall de Anavi, cum suis terminis, et ipsa vall de ipso Ballat, cum suis terminis, et ipso castro de Tornastort et ipsa villa de Levenes et ipsa villa de Puigformici, cum suis terminis,

esmentava, entre lo que havía de remetre, *ipsa vall de Spot, cum suis terminis et ipsa vall de Anavi, cum suis terminis*, que tindríen d'anar a parar així a mans de Ramón.

Pocs anys després, en 1072, passades sens dubte diverses hostilitats entre ells, els predits comtes Ramón IV i Artau I, feren un nou conveni[1] pel qual, entre altres coses,

et ipsas franchezas de Mir Dalmaz et de Mir Galin et fratres suos et de Bertran Salla et de omnes milites alios que melius sunt de Raimundum comitem quem de Artallo comitem, et ipso castro de Reguard, cum suis terminis, et ipso castro de Toralga et suis terminis, et ipso castro de Puigmangones, cum suis terminis, et ipso castro de Tenriu, cum suis terminis, et ipso castro d'Erill, cum suis terminis, et ipso castro de Adoncem, cum suis terminis, et ipso castro de Enrencem, cum suis terminis, et ipso monasterio de Sancta Maria de Lavags, cum suis terminis et sua honorem et suos castros, et ipsa vall de Buin cum ipsas villas, prima villa de Buin et alia villa d'Urro et alia villa de Taull et alia de Erill et alia de Vallorcera et alia de Carded, cum totis suis terminis, et ipso monasterio de Sanctum Petrum de Burgal, cum sua honore, et ipsa vall de Valcingiz, cum suos castros et suis terminis, et ipso castro de Lla Peira et de Tormeda, cum suis terminis, in tale conventum ut teneant placitum inter se et faciant sibi directum et hoc credit in fide commitis, et ipsum terminum de Castellon quantum Belenger Mir tenet et mittit ei pengora ut teneat ei ipsam finem Rubion apud Raimon Guilgelm et Bernard Arnalt apud castrum de Rivert usque dum mittat Raimon Mir apud Claverolum et mittit pengora Bernard Mir apud castrum Invecing ut dicat ad illo commitem de Barchinona et illa comitessa ut solvat Arnall Mir de ipsa pengora de Arengo, et si ipse Raimundus non vult credere quod per fidem percipiat ei ipsa Artall faciat ei jurare per unum militem quem non sit de Vedtorna. Et si de ista hora in antea ego Artall qui istam finem non tibi tenuero aut tibi aut tuis aliquid forsfessero infra centum dies, sic tu me commonueris per te aut per tuo nuncio, ego faciam tibi directum et non me deved comunir sine reguard; quod si directum tibi non fecero aut comunir me devedavero, Ramond Guilgelm et Bernard Arnall aut Raimon Mir attendant ad te cum ipsos castellos et ipsa honor sine lucrum de aver per directam fidem sine engan. Facta conveniencia III. kalendas junii anno VII. Philipo regem regnantem. Sig + num Baron At. Sig + num Guarmon. Sig + num Rodger Ugubert. Testes sunt.» (Arxiu de la Corona d'Aragó, pergamí 378 de Ramón Berenguer I.)

[1] Aquest conveni és de la tenor següent: «Hec est conveniencia que facta est inter Raimundum comitem Paliarensem et Artallum comitem. Convenit namque prefatus comes Raimundus que donet ad predictum Artallum ipsas valles de Anavo; hoc quod fuit de Guillelmo Suniario, pater Artallo, per alodem, siat de prefato Artallo similiter per alodem, et hoc quod fuit et est de prenominato comite Raimundo teneat Artallo comite per fevum de predictum comitem Raimundum. Iterum convenit ei que donet ei ipso Vallato cum suas pertinencias per fevum et que donet ei ipso castro de Monterosso per alodem cum suis pertinenciis. Et iterum convenit ei que comandet ei Petro Raimundo cum ipso kastro de Claverolo que donat ad eum per fevum, salvam suam fidelitatem. Iterum comandat ad eum Rodger Umberto aut filium suum cum ipso castro de Valle Senniz cum suas pertinencias que donat ad eum per fevum salvam suam fidelitatem et istos supradictos duos kastros Claverol et Valle Senniz in tale conventum que non tollat nec mutet inde ipsos castellanos qui ibi sunt nec illorum posterita nisi per forisfactura que non posseant emendare aut noleant; et si istos castellanos aut illorum posterita de hoc seculo hobierint aut perdiderint per predictas foriasfacturas, fiant ipsos kastellanos qui ibi missuri sunt ad lodamentum et voluntatem de prenominato comite Raimundo. Iterum convenit ei Raimundus prescriptus que donet ei ipsa villa de Bor et ipsa

aquell tornava al segón *ipsas valles de Anavo,* donant-les-hi en la següent forma : ço que el comte Guillem Sunyer hi havía posseït en alou sería d'igual manera d'Artau, son fill, i ço que aquell comte hi havía posseït com a feu ho tindría aquest d'igual modo del comte Ramón.

Però també aquesta vegada es va anar retardant

de Eril et comendet ad eum Mironi Gerreta, et donat ad eum per fevum. Iterum convenit ei que dimittat ad eum ipsa honore de Sanctum Petrum de Malezas. Iterum convenit Raimundo, prenominato comite, que juret ad Artallo prescripto sua vita et sua membra et suam honorem et que unquam non apreendat eum. Iterum namque mitit in pignora Raimundo prenominato ad Artallum prescriptum ipsum castrum de Speluncha rotunda cum ipsa valle de Badanui cum suis pertinenciis in tale conveniencia que teneat Bernard et fiat per hoc suo homine de Artallo et juret ei que si Raimundo comite non tenia ista fine qui erit facta inter eos et foresfactura fazia Raimundo comite prescripto ad Artallo prenominato et inter centum dies que Artallum prescriptum querellasset ei per se aut per suum nuncium ad Raimundo comite, Raimundus jamdictum fecisset directum ad Artallum precriptum; et si non faciebat ad illum directum aut facere non voluerit inter istos centum dies jamdictos, tendat Bernardus prenominatus ad prescripto Artallo cum ipso kastro de Spelunca rotunda sive cum ipsa valle de Badanui sine engan de predicto Artallo. Et si a Bernard mors venerit similiter faciat aut faciant ipsos kastellanos aut castellanum que Raimundus comes prescriptus metra in supradictum kastrum, similiter tendat aut tendant ad Artallo prescripto et fiant suos homines et jurent ad Artallo isto sacramento prescripto sine suo engan; et si Bernardus obierit, tantum teneant sui homines istum castrum donec ipsi kastellani que Raimundus comes ibi miserit abeat afidatum ad Artallum prenominatum per sacramento et per hominatico ita sicut Bernardus prescriptus fecit. Et propter hoc quod superius scriptum est convenit Artallus prescriptus ad Raimundo comite prelibato que fenescat illi ipsum kastrum de Toralla cum suis terminis et pertinenciis et ipso chastro de Eril cum suis terminis et pertinenciis et ipsas valles de Boui et de Valle Orzera simul cum ipsas villas que modo tenet Raimundus comes et simul cum ipso cenobio de Sancta Maria de Lavais cum suis terminis et pertinenciis et ipsum kastrum de Enrense et de Adonce cum illorum terminis et pertinenciis et ipsum kastrum de Castelar similiter cum suis terminis et pertinenciis et ipsos kastros de Puimannos et de Tenriu et de La Petra et de Tormeda cum illorum terminis et pertinenciis. Similiter castro de Charcho cum suis terminis et pertinenciis et ipso termino qui fuit de Castelo qui est de Gordia usque ad Puio alto et ipsos terminos de Asin et de Orrid quomodo illorum directum est. Hoc totum quod superius scriptum est convenit Artallus prescriptus ad Raimundo comite prenominato que ei fenescat et jachescat per fide et sine engan. Iterum convenit ei Artallus prescriptus ad Raimundum jamdictum que fiat suo homine comendato et de suo filio et juret ei fidelitatem et suam vitam et suis membris et suam honorem et que jam non aprehendat eum. Iterum convenit ei que de istos kastros prescriptos, que donat comite Raimundo ad Artallum per fevo, que Artallus prescriptus donet potestatem ad Raimundo prenominato per quantas vices ille requisierit per se ipse ipsum, aut per suos misos aut misum; et si Raimundus obierit et Artallus vivus fuerit, similiter donet potestatem de supradictos castellos ad Valencia comitissa, conjux prenominato Raimundo, et ad Petro filio suo, et tales conveniencias faciat ad Petro suo filio et tales sacramentos et tales pignoras mittat sicut modo facit ad Raimundo prenominato. Et propter hoc quod superius scriptum est mittit in pignora Artallus prescriptus ad Raimundum prenominatum ipsum castrum de Vivo cum suis terminis et pertinenciis in tale conventum que Bertrandus Atoni teneat supradictum castrum de Viu a Lavata et

la remesa de lo estipulat. En un conveni que després de noves dissensions atorgaren els mateixos comtes Ramón i Artau, en una data que encara que imprecisa ha d'ésser entre 1077-1081, repetiren l'acord relatiu a la vall d'Aneu (establint a més altres diversos pactes),[1] malgrat de lo

fiat suo homine de Raimundo comite et juret ei que si Artallo comes non tenia ista conveniencia et ista fine qui erit factam inter eos et foresfactura fazia Artallus prescriptus ad Raimundum prenominatum, que ei emendet intra centum dies que ille querellaverit per se aut per suos nuncios; et si emendare non voluerit aut non emendat intra istos centum dies, atendat prefato Bertrando ad Raimundo comite prescripto cum ipso chastro de Viu a Lavata cum suis pertinenciis sine engan de Raimundo prescripto, et si Bertrandus hobierit similiter faciat filium suum cui ille dubitaverit supradictum castrum in suo testamento vel verbis de hominatico et de pignora et de sacramento ad Raimundo comite, et si Raimundus obierit similiter faciant Bertrandus aut filius suus qui ipsum castrum tenuerit ad Valenciam comitissam et ad filium vel ad filios, filiam vel filias ad cui Raimundus comes dubitaverit suam honorem per suo testamento vel verbis. Et si Petro Raimundo hobierit similiter faciat et atendat Artallus prefatus istas conveniencias et sacramentos vel pignoras ad ipso suo filio vel filios, filiam vel filias cui Raimundus prescriptus dimiserit suam honorem in suo testamento vel verbis, et similiter apreendat per suam manum sive per illorum manus, sicut modo apreendit per manu de Raimundo prescripto, omne fevum quod suprascriptum est et donet eis potestatem de supradictos castros Claverol et Cheralto. Et conveniunt inter se ipsos ut si unusquisque voluerit edificare chastros infra terminos de illlorum kastros, licenciam habeant sine querela ex utraque parte. Et si Artallus obierit et Raimundus prescriptus vivus fuerit aut unum de filiis vel filiabus suis ad cui ille suam honorem dimiserit, similiter tendant et atendant ista conveniencia ad ipsum vel ad ipsos, ad ipsa vel ad ipsas cui Artallus dubitaverit vel dimiserit suam honorem de conveniencias et sacramentos vel pignoras. Actum est hoc V. idus decimber anno XIII regni Philippi. Sig + num Raimundus comes. Sig + num Valencie comitissa. Sig + num Suniarius que vocant Artalo; qui ista conveniencia mandavimus scribere testesque firmare rogavimus. Sig + num Bertran Atò. Sig + num Rodger Umberti. Sig + num Rodlan Bertran. Sig + num Oliver Bernardi. Sig + num Petro Fulco.» (Arxiu de la Corona d'Aragó, pergamí 449 de Ramón Berenguer I).

[1] Aquest conveni és de la tenor següent: «In Dei nomine. Hec est conveniencia et fine et perdonamento qui est facto inter Raimundo comite et Artallo comite que dona et define Raimundo comite ad Artallo comite ipsa valle de Anavi et ipso castro de Leort apud ipso monasterio de Sanctum Petrum de Burgal cum suis terminis et ipsa valle de ipso Valand et ipso castro de Lertuen cum suis terminis et ipso castro de Archalis et ipso castro de Pervas cum suis terminis et ipso castro de ipsa Rocha et ipso castro de Petrabruna et ipso monasterio de Sanctum Petrum de Malezas aput sua honore et ipso castro de Revert aput suis terminis et ipso castro de Castello, extra ipso termine qui est de Berengario Miro; et definit ad eum ipso castro de Castello Atoro et ipso castro de Castserras; et donat ad eum ipso receto de Mirallas aput hoc que ibi abebat; et definit ad eum totas ipsas forasfacturas que abebat illum factas usque ad isto die. Et convenit Raimundo comite ad Artallo comite que non faciat castros in sua encontrada de Artallo comite, si non est apud sua volumptate; et suis hominis de Artallo comite abeant adempramento in sua terra de Raimundo comite quale abebant in diebus de Raimundo Suniario et de Guillem Suniario. Et convenit Raimundo comite quia ista conveniencia et ista fine teneat omni tempore ad Artallo et ad suos filios et ad sua posterita quomodo superius scriptum est per directa fide sine enganno. Convenit Raimundo comite supradicto que teneat ista fine et ista conveniencia teneat ad Artallo comite et ad suos filios. Similiter donat et definet Artallo comite a Raimundo comite ipso castro de Eril et ipso

qual no degué arribar a ser tramesa fins a 1094. En aquest any[1] (si la data no és equivocada), a 9 d'agost, el comte Artau II[2] va rebre del comte Ramón IV (a més de diversos llocs d'altres territoris) *in ipsa valle de Anavi ipsa villa de Esil et ipsa villa de Son et ipsa villa de Ove et ipsa villa de Alos et ipsa villa de Isvarre et ipsa villa de Ordao et ipsum monasterium de Sanctum Petrum de Burgal apud sua honore.*[3] Des de llavors es pot ja parlar amb més

castro de Adoz et ipso castro de Enres et ipso monasterio de Sancta Maria de Lavags cum sua honore et ipso castro de Belera et ipso castro de Toralla et ipso castro de Claverol et ipso castro de Tenriu, et hoc totum cum suis terminis et pertinenciis; et definit ad eum ipso receto de ipsa Petra et ipso receto de ipso Castelet et definit ad eum totas ipsas forasfacturas que abebat ad illum factas usque ad isto die. Et convenit Artallo comite a Raimundo comite que non faciat castros in sua encontrada de Reimundo comite si non est apud sua volumptate; et suos homines de Raimundo comite abeant adempramento in sua terra de Artallo comite quale abebant in diebus de Guillem Suniario et de Raimundo Suniario. Et convenit Artallo comite quia ista conveniencia et ista fine teneat omni tempore ad Raimundo comite et ad suos filios et ad sua posterita quomodo superius scriptum est, per directa fide sine enganno. Iterum convenit Artallo comite que teneat ista fine et ista conveniencia a Raimundo comite et ad suos filios. Facta conveniencia VII kalendas augusti, in presencia et mandamento de Sancio rege et in presencia de Reimundod episcopo et de Centollo comite. Sig + num Reimundo comite. Sig + num Artallo comite; qui convenientiam simul scribere jussimus et conlaudando firmavimus et firmare rogavimus. Sig + num Ficapal. Sig + num Mirone Guillelmi. Sig + num Petro Remon de Eril. Sig + num Bertrandi Atoni de Montagnana. Remundus clericus rogatus scripsit die et anno quo supra.» (Arxiu de la Corona d'Aragó, pergamí 17, sense data, de Ramón Berenguer I). La data d'aquest document ha d'ésser posterior al 1077, perquè en aquest any es va casar Centul, vescomte de Bearn i d'Oloron, amb Beatriu, comtessa de Bigorra (Jaurgain, *La Vasconie*, t. II, p. 374) i per altra banda deu ésser anterior a 1094, perquè aquest és l'any en què morí el rei Sanxo d'Aragó; però probablement hagi de ser encara anterior a 1081, car tot sembla indicar que el comte Artau d'aquest document és el primer dels de la serie del mateix nom, el qual morí en 1081.

[1] D'un acord entre Ramón IV i Artau II, pactat el 19 de juliol de 1094, (pel qual el primer donava en alou al segón els castells de Castellet i de Claverol i la vall d'Escós i li encomanava en feu els castells Liminyana i de Mur i en canvi Artau lliurava a Ramón els territoris que aquest li reclamava, peró havíen sigut de son pare) no en faig especial esment per no referir-se a la vall d'Aneu (Arxiu de la Corona d'Aragó, pergami 26 de Ramón Berenguer III).

[2] Aquest comte Artau II, en 1086 (30 de maig) havía fet un conveni amb el bisbe de la Seu, Bernat, renunciant aquell tots els alous i heretats perteneixents a Santa María d'Aneu, per a esmenar els greus danys comesos per son pare, qui va morir excomunicat, i a fi de què el bisbe oferís a Déu el Sacrifici per l'ànima del difunt i que pogués aquest ésser enterrat en el cementiri dels cristians. (*Cartulari de la Catedral d'Urgell*, vol. I, f. 197 v., document esmentat pel P. Villanueva, *Viaje literario*, XI, p. 9). Cal advertir que el propòsit d'Artau II deuría ser traslladar a terra sagrada les despulles de son pare, mort cinc anys abans.

[3] El text complet del document diu així : «In nomine Domini. Ego Artallo, comite Paliarensis, et uxor mea Eslonza et ego Odo vobis emptoribus nostris Raimundus comes et conjux tua Valencia commitissa per hanc scriptura vinditionis et commutationis nostre vindimus vobis vel commutamus ipso castro de Toralla

propietat de la familia comtal del Pallars subirà, segons denominació usada pels moderns historiadors per a designar la dinastía dels Artaus, en contraposició a la del Pallars jussà, com es sol anomenar actualment a l'altra dinastía comtal pallaresa. Tota la vall d'Aneu degué quedar ja en poder del comte Artau II. Aquest en 1088 (25 d'abril) donava al monestir de Gerri la vila anomenada *Alos subterior, in valle Anaviensi, cum ecclesiis que ibidem sunt fundate, unam scilicet sancti Petri et aliam sancti Licerii, cum omnibus que ad ipsas pertinent, tam in decimis*

cum suis terminis et pertinentiis et ipso castro de Eril et ipso castro de Adoz et ipso castro de Enres et ipso castro de Vilba et ipso monasterio de Sancta Maria de Lavags aput sua honore et ipsa villa de Boi et ipsa villa de Durro et ipsa villa de Taul et ipsa villa de Eril et ipsa villa de Vallorzera et villa de Cardedard. Hoc totum cum illorum terminis et pertinenciis et ipso castro de Belera et ipso castro de Reguard et ipso castro Tenrriu cum suis terminis et pertinenciis et ipso termino de Castello de ipso rivo de Jordia usque ad Talard. Et defino vobis ipsas querellas que abebat vobis factas de Assoa et de Val segiz et de alia vestra terra que hodie habetis et istos kastros jamdictos et ipso monasterio jamdicto et istas villas jamdictas. Hec omnia jamdicta cum illorum terminos et pertinentias et directos sic vindimus vobis et commutamus ego Artallo jamdicto et conjux mea Eslonza et fratre meo Odo ad vos Raimundo suprascripto et conjux vestra jamdicta et ad filio vestro Petro et ad vestra posterita ad vestrum plenisimum et proprium alaudem sine nulla reservatione ad facere vestra volumptate quecumque volueritis, et de vos recepimus pretium placibile et comutatione in ipsa valle de Anavi ipsa villa de Esil et ipsa villa de Son et ipsa villa de Ove et ipsa villa de Alos et de Alos et ipsa villa de Isvarre et ipsa villa de Ordao et ipsum monasterium de Sanctum Petrum de Burgal aput sua onore et ipsa valle de ipso Vallad et ipsas parrochias de Archalis et ipso castro de Lertuent et ipso castro de Pervas et ipso castro de ipsa Rocha et ipso castro de Petrabruna et ipsa valle de Escoss et ipsum monasterium de Sanctum Petrum de Malezas cum sua honore et ipso castro de Claverol et ipso kastro de Rivert et ipso castro de Castelo Acusp et ipso kastro del Castellet. Et definimus vobis ipsa querella de Castello Atoro et de ipsum monasterium de Sanctum Andream, et ipso castro de Ssuert et ipso castro de Castserras; et in ista omnia jamdicta sic damus et commutamus hoc que ibi habemus et abere debemus. Et advenit michi Artallo ista omnia suprascripta de genitori meo vel de qualicumque voces, et ad me Eslonza per meum decimum sive per qualicumque voces, et ad me Odo de genitori meo sive per qualicumque voces. Et advenit mihi Raimundo ista omnia jamdicta de genitori meo sive per qualicumque voces, et ad me Valencia per meum decimum sive per qualicumque voces. Et est hec omnia de unaquisque parte in comitatu Paliarensis; et affrontat hec omnia de totas partes infra jamdicto comitatum, et est manifestum hec omnia. Et si nos venditores et commutatores aut nullusque homo venerit de omnia jamdicta ad inrumpendum non hoc valeat vindicare, sed componat aut componamus hec omnia jamdicta in duplo cum omni sua inmelioratione et in antea firma permaneat ista carta jamdicta modo vel omnique tempore et non sit disrrumpta. Facta ista carta vindicionis et commutationis V. idus augusti anno XXXV. regnante Philipum rege. Sig + num Artallo. Sig + num Eslonza. Sig + num Odo; qui ista carta fecimus et testes firmare rogavimus. Sig + num Dodo. Sig + num Petro Folconi. Sig + num Remon Bernard. Ferriolus sacer rogatus scripsit *(signe)* sub die et anno quo supra.» (Arxiu de la Corona d'Aragó, pergamí 27 de Ramón Berenguer III.)

quam in oblacionibus; ita... ut sancta Maria habeat in ipsis hominibus omnem placitum et servicium quod ad seniorem pertinet et receptum comitale de pane et carne et civada. Afegint encara : *Et dono similiter Deo et sancte Marie Gerrensis cenobii in villis Anaviensibus que mee sunt in unaquaque unum excusatum pro decimis de presentaliis quas pater meus Artaldus, gratia Dei Paliarensis comes, dederat sancte Marie, cum alia decima parte de omnibus placitis de valle Anaviensi;*[1] aquets homes, donats amb llurs families, eren de Cervo, Gavas, Unarre, Escalarre, Alos superior, Isabarre i Estais.

Artau II i sa muller Eslonza, en una data incerta (que En Llovet sitúa vers 1107 i que a lo més no podría passar enllà de 1124), varen fer un conveni amb els veïns de la vall d'Aneu, o sigui amb els representants dels pobles d'aquesta: Alós, Isil, Boren, Isabarre, Enrret, Esterri, Son, Escalarre, Unarre, Gavás, Sorp, Osac i Estahís; el document respectiu és avui perdut, però tenim indicació del seu contingut per un extracte d'En Llovet.[2] Els representants de dits pobles d'Aneu, per ells i per llur posteritat, convingueren amb els esmentats comtes de que donaríen a aquests poder sobre d'ells i dels demés pobles que hi havía des de Farrera fins a [Isabarre], de que els hi donaríen un pernil per cada veí que matés porc i de que correspondría als comtes el coneixement de les causes civils i de les criminals d'homicidi, adulteri, incendi, assalts d'una vila a altre, etc.; prometent-els-hi en canvi els comtes que no els hi faríen vexacions ni els obligaríen a més que lo consignat.

Els mateixos comtes Artau II i Eslonza, en 1109 (16 març), varen fer donació al monestir de Gerri, entre altres coses, de la sexta part del dret que percibíen pel mercat de la vall d'Aneu;[3] i la comtessa en son testament

[1] Valls Taberner, *Els origens dels comtats de Pallars i Ribagorça*, p. 79.

[2] *Cronología de los condes y marqueses de Pallás* (ms. n.º 424 de la Biblioteca de Catalunya), f. 33.

[3] El document respectiu és de la tenor següent: «In nomine Domini. Ego Artaldus, gratia Dei comes Paliarensis, et uxor mea gratia Dei Eislonza comitissa, donamus domino Deo et sancte Marie Gerrensis cenobii et monachis ibi Deo servientibus, tam presentibus quam futuris, tolneum de Gerrevillela et ut homines

transmetía a Sant Pere del Burgal cert home d'Escaló i a Santa María d'Aneu altre d'Unarre.[1]

La butlla atorgada pel Papa Alexandre III en 1163 a favor de Gerri confirmava a aquest monestir, entre altres coses, les *decimas de toto Anau et de Aran,* [*et*] *omnibus redditibus quos comes ibi habet et mansos et alodia in eodem territorio, villam de Alos sicut Palearensis comes eam noscitur habuisse.*[2]

En 1231 (17 d'octubre) la comtessa Guillerma de Pallars, filla d'Artau IV, va fer, juntament amb son marit Roger de Comenge, varies concessions al monestir de Gerri, la primera de les quals deia així : *In primis donamus et reddimus decimam partem de nostris questiis sive solidatis de Anau, quas quistias vel solidatas soliti sumus facere circa festum sancti Michaelis; sed si forte, propter guerras vel propter aliquod impedimentum, in illo tempore nos vel successores nostri non poterimus illas questias vel solydatas petere, propter hoc ecclesia jus suum non perdat, sed habeat et recuperet totum suum jus sine fraude et sine diminutione quando nos vel successores nostri habebimus potestatem repetendi vel recuperandi jus nostrum.*[3] Aquell mateix any la comtessa va traspassar definitivament a son marit Roger, per medi de venda, el comtat de Pallars, començant a regir-lo llavors una nova dinastía comtal, la de Comenge.

El comte Arnau Roger I, en 1281 (26 d'agost) fou condemnat, per haver-se revoltat contra el rei Pere II, a pagar 100,000 marcs d'argent i 100,000 sous pels danys

de predicta viadant ad mercatum de Curtibus cum sua sale et non dent ibi tolneum. Et donamus domino Deo et predicte sancte Marie, pro animabus nostris et parentum nostrorum et ut Deus liberet nos a tribulationibus et peccatis, sextam partem ab integro de mercato de Valle Anaviensi. Facta ista carta mense aprilis XVII kalendas aprilis anno XLVIIII° regnante Philippo rege. Sig + num Artaldus comes. Sig + num Eslonze comitisse; qui hanc cartam rogaverunt scribere et testes firmare. Sig + num Raimundi Fulchonis. Sig + num Eicardi. Sig+ num Bertrandi Guillelmi. Petrus monachus atque presbiter scripsit sub die et anno quo supra cum hoc *(signe)* signo. Sig + num Poncii abbatis.» (Llovet, *Colecció diplomàtica de Gerri* ms. n.° 426 de la Biblioteca de Catalunya).

[1] Valls Taberner, *Els orígens dels comtats de Pallars i Ribagorça,* p. 81.

[2] Serrano, *Noticias y documentos históricos del condado de Ribagorza,* p. 109.

[3] Valls Taberner, *Els orígens dels comtats de Pallars i Ribagorça,* p. 93.

que havía causat i per indemnització de guerra. No podent pagar-ho, va donar al rei i en nom d'aquest a l'infant Anfós, son primogènit, el domini directe dels castells, viles, llocs, termes i drets del comtat, fent-ne una enumeració detinguda, esmentant de la vall d'Aneu els llocs d'Alós, Isil, Boren, Sorb, Son, Valencia, Esterri, Isavarre, Escalarre, Estahís, Usué, Gavas, Cerp, Unarre, castell de Segura, castell de Puiglorens, Piquerola i castell de Port[a]ran. Entre el 5 i el 18 de setembre l'infant Anfós va rebre l'homenatge dels castlans de cert nombre de castells i dels representants de diversos llocs del comtat, figurant-hi també entre els de la vall d'Aneu el de Jou.[1]

La dinastía de Comenge en el comtat de Pallars va estroncar-se aviat. La filla d'Arnau Roger I, Sibilia, a la mort de Ramón Roger I, germà d'aquell, va heretar el comtat, en 1294; mes això no fou sense obstacles. Arnau d'Espanya, nét, per branca il·legítima, del comte de Pallars Roger de Comenge, va pretindre tenir millor dret a la possessió del comtat, i ajudat del comte de Foix va tractar d'apoderar-se de diverses viles i castells; però el rei Jaume II va protegir a la comtessa. Aquesta i ses germanes teníen per tùtor a Ramón d'Urg, i havent sorgit amb ell alguna qüestió, el rei va decretar en 1295 que deixés la tutela, traspassant-la a Guillem d'Anglesola.[2] Després, Sibilia en 1297 va contreure matrimoni amb Huc de Mataplana, fill de l'esmentat Ramón d'Urg, iniciant-se així una nova dinastía en el comtat de Pallars. La lluita d'Arnau d'Espanya per a apoderar-se d'aquest havía anat continuant, amb l'entremitg de diverses gestions i compromisos[3] i de diferents episodis de

[1] Registre 47, f. 28 v., a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.
[2] Miret, *La princesa griega Lascaris, condesa de Pallars en Catalunya* («Revue Hispanique» t. X).
[3] Un d'aquests convenis, que va ésser atorgat en 1301 (10 d'agost), deia així: «Sapien tots que jo n'Arnau d'Espaynna ab testimoni d'aquesta present publica carta covinch e promet a bona fe e sens tot engan e sots vertut del homenatge per mi dejos feyt a vos molt alt seynor en Jacme, per la gracia de Deu rey d'Arago, de Valencia e de Murcia e comte de Barcelona, que si vos d'aci a la festa de sent Mi-

guerra; però, en definitiva, la possessió sencera del comtat quedà per a Sibilia i son marit i es perpetuà en llurs descendents[1] fins a l'heroic Huc Roger III, el darrer comte,

quel del mes de setembre primer vinent e d'aquela festa entro a un an porets obtenir ab acabament que'ls nobles n'Huch de Mataplana e la dona na Sibilia, sa muyller, e dona Lasquera, sa sogra, fermen e atorguen aquel escrit en lo qual ere ordenat que atorgavets a mi e als meus lo casteyl de Leberçuy e les valls d'Espot e d'Aneu e de Cardos e les altres coses contengudes en aquel escrit, lo qual escrit es clos e segelat ab lo segel vostre e ab lo segel meu en deposit o comanda del noble en Ramon d'Orchau, segons que en aquel escrit la manera e la forma del atorgament e fermament dels damunt dits nobles es contenguda, ho almeyns si aquela ferma no podiets obtenir dins lo dit temps en aquela forma que es escrita obtendrets dels damunt dits esser a nos e als nostres dada treva duradora per quinquaginta ans de pleyt e de guerra per rao de les terres damunt dites axi que dins los dits L. ans a nos ne als nostres per los damunt dits no sie moguda guerra ne pleyt per rao de les dites terres, que nos attendrem e complirem a vos dit senyor rey e als vostres totes e sengles coses contengudes e segons que ordenades son e posades en lo dit escrit e en les altres notes de cartes que son en ensems closes e segelades dins los dits segells. Encara promet a vos dit seynor rey sots lo dit homenatge que dins lo dit temps, ço es d'açi a sent Miquel e de sent Miquel a .i. an, no fare ne consentre negun altre ordenament ne feyt, ne fare altre cap de mi meseix perque les damunt dites coses poguessen esser destorbades ne embargades de no venir a acabament segons que damunt es dit. E per totes aquestes coses a atendre e a complir e no contravenir faz de present a vos damunt dit seynor rey homenatge de boca e de mans segons custum de Cataluyna e Usatges de Barcelona. E nos en Jacme, per la gracia de Deu rey, damunt dit, prometem a vos damunt dit n'Arnau d'Espaynna que nos farem e procurarem com mylls porem d'aver a vos la dita ferma e atorgament dels damunt dits nobles, e si aquela aver no podiem, d'aver al meyns a vos e als vostres la dita treva de guerra e de pleyt dins lo dit temps segons que dessus es contengut. E aquela ferma o treva obtenguda per nos, vos complen a nos les coses que damunt nos avets promesses d'atendre e de complir, que nos atorgarem a vos e als vostres a feu honrat los dits castell e valls e complirem totes les altres coses e sengles que en aquel escrit clos e segelat ab los dits segells es contengut a bona fe e sens tot engan. E en testimoni de totes aquestes coses e a major fermetat nos damunt dits rey e n'Arnau d'Espaynna avem feytes fer de les coses damunt dites dues cartes publiques per lo notari dejos escrit partides per letres e segelades ab segell de cascu de nos, de les quals cartes tingue e age una cascu de nos. Aço es feyt en la ciutat de Leyda, el castell del dit seynnor rey, lo dia de Sent Lorenz que es IIII.º idus augusti anno Domini millesimo trecentesimo primo. Seyn + al den Arnau d'Espaynna, feent homenatge. Seyn + al den Jacme, per la gracia de Deu rey d'Arago, de Valencia e de Murcia e comte de Barcelona, qui totes aquestes coses damunt dites fermam e atorgam e pregam los testimonis dejos escrits que ho fermen. Seyn + al den R., per la gracia de Deu bisbe de Valencia e canceller del seynor rey. Seyn + al del noble en P. Corneyll. Seyn + al del noble en Ramon d'Orchau. Seyn + al del noble en P. Bernat d'Eslava. Seyn + al den Goçalbo Garcia. Seyn + al den Artal dez Lor; conseyllers del dit seynor rey. Seyn + al den Jacme Monge, canonge de Leyda e d'Urgell. Seyn + al den Bernat Bonet, vicecanceller del dit seynor rey. Testimonis d'aquesta cosa. Seyn *(s. man.)* al de mi Guiem de Belvei, notari public de Leyda e de tota la terra e la jurisdiccio del damunt dit seynor rey per auctoritat d'ell, qui aço escrich e a totes les coses damunt dites fuy present el loch e el dia e en l'an damunt dits. E sobrepose en la XVª linea on diu : «damunt dites». (Pergamí 1624 de Jaime II, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.)

[1] En la *Cronología de los condes y marqueses de Pallars* d'En Llovet, hi trobem dues noticies inèdites, del segle XIV referents a la vall d'Aneu : «En 17 de se-

vexat, perseguit i expoliat pel rei Ferràn el Catòlic, el qual, en 1491, erigint en marquesat el comtat de Pallars, el traspassà a la casa de Cardona.

Una compilació de diverses ordinacions de la vall d'Aneu, aprovada pel comte Huc Roger II en 1398, s'ha conservat en un manuscrit del segle XV,[1] salvat casualment de l'incendi que a principis del segle XVII va destruir la Casa de la vall i l'arxiu que en ella es guardava.[2] Llàstima que alguns dels privilegis són perduts totalment; d'altres n'ha quedat copia o exemplar duplicat a l'arxiu

tiembre del año 1355 el consejo y brazos del valle de Aneo otorgaron poderes al caballero Puigcerver, señor del castillo de este nombre, para solicitar del obispo o provisor de Urgel la reparación de las injurias y daños que les havía hecho el conde D. Ramón Roger». «En 17 de mayo de (1356) las universidades y singulares personas de los valles de Aneo y de Espot y de la coma de Berros dieron y cedieron al conde D. Hugo y a los suyos para siempre seis mil sueldos barceloneses que su padre el conde D. Ramón en su último testamento havía mandado restituirles».

[1] Vegi's Saroïhandy, *El boque de Biterna en los fueros catalanes dei valle de Aneu* («Revista de Filologia española», t. IV, 1917, p. 26).

[2] En un *Capbreu de la vall d'Aneu* fet en 1669 per manament del Duc de Cardona (del qual n'hi ha encara una copia de 1724 a l'Arxiu d'Esterri d'Aneu), es conté lo següent : «Los Brassos de la Cort de la vall de Aneu. — Die quarta mensis septembris anno a Nativitate Domini millesimo sexcentesimo sexagesimo nono, in villa de Esterri de Aneu, vallis de Aneu, marchionatus Pallariensis et dioecesis Urgellensis coram dicto magnifico domino judice et commissario predicto comparuerunt et fuerunt personaliter constituti Ciprianus Pericó, ville de Jou, et Jacintus Guitarra, ville de Esterri de Aneu, brachii curiarum ejusdem vallis, et Petrus Monet, loci de Gavas, ac Raymundus, loci de Isabarre, brachii curiarum ejusdem vallis de Aneu, qui medio juramento ad dominum Deum et ejus sancta quatuor Evangelia, dixerunt et manifestarunt sequentia : Et primo dixerunt en la vall de Aneu tenir, després que es vall, costum de elegir cada any los brassos de cort, cada any restant-ne dos dels vells per a dita vall, per governar aquella, y sempre se es continuada de fer dita eleccio lo dia de sant Miquel de Setembre y per ferla se junta lo concell de cap de cases de tota la vall al puerto dit la vassa morta de Valencia, dita la vista general; e'n lo mateix dia los dits brassos de cort y concellers de dit bon concell, ab assistencia de dita vista general, aforen y aprecien los blats, ordis, sivades, mills, vi, fruites, ous y perdius y demes vitualles, ab les penes les de tres lliures aplicadores a la Excellencia o son governador y les de vint sous als brassos de cort, y estatueisen aisi mateis altres coses convenients al be publich. *(Segueix una ressenya d'alguns dels privilegis i de diversos capítols de les ordinacions de la vall d'Aneu).* Tots estos privilegis tenia la dita vall, conforme los damunt dits han jurat tenirlos, en casa de la terra antes de la ultima crema que foren cremats junt amb moltes altres scriptures de la vall que escondits estaven en dita casa de la terra y vall, y per tenir lo Llibre de les ordinacions un dels brassos de cort de dita vall se reserva lo dit llibre, del qual se fa la present capbrevacio; y tots los governadors han jurat los dits privilegis, no sols aquestos que estan en memoria, pero encara molts altres que no y estant continuats, tant escrits com no escrits, del qual jurament consta en tots los actes de possessions y de la ultima possessió que lo illustre Sr. Aleysandre de Palau y de Toraylla, governador del marquesat de Pallas en nom del Exm. Sr. Duc de Cardona, marqués de Pallás, presa als dotze del mes de abril de l'any mil siscents seisanta vuyt...».

dels antics comtes i marquesos de Pallars, propietat avui de l'Excm. Sr. Duc de Medinaceli i de Cardona, a Madrid.

VALLFERRERA. Aquest territori es troba a l'altra banda de la vall de Cardós (que la separa de la vall d'Aneu) i està situada a sobre la vall de Tirvia.

En l'acte de consagració de la Seu d'Urgell (839) hi ha esment dels llocs d'Ainet, Elins i Araos, que existeixen encara avui a la Vallferrera, i del de Virós, desaparegut.

En el segle XI apareix una familia senyorial d'aquesta vall.[1] Isarn de Vallferrera (del qual en desconeixem l'origen) es titulava qualque vegada vescomte; posseía en feu del comte de Pallars Ramón III, Burg, Ferrera i Baen. De son fill Guitard sabem que obtingué la Vallferrera sobirana en feu del mateix comte. Dels fills de Guitard : Tetball, Ficapal, Guillem, Rafart i Gaucerán en tenim també algunes noticies. Sabem encara que Tetball hagué un fill del mateix nom, el qual en 1120 va heretar la Vallferrera, però en qualitat de feudatari de l'esglesia d'Urgell, a la qual son pare la va llegar en alou.

En la segona meitat del segle XII la Vallferrera estava posseïda per Guillem de Galliner (fill de Guillem Ramón), com a feudatari de l'esglesia urgellesa.[2] Ramón i Gui-

[1] Valls Taberner, *Els origens dels comtats de Pallars i Ribagorça,* segona part (en prempsa).

[2] En la segona meitat del segle XII també apareix tenint qualques drets dintre la Vallferrera En Guillem de Bellera, el qual en 1171 va fer-se feudatari de l'esglesia d'Urgell pel castell de Ferrera (en la vall de Tirvia), segons el següent document: «In Dei nomine. Ego Guillelmus de Belera dono tibi domino meo A. Urgellensi episcopo et successoribus tuis potestatem in kastello de Ferrera et unum mansum in eodem kastello cum omnibus que inde debent exire in propriam dominicaturam tuam et accipio per manum tuam predictum kastellum in feudum et facio tibi hominium propriis manibus et constituo ut successores mei faciant similiter successoribus tuis et convenio tibi, in fide mea et hominatico quod tibi feci, quod ego et successores mei donemus tibi et successoribus tuis potestatem de predicto kastello irati sive paccati sine ullo malo ingenio per quantas vices requisieritis a nobis per vos et per nuncios vestros et juvabimus te et successores tuos fideliter et sine omni engan tenere et defendere honorem beate Marie pro posse nostro cum hominibus meis de Valle ferraria. Si quis hoc evertere temptaverit non valeat sed in duplo componat. Juro ego Guillelmus de Bellera tibi domino meo A. Urgellensi episcopo quod sicut superius est scriptum sic vita comite fideliter tibi et successoribus tuis attendam per Deum et hec sancta et quod non faciam placitum vel treguam cum Raymundo de Kastelbo sine tuo consilio. Actum est hoc Nonas

llem, probablement fills de Guillem de Galliner, continuaven posseint-la a principis de la tretzena centuria. En 1227 la Vallferrera fou adquirida per Arnau de Galliner, altre germà d'aquells dos; el qual en son testament (de 1231) va deixar a la seu urgellesa son castell de Mur i tota la terra de Vallferrera, amb determinades condicions.[1]

martii, anno Incarnacionis Çhristi M.ºC.ºLXX.º Sig + num Guillelmi de Belera qui hoc fecit et firmavit, scribi firmarique rogavit. Sig + num Raimundi de Belera fratris jamdicti Guillelmi. Sig + num Bernardi de Belera similiter fratris ejus. Sig + num Petri de Vilamur. Sig + num Berengarii de Cardós. Sig + num Guillelmi Urgellensis ecclesie cantoris. Sig + num F. Anavensis Archidiachoni qui hec rogatus scripsit et suo assueto signo corroboravit die et anno quo supra. Sig + num Raimundi de Gurb.» (Pergamí original a l'Arxiu capitular d'Urgell.)

[1] Aquest testament diu així: «Notum sit cunctis, quod ego A., Archidiachonus Gallinarii, jacens in egritudine ac timens penas inferni sed cupiens ad paradisi gaudia pervenire, quia nullus in carne positus a mortis periculo evadere potest et sicut cervus desiderat fontes aquarum ita desiderat anima mea ad te Deus, ideo dispono omnia mea. In primis dimito Deo et hospitali de Jerusalem ac beate Marie de Subterris anima et corpus cum equo et cum lecto; et dimito et dono beate Marie Urgellenssis Sedis meum castrum de Muro cum omni terra de Valle ferraria, preter villam de Asneto quam dimito cum omnibus emtionibus quas in predicta villa feci nepoti meo Guillelmo Ysarno et preter unum caput manssum ad Araós nomine de na Pascheta quem dimito beate Marie Gerrensi cum sua fraireschа et cum omnibus suis pertinentiis; et omnem alium honorem quem habeo aut habere debeo in Valle ferraria aliqua voce totum in simul dono et dimito beate Marie Urgellenssis Sedis, sed in tali pacto quod seniores Urgellensis ecclesie asignent unum sacerdotem in predicta ecclesia qui semper pro anima mea ac parentum meorum cotidie intercedat et unum lumen quod semper coram beata Maria luceat; et jamdicti seniores persolvant domine Sibilie de Villamuro M. solidos de quibus ego teneor per sacramentum, tamen persolutis M. solidos recuperent sibi villam de Araos quam tenet pignus pro jamdictis M. solidos et adhuc seniores per solvant CC. solidos cum omnibus expletis Valle ferrarie de hoc anno Gerrenssi abbati et ipse dividat eos scilicet CC. solidos dividantur meis debitoribus Urgellensis ledis; et insuper jamdicti seniores quod faciant canonicum Urgellenssis ecclesie Ferrarium, nutritum meum, ac scriptorem cum statoria sancti Petri, quia jamdiu est quod ego ipsam sibi assignavi; et adhuc quod seniores accipiant B. de Peçonada et R. Burges in cura et in proteccione, ita quod semper cum senioribus habeant victum et vestitum, sic dimito eos in sua misericordia; et precipio vobis F. scriptori et B. de Peçonada et R. Burges districte quod vos teneatis jamdictum castrum de Muro et observetis bene tamen ad fidem jamdicti capituli donec seniores jamdicti adimpleantur quod superius dixi vel prior Urgellensis cum uno vel cum duobus de senioribus coram vestra presentia cum suis propriis manibus jurent quod antequam mensis unus sit peractus post diem in qua vos liberabitis castrum, omnia que superius dixi ipsi penitus adimplebunt; et insuper de expletis jamdictis Valle ferrarie, de quibus jam superius dixi, dimito B. de Peçonada X. modios bladi et dimito R. de Çacomela XX. et V. solidos et quod remanet de expletis jamdictis Valle ferrarie dividat abbas pro anima mea vel debitis meis sicut melius sibi ad opus meum videbitur; et super hoc quod ego habeo in Gallinario vel in termino pono manimessores ac ordinatores Archidiachonum de Muro et B. Talarni et G.ª sororem meam, quod ipsi dividant omnia mea que in predicto termino habeo secundum ad opus meum sibi melius videbitur. Quod est actum IIº idus setembris, anno Mº. CCº. XXXº. Iº. Sig + num A. Archidiachoni de Gallinario qui hec jussit et firmavit. Sig + num B. de Sub-

En la segona meitat del segle XIII, la Vallferrera es trobava posseïda per En Bernat de Toralla. Aquest, en 1265, va arribar a un acord amb el comte de Foix, vescomte de Castellbó, cedint-li el condomini de la vall. No molt de temps després, en 1269, Bernat de Toralla, que havía entrat al lloc d'Elins obligant als veïns a prestar-li homenatge, va atendre les reclamacions del bisbe i del capítol eclesiàstic d'Urgell i, confessant que havía obrat injustament, va cedir a aquests el dret que pogués tenir sobre dita vila.[1] Per altra part, el rei Pere II, en 1280 (9 d'agost), va donar a Bernat de Toralla en feu les viles d'Ainet, Areu, Besan i tot ço que li corresponía a la Vallferrera.[2]

terris, presbiter. Sig + num A. de Talarno, presbiter, testium. F. de Lasala, diachonus, scripsit sub jusum eorum et hoc signum (*s. man.*) fecit die et anno quod supra». (Arxiu Capitular d'Urgell).

[1] Miret, *Investigación histórica sobre el vizcondado de Castellbó*, p. 215.

[2] Aquest document diu així : «Noverint universi quod nos Petrus, Dei gratia rex Aragonum, per nos et nostros de gratia speciali damus et concedimus ad feudum ad consuetudinem Barchinone vobis nobili viro Bernardo de Torailla et vestris perpetuo castrum et villam de Sent Genez et castrum de Mur et villam de Haynet, que est in termino dicti castri, et castrum et villam de Picadenuriz et villam de Hareu et villam de Besan et quicquid habemus vel habere debemus in Valle ferraria et in villa Mediana et castrum de Turricella et castrum de Muri et castrum et villam de Olp et castrum et villam de Mancuy et quicquid habemus et habere debemus in castro et villa de Capdella et valle de Capdella cum hominibus et feminis in predictis locis habitantibus et habitaturis et cum serviciis, servitutibus, senioraticis, montibus et planis, silvis, garrigis, nemoribus, aquis, fluviis et aliis juribus universis, salva tamen nobis et nostris in omnibus predictis castris et locis et hominibus ipsorum valença contra omnes homines, et quod de predictis castris et locis que vobis damus ad feudum faciatis vos et vestri nobis et nostris homagium, et sacramentum, et quod vos et vestri detis nobis et nostris potestates de omnibus castris et locis irati et paccati quandocumque et quotiescumque a nobis vel nostris fueritis requisiti ad consuetudinem et usaticos Barchinone. Retinemus etiam nobis et nostris merum imperium et justicias criminales. Retinemus etiam nobis in omnibus predictis castris et locis quod de sentenciis et processibus vestris vel officialium vestrorum omnes homines ipsorum locorum possint appellare et retraere ad nos. Retinemus etiam nobis quod sitis vos et vestri solidi nostri proprii. Absolventes nichilominus et remitentes vobis et vestris perpetuo de misericordia et gratia speciali omnem penam civilem et criminalem et omnem petitionem seu demandam quem contra vos vel bona vestra possemus facere, imponere vel infligere ratione mortis Jacobi filii vestri, de qua inculpatus fuistis, vel alia ratione; promitentes vobis quod ratione predicte mortis vobis vel vestris de cetero nullam petitionem vel demandam faciemus, set sitis inde vos et vestri liberi et perpetuo absoluti. Ad hec nos Bernardus de Toroilla predictus, recognoscentes vobis domino regi nobis fieri per vos gratiam specialem, gratis et ex certa scientia recipimus ... predicta castra et loca ad feudum secundum Usaticos Barchinone sub forma et condicionibus supradictis; et convenimus et promitimus per nos et nostros vobis et vestris facere homagium pro predictis feudis et dare vobis potestates de omnibus predictis castris et locis que a vobis in feudum recepimus, irati et paccati, quandocumque et quotienscumque fuerimus requisiti et venire ad cu-

D'altra banda el comte Roger Bernat de Foix, vescomte de Castellbó, havía cedit en 1272 al comte de Pallars (per a obtenir son auxili en la lluita contra el rei de França) l'usdefruit vitalici de la Vallferrera.[1]

En 1333 el vescomte Roger Bernat de Castellbó va pendre sota la seva protecció i salvaguarda a tots els homes i dones d'Elins de Vallferrera, donant-els-hi guiatge i seguretat per totes ses terres; obligant-se aquells, en canvi, a entregar-li 2,500 sous barcelonesos, a pagar-li una pensió anual de deu lliures i a seguir-lo a so de *via fos*, junt amb els seus homes de Vallferrera, menys contra el bisbe d'Urgell.[2] Cal advertir que la jurisdicció sobre el lloc

riam vestram sicut alii nobiles Cathalonie et juvare et valere vobis et vestris nos et nostri cum corpore nostro et cum terra et hominibus nostris et servare et complere inviolabiliter omnia et singula que vos retinetis in hac donatione et omnes conventiones que superius continentur. Promitimus etiam vobis quod non duccamus uxorem nec ibimus in peregrinationem nos et nostri absque voluntate vestra nec amiciciam habebimus vel contrahemus cum aliquo inimico vestro et quod erimus homines vestri solidi et nullius alterius. Et juramus etc. et facimus homagium etc. Datum Barchinone V.º kalendas martii. Petrus Marchesii. Signum Petri, etc. Testes : Berengarius de Entença, G. de Cervilione, P. de Queralto, Guilabertus de Crudilis. P. A. de Boconacho.» (Registre 44, f. 195, a l'A. C. A.)

[1] Baudon de Mony, *Rel. politiques des comtes de Foix avec la Catalogne*, I, 217.

[2] Aquest document és de la tenor següent : «Noverint universi, quod nos Rogerius Bernardi, Dei gratia vicecomes de Castrobono et dominus de Montecateno et Castriveteris, per nos et omnes successores, milites et subditos nostros, presentes pariter et futuros, cum hoc presenti publico instrumento nunc et in perpetuum valituro et duraturo ponimus et constituimus et recepimus sub nostra protectione, custodia, manutenentia, deffensione, gidagio et asecuramento speciali et generali et in nostra bajulia vos omnes et singulos homines et feminas de Elins, Vallis ferrarie, qui modo sunt vel pro tempore erunt semper, et omnes res et bona vestra mobilia et inmobilia, habita et habenda ubique sint necnon et omnes nuncios et familias vestras, ita quod eatis, maneatis, redeatis salve et secure vos et vestri successores in perpetuum per omnia loca dominationis et jurisdictionis nostre nocte dieque ut melius dici, scribi seu cogitari potest salvamento et comodo vestro vel vestrorum in eundo, redeundo, stando, morando, vigilando, dormiendo in villis et extra villas, in itinere et extra iter, bona fide nostra sine omni fraude, ita quod nullus confidens de nostra gratia vel amore audeant, presument vel attemptent vos vel vestri successores seu bona et res vestras, animalia grossa vel minuta seu nuncios vel feminas vestras ea deducentes vel alia bona vestra in aliquo loco seu locis vel terminis locorum nostrorum marchare, pignorare, agravare, impedire vel in aliquo molestare, nisi in propriis personis fueritis debitores vel pro aliis fidejussores constituti, sic quod volumus et concedimus per nos et nostros successores quod vos et vestri post vos successores nuncios et familias vestras habeatis illud ademprivium in terminis Vallisferrarie et in aliis terminis dominationis et juredictionis nostre quemadmodum antecessores vestri dicti loci de Elins habuerunt et consueverunt habere in ipsis terminis usque in hunc presentem diem qua presens scribitur instrumentum. Mandantes cum hoc publico instrumento, quod volumus in hoc casu vice epistole obtinere, omnibus et singulis vicariis, procuratoribus, bajulis et sagionibus et omnibus aliis officialibus nostris vel eorum locumtenentibus nec non et omnibus mili-

d'Elins va ser durant els segles xiii i xiv molt disputada entre el bisbe i capítol eclesiàstic d'Urgell i el vescomte de Castellbó, el qual en 1369 va incendiar-la.

La Vallferrera va anar quedant definitivament incorporada al vescomtat de Castellbó, el qual havía tornat a parar al domini dels comtes de Foix; un d'aquests, Francesc, en 1479 va heretar el reialme de Navarra. Sa germana i successora, Catarina, casada amb Joan d'Albret,

tibus, hominibus, peditibus et subditis nostris qui modo sunt vel pro tempore erunt, quod vos dicti homines de Elins et feminas, nuncios, familias, res et bona vestra mobilia et inmobilia non impediant seu perturbent, ymmo vos et vestri successores, nuncios, familias, res et bona vestra manuteneant, protegant et deffendant tanquam res, homines, feminas et res nostras proprias. Et dictum guidagium, securitatem et bajuliam firmum et ratum volumus haberi in perpetuum; et quod de dicta bajulia vos dicti homines de Elins vel feminas vel successores vestri non vos possitis exire vel abstrare nec nos vel nostri successores ab ipsa non vos possimus ehicere vel gitare unquam. Et nos dictus viçecomes confitemur nos habuisse et recepisse a vobis dictis hominibus d'Elins ratione predicta per entrada dicte bajulie duo mille solidos barchinonensium quos a vobis habuimus et recepimus et ad totam nostram voluntatem bene vestri paccati sumus. Renunciantes omni exceptioni quantitatis predicte non habite et non recepte et omnium predictorum per nos non concessorum et doli et in factum; ita tamen quod vos dicti homines d'Elins et vestri successores teneamini facere solvere et deliberare nobis dicto vicecomiti et nostris annuatim inperpetuum in quolibet festo sancti Luche evangeliste decem libras monete Barchinone, sic quod vos dicti homines de Elins et vestri successores teneamini ire et exire ad sonum de via fors cum hominibus nostris Vallis ferrarie ibi ubi dicti homines de Vallefferraria ibunt ad dictum sonum in dicta valle vel in Urgelleto sequendo dictum sonum ad defensionem terre Vallisfferrarie et de Urgelleto, non tamen quod teneamini ire, intrare en res del bisbat d'Urgell cum dicto sono seu venire contra episcopatum seu episcopum Urgellensem ullo modo. Promitentes nos dictus vicecomes per nos et nostros quod contra predicta non veniemus nec venire faciemus per nos seu aliquam interpositam personam palam vel oculte nec revocabimus seu revocari faciemus ullo modo; immo etiam predicta promitimus tenere et observare et non contrafacere vel venire. Renunciantes super hoc omnibus juribus, moribus, consuetudinibus, usibus et usaticis, privilegiis et libertatibus, statutis vel statuendis et omnibus juribus in contrarium venientibus. Et ut predicta magis gaudeant firmitatis, attendantur et compleantur nos dictus vicecomes juramus per Deum et hec sancta IIII^or Evangelia et cru ✠ cem Domini, coram nobis posita et nostra propria manu tacta, predicta omnia attendere et complere et observare et in aliquo non contrafacere vel venire, sic nos adjuvet Deus et hec sancta. Unde nos Guilelmus Codina, presbiter, Johan de Besan, P. de Moxo, G. Rosel, Bernardus Vives, A. Palanca, Petrus Garreta, Maylolius Codina, Maylol Bort, F. de Rosel, Bernardus Veylls, Raymundus Caminal, Arnaldus Martini, Johannes Vidall, Guilelmus Cuderch, Bernardus Beldis, Petrus Pont, Raymundus Berengarii, omnes habitatores loci predicti d'Elins promittimus vobis dicto domino vicecomiti de Castrobono et vestris in perpetuum attendere, observare et complere omnia predicta contenta in dictis instrumentis sine aliquo contradictu nostro vel nostrorum ut superius dictum est; et ad hec obligamus omnia bona nostra habita et habenda ubique sint. Renunciantes omnes in simul omnibus juribus, consuetudinibus, usanciis in predictis nobis et nostris juvantibus. Et ut predicta magis atendantur et compleantur omnes nos predicti homines de Elins superius nominati juramus per Deum et sancta Dei IIII^or Evangelia et cru ✠

fou desposseïda del vescomtat de Castellbó per Ferràn el Catòlic, el qual, en 1513, va fer-ne donació en usdefruit a sa segona muller Germana de Foix.

VALL DE QUEROL. — L'erudit Alart va donar d'aquesta vall un conjunt de noticies força interessant.[1]

El més antic document autèntic conegut que es relaciona amb la vall de Querol és també l'acte de consagració de la catedral d'Urgell (839), en el qual és esmentat el lloc d'Isavals corresponent a l'actual petit poblat d'Iravals. De Cedret, altre terme antic d'aqueixa vall (confrontant al NE. amb Iravals), n'hi ha també indicació en documents dels segles IX i X; una sentencia del comte de Cerdanya Salomó, en 863, va confirmar-ne la propietat a un cosí de Guifre el Pilós, anomenat Witiscle, el qual va vendre-la després a Radlinda, dita també Richica, i aquesta en féu donació en 908 a l'abat de Santa María de la Grassa.[2]

Una butlla del Papa Sergi IV, en 1011, confirmava al monestir de Cuixà qualques possessions a Iravals *et in valle Cheirol;*[3] aquesta denominació designava llavors

cem Domini, coram nobis posita et nostris propriis manibus tacta, predicta omnia attendere et complere et in aliquo non contravenire. Item voluerunt partes predicte quod de predictis fierent duo publica instrumenta divisa per alphabetum; et quod possint dictari semel vel pluries ad cognitionem alicujus sapientis, non mutando condiciones vel substanciam memorie. Quod est actum XII° kalendas septembris anno Domini M°CCC°XXX°III°. Sig + num nostri Rogerii Bernardi, vicecomitis, predicti qui omnia predicta concedimus et firmamus. Sig + + + + num nostrorum G. Codina, presbiteri, Johannis de Besan, Petri Moxo, Guilelmus Rossel, Bernardi de Vives, Arnaldi Palancha, Petri Garreta, Maylol Codina, Maylol Bort, Ferrarii de Rossel, Bernardi Veylls, Raimundi Caminal, Arnaldi Marti, Johannis Vidal, Raymundi Montaner, Petri Miro, Elins de Saurina, Guilelmi Vidall, Guillelmi Cuderch, Bernardi Beldis, Petri Pont, Raymundi Berengarii predictorum, nomine nostro proprio et aliorum procerum et hominum de Elins predicta omnia firmamus et concedimus. Testes hujus rey sunt : nobiles domini Arnaldus Rogerii, Dei gratia comes Payllariensis et dominus de Cervelione, Artallus Rogerii de Paylars, ejus frater, Jordanus Darranat, vicarius d'Urgelleto, etc. Raymundus d'Aguilar de la Bastida d'en Donat. Ego Petrus Zamora, notarius publicus generalis totius comitatus Paylariensis et de tota dominatione sive jurisdictione nobilis domini comitis de Paylars et in speciali publicus notarius ville de Sort, hanc cartam scripsi et meo sig*(s. man.)*no clausi » (Pergamí de l'Arxiu capitular d'Urgell.)

[1] Alart, *Notices historiques sur les communes du Roussillon*, première série, pàgina 145.

[2] Alart, *Cartulaire roussillonnais*, pàg. 12.

[3] Baluze, Apèndix a la *Marca Hispanica*, col. 980.

tan sols la part superior de la vall, però en els començaments del segle XII havía ja arribat a compendre quasi tots els mateixos llocs que encara avui la integren.[1]

La vall de Querol estava dins el comtat de Cerdanya,[2] el qual en 1117 passà a poder dels comtes de Barcelona.[3]

En el XIII.^{èn} segle constituía tota la vall una sola batllía, formant part i seguint les vicissituts de la Cerdanya, la qual, així com el Rosselló (incorporat també a la sobiranía de la casa de Barcelona), si bé durant algún temps

[1] El terme de Cortvesil, pertanyent a la vall de Querol, surt esmentat en un document de 1121, segons el qual la questia de blat del dit lloc era del senyor d'Enveitg (Cartulari de la Catedral d'Urgell, v. I, f. 222). També fa referencia al mateix terme un acte de 1129, que és una renunciació feta per En Bernat Guillem i sos fills En Bernat, En Berenguer, En Guillem i En Raimón, en favor de Santa María de la Seu d'Urgell i de San Quintí de Cortvassil, de tots els abusos que fins llavors havíen tingut a l'indicada esglesia, ço és, *capellaniam, secrestiam, solidatas, recepta ac terciam partem decimi.* (Cartulari de la Catedral d'Urgell, vol. I, f. 215.)

[2] El comte Bernat-Guillem vengué a Na Ramona, germana de Guillem-Bernat de Santa Eularia, qualques propietats situades en diversos indrets de la vall de Querol. Ramona tingué per hereu el cavaller Ramón de la Tor, el qual entrà en l'ordre dels Hospitalers de S. Joan de Jerusalem i donà tots sos béns a l'hospital de Santa Susanna, situat prop del port de Puigmorent. (Alart, *Notices historiques*, pàg. 151).

[3] És interessant el següent document de l'any 1150 (17 abril), que és un capbreu dels drets que el comte de Barcelona percebía llavors en el terme de Querol, a la vall d'Andorra i en diversos indrets de Cerdanya : «Hec est comemoratio de honore et eximentis quem Barchinonensis comes habet apud Cherol et in suis terminis. Habet namque ibi VII mansos et V bordas et exeunt inde de taberna XLVII modios et I quartal de ordeo et accipit ibi de ublies III modios et V porcs et V arietes et XVI pernas et I gallinam et preter hoc habet ibi XIIII quarters de ariete et III de porco et XVI fogazas de ublies et XVIIII canatas de vino et II juntes arietis et per traginum unius casalis VI quartals de blad et donant omnes ipsi homines qui in isto honore faciunt formatges unusquisque homo X formatges et habet comes in isto honore III asinos preparatos eundi in hostem et preter hoc suas tragines et operas et de fructu terrarum donant in uno loco tascham et in aliis locis terciam partem et habet comes in omnibus gallis salvaticis medietatem et habet ibi suas chestes de C. solidis et preter his habet ibi bajulus X solidos et habet ibi comes III quartas cibarie et II sesterios et ex alia parte II sesterios rasos et emam I ordei, et I canal de ariete et omnia stachamenta et placita et justicias et homicidia et adulteria et arsines et XVIIII ova et exorchies. Et habet ad Rialtes IIII sesterios talliatos. Juravit hanc comemorationem Bernardus Guillelmi, bajulus de Cherol, super IIII^{or} Evangelia ad fidelitatem comitis, in manu Bertrandi de Castelleto, omnia directa comitis esse fideliter scripta et testata ante ecclesiam sancti Martini de Ixio. Et exit ad comitem de valle Annorra, per censum, XII pernas bonas; et de Sobergen et de Ax VIII pernas bonas... Acta est ista carta supradicte comemorationis XV kalendas maii anno XIIII regni Lodoici junioris; et fuit scripta ante ecclesiam sancti Martini de Ixio in presencia Raimundi, Urgellensis archidiaconi et Cirritanie judicis, et in presencia presbiterorum ejusdem ecclesie et proborum hominum ipsius honoris...» (Pergamí 233 de Ramón Berenguer IV a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.)

(des de 1213) estigué sota la immediata senyoría de Nunyo Sanç, a la mort d'aquest (1242) restà plenament assimilada al domini de la susdita dinastía. Pel darrer testament de Jaume el Conqueridor,[1] el regne de Mallorca i els comtats de Rosselló i Cerdanya, separats de Catalunya, foren heretats pel seu fill Jaume. La vall de Querol pertenesqué així als reis de Mallorca fins a 1344, any en el qual Jaume III restà desposseït de sos dominis pel rei d'Aragó Pere el Cerimoniós. Així aquells comtats, i amb ells la vall de Querol, foren reincorporats a la unitat política de Catalunya. En 1462, Joan II, amb ocasió de la revolució catalana, per a obtenir auxili contra d'ella empenyorà a Lluís XI, rei de França, els susdits comtats de Rosselló i Cerdanya,[2] que foren ocupats i posseïts alguns anys per aquest, al qual de moment se sotmeteren amb la condició de que els hi seríen respectats llurs privilegis. En 1472 en diversos indrets de la Cerdanya i del Rosselló hi hagueren lluites contra els francesos; un dels promotors d'elles fou En Damià Dezcatllar, al qual Joan II, en 1473, empenyorà la vall de Querol[3] amb

[1] Tourtoulon, *Jacme I le Conquerant*, t. II, p. 481.
[2] Calmette, *Louis XI, Jean II et la Revolution catalane*, p. 87.
[3] Registre 3386, f. 128 a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Veus aquí un fragment d'aquest acte d'empenyorament atorgat a Perpinyà el 15 de febrer de 1473: «considerantes fidem puram et devotionem sinceram ac ignate fidelitatis constantiam vestri magnifici dilecti consiliarii et capitanei armorum nostri Damiani Dezcallar de Luna, militis, necnon attendentes ad satis grata et accepta servitia per vos eundem magnificum Damianum Dezcallar qui pro nostra fidelitate servanda diutius nobis prestita periculis gravibus expensis laboribus et damnis quampluribus non vitatis queve prestatis ad presens et prestare poteritis in futurum, dante Domino gratiora, de quibus omnibus satis nostre majestati plene constat, propterea nos vobis ad gratias et remunerationes condignas non inmerito coguntur et tenemur uberrime sublimare et damna passuum gratiis et condignis remunerationibus compensare, idcirco tam in dictorum servitiorum aliqualem retributionem quam ad ipsarum expensarum satisfactionem vobis dicto Damiano Dezcallar et vestris et quibus volueritis pro tribus mille florenis auri et in auro castrum de Querol, situm in comitatu Ceritanie nostro predicto, cum tota valle de Querol jurisdictioni civili et criminali, alta et baxia, mero et mixto imperio, bajulia dicte vallis hominibus et feminis, censibus, passagiis, foriscapiis, redditibus, proventibus et emolumentis ac aliis juribus et pertinenciis majestati nostre et curie nostre in predicta valle de Querol incipiendo del Anet coronat usque terminum dictum Sancte Eulalie et ex alia parte usque ad locum de Guils et totum terminum de Querol et vallem de Querol usque ad dictum locum de Anet coronat ac cum omnibus aliis infra designatis impignorare decrevimus.»

sos drets i jurisdicció, per la quantitat de 3,000 florins d'or. En Dezcatllar va sorpendre en 1474 la torre Cerdana, i (segons recompta l'Alart) tres anys després va tractar d'apoderar-se de Puigcerdà, però sense èxit. Els comtats de Rosselló i de Cerdanya, fins a 1493 no foren plenament readquirits (en virtut del tractat de Barcelona) per Ferràn el Catòlic i reintegrats novament a Catalunya. D'ella en foren desmembrats, més tard (la vall de Querol inclosa), a conseqüencia del tractat dels Pirineus de 1659 i de la delimitació de la frontera pirenenca,[1] essent abandonats per Espanya.

Ultra dels documents de la vall de Querol que publico en aquest volum, cal tenir present que relatius a ella n'hi ha d'altres de caràcter temporal i també privilegis locals, que en bona part es troben transcrits en els registres de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Dec, a més, esmentar especialment un document de Ferràn I, datat de 16 de març de 1413, que no va arribar a ésser expedit, ans fou conservat en l'arxiu reial;[2] pel qual aquell monarca confirmava a la vall de Querol els privilegis i llibertats que li havíen concedit els seus predecessors. Em cal també senyalar un document de 1395 (25 novembre) indicat per l'Alart[3], el qual és una confirmació obtinguda pels cònsols de la vall de Querol del dret, usat per ell de temps immemorial, d'aprofitar per al regadiu totes les aigües corrents dins de llur territori.

[1] Marca-Baluze, *Marca Hispanica*. En el pròleg d'aquesta obra explica En Baluze les negociacions per a la delimitació de la frontera pirenenca, veritable èxit de l'arquebisbe Marca en favor de França. L'Alart, al·ludint a dites negociacions i parlant de la vall de Querol, diu: «s'il y a aujourd'hui une Cerdagne française à coté de la Cerdagne espagnole, nous le devons à l'importance que les negociateurs français attachaient alors a cette vallée».

[2] Està copiat en el registre 2393, f. 34, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó; al marge hi ha la següent indicació : «Non fuit expedita, immo est in Archivio».

[3] *Not. hist. sur les communes du Roussillon*, p. 163. — Aquest acte no va inclòs en l'apèndix del present volum relatiu a la vall de Querol, per no haver-me'n pogut procurar la copia oportunament.

II

PRIVILEGIS

I ORDINACIONS

DE LA

VALL D'ANEU

I

1313, setembre, 22. — (Gerri)?

Guillem d'Anglesola, en nom del rei Jaume II, n'Huc de Mataplana amb Sibila sa muller, comtes de Pallars, i llur fill Arnau Roger concedeixen als habitants de la vall d'Aneu diverses franqueses.

A. Original perdut.
B. Copia del s. XVII, en paper,[1] a l'Arxiu de la Casa de Cardona, avui dels ducs de Medinaceli, a Madrid; doc. n.º 614.

INDICACIONS. Morelló, *La Vall d'Aneu (Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya,* 1904, t. XIV, p. 184);[2] Rocafort, *Provincia de Lleyda (Geografía general de Catalunya),* p. 688.[3]

Noverint universi, presentes pariter et futuri, hujus presentis pagine seriem audituri vel etiam inspecturi quod nos Guillermus de Angularia, auctoritate et potestate ac

[1] Aquesta copia fou treta d'un trasllat fet en 1460 (8 mars) per Joan Pere Arnau, notari del comtat de Pallars, sobre un transllat anterior de Pere Sabater, de la ciutat d'Urgell, notari reial i escrivà de la cort espiritual i temporal de dita ciutat per autoritat del Rv. Patriarca d'Alexandría, bisbe d'Urgell; i aquest transllat ho era encara d'un altre que havía sigut fet per en Pere de Font, notari per autoritat apostòlica en tots els dominis del rei d'Aragó. — [2] Segons l'extracte de la informació sobre els privilegis de la vall feta per ordre del duc de Cardona en 1669, de la que n'hi ha copia a l'Arxiu d'Esterri. — [3] Segons une xtracte antic contingut en el *Libre de les custums i ordinacions de la Vall d'Aneu* que és del tenor següent: «Segueysen-si los privaleges, franqueses e libertats que son en la val d'Aneu, les quals apparen per cartes publiques: Primerament, com lo noble en Bringuer *(sic)* de Angleola, en nom e en veu e per auctoritat del molt alt e illustrissem senyor en Jacme, per la gracia de Deu rey d'Arago, e los molt nobles senyors en Nuch de Matap'ana, comte de Payllars, e n'Arnau Roger, filh seu, e la dona na Sibilia, comtessa, defermaren e loaren totes libertats e franqueses e immunitats que fosen en la val d'Aneu. Item, los atorgaren e confermaren que los habitants en la val d'Aneu no sien tenguts de pagar negun sens ni usatge, sino los feudals cinch solidos cascun an en la festa de sent Marti. Item, que les ffembres

vice per illustrissimum dominum Jacobum, Dei gratia regem Aragonum, nobis in hac parte specialiter atributa in comitatu Pallariense, et nos Ugo de Mataplana, Dei gratia comes Pallariensis et dominus Cervellionis, et Arnaldus Rogerii, filius noster, et nos Sebilia, Dei gratia comitissa
§ 1 ejusdem comitatus, volentes universos et singulos homines

vidues no sien tengudes de pagar neguna cosa a senyor sino axi con es de costum en la val d'Aneu. Item, que lo senyor no pusque acaptar blat, ni vi, ni diners, ni altre acapte sino de comu consentiment dels homens de la val d'Aneu. Item, que los homens de la val d'Aneu no son tenguts de seguir lo senyor en ost ni en cavalcada ab ses propies mesions sino entro al loch nomenat Ça Peyra, prop Çobach; e si auran anar mes anla, que·l senyor los hage a fer portar ses armes e ferlos la provesio anant, stant e tornant. E que no les pusque traure fora lo dit comtad. Item, que·l dit senyor no pusque ni degue metre o posar jutge ni notari en la dita val d'Aneu sino que sie de la dita terra. Item, que·l senyor e la terra deuen ensemps elegir e crear cort; e que los facen jurar sobre los sancts quatre Evangelis que seran e tenran lealtat al senyor e a la terra. E que la cort se deu mudar quasqun any. Item, que·l senyohr no deu penre ne deu traure negun pres per negun crim que age feyt de la terra d'Aneu, empero que donen ydonia e bastant caucio de la presso e de star a juhy e a la cosa jutjada per la cort. Item, com lo dit en Bringuer de Angleola, en nom del dit senyor rey e n'Arnau Roger, per la comissio e poder a ell donat per lo dit rey, affranqui a tots los homens e fembres habitants e habitadors en la val de tota leuda e peatge de tota la terra e dominacio del dit senyor rey. Item, que l'hom franch no sie tengut de fermar dret al senyor sino en tres coses, ço[es]:en cars de traycio, item de ajustament o salt de vila fora la sua, item en cas de homicidi per algu o alsguns perpetrat. E los homens feudals que sien tenguts de ferma axi com es de costum. Item, que neguna fembra de la val d'Aneu no pugue esser acusada de adulterii sino per son marit; e lo hom que sie quiti e franch. Item, que·ls dits homes stants habitants en la dita val d'Aneu hagen, tinguen e posehisquen les sues terres, vinyhes, prats, casses, orts, arbres, montanyes, boschs, fonts, molins, torrens, aygues e silves franques e quities de tot usatge e servitut, questia o subjecçio, donan, venen [e empenyorant] e a fer les propries volentats; exeptat los feudals que agen a far los dits .V. solidos. Item, que·ls ditz homens puxen fer pau ab tots sos frontales, exeptat en temps de guerra. Item, que los ditz homens com lo senyor los manara a vista que no sien tenguts de entra en castel, ni en castels, ni viles, ni dintre viles o clausura, sino defora en plaça comuna; e aqui lo senyor los diga ço per que los fa venir ni aiustar. Item, que lo senyor no pusque posar pena ne ban a negun hom ni fembra, ne encara al poble, sino que sie feyt de cumo consentiment del senyor e del poble de la terra. Item, que aquel que si levara e creara comte que se age a levar e a crear comte al loch dit Segura, e que age a puyar sobre la pedra comdal e aqui los hage fermar e loar totes ses libertats e franqueses; e los homes que li façen sagrament e homenatge.

et mulieres habitatores in valle de Anaho, ut devotos et fideles nostros et auctoritate et vice per prefatum dominum nostrum regem atributa et prout dominationi nostre convenerit, in justitia confovere et [re]formare eosdem in statu pacifico et tranquillo, pro bono regimine dicte vallis, cupientes eosdem ampliari gratia et favore prosequi speciali habitoque super hoc diligenti tractatu, sponte itaque, scientia et deliberato proposito ad hoc ducti, auctoritate domini regis vice ac potestate nobis in hac parte comissa, hac nostra auctoritate ac facultate per nos et omnes successores nostros universos et singulos presentes atque futuros nobis concessa omnique fraude ac deceptione objectis, absque omni retentione quod in hoc non facimus nec facere intendimus [nec] nobis seu successoribus nostris in aliquo minime reservamus, omnes libertates, franquitates, immunitates ac consuetudines in dicta valle de Aneo hominibus et mulieribus in dicta valle nunc habitantibus vel in posterum habitaturis a ponte de Ferraria usque ad portum de Salau et de portu de Aranno usque ad portum de les Ares burgensis per predecessores nostros gratiose et ex certa scientia concessas et indultas et per eosdem homines et antecessores suos longis temporibus observatas nostra bona fide concedimus et confirmamus per nos et successores nostros cum hoc presenti publico instrumento perpetuo valituro. Item, concedimus et confirmamus quod § II
homines vel mulieres dicte vallis de Anaho nobis seu nostris successoribus aliquem censum seu usaticum non teneantur dare nec persolvere ullo modo nisi quinque solidos malgoriensium annuatim perpetuo pro qualibet domo febdali quam aliquis inhabitabit, in festo sancti Martini yemalis. Item, concedimus et confirmamus quod vidue mulieres § III
dicte vallis non teneantur dare nobis seu nostris successoribus aliquid nisi prout in dicta valle retroactis temporibus est fieri consuetum. Item, concedimus et confirmamus § VI

quod nos seu successores nostri non acapiabimus bladum,
vinum seu denarios nec aliquem acaptum nisi de comuni
§ V consensu et voluntate hominum dicte vallis. Item, conce-
dimus et confirmamus quod homines dicte vallis de Aneho
teneantur sequi nos et successores nostros in ex[erc]itum
et cavalcatam eorum propriis sumptibus tantum usque ad
locum voccatum Sapeyra, prope Sobach; et si de voluntate
nostra vel successorum nostrorum opportuerit dictos ho-
mines sequi dictum ex[erc]itum vel cavalcatam, quod nos
et successores nostri vel locum nostrum tenens teneantur
eisdem hominibus, stando, redeundo et arma deferendo, in
eorum [necessitatibus][a] penitus providere. Nec debea-
[mus][b] nos nec successores nostri homines dicte vallis de
Aneho ducere in ex[erc]itum nec aliquo modo extra comi-
§ VI tatum Pallariensem. Item, concedimus, volumus et confir-
mamus quod nos seu successores nostri non debemus po-
nere judicem vel notarium in dicta valle de Aneo nisi sit
§ VII oriundus de terra predicta. [Item],[c] quod tam dominus
quam populus debemus in simul eligere et creare curiam
dicte terre et quod faciant jurare homines qui erunt creati
et electi curia super quatuor sancta Dei Evangelia corpora-
liter a se tacta quod tenebunt fidelitatem domino et popu-
lo dicte terre in causis et negotiis per eosdem cognoscendis,
et quod tam dominus dicte terre quam populus debent
stare cognitioni seu arbitrio ejusdem curie in causis, placi-
tis et negotiis quibuscumque, et quod dicta curia debet
§ VIII mutari quolibet anno. Item, concedimus et confirmamus
quod nos vel successores nostri non capiemus hominem vel
mulierem dicte terre de Aneo nec per aliquem seu aliquos
capi faciemus; nec debemus hominem vel mulierem abstra-
here vel facere abstrahi de dicta terra captum dum tamen

[a] *Llacuna en B, per estar quelcom maltractada.* — [b] *B, diu:* debeant. — [c] *B, diu:* scilicet, *enllaçant aquest paragraf amb l'anterior, però sembla ha d'ésser separat; i potser hi hagi un petit salt en la transcripció del començament d'aquest paragraf.*

dicti homo vel mulier prestent idoneam cautionem de judicio sisti et judicato solvendo et de stando ad cognitionem curie supradicte. Item, nos Guillermus de Angularia, vice, § IX auctoritate ac potestate in comitatu Pallariensi nobis concessa et atributa per preffatum principem dominum regem Aragonum per se et successores suos, et nos comes et cometissa et Arnaldus Rogerii, predicti, per nos et successores nostros affranquimus omnes homines et mulieres dicte vallis de Aneo, presentes et futuros, de omni leuda, exactione seu pedagio in tota terra et jurisdictione dicti domini regis Aragonum et nostri, comitis et comitisse et Arnaldi Rogeri nostri filii, in tota terra et jurisdictione nostra, cum hoc presenti publico instrumento perhenniter valituro. Item, § X concedimus, volumus et confirmamus quod homo franchus non debet seu non tenetur firmare nobis nec successoribus nostris nec nostrum locum tenentem nisi in tribus casibus, videlicet: in casu proditionis, item in congresu seu asaltu ville extra suam villam, item in casu homicidii per aliquem seu aliquos perpetrati; et homines feudales quod firment prout in dicta [vallis] est fieri consuetum. Item, concedi- § XI mus et confirmamus quod femina dicte vallis non possit de adulterio accusari nisi a marito suo; et homo est quitus et franchus. Item, concedimus, volumus et confirmamus per § XII nos et successores nostros quod homines et mulieres et cunctus populus dicte vallis de Aneo habe[a]nt, tene[a]nt et posside[a]nt suas terras, vineas, prata, domos, ortos, arbores, montaneas, nemora, molendina, fontes, torrentes, aquas, silvas franchas et liberas, absque omni usaticho, servitute, questia, subjectione ac precaria, ad tenendum, possidendum, expletandum, vendendum, permutandum, distra hendum, alienandum, cambiandum et alias faciendum ad suos et suorum in omnibus voluntates perpetuo faciendas; excepto tamen quod homines feudales tenentur nobis dare quinque solidos [malgoriensium] annuatim perpetuo, om-

§ XIII nibus aliis suis bonis remanentibus quitis et franchis. Item
volumus, concedimus et confirmamus quod homines dicte
vallis de Aneo possint tractare et facere pacem cum omnibus suis frontaleriis, nisi esset tempus guerre in qua
quidem guerra domino terre fieret injuria sive dampnum;
quam quidem pacem faciant secundum suas consuetudines
§ XIV bonas. Item, concedimus et confirmamus quod quando nos
vel nostri successores faciemus vistam cum populo terre,
quod homines dicte vallis non teneantur intrare in castro
seu castris nec intra muros vel clausuram locorum domini,
sed foris in platea comuni; et quod dominus dicat id quod
sibi placuerit eis, seu demostret causam quare fecit dictos
§ XV homines congregare. Item, concedimus et confirmamus
quod nos vel successores nostri non habe[mus][d] bannum
nec debemus ponere bannum vel penam alicui homini seu
mulieri vel etiam populo terre supradicte nisi fiet de co-
§ XVI muni consensu domini et populi dicte vallis. Item, concedimus et confirmamus quod comes Pallariensis qui creabitur
in posterum quod debet creari et levari comes in loco voccato Segura, et quod ascendat super lapidem comitalem,
et quod gratis et ex certa scientia, bona fide et in veritate,
concedat se servaturum supradictas consuetudines, libertates, franchitates et immunitates omnibus et singulis hominibus et mulieribus, franquis et feudalibus, et omni
populo vallis predicte de Aneo; et ibidem dictus populus
debet [face]re[e] homeagium et jurare super sancta quatuor
Dei evangelia corporaliter a se tacta quod erit bonus et
fidelis domino comiti et ejus successoribus et omnibus
suis subditis, familiis atque rebus. Post quod nos Guillermus de Angularia, ex parte domini regis predicti et suorum
successorum et auctoritate et potestate in dicto comitatu
Pallariensi nobis per dictum dominum regem concessa et

d *B, diu:* habent. — e *B, diu:* jurare.

atributa, et nos Ugo de Mataplana, Dei gratia comes predictus, et nos Arnaldus Rogerii, predicti, et nos Sebilia, eadem gratia comitissa Pallariensis, juramus super sancta quatuor Dei Evangelia corporaliter manibus nostris tacta, sic nos Deus adjuvet et hec quatuor sancta Dei Evangelia, quod nos dictus Guillermus de Angularia, prefato domino regi et ejus successoribus, et nos comes et cometissa ac Arnaldus Rogeri, predicti, per nos et successores nostros, presentes atque futuros, vobis et vestris successoribus dictas libertates, consuetudines, observantias, franquitates et immunitates tenebimus et observabimus et faciemus per imperpetuum firmiter teneri et inviolabiliter observari; promittentes quod contra predictas libertates, consuetudines, observantias, franquitates et immunitates vallis predicte, per nos gratiose indultas et concessas, quod aliquo casu, etiam arduo, urgenti quan[tumcumque][1] necessario, per nos vel successores nostros seu per [aliquam personam][1] interpositam, de jure vel de facto, clam vel ....[1] opere, non contraveniemus in aliquo ullo modo ...... [Ulterius, nos][1] predicti connominati, de facto consulti, de jure renunciamus expresse dictis libertatibus, consuetudinibus, observantiis, franquitatibus et immunitatibus per nos non indultis [ne]c concessis et non confirmatis et exceptioni omnium supradictorum non indultorum, non concessorum, non etiam confirmatorum et omni exceptioni cujuscumque gratie et benefficii, questie, ademprive, quovis colore seu casu, urgenti etiam et necessario, in posterum petende vel faciende, et omni juri, scripto et non scripto, divino et humano, canonico et civili, et usui terre et consuetudini. Renunciamus insuper per nos et successores nostros presentes atque futuros omni privilegio domini seu dominorum, aliquo tamen modo vel forma

[1] *Llacuna en B.*

necessitatis urgentis quam predictam concessionem et confirmationem omnium et singulorum in hoc instrumento concessorum et expressatorum de jure vel de facto usu vel consuetudine convenientium et omni juris et facti auxilio et beneficio quo vel quibus possemus venire contra predicta vel aliquid premissorum. Actum fuit hoc decimo kalendas octobris, anno Domini millesimo trecentesimo decimo tertio.

Sig+++num nostri, domini Guillermi de Angularia, nobilis domini Ugonis de Mataplana, comittis predicti, et Arnaldi Rogeri, predicti, et domine Sibilie, predicte comittise, qui omnia predicta et singula concedimus, firmamus et testibus firmarique rogamus.

Hujus rei sunt testes: religiosus frater Raymundus, Dei gratia abbas Gerriensis, Jacobus de Perotcortes, Guillermus Raymundi de Queralt, miles, Montanerius de Anas, de Co.....,[1] Raymundus de Sort et Raymundus Nogerii, de Isill, tunc publicus notarius predicte vallis de Anaho, qui cartam [istam] retinuit et in suo protocollo scripsit sub formis et conditionibus predictis, sed morte scilicet previa conficere nequit; sed ego Johannes de Berros, publicus notarius totius predicte vallis de Aneho et de Spot pro multo nobili domino Arnaldo Rogeri, dominus comitatus de Pallars et de Serveyllo, de mandato domini [predicti] et curie vallis de Aneho hanc cartam scripsi [et in formam pu]blicam redegi nostroque sig(*s. man.*)no consueto [signavi].

[1] *Llacuna en B.*

II

(1313 - 1328) ?

Sibilia, comtesa de Pallars, enfranqueix als homes de la vall d'Aneu de tota leuda, peàtge, pernes de porc, renda de blat i fogaces de pa que eren de costum en dita vall.

Document perdut, indicat per un extracte antic contingut en el *Libre de les custums e ordinacions de la vall d'Aneu.*

Item, altra carta com los homens de la val d'Aneu son franchs de tota leuda e peatge e de pernes de porchs e de renda de blat [e] de fogaces de pa que eren acostumatz de fer en la dita val.

III

(1330 - 1343) ?

Arnau Roger III, comte de Pallars, confirma la carta[1] *de les franqueses i llibertats otorgades als homes de la vall d'Aneu per en Guillem d'Anglesola, n'Huc de Mataplana i la comtesa Sibilia.*

Document perdut, indicat per un extracte antic contingut en el *Libre de les custums e ordinacions de la vall d'Aneu.*

Item, altra carta com n'Arnau Roger ferma totes les libertatz e franqueses donades e atorgades per los ditz senyors n'Huch de Mataplana e la dona na Sibilia, comte e contessa, pares seus.

[1] Doc. I.

IV

(1330 - 1343) ?

Arnau Roger III, comte de Pallars, confirma la carta[1] *de la comtesa Sibilia enfranquint als homes de la vall d'Aneu dels tributs de les pernes dels porcs, de cens de blat, de fogaces i de leuda.*

Document perdut, indicat per un extracte antic contingut en el *Libre de les custums e ordinacions de la vall d'Aneu.*

Item, altra carta com la contessa dona Sibilia afranqui los ditz homens de les pernes dels porchs, de sens de blat, de fogaces e de leuda.

V

1342, febrer, 26. — (Esterri d'Aneu) ?

Arnau Roger III, comte de Pallars, d'acord amb els prohomes de la vall d'Aneu estableix algunes ordinacions respecte dels que passessin a terres d'enemics i sobre la lliure alienació de béns pels habitants de la vall.

A. Original. Pergamí, partit per ABC; conservat a l'Arxiu de la casa de Cardona, avui dels ducs de Medinaceli, a Madrid, n.º 613.[2]
B. Copia inclosa en una ordinació de 1403.[3]

Indicacions. Morelló, *La vall d'Aneu (Butlletí del Centre Excursio-*

[1] Doc. II. — [2] Aquest exemplar és el de la part superior. — [3] Vègis més avall, doc. VII.

nista de Catalunya, 1904, t. XIV, p. 182);[1] Rocafort, *Provincia de Lleyda (Geografía general de Catalunya)* p. 689.[2]

Noverint universi, quod nos Arnaldus Rogerii, Dei gratia comes Pallariensis dominusque Cerveilionis, et nos Raymondus Cich, d'Alos, Guillermus de Unya, de Son, Arnaldus de Mambilia, de Arreu, curia vallis d'Aneu, Arnaldus de Boren, Pero et Guillemich de Boren, Raymondus

[1] Segons l'extracte de la informació de 1669. — [2] Segons l'extracte antic contingut en el *Libre de les custums e ordinacions de la vall d'Aneu,* que és del tenor següent: « Item, hi ha carta feyta e firmada e jurada per lo senyor n'Arnau Rotger, comte de Pallars e senyor de Cervello, e per los prohomens de la terra d'Aneu, tots concordant ensemps: Que si nengun hom ni nenguna fembra lexave lo dit senyor comte ni los seus e exive de la terra del dit senyor comte e fahie son domicili e trasportave sa staga en altre loch lo qual fos de iurediccio e dominatio de qualse vulhe altre senyor qui agues terra e iuredictio e aquel o aquels sien enemichs manifests del dit senyor comte e dels seus, aquel o aquels que fugiran o exiran a potestat e iuredictio del dit senyor e dels seus e·ll scarnira, aquel o aquels sie vare e perde e sie encoregut en cors e en bens mobles i inmobles on que sien e que los ditz vens sien confiscatz al fisch, e ultra asso los fils e les filhes e les mulles perden lo cors e los bens axi com es dit; e que lo dit senyor comte no los pusque perdonar ni tornar los bens que s'avia aplicats. E si per aventura algu de nou se fahia inimich del senyor, ço que Deus no vulhe, e lo acundave, e si algun hom o fembra ere en altra terra o juredictio de aquel o de aquels que sera enemich del senyor comte, axi com dit es, que dins spay de hun mes isquen de la terra e juredictio d'aquel e tornen a la terra del dit senyor comte o en altre loch que no sie de la dominatio dels ditz enemichs del dit senyor comte; e que dins lo dit spay de hun mes stant en la terra dels ditz inemichs no percuren ni tracten negun dampnatge al dit senyor comte ni als seus, e si ho fahien que semblant sien encorregutz en la pena desus dita. Item, volgueren e ordenaren que qualque sie hom o fembra de la dita val que ira·n altre loch on sie o sien inemich o enemichs del dit senyor conte e desfamaren lo dit senyor conte o mal ne parlaran o impetraran e suspitaran contra ell e contra la sua terra, axi que faran son poder que·l dit senyor conte perdes la presona, ço que Deus no vulle, o la terra, en semblant pena sien encorreguts; e semblantment, si algu stant en la terra de alcun altre senyor, o sie inemich o no, he tractave mal ni dampnatge contra lo dit senyor comte, sie encorregut en la pena desus dita. Item, ordenaren e volgueren que tot hom o fembra de la dita valh pusque venre, alienar, impenyorar, donar e fer a totes ses volentats e dels seus, ara per tots temps, quantes vegades e quaque quan li plaura, de totz bens seus mobles e inmobles, sens contradictio e requisicio de fisch o de senyor e de qualsevulle altre, com ja sie de anthiqua consuetut e hus de la dita val que tots homes e fembres stans en la dita val d'Aneu han franch e quitia lur libertat [e] totz sos vens quensque sie e poden-ne fer a totes ses volentats e dels seus; e la dita consuetut lavores loaren, atorgaren e fermaren e juraren ».

de Bives, Arnaldus Rubey, ejusdem loci, Ispanyonus Solerii, Ispanyonus de Monteardito, Petrus Bajuli, Bernardus d'Arreu, Petrus de Laura, omnes de Isil, Arnaldus de Monteardito, de Isavarii, Bernardus Sancius, Arnalich de Sancz, ejusdem loci de Alos, Arnaldus Maria, Guillermus Bernardi, Arnaldus de Montanera, ejusdem loci de Alos, de Arreu, Guillermus de Ermengaudo, Guillermus de Montadino, ejusdem loci, Guillermus Arnaldi de Boren, Portolanus de Boren, Guillermus de Pere Arnau, Bernardo de Marti, Montanerio de Sancz, Bernardo de Porteram, Perato, omnes de Sorpe, Arnalich de Ramon de Boren, de Sein, Arnaldus Bajuli, Petrus de Artis, Perich de Sent Pere, de Beylla, Montaner de Galceran, Arnaldus Vidals et Arnaldus Calbet, Pere de Arnau de Johans et Marti Farrer, omnes de Son, Bernat de Comenge, Ramon de Gostança, Bertholomeu de Blanca, de Arrosse, et Guillermo de Ermeçen, Ramon Batle, Petrus Santz, Bernat de Stahis, Petrus Arnaldi de Capdevila, de Jou, Petrus d'Amigo, Bernat de Perucatz, de la bore Stais, ffill den Guillem Mals, Pere Siraco, Perich de Galceran et Perichquet de Fontz, de vila de Stais, Arnau de Resplandia, Bernat Folquer et Galceran de Dosue, Arnaleto de Dolça, Pere de Santz et Pere Callicz, de Burgo, Marti de Rossa, ejusdem loci, Galceran Fabri, Montanerius de Piero, Montanerich Fabri, de Unarre, Petrus Calbo, Bernardus de Cervio, Guillermus de Jachme, Bernardus de Cameyn, Bernardus de Maria, Petrus Arnaldus de lo Clergo, de Cerve, Raymondus Kastan, bajulus vallis d'Unarre, Guillermus Kastan, Jacobus Tolosa, Galcerandus de Canal, Arnaldus de Arreu, de Gavas, Arnaldus de Vitale, Bernardus Dosate, de Oros, Arnaldus de Fflor, bajulus de Stalarre, de Sterre et de Valencia, Ramonich de Montaner, Petrus Dosate, Arnaldus de Agnes, Jacobus Laborre, Petrus de Puyols, Raymundus d'Alos, Petrus de Sperta, de

Stalavie, Arnaldus d'Esill, Petrus Artis, Arnaldus Calbet, Nicholaus Eriman, Bernardus de Fflor, Galcerandus de Pere Gases, Arnalich de Gayces, Raymondus Guiaces, Petrus Laborre, Ramonich de Pere stola, Arnalich de Ramon, d'Osue, Arnalich Calvet, Pere de Bais et Bernat de Son, Ramonet de Bonadona, de Sterre, Bernardus Moga, Perich Laborre, Bernardus Lavorre, Bernardus de la Torre, Guillamich de Marincha, Perich de Marincha, omnes de Valencia vallis d'Aneu; et nos predictus Arnaldus Rogerii, comes Pallariensis et dominus Cervillionis, et nos supradicti homines, omnes in simul concordantes in unum, non vi, metu, dolo nec ffraude decepti, immo gratis et de certa scientia et spontanea voluntate, per nos et omnes successores nostros presentes et futuros, cum consilio, voluntate et auctoritate nobis pro tota comunitate et universitate dicte vallis d'Aneu atributa, volumus, consti- § 1
tuimus ac etiam ordinamus quod de hac die in qua scribitur publicum hoc presens instrumentum, quod quicumque, sive sit homo sive mulier, et dimitat dominum comitem supradictum et suos et terram dicti domini comitis et suum domicilium et transportet se et mansionem suam in aliquo alio loco, qui quidem locus sit sub districtum et cohertionem cujuscumque hominis, sive sit comes sive viçe comes sive baro sive miles sive domicellus sive aliquid alius qui habeat terram et jurisdictionem, et ille aut illi sint inimici manifesti dicti domini comitis et suorum, ille vel illi qui offugerit aut exiverint a potestate seu a jurisdictione dicti domini comitis et suorum et iverit ad illum seu ad illos sit patricida seu bare et perdat seu incurrat corpus et omnia bona sua mobilia et immobilia ubique et quod dicta bona aplicetur fisco, et ultra filios filiasque et uxorem perdant corpus et bona ut dictum est; et quod dictus dominus comes non possit nec debeat parcere eis vel ei nec possit restituere bona sibi aplicata. Et si forte,

quod absit, aliquis de novo constituebat se inimicum dicti domini comitis manifestum, ita quod ille vel illi acuidaverint seu deffiaverint dictum dominum comitem, quicumque fuerit, sive sit homo sit sive mulier, in terra seu in jurisdictione seu in districtu illius seu illorum qui fuerint inimici dicti domini comitis, ut supra dictum est, quod inffra spatium unius mensis exeat de terra seu de jurisdictione illius et redeat ad terram dicti domini comitis seu in alio loco, qui quidem locus non sit de jurisdictione seu de districtu aliquorum inimicorum dicti domini comitis; et quod inffra espatium illius mensis existendo in terra illius qui fuerit inimici dicti domini comitis ita quod parum procuret dapnum dicti domini comitis nec suorum nec de terra sua, et si forte faciebat, similiter incurrat

§ II penam supradictam. Item, volumus et ordinamus quod quicumque, sive sit homo sive mulier, dicte vallis iverint ad alium locum ubi sit vel sint inimicus seu inimici dicti domini comitis et difamaverint dictum dominum comitem seu male dixerint seu suspicaverint contra ipsum dictum dominum comitem et contra terram suam, ita quod faciat possem suum ut dictus dominus comes, quod absit, perderet personam seu terram, similiter incurrat in penam supradictam. Similiter, si aliquis existendo in terra alicujus domini, sive sit inimicus sive non, et tractet malum seu dapnum contra dictum dominum comitem, incurrat

§ III penam supradictam. Item, ordinamus et volumus quod omnis homo vel mulier dicte vallis possit vendere, alienare, impignorare, dare et facere ad omnes suas voluntates et suorum, nunc et semper, quotienscumque et quandocumque sibi placuerit, de omnibus bonis suis mobilibus et immobilibus, sine contradictione et requisitione fisci seu domini et cujuscumque alterius; quia jam est de prisca et antiqua consuetudine et usu dicte vallis quod omnes homines et mulieres existentes in dicta valle d'Aneu

habent franqum, quitium et liberum omnia bona sua, quecumque sint, et possunt facere ad omnes suas voluntates et suorum, et modo confirmamus et aprobamus et laudamus supradictam consuetudinem. Hanc autem ordinaçionem et declarationem nos omnes supradicti volumus et laudamus, concedimus et firmamus et juramus ad sancta Dei quatuor Evangelia et cru ✠ cem Domini coram nobis positam et ab utroque nostrum manibus tacta in animas nostras et singularium dicte comunitatis sive universitatis vallis d'Aneu, et jure jurando promitimus eandem et omnia et singula supradicta tenere, servare, attendere et complere et teneri, servari, attendi et compleri facere perpetuo, firmiter et inviolabiliter, prout superius continetur, sine dolo, per nos et dictam comunitatem seu universitatem vallis d'Aneu et omnes nostros et suos heredes et successores quoscumque, presentes et futuros, et non contrafacere nec venire aut facere, permitere vel etiam consentire, directe vel indirecte, occulte vel manifeste, inquam ab aliquo seu ullo modo, jure, facto, ratione vel causa, sub obligatione omnium bonorum nost[ro]rum et dicte comunitatis seu universitatis vallis d'Aneu presentium et futurorum ubique sint, et sub omni jure utriusque et cujuscumque consuetudinis et omnis fori et usus renunciaçione ad hec qualibet necesaria pariter et cautela et sub renunciatione etiam illius juris dicentis generalem renunciationem non valere. Quod est actum septimo kalendis februarii, anno Domini millesimo CCC° quadragesimo primo.

Testes hujus rey sunt: Raymondus del Puy, de Berros, Bernardus Mindraes, de Artis, Peiro Bernardus del Capella et Johannis Tolosa, de Berros.

Sig(*s. man.*)num mei Bernardi de Berros, habitatoris

loci de Sterre d'Aneu, autoritate domini comitis Pallariensis publici notarii vallium d'Aneu et de Spost et cumbe de Berros in speciali et generaliter per totum comitatum Pallariensem, qui hoc instrumentum a memoria recepta per Joha[n]nem de Berros, quondam notarium publicum dictarum vallium, qui morte preventus ipsum redigere non valuit, in publicam noscionem fideliter abstraxi, scripsi cum raso foramine facto in septima linea ubi dicitur: «Arnaldus» et cum litteris rasis, correctis et aptatis in nona linea ubi dicitur: «predictus Arnaldus» et in presenti mea subscriptione ubi dicitur: «habitatoris», et clausi.

VI

1398, desembre, 18. — Valencia d'Aneu.

Compilació de diverses ordinacions de la vall d'Aneu, aprovada per Huc, comte de Pallars.

A. Original perdut.
B. Copia en el *Libre de les custums e ordinacions de la vall d'Aneu,* ms. del s. XV, en pergamí, conservat a l'Arxiu d'Esterri.[1]

INDICACIONS. Morelló, *La vall d'Aneu (Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya,* t. XIV, p. 183); Rocafort, *Provincia de Lleyda (Geografía general de Catalunya),* p. 689 (publica l'índex dels capítols).

Hoc est transslatum sumptum fideliter a capitulis, consuetudinibus, usis, usansiis vallis de Aneu, scriptis et confirmatis per egregium dominum Arnaldum Rogerii, Dei

[1] Aquest ms. te enquadernació antiga de pell negra, maltractada; consta de 42 folis (i dos de guardes) de 302 × 272 mms. Formava part de l'antic arxiu de la vall que es va cremar. Al començament d'aquest ms. hi ha el següent índex dels 47 capítols de la present compilació: «Son los capitols daval scrits, que parlen dels drets, custums e usançes de la vall d'Aneu, XLVII. capitols:

Lo primer capitol es que'l pare o la mare e quiscu de ells en son testament poden lexar, se si volran, a la hu dels ffills o de les ffilles la millor proprietat que

gratia recolende memorie comitem Pallariensem et dominum Cervilionis, ac etiam per egregium et potentem virum dominum Hugonem, eandem gratia comitem Pallariensem, que quidem capitula, consuetudines, usui et usansie abstracte sunt a notulis sive prothoculis eorundem, anno videlicet a Nativitate Domini millesimo [trecentessimo nonagessimo][a] octavo; quorumquidem capitulorum, consuetudinum, usium, usantiarum et confirmationis tenores per ordinem subsequntur:

Ordinació d'Arnau Roger III en 1337.

ANNO DOMINI MILLESIMO TRECENTESIMO XXX.º SEPTIMO.

En nom de Deu. Com a tot bon senyor se pertanga sa

[a] *B. diu:* millesimo quadringentesimo octavo, *però ho considero equivocat comparant-ho amb la data consignada més avall, en la clausura de la present compilació, i tenint en compte que una ordinació de 1403 és ja una esmena posterior d'un capítol d'aquesta.*

auran. E semblant totes altres presones de la dita vall d'Aneu ne poden ffer a quels que heretaran, possat que no sien sos ffils.

Item, lo segon capitol es que negu e neguna que sie acusat de negun crim que no se deu scussar ab ferre calent.

Item, lo tercer capitol es que negu ne neguna per negun crim que fos accusat per fama no deu esser posat a turment, sino que hii hagues testimonis dignes de ffe.

Item, lo quart capitol es en quenya manera deu esser possat a turment.

Item. lo quint capitol es si negu en la confecio que fara en lo turment acusara a neguna altra persona.

Item, lo sien capitol es que negu no pusque acusar la fembra de adulterii seno son marit.

Item, lo seten capitol es qui fara fals sagrament.

Item, lo VIII[en] capitol es d'aquels que faran naffres.

Item, lo nove capitol es qui nafrara o ouciura altre son cors defenent, e d'aquels que penran esmena de les nafres o morts.

Item, lo X capitol es d'aquels que faran mort noçientament.

Item, lo onze capitol es que si entre universitats ha mescla e si fa morts.

Item, lo XII. capitol es que si entre dues universitats ha pleyt o questio de proprietat de termes o de amprius de termes quenya prova deuen fer.

Item, lo XIII. capitol, es d'aquells que penran ffi de nafres o de morts o no ni volran penre.

Item, lo XIIII. capitol es que totes coses eclisiastiques se agen a conexer en poder del dega e de la sua cort.

terra e ses gens en pau e en bon regiment tenir, ço que ab gran dificultat faria si pau e justicia enffre sos sotsmeses e en sa terra no tenia; per amor d'aço nos n'Arnau Roger, per la gracia de Deu conte de Pallars e senyor de Cervello, vetlan e trebayllan en pau e en phrofit de nostres sotsmeses, esgardant que alcunes custums son en la vall d'Aneu de les quals les unes an opts correctio, les altres fan a melhorar, les altres de tot en tot a gitar e alcunes encara de novel a fer: per ço ab concentiment espres e ab volentat de la cort e d'altres prohomens d'Aneu, specialment n'Ar-

Item, lo xv capitol es que per negunes bandes ni ranquos no deuen matar negun infant jove de xv. ans aval.

Item, lo xvi capitol es dels delmes de la terra.

Item, lo desete capitol es de la defençio que'l senyor comte deu ffer a la esglesia per raho del terç del delme que pren.

Item, lo dehuyte capitol es com n'Arnau Roger promete per si e per los seus de tenir e de observar los dits capitols.

Item, lo denove capitol es com la mitat de les primies dels blats deuen esser de les obres de les sglesies.

Item, lo vinte capitol es que negu no fface neguna obra lo dimenge ne les ffestes de sancta Maria.

Item, lo xxi capitol es qui trobe neguna persona en ort de altre.

Item lo xx e dos capitol es [si negu] oys so e no y atenes.

Item, lo xx e tres capitol es si negu cridave: via fora, aturat lo murtrer.

Item, lo vint e quatre capitol es d'aquels que faran ladrocini en la val d'Aneu.

Item, lo xxv capitol es qui naffrara negu en la sglesia aytant com la missa si dira o ores canonicals.

Item, lo xxvi capitol es que negu no gos donar diners ni altres dinerades per beure a ·quels qui venran ffer honor als cors.

Item, lo xxvii. capitoll es que negu no gos tenir ne aiustar conceyll quan seran aiustats per fer honor al cors o a les sepultures.

Item, lo xxviii. capitol es del carcelatge que deuen pagar al castela.

Item, lo xxix capitol es d'aquells que posaran pena en bregues o en baralles.

Item, lo xxx capitol es qui ouçira o nafrara o aontara home strany que no sie de la terra d'Aneu.

Item, lo xxxi capitol es que si's moura bregua o baraylla de part a part o de cumo a cumo o de una persona altra que'l senyor o sos officials hii puxen posar pena de continent.

Item, lo xxx dos capitol es que la cort d'Aneu tota vegada que venra a pleyt a tenir vingue, stigue e torn salp e segur e sobre la fe del senyor.

Item, lo xxxiii. capitol es que quan vista general si tingue que tot home stigue asuanadament.

nau de Voren, n'Arnau de Esill, en Marti de Canal, en Guillamo Kastan, cort de la vall d'Aneu, en Domengetz d'Alos, en Ramon Dustol, en Ramon Canal, n'Espanyo Soler, de Esill, n'Espanyho Çitho, batle, en Perich de Bives, n'Arnau de Montardit, Pere Salla e en Ramon Bives, de Voren, n'Arnau Calvet, en Bernat Santz e en Pere Arnau, de Isavari, en Bernat Bons, capela d'Arreu, e en Montaner de Montadi, en Portola de Voren, de Sorpe, en Pericho de Pere Arnau, en Guillem Arnau, batle, n'Arnau, batle d'Esson, en Guillamich d'Unya, n'Arnaldich de Ramon, de Voren, n'Arnau de Vidals, en Perich Galceran, capellans, n'Arnau Vella, en Ramon de Gostansa, degua

Item, lo xxxiiii capitol es que si'l senyo fa neguna demanda a neguna persona, civil o criminal o pecunaria, que'l dit senyor o son castella o altre per ell la aie a ffer al dit delat davant la cort.

Item, lo xxxv. capitol es que la cort pusque condepnar lo delat.

Item, lo xxxvi capitol es que negun punt arapat no pusque noure a la part e quiscu pusque parlar a sa guissa, sino que digues paraules deshonestes.

Item, lo xxxviii. capitol es que totes questions o demandes que's faran en la vall d'Aneu se aien a declarar per la cort.

Item, lo xxxviii. capitol es que en totes enquestes que's façen en la terra hi aie esser lo senyor o lo castella e la cort o dos de la cort ab lo scriba.

Item, lo xxx e nou capitol es que si la cort no podie prou veure en los pleyts o questions que hii puxe demanar lo bon conceyll jurat.

Item, lo xl. capitol es que si lo bon conceyll no y pot veure que la cort ne puxe demanar de conceyll a savi, ço es del jutge ordinarii.

Item, lo xl hu capitol es que tot hom que sera pres e lo senyor o lo castella volgues penre que l'haie a donar affermançes covinens, sino que ffos per feit de crim.

Item, lo xl e dos capitol es que si algu o alguna no ha fils o filles de leal matrimoni, que pusque heretar altre amich o parent.

Item, lo xl tres capitol es que si lo marit ni la muller no han fills ni ffilles de ells abdos, que'n puxen heretar nebots o nebodes per via de matrimoni.

Item, lo xl quatre capitol es que'ls bens del fill o de la ffilla poden tornar al pare o a la mare e poden fer altres lexes.

Item, lo xlv. capitol es que qui allega a plaça o testimonis en proves qu'el aie a donar, que la dita plaça o testimonis aien a ffer sagrament en poder del senyor o del castella e de la cort.

Item, lo xlvi. capitol es que la dita plaça o testimonis aien a venir a manament del senyor.

Item, lo xl e set capitol es que tot hom que pledey pusque aleguar e produhir testimonis, plaça e cartes e totes altres proves».

d'Aneu, n'Arnalicho de Pepi, d'Arrosse, en Pere Sancz, de Jou, en Ramonet, batle, en Pere Issarn, capella, en Guiem Mals, de Stahis, en Pere Siraco, en Jachme de la Tore, d'Osue, en Jachme Folquer, capella, n'Arnau de Resplandia, batle, n'Arnalicho de Dolça e ·ll capella de Maria cicha de Burgo, en Montaner de Piero, capella d'Unarre, en Bernat de Sent Johan, en Montanerich For, d'Unarre, en Bernat de Cerve, en Guillinico, capella, en Ramon d'Aran, en Galceran de Canal, de Guavas, en Ramon Kastan, batle, en Bernadich de Sent Johan, d'Auros, en Pere d'Essate, lo capella d'Esperta, capellans d'Escalarre, e en Pere Rey e Bernat de Vort, capella d'Esterre, en Bernat Moga, capella de Valencia, e en Ramon de Marincha, als quals per tot lo poble e cumu de la val d'Aneu, comunalment e ab grat e de volentat certa, fo donat poder de provehir e ordenar en totes coses, custumes, capitols, ordenançes, fer e constituir a profit de la dita vall e per si mateix consentir a nostres ordenations segons que a els sera vist ser fahedor. E foren per nos feytes e ordenades e per los dits cort e prohomes, e apres per lo dit cumo e universitat stablides e ordenades, aquestes coses que·s seguexen:

I. Primerament, stablim e ordonam que jatsie que costum e usança sie en la vall d'Aneu que ·ls bens del pare e de la mare apres la mort d'aquels s'agen a partir per eguals parts entre los filhs e le[s] filles, vulles que·l pare e la mare e cada hus d'ells fesen testament ho no, que d'açi avant sie axi ob[ser]vat: que·l pare e la mare e cada hun de ells en son testament puguen, s'es volrran, lexar a la hun dels fills o de les filles qual que mes se volran lo millor camas o alberch e la millor terra o la millor vinya que agen e renda, si ni ha en lo alberch, e·l romanent dels altres vens que s'aien a partir per eguals parts ab aquel o ab

aquella o ab los altres fills e filles. E tots homens e fembres de la dita val d'Aneu que no agen fills ni filles de si propriment e natural engenrats e nats que axi en lex puguen ordenar e lexar fer de les coses desus dites a la hun o a la una d'aquels o d'aqueles a qui los lurs bens se pertanguesen apres de ells en lurs testamentz com los altres damunt ditz, s'es volran. E si ordenar d'aço no volen, que tenguts no· n sien negu dels damunt dits, mas que sien partits tots los bens d'ells axi com ja es acostumat en la dita vall.

Placet probis hominibus

II. Item, ordonam e stablim ab consentiment e volentat dels dits prohomes que jasie que acustumat sie en la vall d'Aneu entro en aquest dia que tot hom o fembra de la dita val que fos provat de mort o de metzines de gatirnons o d'altres metzines que a mort volgues aportar que si negave se·n agues a escusar ab ferre calt, que de aci avant nuyll hom ni fembra neguna, per los dits crims ne per negunes altres coses, no ferreg ne s'escus ab ferre calent, com ferreiar o escusar ab ferre calent sia contra Deu e dret e raho e periglos a cos e a anima. *Placet proceribus*

III. Item, stablim e ordonam que tot hom e tota fembra de la dita vall que fara negun maleficii criminal del qual sera acusat o inculpat dins la val d'Aneu, si provations dignes de fe o presumptions violens seran contra ell o ella per les quals lo dit hom o fembra que·l malefici aura feyt degue esser posat a turmen, que en aquel cas sie posat a turment, axi pero quan per nos o nostres oficials e per la cort sera jutgat que·l malefici sie tal que·l dit hom o fembra dege esser possat a turment; axi empero que per la fama cumuna ne altre negu no pugue esser posat a turment, si donchs la fama per testimonis dignes de fe no·s provave que axi fos de feyt com la fama fos. E aço avem trobat e entenem que sie costum d'Aneu. *Placet proceribus*

IV. Item, stablim e ordonam ab consentiment e ab volentat del dits prohomens que en cars que per nos o nostres susesors e per la cort d'Aneu sera conegut e jutgat que negun hom o fembra deie esser possat a turment cum desus es dit, que la manera del turment sie aytal: que·l primer dia que·l posaran a turment pug sens tot pes tres veguades, e pux, de tertz en tertz dia, que hii pug cascun dia tres vegades; e lo segon dia que hii pugara que li sia possat pes de una arova e lo ters dia que hii pugara que li sie possat pes de mig quintal. E a tot hom o fembra que façe lega mort, axi com si ocehie altre per diners o en ffe o frare o cumpare, que a aquel sie possat pes de hun quintal e que stigue en lo turment enfre les tres vegades una hora e no pus, e que nos e lla cort no puxam tolre ho anadir segons que les coses eran malfeytes ne·ns sera vist fahedor. E si als nou dies no aura res dit que sie absolt. E aso sie observat d'aci avant, no contrastant neguna cosa que entro açi sie usada. *Placet proceribus*

V. Item, stablim e ordenam ab conseyll e ab volentat dels dits prohomens que si aquel o aquela que sera posat a turment dira o pasara en sa confecio que alscuns homens o fembres son stats consents ab ell o ab ella ensemps en aquel maleficii que aura feyt e nomenara alcunes persones que ho savien e axi·s trobara en veritat per testimonis dignes de fe, que axi en leyx aquel o aquela que sera stat conçentent sie possat a turment; mas si no·s podie trobar per negu, salvant per la dita del pres o per fama d'altres, que aquel ne aquela no sien posats a turment, abans ne sien scusats ab que·n facen sagrament o bathalla, qual que mes se vullen, que en aço no meren mal. E aso sie observat d'açi avant, no contrastant neguna custum o hus que entro acii sie stat. *Placet proceribus*

VI. Item, stablim e ordonam ab volentat e conceyll dels ditz prohomens que tota fembra de la dita val d'Aneu que aye marit e·l marit la repte d'adulteri davant senyor o los officials, que per sol del reptament, sens altra provatio, aie lo senyor dels bens de la fembra sexanta solidos per pena del adulterii. Stablim empero que neguna fembra no puga esser ponida de adulteri, quantque sie manifesta o provada, si per lo marit no es reptada. Empero si nengun hom de la dita val se avenie ab fembra que no aie marit, ab que no la fors que sia sa volentat d'ell, no es que no li sie tengut de res a satisfer ne de honta a esmenar. E aso sie d'aquen avant observat, no contrastant negun hus ne dret entro açii en contrari obtengut. *Placet proceribus*

VII. Item, stablim e ordonam ab conceyll e ab volentat dels ditz prohomes que tot hom e tota fembra que fara fals sagrament en la terra d'Aneu e·l sagrament li sera reprovat a conexensa del senyor e de la cort, ço es que age dos testimonis dignes de fe contra lo dit testimoni o carta publica, que li cost e aie a pagar per pena a nos e a nostres succesors sexanta solidos de barchinonesos e que negun temps d'aqu[e]la ora avant no sie cregut per testimoni e que sie cridat en lo mercat de Valencia per fals testimoni; e volem e ordonam que·l testimoni que haura feyt no hage valor ne nogue res [a] aquell que contra feit l'aura, abant aquell contra qui feit aura lo ffals testimoni cobre de la part tot ço que pagat haura per raho del dit fals testimoni o encara del senyors, si a ell aura res pagat per raho del dit fals testimoni. Empero stablim e ordonam que si·l senyor ab la cort prenie enquesta ab sagrament en la dita terra, que negun hom ne fembra per quenque testimoni o sagrament que fara en la enquesta que no sia reprovat, tengut ni punit per fals testimoni; mas si·l senyor e la cort conexien que aquel o aquela fahien fals

sagrament, o testimoni per volentat o per qualsevulle altra manera que sia, a conexença del senyor e de la cort, que no puscha res noure a l'altra part contra qui·s pendra la enquesta. E que sagrament ne testimoni que·s face per carreres ne per gotes ne per posades de alberchs o de cases que no age reprovament; e testimonis que·s deien donar de part a part que·l senyor ab la cort que·ls deie rebre cascu a sa part, si s·acordara la hun ab l'altre a aço que sera sentenciat de provar. E aso sie d'aqui avant observat, no contrastant negun dret ne neguna costum tro açi observada. *Placet proceribus*

VIII. Item, stablim e ordonam ab conceyll e ab volentat dels ditz prohomes que si nengun hom o fembra fara nafra o nafres a negun hom o fembra dints la val d'Aneu, que aquel [hom] o fembra que aura pres les dites nafres que aquel o aqueles aie de continent a mostrar al batle o a dos prohomens que no sien de part e aquels que aien a dir veritat a nos o a nostres officials e a la cort; e si per aventura aquel que·l mal fara lo volie reptar de prejuri e si per aventura aquel o aquela que les nafres o nafra auran feytes pendran endeno que no les han feytes, que aquel o aqueles que les auran preses les nafres se pugue averar e menar ab sagrament aitantes [vegades] com n'aura mostrades de ferre, de pedra, de fust o d'altres coses de so que sien stades feytes, e aquest sagrament que no haie reprovament. Empero si s'esdevenra que aquel o aqueles que auran feytes les nafres e l'altra part que presses les aura n'aura feytes [e] que aquel o aqueles[b] per aventura s'auran absentar de la terra per pahor, car ce cuydara aver feit gran mal e no gossara star en la terra

[b] *B, diu:* feytes que aquel o aqueles e per aventura, *però em sembla menys inteligible i provablement equivocat.*

d'Aneu, e pux aquell a qui les nafres aura feytes mellorara d'aqueles e tornara en la terra e volra adop de les nafres que aura presses, que la hon sera absentat mostre les naffres o nafra a dos o a tres prohomens e que haie una carta pública com aquels hagen vistes les nafres e ell empero encara les aja jurar; e si s'absentave en loch alcu que·l testimoni no li volien fer, que les aie a jurar, stant pero lo sagrament al punt del reprovament. E aso sie d'aqui avant observat, no contrastant negun dret ne neguna costum tro aci observada. *Placet proceribus*

IX. Item, stablim e ordonam ab conceyll e ab volentat dels dits prohomes que negun hom ne neguna fembra qui nafrara o ociura altre son cors defenent dins la dita vall que no sie posat a turment ni·n prengue mort ni·n sie exillat ni n'aie pena criminal. Declaram, empero, que tota veguada aquel que·l nafrara o l'auciura sie jutgat que o façe a defentio sua si l'altre li trau spasa o coltel o li gitara pedra o lança o altres armes contra ell, que·s vulla, diga dret. Pero per tal que·l malfeytor no·n puga mal usar, ordonam que aquel qui l'ociura a defensio de si mateys que pag a nos e a nostres sucessors cent cinquoanta solidos [de] barchinonesos e altres cent cinquoanta solidos de barchinonesos a la part que·l mal aura pres per esmena. Pero si·ls amichs d'aquel prenen la esmena e pux li fan mal a aquel de qui auran presa la esmena, quen sien ponitz axi cum si diu en lo quart capitol que·s segueys;[1] si empero no volran penre la esmena, que sien exillatz de la terra tro que vullen penre la esmena. Pero de nafres que·s façen a defensio no sie entes aquest capitol que a aquel o aquella qui les fara n'age neguna pena; pero si aquel que dira que ho ha feyt a defenament de si en lex e no·u

[1] El § XIII (vègis p. 230).

pot provar, que·n stigue a conexença del senyor e de la cort e a la costum de la terra. E si per aventura hun o moltz seran en companyia d'aquel qui sera envayt, acomes o començat, [qu]e aquel o aqueles qui seran en la companya que sien punits, axi com es ordonat en aquest capitol que sie punit aquell que a defensio[c] sua o d'aquel ab qui seran en companya sua ociura o nafrara. E aço sia d'aquen avant observat, no contrastant negun hus ne dret tro açi en contrari obtengut. *Placet proceribus*

X. Item, stablim e ordonam ab conceyll e ab volentat dels dits prohomens que si negu, hom o fembra, fara mort anoçient dints la dita vall, que aquel o aquella pach per la dita mort a nos o a nostres sucessors cent cinquoanta solidos e a la part o als hereus d'aquel qui mort sera altres cent cinquoanta solidos barchinonesos e que aço no aje pagar tro sia sentensiat per la cort e que no sie tengut d'altra pena; pero que d'aquests dos capitols s'aie a fer enquesta per nos o nostres officials e per la cort, e si per nos e per la cort si troben les dites coses en veritat, que aquel o aquelles que auran feytes les morts no sien posat[s] a turment. E si·l senyor e la cort no trobaran en veritat les dites coses, que sien posats a turment los malfeytors. E aso sie servat d'açi avant, no contrastant negun dret ne neguna custum en contrari tro açi observada.

Placet proceribus

XI. Item, ordonam e stablim ab conceyll e ab volentat dels dits prohomens que si s'esdevenra que cumunes ho universitats aien mescla ab d'altres cumunes o universitats per termes o per altres coses quals se vuylle e en la contesa o en la mescla se fara una mort o moltes, que

c *B, diu:* defensio d'aquel nafraran o ouciaran a defensio sua; *lo que suprimeixo per considerar-ho com equivocació del copista.*

negun hom de la universitat que la mort fara no puga esser acusat ne·n sia tengut per murtrer ne humiher, mas que la universitat que la mort fara pach a nos o a nostres sucesors treents solidos barchinonesos e altres treents solidos als hereus o a la part del mort. Aço empero s'entene si la mort fa tota la universitat present o la maior partida. E aço sie observat d'açi avant, no contrastant neguna custum ne hus que tro açi sie stada. *Placet proceribus*

XII. Item, stablim e ordonam ab conseyll e ab volentat dels ditz prohomens que si s'esdevenra que questio o demanda sera enfre dues universitats o cumunes de proprietat de termes o de ampriu de terme, que la universitat que demanara la proprietat del terme o lo ampriu, quant que sie gran, no pugua donar de vint testimonis avant; e la universitat que deffenra, si es tant gran com l'altra o menor que o com, que·n pugue donar altres vint testimonis; si pero no ere tan gran la vila que bastas als vint testimonis, que·n do deu o quinze o segons que donar ne pora que sien dignes de fe e que aquels aien a tant gran valor e valle aytant lur testimoni si be de menor comte son com fara aquell d'aquells del maior compte. E·ls testimonis que dara la part demanant del seu cumu o universitat que·ls pugue elegir e nomenar la part deffenent de son cumu o universitat que·ls pugue elegir i nomenar la part deffenent; e semblantment los testimonis que dara la part deffenent de son cumu o universitat que·ls pugue elegir e nomenar la part demanant e que aquels se agen a rebre e no altres. E quan tots aquells testimonis seran rebuts, que nos o nostres successors o nostres officials ab la cort ensemps pugam e aiam a rebre quaranta testimonis dels vehins o dels ffrontalers d'aquelles viles o dels termes d'aquelles, d'aquels que mills sera a nos vist e a la cort e que y deien saber veritat. E en la deffinitio o determinatio de la questio la part que

haura millor provatio aie sentençia per si guanyada e a l'altra part que no aura tant bona provatio que li·n possen perdurable calament nos ab la cort. E asso volem que sia observat d'açi avant, no contrastant neguna custum ne hus que tro açi sie stada. *Placet proceribus*

XIII. Item, stablim e ordonam ab conceyll e ab volentat dels dits prohomens que si per aventura s'esdevenra que nafres o morts se ffaran en la vall d'Aneu que aquel o aqueles a qui·s faran les mors o les naffres e·ls infans o hereus d'aquels volran penre fi de les naffres o de les morts, que·ls sia feyta; e si per aventura no·n volran penre ffi, que no·ls ne puguam fforçar. Stablim pero e ordonam que tot hom que pendra ffi de nafres o de mort e apres la fi ociura aquel de qui la fi aura pressa e ell donada, que si nos o nostres officials lo podem penre que sie tengut per traydor e prengue justicia d'on encontinent muira e tots sos bens sie[n] a nos confiscats e goanyatz. E si s'opte que nos ne officials nostres no·l podem penre, que sia exillat per tots temps de tota la vall d'Aneu e sia cridat per traydor en lo mercat de Valencia e sien guanyhatz e confiscatz a nos tots sos bens. E si per aventura aquell qui la ffi aura pressa no oçiura aquel de qui aura pressa la ffi, ma que·ll naffrara, que per aquella nafra o naffres pach doble pena a nos e a la part e no res meyns que sia exillat de tota la val d'Aneu per cinch ans, en tal manera que nos no·l pugam perdonar ne tornar en la terra tro sien passatz los cinch ans. E aço sie d'aqui avant observat, no contrastant neguna custum ne dret entro açi en contrari obtengut. *Placet proceribus*

XIV. Item, stablim e ordonam ab conceyll e ab volentat dells dits prohomens que negun hom ne neguna fembra de la val d'Aneu, clergue ne lech, per negun pleyt de

part a part que aie hun ab altre per negunes coses ecleysiastiques que deien e aien a fermar en poder del dega d'Aneu e de la terra e que deien star a sentensia e a esguart de la cort speritual e del degua de sancta Maria d'Aneu e que no·n deuen anar pus avant, salvant per matrimoni pero, si·l senyor bisbe no·l volia cometre al degua. E aço entenem e avem trovat que es custum, priviletge e usança de la val d'Aneu. *Placet proceribus*

XV. Item, stablim e ordonam ab conceyll e ab volentat dels dits prohomes que per negun homehii, rancor ne mala volentat que d'açi avant sia en la vall d'Aneu que negun hom no oçia negun infant, jove o macip tro·l dit infant, jove o macip age quinse ans, si donchs lo dit inffant no ere ab d'altres que fessen mal o·l volguessen fer e que ll'inffant o jove fos ab los malsfeitors o volents ffer mal ab armes. E qui contra fara, si es atrobat, que sie ponit axi com ja es custum d'ome qui oçiu sens raho altre; e sino es trovat, que sie cridat e tengut per traydor e quels seus bens sien guanyats e conffiscats a nos e als nostres sucesors. E aço sie per tots temps d'aqui avant observat, no contrastant negun dret ne custum tro açi en contrari obtenguda. *Placet proceribus*

XVI. Item, com partida del delme se prengua en la terra d'Aneu per los scolans e aiam per veritat atrobat que·l delme que·ls ditz scolans prenen [h]an sens tota justa raho, car moltes veguades s'esdeve e s'es trobat que·ls scolans qui han pres hun gran temps delmes apres d'aço lexen la via ecclesiasta e·l servici de Deu e prenen mullers e despenen en auls uses les delmes que auran presses de l'eclisia, e aiam encara atrobat que molts stants infants prenen de les dites delmes e negun servi no fan ni·n poden fer a Deu ne a le ecclisies, e per aquesta raho car los dits scolans prenen iniustament les delmes lo bisbe d'Urgell di-

ffama nosaltres qui injustament donam les delmes, e·ls capellans qui justament les prenen porien venir per aquesta raho a punt de perde les dites delmes e tota la terra de pe[r]de lo just patronat e de trenchar la custum; per ço volen[t] contrastar als dits perills e provehir a nos e a la terra de remei covinent, per aquestes rahons e per moltes d'altres prenent a nostra ma los delmes que·ls scolans an acustumat de penre en la vall d'Aneu, stablim e ordonam que d'açi avant negun hom ne neguna ffembra no do delme a negun scola tro sie ordonat en sacres ordes.

Placet proceribus

XVII. Item, ordonam nos dits prohomens tots comunalment, axi com en lo primer capitol som scrits a aço elets, que com nos aiam a nostra ma tot lo delme que·ls scolans iniustament avien acustumat de penre e les dites delmes a nos retenir no les puscam ne deyam ne vullam, ants aquelles vullam ordenar e donar en bons uses e a presones qui la ecclisia deffenen e mantinguen, e per moltes impugnations e tors que a les ecclisies de la vall d'Aneu se fan e·s procuren de ffer per moltes de gens, axi en la terra com de ffora la terra, dels quals torts e injuries neguna persona considerades totes coses a les dites ecclisies deffenre tant be no pot com l'alt i poderos senyor lo senyor n'Arnau Rotger, per la gracia de Deu comte de Pallas e senyor de Cervello, e·ls seus sucesors, esgardant encara que·l dit senyor comte per la dita deffentio ha sostengudes e aura a sostenir d'aqui avant moltes despesses e gardan encara que les delmes de la vall antiquament eren e solien esser dels predecessors del dit senyor comte, per ço introduits per aquestes rahons e per moltes d'altres volem, stablim e ordonam que·l dit senyor comte e·lls seus successors d'aqui avant per tots temps aien e prenguen lo tertz de tot lo delme del blat e de vi que en la vall d'Aneu se cuillira e·s rebra d'aqui avant per tots

temps; e que d'aço sia feyta ordonatio pus larga axi cum pus proffitosament se pora fer a ffermetat de les dites coses e a profit e honor de les ecclisies e del dit senyor comte e de la terra. E·l delme que a hun dia cascun an per tots temps, que sera acordat per lo dit senyor comte e per los seus e per los servidos de les ecclisies de la dita val d'Aneu, que sie justat a hun dia en cascuna de les dites escclisies e aqui que sie partit als servidors de les ecclisies desus dites, ço es stants en sacres ordes, e al dit senyor e als seus. E·ls pobles que donen lo delme be e leyalment. E aço aje valor d'aqui avant per tot temps, no contrastant negun custum ne hus tro açi en contrari obtengut. *Placet proceribus*

XVIII. E nos n'Arnau Rotger, per la gracia de Deu comte de Pallars e senyor de Cervello, prometem a nostra bona ffe a vos damont dits prohomens e a tota la universitat de la terra, per nos e per tots los nostres succesors, que negun temps no tocarem ni us pendrem ni toquar ni penre no farem en delmes ne en altres bens de la ecclisia, salvant lo dit tertz del delme com ja es dit abant. Prometem a nostra bona ffe que tenrem e tenir farem totz los capitols detras nomenatz e que serem defenedor e aiudador als pobles e a les ecclisies a tot hom qui contra hii vingues ne venir-hii volgues a nostres pro-pries messions e despeses, ho us lexarem la dita terça part del delme la qual nos avets donada; e que d'aço sie nostra la ellecçio si·us volrem defenre e ajudar ab nostres propries despesses les dites ecclisies e vosaltres o amarem mes a lexar la dita terça part del delme, axi que lexan la dita terça part del delme del dia avant que nos no volrem deffenre les eccleisies ab nostres despeses, com desus es dit, que d'als no·us siam tengutz.

E nos damont ditz prohomens e universitat atorguam

e loam les coses desus dites. E aço sie dictat a conexença de hom savi a volentat de vos dit n'Arnau Roger.

Testimonis son d'aquestes coses: lo noble n'Artal Roger de Pallars, en Guilem Fiella, jutge ordinarii del comdat de Pallars, e en Simon de Rochafort, prior de Sent Genis.

XIX. Item, stablim e ordonam ab conceyll e ab volentat dels dits prohomens que les primies del dit blat que·s cuillyra en la vall d'Aneu que sien la mitat d'aqueles de la obra de les esglesies, per cada parroquia la sua, e l'altra mitat que sie de los capellans de les dites ecclisies; e la primia del vi e del carnalatge que·s dara en la dita vall que axi en lex sie tota entegrament dels dits capellans. Empero, de senct Marti de Voren la ecclisia qui sta e es stada tots temps en posesio de les primies de la vila de Voren, que se stigue en sa possesio per tots temps sens tot contrast. E aço sie d'aqui avant per totz temps observat, no contrastant negun hus, dret ne custum entro açi en contrarii obtengut. *Placet proceribus*

XX. Item, stablim e ordonam ab conceyll e ab volentat dels ditz prohomens que negun hom ne neguna fembra de la dita vayll d'Aneu no sie tan gosat que face neguna fahena al ditmenge ne a ffesta de sancta Maria, exceptat Deu servir, ne gos carejar ab bestia ne en altra manera; e qui faes lo contrari que hii possam pena de cinch solidos de barchinonesos, de la qual pena sie la mitat de la ecclisia de la vila d'on aquel o aquela qui la paguara sera e la meitat de nos e de nostres sucsessors. E aço sie d'aqui avant per totz temps observat, no contrastant negun hus o custum tro açi en contrarii observats. *Placet proceribus*

XXI. Item, stablim e ordonam ab conseill e ab volentat que damunt es dit que negun hom lo qual hom trobas

en negun ort que no fos seu, ab que fos o sie de edat de set ans o d'aqui amont, que li cost dotze diners de pena, de la qual pena la meitat sie de nos e de nostres successors e l'altra meitat que sie d'aquel de qui la vila o viles volran ordonar. E aço aie valor per vint ans primers vinents.

Placet proceribus

Dijous XVI. dies de octubre de anno Domini millesimo CCCXXX.º septimo. Com per raho de aquests capitols detras scrits fos donat plen poder de ordonar, de ffer e de observar a totz los prohomes que ja son en aquest scrit nomenats per tot lo poble e cumu de la vall d'Aneu, los quals be e deligentment agut acort e conceyll ab lo molt noble senyor n'Arnau Roger, per la gracia de Deu conte de Pallars e senyor de Cervello, an stablits e ordonats los dits capitols; e per aquesta raho lo dit dijous ajustaren-se e·l castel de Valencia los dits prohomes e fo manat e s'ajusta tot lo conceill general de la vaill d'Aneu davant lo molt noble senyor damont dit. E los dits prohomes ordenatz e posatz per tot lo comu general feren legir los dits capitols devant lo molt noble senyor damont dit e devant lo bon conceill general de la vall d'Aneu damunt dita, los quals capitols foren legits per mi en Johan de Berros, notari publich de les vaills d'Aneu e d' Spot per lo dit senyor comte, dits e scrits en alta veu en la sala del castell de Valencia davant lo noble senyor damont dit e devant tot lo bon conceyll general. E hoits e entes los dits capitols e ordonacions, lo dit noble senyor fferma, loha e atorga aquels de tenir e ffer tenir per totz temps, per si e per tots los seus successors, i promes que contra aquels no venra ne venir no ffara; e semblantment tots los prohomes detras nomenatz e tot lo conceyll general de la dita vayll de Aneu, oits e entes los dits capitol[s] e ordonacions e examinatz aquels, de grat e de volentat loaren e atorgaren

tots los dits capitols e ordonations que en aquest scrit son ordenats e contenguts, e prometeren aquels de tenir e de observar e no contravenir de feyt ne de obra ne de paraula, en tot ne en partida, amagadament ni manifesta, per tots temps per ells e per los seus aquels qui ara son e per tots temps seran dints la dita vaill d'Aneu. Renunciants lo dit senyor comte e los dits prohomens e conceyll general de la vaill d'Aneu, sobre les coses desus dites totes e sengles, a tota exepçio e dels dits capitols e ordonations per ells no feitz e no stablits, no loatz e no atorgatz e en lurs profits e utillitats e de les universitats de la dita vall d'Aneu desus dita no convertits, e a exepcio de frau, de mal d'engan e del contracte no sollempnialment celebrat[d] en altra manera e scrit que no es feyt, e a tota altra exepcio e a tot dret, custum, privilege, for, us, usança, usatge e observança, divinals e humanals, scrits e no scrits, canonics e civils, feyts e stablits, fahedos d'aquen avant e stablidos, contra les dites coses venents, e poderosament renunciaren a aquell dret que diu que general renunçiaçio no val si de cascuna en special mençio no es feyta.

Ordinació d'Arnau Roger III en 1341.

Anno Domini millesimo CCC° XL primo.

Dimecres .X. dies de octubre del an desus dit, lo molt noble e poderos senyo n'Arnau Roger, per la gracia de Deu comte de Pallas e senyor de Cervello, ab conceill e ab volentat den Arnau de Voren, n'Arnau de Esil, Guillem Arnau, de Voren, e Guillamo Kastan, cort de la vall d'Aneu, Ramon Cich, Ramon Dustol, d'Alos, e tot lo bon conceill general de la vaill d'Aneu en lo castel de Valencia

d *B, diu:* engan no sollempnialment celebrat e del contracte en altra manera e scrit.

personalment stants e aiustats feren e ordonaren aquests capitols e ordonacions que·s seguexen:

XXII. Primerament volgueren e ordonaren los dits senyor, cort, prohomes e conceill que tot hom de la vaill d'Aneu oys so de qualque condicio fos, exeptat aquests daval scrits, que no i isques ne i atenes, que fos encorregut en pena de cinch solidos aplicadors al senyor comte desus dit e als seus successors.

XXIII. Item, ordonaren e stabliren los dits senyor, cort e prohomes e conceill que si negun hom de la dita vaill d'Aneu hoye so axi que negu cridave: «via fora! aturat lo murtrer!» o «via fora! que mort ha hom feita en aital loch o aital hom an mort», e la mort ere stada feyta e no atenien aquell so e·s podie provar per enquesta a conexença del dit senyor e dels seus succesors e de la cort que aquel que oit ho aie e no y isque ne i atene, que sie encoregut en pena de sexanta solidos pagadors al dit senyor comte e als seus successor[s]. E tot hom de la dita vaill que veura lo murtrer e no i fara son poder de aturar aquell e·s pora provar a conexença del dit senyor o dels seus successors e de la cort, que sie encoregut en pena de cent cinquoanta solidos aplicadors al dit senyor comte e als seus successors.

XXIV. Item, stabliren e ordonaren los dits senyor, cort, prohomens e conceill que tot hom o fembra que fara ladronicii dints la vaill d'Aneu, que per lo primer ladronicii que fara que pach sexanta solidos de barchinonesos al dit senyor comte e als successors seus e que aie a fer adobar e esmenar e restituir lo ladronici a aquell a qui feit l'aura per nove; e si torne al segon ladronicii, que corregue la vila en lo mercat de Valencia; e si fara lo ters ladronicii, que

sie senyalat ab ferre calt en la front e perde les orelles; e si tornara lo quart ladronicii, que sie penyat per la gola en manera que·n muyre.

XXV. Item, stabliren e ordonaren los ditz senyor, cort, conceill e prohomens que negun hom que nafrara altre en sgleia aitant com s'i dira missa ni s'i fara lo divinal officii o s'i diran ores canonicals, que sie encorregut en pena de cinch cents solidos barchinonesos, aplicadors al dit senyor comte e als successors seus. E si per aventura lo nafrara en cas que no s'i digue missa ne ores ca[no]nicals, que sie encorregut en pena de cent solidos, al dit senyor comte e als seus successors aplicadors.

E tots aquests quatre capitols açi scrits lo dit noble senyor comte si retingue ab si per corregir e adobar, si mester hii ere, a conexença sua e dells dits prohomens.

Ordinació d'Arnau Roger III en 1343.

XXVI. Diluns, XVII. dies de març del an de nostre Senyor mill CCC quoaranta e tres, per en Johan de Verros, lochtinent de procurador de la dita vaill per lo molt noble e poderos senyor lo senyor n'Arnau Roger, per la gracia de Deu comte de Pallars e senyor de Cervello, e per n'Arnau de Voren, en Ramón Cich, d'Alos, G. d'Unya, de Son, n'Arnau de Montadi, d'Arreu, cort de la vaill d'Aneu, davant tot lo conceill general e prohomens d'Aneu, de conceill e volentat d'aquels, fo stablit e ordonat en lo loch de Sterre, per ço car los dits prohomens e conceill eren aqui ajustats per fer honor a la sepultura del cors de na Arnalda, muiller de n'Arnau de Esil, de Sterre, qui ere passada d'aquesta humanal vida, que d'aquen avant per neguna persona de la dita vaill que d'acii avant passaran d'aquesta vida los inffans o·ls hereus d'aquels ne nengun altre per aquels que passats seran no donen ne gossen donar diners ne negunes

altres dinerades per beure ne per menyar a aquels homes o fembres qui venran fer honor a la sepultura del cors d'aquel que mort sera; e qui o fara sie encorregut en pena de cent solidos, applicados e pagados los noranta solidos al senyor comte desus dit e als seus successors e los deu solidos a la cort d'Aneu. E negun hom o fembra de la dita vall que·n prengues diners o dinerades per les maneres damont dites, que sie caigut en la dita pena. Mas que paguen la clericia de la terra, axi com es acustumat e axi com a els sera vist faedor. Pero tot hom o fembra de la dita vaill que moris d'aqui avant sens inffants de si propriament engenrats e nats e volie ordonar e lexar de so del seu per beure ne per menjar aquels que a la sepultura del seu cors vinguessen ffer honor quan passat ffos d'aquesta vida que u puguen fer soltament e quitia, axi que ell ne·ls seus no sien tenguts ne caiguts e[n] la dita pena.

XXVII Item, ordonaren los dits lochtinent, cort, prohomens e conceill que d'aquen avant per negun hom o fembra de la vaill d'Aneu qui d'aquesta ora avant passara d'aquest segle los infants o·ls hereus d'aquels lo dia que sera aiustada la clericia de la terra per fer honor al cors d'aquel qui sera deffunt en qualque loch que sie dins la vaill d'Aneu no justen ni gossen justar negun conceill, salvant d'aquels o aqueles qui auran o speraran aver pardica en bens d'aquel o d'aquela qui seran deffunts o alscuns homens que porten diners per prestar a la sepultura o·ls jurados de la vila o altres homens que aguessen a pagar o a rebre los diners.

Ordinació de na Sibilia, muller d'en Ramón Roger III, en 1346.

XXVIII. Disapte, a XXIII. dies de setembre anno Domini millesimo CCC° XL° sexto, ordonat es stat per la molt noble dona na Sibilia, per la gracia de Deu comtessa de Pallars e dona de Cervello, e per en Ramon Cich, n'Ar-

nau de Voren, n'Arnau de Mambilia e en Guillem de Unya, cort de la vaill d'Aneu, que si a una cumuna o moltes o alcuns homens, quans que sien, per aquelles seran presos en lo castell de Valencia per qualque sie raho, o stiguen ferrats o no ferrats, que cascuna cumuna pach al castella del dit castel cinch solidos de barchinonesos. E que tot hom e tota fembra que seran pres en lo dit castell per cosa criminal, de qualque condicio se vuylle sie, pach al dit castela dos solidos de la dita moneda per castellatge, o sie ferrat o no. E qui sera pres en lo dit castell per pena o per cosa civill, de qualque condiçio se vulle sie, que pach al dit castella, si ferrat stara, dotze diners de la dita moneda per castelatge e per lo ferrar; e si ferrat no sera, que per cosa civil no sie tengut de res pagar al dit castella. E aço digueren que ere e es custum d'Aneu; e aço sie per tots temps observat.

Lo qual ordonament per lo molt noble e poderos senyor lo senyor en Ramon Rotger, per la gracia de Deu comte de Pallars e senyor de Cervello, e per tot lo conceill general e per los prohomens conseyllers de la vaill d'Aneu en lo loch de Valentia ffo loat, atorgat, aprovat, retificat e comfermat, en totes coses e per totes coses, per tots temps observador e tenidor.

Ordinació d'en Ramón Roger III en 1346.

XXIX. Dimarts, XXI dia de noembre del an de nostre senyor Jhesu Christ mill CCC. XL. sies, per lo molt noble e poderos senyor lo senyor en Ramon Roger, per la gracia de Deu comte de Payllars e senyor de Cervello, e per n'Arnau de Boren, Ramon Cich, Guillem d'Unya e Arnal de Mambilia, cort de la vaill d'Aneu, e per tot lo conceill general jurat de la vaill d'Aneu ffo ordenat e stablit en lo castel de Valencia que si s'esdevenrra que dues persones de la dita vaill d'Aneu auran questio, noves o baralla o altra

demanda la una ab l'altra per cualque·s vuylle raho e la una gitara o posara a la altra neguna pena o ban, sie de gran quantitat o de poca, que sie encorreguda aquella presona que el ban o la pena posara en pena de sexanta solidos de barchinonesos al dit senyor comte e als seus successors guanyadora. No s'enten empero en aquest capitol o ordonament que si penes seran posades en compromes que·s'façen d'aquesta ora en avant en la dita vaill d'Aneu o en baraylles o en bregues que sien dints la dita vaill en les quals alscuns homes per departir possaran penes o per desfer lo mal e la brega, qualsque persones de la dita vaill se vuille les hii posen o sien comunes o universitats, enffre si ordonaran o posaran penes negunes, que hii aie neguna pena ne aquells qui les posaran en aquells cas no sien tenguts a negunes penes. E aço sie d'aquen avant observat, no contrastant neguna custum ne huus tro açi en contrari observada. *Placet proceribus*

Ordinació d'en Ramón Roger III en 1352.

XXX. Ditmenge, XIX dies d'agost, anno Domini millesimo CCC quinquagesimo secundo, lo dit senyor comte ab los damont dits prohomens ordonaren e stabliren que qui ouçiura o naffrara e offenra o aontara hom strany que sie de ffora la terra d'Aneu dints la vayll d'Aneu, que·n sie punit axi com si naffrave, ocehie, fferie o aontave hom de la vaill d'Aneu nadiu e natural e segons que en la dita vaill de hom natural e nadiu es acustumat de fer, e aço dur tots temps. *Placet proceribus*

XXXI. Item, ordona lo dit senyor e prohomens que si s'esdevenra que noves o baraylla se començara en la vaill de Aneu de part a part o de cumu ab cumu o d'una presona ab altra, que en continent que les noves o baraylla sien mogudes o apareyllades de moure lo senyor comte o sos officials hii puguen posar tota aquella pena que·s volran,

per tal que mal no s'i façe ne s'i pugue crexer. E qui·s moga de feit apres que la pena sie posada que sie encos en la pena que si posara e pach la ley segons lo mal que aura feyt, axi pero que si en la baraylla no·s fahie mal de feit o de obra, que la pena en continent, lo dia passat que la pena posara, sie cassa e vana, relevada e solte, e d'aqui avant pus no aie valor; e si de ffeit o de obra s'i fara mal, la pena valle tro lo senyor aie levada la ley del mal que s'i fara, axi com ja en la vall d'Aneu es acustumat de fer. Axi pero que si la pena·s possave en la baralla pus que la brega fos de feyt mesclada o naffres s'i agues feites, que en aquel cas la pena no valle tro la baraílla sie passada e feni[da], si donchs empero lo senyor o sos officials cascuna part dels movents baralla no podien tirar e traure a son depart e depar tir, e en aquel casque la pena valle. E aço dur [tots temps]. [e]

XXXII. Item, ordonaren que la cort d'Aneu tota vegada que vingue a cort e a pleit tenir que stigue e vage salp e segur en anar, star e tornar sobre la ffe del senyor; e qui mal li fes, en pena de cors e de aver. E aço dur totz temps.

Placet proceribus

XXXIII. Item, ordonaren lo dit senyor e prohomens que a tota vista general de la vaill d'Aneu tot hom stigue asuanadament e be, e que per neguns ois, rancors ni males volentats que sien entre les gents de la terra d'Aneu, ne per neguna altra raho, brega ni avalot no moguen, ne baraylla ne negun mal [f] no·s façen uns ab altres stant en la dita vista; e qui contra fara en pena de cors e d'aver. E aço dur totz temps.

Ordinació d'en Huc

XXXIIII. Tractat e convengut es stat entre lo senyor

e *B, diu:* dur, etc.— f *B, repeteix:* ne negun mal.

n'Uch, per la gracia de Deu comte de Pallars, e los prohomes de la vaill d'Aneu que per la raho de perdoa e meyns falliment dels homes que perduts se son dintre la vaill d'Aneu e veent lo dit senyor comte ab la gent de la terra que lo feyt de la justicia no·s podia ben fer, e aço per falliment d'aquells qui morts son, que lo senyo ne home de la terra no trobaven negu qui·ls pogues sostenir sa raho ne al present no ni ha a qui pugue esser comanada, ffo ordonat per la forma que·s segueix:

Roger II (?) (1365-1316)

Primerament, que si lo dit senyor haura demanda a hom qui sie de la terra o [de] [g] fora la terra dintre la vall d'Aneu, si·s vol criminal o civil o pecun[i]aria o per quinya forma o manera se vuylle, que lo senyor comte o son castella [o] altre que·l senyor voldra façe la demanda al dit delat davant la cort de paraula e no per scrit; e hoida la demanda que li sera feyta per lo dit senyor o per son castella o per altre que lo senyor voldra, que sie de la dita vayll, de paraula, e ohida la escusaçio del delat e encara vistes les proves que lo dit senyor dara o fara dar per nom seu, hoc encara vistes les defensions que seran dades per lo dit delat, axi per cartes com per testimonis com per altres proves rahonables e legitimes dades axi per lo senyor comte com per lo delat, per lo crim que li sera possat, que la cort ho declar. E si per lo dit senyor e per aquels que per lo dit senyor faran la dita demanda no sera justa ne rahonable contra aquel qui sera delat, que la cort qui ara es o per temps sera lo pugue absoldre de la demanda que li sera feyta per lo dit senyor; e que en aquel cas lo dit senyor lo aie a tenir per absolt d'aquel crim, o civil o criminal o pecunarii, que devant la cort li sera posat.

g *B. diu:* ne

XXXV. Item, que si lo dit senyor comte o sos oficials posaran la demanda que faran al delat e aquella sera justa e rahonable, que la dita cort hage a condempnar aquell, axi en feyt civil con en criminal o pecuniarii com en totes altres questions que esdevenir se poran o se poguessen.

XXXVI. Item, ffo ordonat per lo dit senyor comte e per la terra que ne lo senyor ne la partida ab qui aura debat no puxe noure negun punt arrapat, ans cascuna de les parts o partides pusque parlar a sa guisa; e que per paraules que deguna de les partides diguen davant lo senyor o la cort no puguen noure a deguna de les parts, si·s vol que parlen en o fora cort. Pero que si y aura degu que digue paraules deshonestes tinent la dita cort a la partida ab qui aura la demanda o ab neguna de les parts, que en aquell cas sie encorregut qui axo fara en pena de sexanta solidos guanyats al senyor; pero que la dita cort haie a conexer si les paraules que dites seran seran injurioses o deshonestes e jutgar e sentenciar e absolbre o condempnar aquelles qui dites les hauran.

XXXVII. Item, que totes questions o demandes que·s façen en la terra uns contra altres, si·s vol per via de universitat de lochs que aien debat ab altra universitat si's vol per singulars que haien debat o questio la un ab l'altre, per quenya condicio se puxe endevenir, que s'ayan a declarar per la dita cort per la via e forma desus scrites, ço es a saber: que quiscuna part demanant ne haye a fer demanda devant la cort e lo deffenent age a ffer la escusacio davant la cort per la forma desus dita; e que la cort hii haye a ffer justicia segons que en los presents capitols se conte.

XXXVIII. Item, que totes enquestes que·s facen

dintre la terra hii haie esser lo senyor o lo castella o son loctinent e la cort que ara es o per temps sera o los dos de la cort ab lo scriva ensemps.

XXXIX. Item, que si cars ere que la cort no podie prou veure en lo pleyts ne en les questions que davant ells venran, que en aquell cas hayen a demanar lo bon conceyll jurat de la terra e star a conceill d'aquell.

XL. Item, que si lo dit bon conceyll jurat no pot prou veure en los dits affers, que allo haien a remetre a hun savi e que la cort pusque demanar de conceyll, pero que hayen a demanar lo dit conceyll al jutge[h] ordinari del comdat qui ara es o per temps sera.

XLI. Item, volgueren e ordonaren que si lo dit senyor o son castella penran o faran penre algun hom, que aquell lo dit senyor o lo castella seu de Valencia hayen a donar aquell qui sera pres com per sa part ne sien requests afermes covine[n]ts segons la calitat del feyt o li haien a posar la cort davant, si donchs no ere pres per feyt de crim.

Ordinació d'en Huc Roger II en 1398 (?)

XLII. Primerament[i] lo dit senyor comte e la cort e prohomens desus dits, ab voler, consentiment e spressa volentat de tots los pobles e universitats de la dita vaill d'Aneu en aquestes coses volents e atorguans e consintents, ordonaren que com en la vaill d'Aneu fos de custum que tot hom e tota fembra stant e habitant en la dita vaill que mores sens ffils o ffilles de leal matrimoni que los bens

[h] *B, diu:* gutge.— [i] *Devant d'aquest paragraf devía correspondre-hi algun encapsalament corresponent a la serie de capítols* XLII - XLVII.

d'aquel que en lo dit cars morien tornasen a totz los amichs [j] e prohismes dels dits defunts, los quals bens se departien entre los dits amichs en moltes de parts, la qual cosa ere molt dapnosa e mal profitosa a la terra e dita vall d'Aneu e per conseguent al dit senyor, per ço com molts alberchs se amortaven en la dita vall e tornaven a no res, de que ere gran dapnatge al dit senyor e tota la terra; per que fonch acort, voler e ordonatio del dit senyor e de tot lo cumu e universitats de la dita vayll d'Aneu que aquela custum e usança que tro al jorn de huy se ere tenguda e observada que ffos de tot en tot trenquada e fforagitada, axi que de açi avant ordonaren e volgueren que tot hom e tota fembra de la dita vall que no aie fill o fills ni ffilles legitims e de leal matrimoni que aquell e aquells puxen heretar e donar ço del seu tot universalment, axi seti com movent, [a] aquell amich o parent que pus prohisme li sera en grau de parentiu, e si ffrares ni nebots no aura ni altres parens no aura en la terra ni vall d'Aneu, que ho pusque lexar [a] aquel o aquells que veyaire li sera ne se volra. E aço acascu e quascuna habitant en la vall de Aneu ho pusque ffer de sa propria volentat, sens fferma ni consentiment de negun amich ni parent que agues ni de neguna altra presona. E que negun parent ni amich, per quant parentiu ni en grau de parentiu fos ab lo dit testador o donador dels dits lurs bens, ni neguna altra persona, no li pusque fer negun enpatxament ni contradiment en lo dit heretament o donaçio, sino que per testament fos ja vinclat. E aquest capitol se enten axi per clergues o capellans com per lechs; e axi per borts com per madremuyats que puxen esser haretatz per lurs [pares] e per lurs mares o per altres quals sevulle persones. E aquesta ordonatio volgueren los dits senyor prohomes que d'açi avant sie ten-

j *B, deia primer:* e parens, *i fou corretgit:* e prohismes.

guda e observada per tots temps, no contrastant neguna altra custum ni ordonança entro al dia de huy ffos tenguda ni observada en la dita vayll d'Aneu.[k] *Placet proceribus*

XLIII. Item, ordonaren e volgueren los dits senyor e prohomens desus dits que si cars s'esdevenra que·l marit ni la muyller no auran ffills o filles de leal matrimoni de ells abdos procreats, que en lo dit cars si lo marit e la muyller se acorden que cascu heret nebot o neboda o altres amichs o parents dels pus prohismes que hagen per via de matrimoni que o puxen ffer, als quals puxen heretar de tots lurs bens universalment, lurs animes heretades; e aço puxen ffer sens tot contradiment e enpaxament que per neguns amichs o parents no los puxe esser feyt si una ment los dits bens no eren ja vinclats. E aço sie d'açi avant tengut e observat, no contrastant neguna altra custum ni observança que fos ni sie stada en la dita terra d'Aneu.

Placet proceribus

XLIIII. Item, ordonaren lo dit senyor comte e prohomens que com en la vall d'Aneu ffos de custum que los bens del fill o de la filla no podien tornar al pare ne a la mare encara que·ll pare o la mare los li agues donat, la qual cosa venie contra dret e contra tota bona custum, perque volgueren e ordonaren que d'aci avant los bens que·l pare o la mare auran donats al ffill o a la filla per dot o per legitima o en altre manera que aquels, sens tot altre empatxament, deie e aie a tornar al pare o a la mare, com si[e] per dret e per constitucions del rey que exovar deu tornar de la hon hix. No res menys que si lo ffill o la ffilla volra lexar altres bens al pare o a la mare, part aquels que aura

[k] *Al marge d'aquest paragraf hi ha en B aquesta nota:* Lo present capitol fou anullat de voler del senyor, cort e prohomens de la vall d'Aneu segons que s'apar en una confirmació dejos scrita en lo capitol que comença: « Item, lo dit senyor e prohomes veent e considerant ». *(Vègis doc. VII, pàg. 251, linea 29 i sgs).*

rebuts per son dot o exovar, que o pusque ffer sens tot altre enpaxament e contradiment, tota altra custum e ordonança en la dita vaill d'Aneu entro al jorn de huy observada a part posada e fora gitada. *Placet proceribus*

XLV. Item, ordonaren lo dit senyor comte e prohomens desus dits que si neguna persona habitant ni stant en la vall d'Aneu per pleyts ni per contraversies que menas o per altres proves que agues a ffer allegave plaça o testimonis, que la dita plaça o testimonis hagen a ffer sagrament en poder del senyor o del castella e de la cort, e la depusiçio o testimoniatge que auran a ffer que ho agen a ffer ab sagrament lur depusiçio; e al cas que·l dit sagrament lo sera reprovat que sien cayguts e encorreguts en aquella pena o penes que ja es ordonat ne se conten en los capitols ffeytz per lo senyor n'Arnau Rotger, condam, de bona memoria comte de Payllas, e per los prohomes de la terra, segons que largament en los dits capitols se conte, e sie fet lo dit reprovament per la fforma e manera que en lo dit capitol se conte. *Placet proceribus*

XLVI. Item, ordonaren e stabliren lo dit senyor e prohomes que si alguna persona alegara o produhira plaça o testimonis en prova de res que aie a provar en poder del senyor e de la cort, que la dita plaça o testimonis aien a venir per manament del senyor e de la cort, no pas per pregaries d'aquel o d'aquela que produhit los aura; e al cars que vinguessen per pregaries de la part que nomenats o produhits los aura, que en lo dit cars lo testimoniatge que la dita plaça o testimonis ffes per la dita cosa que produhit sera o seran que no hage loch ni valor ne pusque noure a l'altra part, no contrastant neguna altra custum ni observança tro al jorn de huy osservada ni tenguda en la dita vall d'Aneu. *Placet proceribus*

XLVII. Item, stabliren e ordonaren lo dit senyor comte e prohomes desus nomenats que tota presona que pledey en la dita vayll d'Aneu davant lo dit senyor e cort que a prova de son dret e de sa raho pusque donar e produhir cartes, testimonis e plaça e totes altres proves que li pusquen aydar ni valer en son dret e raho a provar, les quals proves hagen a donar e produhir al dia que per la cort los sera asignat. E al cars que no les hagues al dia que asignat li sera, que d'aqui avant no li ffosen rebudes ni admesses si unament no avie justes exepçions per les quals apparegues que no ere colpa sua d'aquel que produhit agues les dites mostres o proves; e aço segons que la cort conexera que pos justes exepçions. E aquest capitol se enten açi per lo agent com per lo deffenent. *Placet proceribus*

Item, volgueren e ordonaren lo dit senyor e la terra que per aquesta present ordonaçio no sie ffeyt, engenrat ne innovat algun preiudicii o derogacio a les custums, usançes, libertats e franqueses de la dita vall d'Aneu sino tant solament en tant com es compres en los presents capitols, ans les dites custumes e usançes stiguen en sa fforça e valor; e que per aquesta present ordonaçio sien conffermades e per aquest capitol.

Predicta capitula, pacta et conventiones fuerunt firmata et jurata per dictum dominum comitem in castro Valencie, die mercurii XVIII[a] die decembris anno a Nativitate Domini M[o] CCC[o] XC[o] octavo, sub tali conditione quod dicta capitula non possint infringi nec aliquatenus mutari per curiam dicte vallis sine consensu domini comitis vel suorum successorum. Et Galcerandus de Ramon de Galceran, Raymundus den Bernardo, Guillermus de Sterre et Montanerius Boteylla, quator brachia dicte vallis, predicta

firmarunt, presentibus testibus Bernardo de Planicoles, Johanne de Miraylles et Johanne de Incanal, scutiferis.

VII

1403, abril, 3

Huc Roger II, comte de Pallars, i els prohomens de la vall d'Aneu revoquen el capitol 42 [1] *de les ordinacions de la dita vall posant en tot son vigor el document de 1342.*[2]

A. Original perdut.
B. Copia continguda en el *Libre de les custums e ordinacions de la vall d'Aneu,* f. 29.

Tertia die mensis aprilis anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo tertio.

Lo senyor n'Uch, per la gracia de Deu comte de Payllars, en Galceran de Ramon de Galceran, del loch de Son, Guillem de Sterre, del loch de Jou, Ramon den Bernardo, del loch de Sorpe, e Guillem Moga, del loch de Valencia, cort de la vall d'Aneu, Monet Kastan, d'Alos, Ramon de Son, Ramon Nugero, del loch de Esil, Arnau de Canal, del loch d'Arreu, Guillem de Pereenart del loch de Boren, Espanyo de Ramona, del loch de Issavarii, Amillo de Solera, Pero de Perves, del loch de Sorpe, Arnalich Moga, del loch de Valencia, Bartholomeu de Vidals, Perich de Pere Arnau de Voren, del loch de Son, Ramon Vilana, de Arosse, Pere Arnau de Gavas, del loch de Jou, Perich de Galceran de Stahis, del loch de Stahis, Ramon de Gostança, del loch de Dosue, Bernat de Verros, de loch de Lavorre, G[e]raldo de Sort, del loch de Gavas, Arnau de Sent Crirgo, del

[1] Vègis pàg. 245.— [2] Doc. V (vègis pàg. 212).

loch des Cerbe, Johan de Ossac, del loch de Unarre, Bernat Montaner, de Scalarre, Pericho de Fflor, Arnallum de Curran, del loch de Sterre; tots aquests son del bon concell jurat de la dita vayl d'Aneu.

Item, dels altres prohomens de la dita vayll Bernat de Amill, del loch [d']Alos, lo discret en Pere de Nugero, prevere, Arnal Cal e Arnau de Arreu del loch d'Issil, Issarn d'Arreu, Peyronet Medret, del loch d'Arreu, Guillem de Montadi, Marti Gassia, Arnalichs Bringera e Guillem de Boren, del loch de Boren.

Item, P. Tartera, del loch de Isavarii, Perich de Bonhome, Porthola de Mirandes, Arnalot de Mirandes, de Sorpe, lo discret en Bernat Moga, prevere, Ramon Tortura, del loch de Valencia, los dits en Ramon de Belina, n'Arnau de Ramon Santz, preveres, Arnau Batle, Arnau Baquer, Bernat de Boren, Domenech, del loch de Son, Pere de Amigo, lo discret en Pere de la Aiguera, prevere, del loch, de Jou, Bernat Folquer, Stahis de Stahis, del loch de Stahis, en Bernat Mals, prevere e Bernat de Sancz Mals, del loch de Dosue, Arnau de la Ayguera, de Laborre, Montaner de Johanet, de Burgueto, Guillem de Gassen, de Gavas, lo discret en Montaner de Gents, Monich Calbo, del loch de Cerbe, P. Arnau e Ramon de Blancha, de Auros, Piero de Sent Johan, de Unarre, en Bernat de Monportell, Bernat de Guillamo, Marti de Cavaler, del loch de Scalarre, Vicent de Riu, Galceran de Cosi e lo discret n'Andreu de Bernat de na Maria, prevere, del loch de Sterre.

Item, lo dit senyor e prohomens vehent e considerant que apres que agueren ordonat hun capitol desus scrit, que es lo quaranta e dos capitol en orde,[a] per coregir la custum que solia esser en la vall d'Aneu per raho del departiment e devesiment que s·fahie del bens, trobaren una carta

[a] *B, diu:* orde que per.

feyta per lo senyor n'Arnau Roger, comte de Pallars e senyor de Cervello, e Ramon Cich, d'Alos, Guillem d'Unya, de Son, Arnau de Mambilia, de Arreu, cort, e moltz d'altres prohomens de la vayll d'Ane[u]; per que lo senyor comte, cort e prohomens, vehent e considerant que pus profitossa era la dita carta e capitols en aquela contenguts que no neguns altres capitols, per que fonch lohada aprovada e confermada la dita carta per lo dit senyor comte, cort e totz altres prohomens e volgueren que los capitols contengutz en la dita carta foçen servats, no contrastant si altres capitols novelament ffeyts eren en contrarii ans aquel o aquels revocaven e per revocats volien aver, e que·ls capitols contenguts en la dita carta e la ordenança de la dita carta fos tenguda e observada axi com aquela que per lo dit senyor comte n'Arnau Roger, comte de Pallars, e cort e prohomes de la terra d'Aneu ere stada fermada e jurada e volgueren e ordonaren lo dit senyor comte e la cort ara regint e los altres prohomes que la damont dita carta fos inserta e messa en los presents capitols la tenor de la qual carta partida per letres a. b. c. se seguex en la fforma seguent: Noverint [b] universi, quod nos Arnaldus Rogerii, Dei gratia comes Pallariensis dominusque Cerveilionis, et nos Raymondus Cich, d'Alos, Guillermus de Unya, de Son, Arnaldus de Mambilia, de Arreu, curia vallis d'Aneu, Arnaldus de Boren, Pero et Guillemich de Boren, Raymondus de Bives, Arnaldus Rubey, ejusdem loci, Ispanyonus Solerii, Ispanyonus de Monteardito, Petrus Bajuli, Bernardus d'Arreu, Petrus de Laura, omnes de Isil, Arnaldus de Monteardito, de Isavarii, Bernardus Sancius, Arnalich de Sancz, ejusdem loci de Alos, Arnaldus Maria, Guillermus Bernardi, Arnaldus de Montanera, ejusdem loci de Alos, de Arreu, Guillermus de Ermengaudo, Guillermus de Montadino, ejusdem loci, Guillermus Arnaldi de Boren, Portolanus de Boren, Guillermus de Pere Arnau, Bernardo de Marti, Montanerio de Sancz, Bernardo de Porteram, Perato, omnes de Sorpe, Arnalich de Ramon de Boren, de Sein, Arnaldus Bajuli, Petrus de Artis, Perich de

[b] *Tot lo que va imprès de lletra petita és repetició del document* V.

Sent Pere, de Beylla, Montaner de Galceran, Arnaldus Vidals et Arnaldus Calbet, Pere de Arnau de Johans et Marti Farrer, omnes de Son, Bernat de Comenge, Ramon de Gostansa, Bertholomeu de Blanca, de Arrosse, et Guillermo de Ermeçen, Ramon Batle, Petrus Santz, Bernat de Stahis, Petrus Arnaldi de Capdevila, de Jou, Petrus d'Amigo, Bernat de Perucatz, de la bore Stais, ffill den Guillem Mals, Pere Siraco, Perich de Galceran et Perichquet de Fontz, de vila de Stais, Arnau de Resplandia, Bernat Folquer et Galceran de Dosue, Arnaleto de Dolça, Pere de Santz et Pere Callicz, de Burgo, Marti de Rossa, ejusdem loci, Galceran Fabri, Montanerius de Piero, Montanerich Fabri, de Unarre, Petrus Calbo, Bernardus de Cervio, Guillermus de Jachme, Bernardus de Cameyn, Bernardus de Maria, Petrus Arnaldus de lo Clergo, de Cerve, Raymondus Kastan, bajulus vallis d'Unarre, Guillermus Kastan, Jacobus Tolosa, Galcerandus de Canal, Arnaldus de Arreu, de Gavas, Arnaldus de Vitale, Bernardus Dosate, de Oros, Arnaldus de Fflor, bajulus de Scalarre, de Sterre et de Valencia, Ramonich de Montaner, Petrus Dosate, Arnaldus de Agnes, Jacobus Laborre, Petrus de Puyols, Raymundus d'Alos, Petrus de Sperta, de Stalavie, Arnaldus d'Esill, Petrus Artis, Arnaldus Calbet, Nicholaus Eriman, Bernardus de Fflor, Galcerandus de Pere Gases, Arnalich de Gayces, Raymondus Guiaces, Petrus Laborre, Ramonich de Perestola, Arnalich de Ramon, d'Osue, Arnalich Calvet, Pere de Bais et Bernat de Son, Ramonet de Bonadona, de Sterre, Bernardus Moga, Perich Laborre, Bernardus Lavorre, Bernardus de la Torre, Guillamich de Marincha, Perich de Marincha, omnes de Valencia vallis d'Aneu; et nos predictus Arnaldus Rogerii, comes Pallariensis et dominus Cervilionis, et nos supradicti homines, omnes in simul concordantes in unum, non vi, metu, dolo nec ffraude decepti, immo gratis et de certa scientia et spontanea voluntate, per nos et omnes successores nostros presentes et futuros, cum consilio, voluntate et auctoritate nobis pro tota comunitate et universitate dicte vallis d'Aneu atributa, volumus, constituimus ac etiam ordinamus quod de hac die in § I
qua scribitur publicum hoc presens instrumentum, quod quicumque, sive sit homo sive mulier, et dimitat dominum comitem supradictum et suos et terram dicti domini comitis et suum domicilium et transportet se et mansionem suam in aliquo alio loco, qui quidem locus sit sub districtu et cohertione cujuscumque hominis, sive sit comes sive viçecomes sive baro sive miles sive domicellus sive aliquid alius qui habeat terram et jurisdictionem, et ille aut illi sint inimici manifesti dicti domini comitis et suorum, ille vel illi qui offugerit aut exiverint a potestate seu a jurisdictio-

ne dicti domini comitis et suorum et iverit ad illum seu ad illos sit patricida seu bare et perdat seu incurrat corpus et omnia bona sua mobilia et immobilia ubique et quod dicta bona aplicetur fisco, et ultra filios filiasque et uxorem perdant corpus et bona ut dictum est; et quod dictus dominus comes non possit nec debeat parcere eis vel ei nec possit restituere bona sibi aplicata. Et si forte, quod absit, aliquis de novo constituebat se inimicum dicti domini comitis manifestum, ita quod ille vel illi acuidaverint seu deffiaverint dictum dominum comitem, quicumque fuerit, sive sit homo sit sive mulier, in terra seu in jurisdictione seu in districtu illius seu illorum qui fuerint inimici dicti domini comitis, ut supra dictum est, quod inffra spatium unius mensis exeat de terra seu de jurisdictione illius et redeat ad terram dicti domini comitis seu in alio loco, qui quidem locus non sit de jurisdictione seu de districtu aliquorum inimicorum dicti domini comitis; et quod inffra espatium illius mensis existendo in terra illius qui fuerit inimici dicti domini comitis ita quod parum procuret dapnum dicti domini comitis nec suorum nec de terra
§ II sua, et si forte faciebat similiter incurrat penam supradictam. Item, volumus et ordinamus quod quicumque, sive sit homo sive mulier, dicte vallis iverint ad alium locum ubi sit vel sint inimicus seu inimici dicti domini comitis et difamaverint dictum dominum comitem seu male dixerint seu suspicaverint contra ipsum dictum dominum comitem et contra terram suam, ita quod faciat possem suum ut dictus dominus comes, quod absit, perderet personam seu terram, similiter incurrat in penam supradictam. Similiter, si aliquis existendo in terra alicujus domini, sive sit inimicus sive non, et tractet malum seu dapnum contra dictum dominum co-
§ III mitem, incurrat penam supradictam. Item, ordinamus et volumus quod omnis homo vel mulier dicte vallis possit vendere, alienare, impignorare, dare et facere ad omnes suas voluntates et suorum, nunc et semper, quotienscumque et quandocumque sibi placuerit, de omnibus bonis suis mobilibus et immobilibus, sine contradictione et requisitione fisci seu domini et cujuscumque alterius; quia jam est de prisca et antiqua consuetudine et usu vallis quod omnes homines et mulieres existentes in dicta valle d'Aneu habent franqum, quitium et liberum omnia bona sua, quecumque sint, et possunt facere ad omnes suas voluntates et suorum, et modo confirmamus et aprobamus et laudamus supradictam consuetudinem. Hanc autem ordinaçionem et declarationem nos omnes supradicti volumus et laudamus, concedimus et firmamus et juramus ad sancta Dei quatuor Evangelia et cru ✠ cem Domini coram nobis positam et ab utroque nostrum manibus tacta in animas

nostras et singularium dicte comunitatis sive universitatis vallis d'Aneu, et jure jurando promitimus eandem et omnia et singula supradicta tenere, servare, attendere et complere et teneri, servari, attendi et compleri facere perpetuo, firmiter et inviolabiliter, prout superius continetur, sine dolo, per nos et dictam comunitatem seu universitatem vallis d'Aneu et omnes nostros et suos heredes et successores quoscumque, presentes et futuros, et non contrafacere nec venire aut fa, cere, permitere vel etiam consentire, directe vel indirecte, occulte vel manifeste- inquam ab aliquo seu ullo modo, jure, facto, ratione vel causa, sub obligatione omnium bonorum nost[ro]rum et dicte comunitatis seu universitatis vallis d'Aneu presentium et futurorum ubique sint, et sub omni jure utriusque et cujuscumque consuetudinis et omnis fori et usus renunciaçione ad hec qualibet necesaria pariter et cautela et sub renunciatione etiam illius juris dicentis generalem renunciationem non valere. Quod est actum septimo kalendis februarii, anno Domini millesimo CCC° quadragesimo primo. Testes hujus rey sunt: Raymondus del Puy, de Berros, Bernardus Mindraes, de Artis, Peiro Bernardus del Capella et Johannis Tolosa, de Berros. Sig(*s. man. figurat)* num mei Bernardi de Berros, habitatoris loci de Sterre d'Aneu, autoritate domini comitis Pallariensis publici notarii vallium d'Aneu et de Spost et cumbe de Berros in speciali et generaliter per totum comitatum Pallariensem, qui hoc instrumentum a memoria recepta per Joha[n]nem de Berros, quondam notarium publicum dictarum vallium, qui morte preventus ipsum redigere non valuit, in publicam noscionem fideliter abstrati, scripsi.

VIII

1419.

Ordinacio del comte Roger Bernat, per a la vall d'Aneu.

A. Original perdut.
B. Copia continguda en el *Libre de les custums e ordinacions de la vall d'Aneu,* f. 32 vs.

ANNO A NATIVITATE DOMINI M° CCCC° DECIMO NONO.
Com a tot bon senyo se pertangue e a totz los habitants en sa terra que deves Deus e deves lo mon se regescquan per

la forma que regir se deuen segons se deu ffer e bona custum a profit de les animes e per conservacio de bens, per ço lo molt egregi e poderos senyor lo senyor en Roger Bernat, per la gracia de Deu comte de Payllars, la cort de la vall d'Aneu e lo bon conceyll jurat e tots los altres prohomes de la vall d'Aneu [ordonaren] los capitols seguents:

§ I Primerament ordonaren que tot tudor o tudors regents tudories en la dita vall d'Aneu ans de totes coses que regiran de les dites tudories que agen e sien tenguts de metre en beneficii de invantarii tots e sengles bens sitis e mobles que sien dels dits pupills; e en apres que·ls dits pupills seran de edat que d'aquells bens agen e sien tenguts de ffer e rretre bo e verdader e leal compte de la dita tudoria o tudories, segons que fer se deu per dret e per justicia, e dar bones ffermançes per raho de la dita tudoria e de tornar e restituir als dits pupills los bens de la dita tudoria.

Placet proceribus

§ II Item, lo dit senyor e prohomes ordonaren que negu no gossas usar de tudoria sino que en testament sie elegit; e si en testament no he o no son elegit o elegit[s], que agen esser elegits e assignats per los amichs del pupill o pupills, e que sie confermat per lo senyor axi com es de custum e per dret e per justicia fer se deu. *Placet proceribus*

§ III E los dits tudors ans que usen de la dita tudoria que agen a ffer inventari ab lo batle del dit loch e ab lo notari publich de la terra o ab son lochtinent, e aço agen a ffer de continent que·l dit testador o testadora sera mort, o age feyt testament o no testament, que los bens dels dits pupills sien mes en beneficii de invantarii per conçerbaçio de sos bons; e dar seguretat axi cum desus es dit. E lo notari no pusque demanar de son salarii sino V. solidos per penre lo dit invantari. *Placet proceribus*

Item, lo dit senyor e prohomes ordonaren que tot manumissor que sera posat en testament e lo hereter del testador sera pupill, lo tudor o tudors del dit pupill, o lo hereter si era fora de pupillatge, hagen a complir als manumissors la quantitat que·l testador se aura jaquida per sa anima. Enapres ans que husen de la marmesoria, si lo dit pubill o pubills no an tudor, que·ls dits manumissors hagen e sien tenguts de metre los bens que rebran de la dita manumissoria en benefici de inventari, e los dits manumissors hagen a retre bo e leal compte dels bens de la dita manumissoria que auran regits al dega d'Aneu; lo qual inventari hagen a ffer ab lo batle del dit loch e ab lo notari de la terra o ab son lochtinent. E si lo lochtinent de notari pren lo dit inventari que en continent lo hage a metre en poder del notari publich de la terra. *Placet proceribus* § IV

Item, lo dit senyor e prohomes ordonaren que jatsesie que allegen en la vall d'Aneu que los manumisso[r]s si no·s volen que no eren tenguts de retre compte de les manumissories en poder del dega d'Aneu e per tant com trobam que per dret e per justicia e per tots cristians se usse que tot manumissor o manumissors de ço que auran destritbuych per la anima del defunt que d'aço que·l dit defunt s'aura lexat per la sua anima que deu retre compte en poder del bisbe o de sos officials, per tant que davant nostre senyor Deus pusquen retre bon compte de les animes que comanades los son; per que d'aqui avant ordonam que·ls dits manumissos hagen a retre compte en poder del dega d'Aneu, no contrastant negun hus que entro açi sie stat observat. En lo qual compte que faran davant lo dit dega hage esser un de la cort de la vall d'Aneu, en nom del senyor comte e de la terra e lo notari. E lo dit compte se age a ffer dints an e dia. *Placet proceribus* § V

§ VI Item, ordonaren que·l dit dega hage per son salari de quiscuna manumissoria per quiscun dia que hii metra tres solidos, e lo bras de la cort dos solidos, e lo notari qu'age tres solidos e lurs despens. Empero ordonam que per gran que fos la manumissoria que dints spay de dos dies agen hoit lo compte de la dita manumissoria; e si lo dit compte fahien durar mes avant de dos dies que no hagen salari ne messio de dos dies avant. *Placet proceribus*

§ VII Item, lo dit senyor e prohomens ordonaren [que] si neguna persona, de qualsevol condicio o stament sie, stant ni habitant dints la dita vall d'Aneu, si·s metra en aguayt [1] o ab acordada pença desparara balesta o gitara lança o dart contra altra persona, encara que no toch la persona, mas per tant com ab acordada pença gite contra l'altre colp mortal, que aquel o aquels que aquesta cosa atentaran que pach al senyor per pena o per ley sexanta solidos; e part la pena, si pot esser pres que stigue pres e[n] poder del senyor dos mes, e sino pot esser pres que sie exillat e bandeiat de tot lo comdat de Pallars e jurisdiccio d'aquell per mig an.

Placet proceribus

§ VIII Item mes, ordonaren que si en brega o en noves o baraylla que auran e per semblant manera despareben ballesta o gitaven lança o dart o altra colp que fos mortal, que aquel o aquels que la dita cosa faran o atemptaran que pach per pena e per ley a son senyor trenta solidos e stigue tres messos en presso. E si se·n va e si bandege del comdat e puix se tracte pau e ab la partida fara pau, que de continent pusque tornar pagant la ley a senyor.

Placet proceribus

[1] Salvant les diferencies de lloc i de temps, pot relacionarse aquest § VII (i el VIII n'es continuació) amb l'usatge: «Si quis se miserit en aguayt», (Vègis: Abadal i Valls, *Usatges de Barcelona,* pàg. 4).

IX

1424, juny, 26. — Valencia d'Aneu.

Ordinació d'Arnau Roger IV, comte de Pallars, pera la vall d'Aneu.

A. Original perdut.
B. Copia continguda en el *Libre de les custums e ordinacions de la vall d'Aneu*, f. 34, v.

A XXVI. dies de jun, anno a nativitate Domini millesimo CCCCº vicesimo quarto, per lo molt egregii lo senyor n'Arnau Roger, per la gracia de Deu comte de Payllars, e per los prohomens de la vall d'Aneu daval nomenats, entrevinent lo honorable miser Anthoni de Balcebre, doctor en leys e jutge ordinari del comdat de Pallars, foren ordonats los capitols davall scrits per la fforma seguent:

Jhs

Com la vall d'Aneu sia dotada de tant alt privilege que axi lo speritual com lo temporal se regisca ab custums scrites e no scrites, foragitant tot dret civil o canonich sino en deffalliment de custums, he aia libertat o franch arbitre de fer e de ordonar ensemps ab lo senyor comte custums novelament, les quals son agudes per ley en la dita vall, e les que ja son scrites e no scrites corregir, interpretar, aiustar e de tot revocar; e com en la dita vayll se agen comessos crims molt innormes de enves Deu e la dita vayll, ço es que van de nit ab les bruxes al boch de Biterna e aquell prenen per senyor, fahentli homenatge, renegant lo nom de Deu, anans de nit, levant los inffants petits dels costats de lurs mares e aquels maten, donen gatirnons o buxols, donen metzines en diverses maneres, sego[ns] de tots aquets crims se

apar per processos confesio[ns] propries dels dellats. Per que volens provehir a la tant gran innormetat dels dits crims lo molt agregii e magnifich senyor n'Arnau Roger, per la gracia de Deu comte de Payllars, feu convocar e aiustar vista general en lo castel de Valencia de la vall e en la dita vista fonch comes Arnalot de Miranda, Arnau de Sent Olaria, Guillem de Boren, Arnalot Moga, cort de la dit vall, Arnalot de Mambilia, d'Arreu, Guillem Moga, Ramon Tortura, de Valencia, Bernat de Guillamo, de Scalarre, e Ramon Jutglar, de Son, e a Pere de Perves, de Sorpe, per la dita vista general, que ab lo dit senyor praticasen dels dits crims en ordonar e fer capitol o capitols dels dits crims e si mester sera d'altres fer, corregir, interpretar los que ja son, si algu n'i aura que aia mester abilitacio; per que los desus nomenatz, agut a concell e deliberacio ab lo dit senyor comte, ordonaren e fan custum o capitols en la forma seguent:

§ I Primerament stablim e ordonam si d'aqui avant sera atrobat que hom o fembra de la dita vall vaga ab les bruxes de nit al boch de Biterna e aquel fara homenatge, prenentlo per senyor, renegant lo nom de Deu, e no res meyns que pomara o matara inffants petits de nit o de dia e dara gatirnons o buxols e axi mateyx dara metzines, que tal hom o fembra qui semblants delictes cometra perda lo cors, e tots sos bens, axi setis com mobles, sien confiscats al senyor. Lo cors sie executat en aquesta manera: que com la sentencia sera donada per la dita cort que perda cors e bens que lo delat sie mes en una sarria be ligat, enapres la dita sarria sie ligada a la coha de una bestia e sia stiraçat fins al loch hon se fara la justicia e aqui sia mes al foch e del seu cors feta polvera. *Placet proceribus*

§ II Item mes, stablim e ordonam que si ere cars que lo delat

no confesas sino de anar al boch de Biterna per fer lo dit homenatge e renegar lo nom de Deu e pendre [a] per senyor lo dit boch, que aytal cometent semblant cars perde cors e bens segons en lo capitol primer se conten.

Placet proceribus

Item mes, stablim e ordonam que si lo delat confessa que solament donava gatrinons e no comet dels altre[s] crims contenguts en lo primer capitol, que tal delat perda tots los bens, axi setis com mobles, e del cors sia feyta justicia corporal [a] arbitre del senyor e de la cort en forma que·n muyra. *Placet proceribus* § III

Item mes, stablim e ordonam que si lo dit delat confessa que sola[ment] donave metzines e no confessara dels altres delictes e no se provara, que tal hom o fembra que dara metzines perda lo cors, ço es que sia cremat, e tots sos bens al senyor confiscats. E si cars es que aquel a qui seran dades les metzines no morra per les dites metzines, que aquel o aquels qui dades les aura perda lo cors e tots sos bens axi com si fos mort, com no sta per ell de matar e sia maior delicte de atteptar [b] de matar ab veri que no ab ferre o coltell. *Placet proceribus* § IV

Item mes, stablim [e] ordonam que si algun hom o fembra metra metzines dejos lo limidar o clavadura de porta de algu o fer[a] altre malifici per dapnificar aquel que stara casa on seran meçes les metzines, que lo qui metra les dites metzines del seu cors sia feyta justicia corporal en forma que·n muyra [a] arbitre de la cort e tots sos bens al senyor confiscats. *Placet proceribus* § V

Item mes, stablim e ordonam que si negun hom o fembra § VI

[a] *B, diu:* pren.—[b] *B, diu:* acceptar.

fara neguns ligament a hom o fembra per enpedir o perturvar matrimoni en tal guissa que·l marit no puscha aver copula carnal ab sa muyller, que aquell o aquels que tal ligament o malificii fara corregue la vila e perda la mitat de la lengua, sens tota merçe. *Placet proceribus*

§ VII Item, stablim e ordonam que com sia un capitol lo qual parle de la pena dels ladres e sia lo XXIIII en orde,[1] ço es que per lo primer furt que pach LX. solidos de barchinonesos al senyor e que restituhisque lo furt a aquel ha qui feyt lo aura per lo nove, e per lo segon ladronicii que correga la vila, e per lo tercer que sia senyallat ab fer calt en la front e perda les oreylles, e per lo quart furt que sia penjat per la gola; e com lo dit capito[l] sia mes a donar occasio de delenquir que no a dar terror ni pena als delinquens, perque corregi[n]t e abolint lo dit capitol ordonam que si algu cometra fort o ladronicii he sia atal lo furt que merescha mort, axi com trenquar hostals, butigues, robar mercades per camins, furtar besties o bestiar en les montanyes e blat o altres mercaderies en la plaça o mercat, o la mola o draps en los tirados o al moli, o semblants de aquests, que aquels qui tals furts ffaran o cometran, no avent esguart si es primer o segon o terts, sia penjat per la gola en forma que·n muyra. E si altres furts se cometran que no sien tant ennormes com los desus dits, que atessa la qualitat de la cosa furtada e de la persona que fara lo furt e d'aquel a qui sera feyt lo dit furt corega la vila o perda les oreylles o pas abdues les penes, ço es corre la vila e perde les oreylles, [a] arbitre o a conexença de la cort, o a l'altra pena maior o menor [a] arbitre del senyor e de la cort. *Placet proceribus*

§ VIII Item mes, stablim e ordonam que com sia custum en

[1] Vègis pàg. 237.

la vall de Aneu que tots actes, axi civils com criminals, se agen a fer de paraula e no per scrit e com de alscuns actes criminals se prenga en scrit e hii aia moltetut de testimonis en tal nombre que la memoria del hom no es bastant a retenir e com les coses criminals sien pus perilloses que les civils he negu no deu romanre endeffes, com defençio sie permessa per dret divinal e humanal, he sia fort dura cosa que per no aver copia de la enquesta romangues endefes lo delat; perque ordonam que de tota causa o questio que sia criminal de la qual se prenga enquesta que cum la dita enquesta sera publicada que si la part delada ne volra copia que le·n sia dada, empero que la deffençio del delat se aia a fer dints dheu dies segons custum de la terra e sens scrit e no en altra manera. *Placet proceribus*

Item mes, stablim e ordonam que com en la dita vall sia custum que no se fa condepnaçio de despeses enfre les parts pledeyans e sia cosa de dar apetit e volentat de pleydeyar a les gens contra justicia o per voler deshordonat, per la qual cosa se·n seguexs de grans dans e dapnatge; per que per tolre aquest abus ordonam que si entre dos sera pleyt o questio e la cort condepnara o lo reu o accort, que lo qui condepnat sera sie axi matex en les despeses, les quals despeses agen a esser taxtades per la cort e averades per la part mijançant sagrament. Pero ordonam que lo present capitol no aia loch si questio o pleyt ha entre lo senyor e algu de la dita vall, civil o criminal, ans sia servada la custum de no pagar les despeses sino axi cum es acustumat. § IX

Placet proceribus

Item, cum sia hun capitol en lo qual se conte «tot hom que gitara colp mortal a l'altre, axi com si lançava lança o dart o desparava balesta o lançave pedra, etc.»,[1] volents ha- § X

[1] El § VII (vègis pàg. 258).

bilita lo dit capitol en quant ço que en la[n]çament de pedra, volem e ordonam que la[n]çament de pedra no sia colp mortal, mas que aquell qui lançara lo dit colp de pedra sia punit si·n toqua e no·n fa mal ne dan en cinch solidos e si no toqua axi matex que pach cinch solidos; e si cars es que de la dita pedra dara en la cara, bras o cama o en altra part del cors on faça dan o tragua sanch, que pach sexanta solidos al senyor e a la part lo metje e dapnatge que n'aura. *Placet proceribus*

§ XI Item mes, stablim e ordonam que com aiam trobat axi per scriptura o capitols scrits com los capellans son stats a les ordonaçions dells capitols o costumes de la dita vall e sien capitols feytz en los feytz sperituals e alsguns dels dits capitols metessen en dupte si lo degua e cort speritual se deuen regir en les coses eclesiastiques segons los capitols e costums de la dita vall; perque volents tolre lur dubitacio ordonam, declaram e interpetram que lo dit dega e cort speritual es e son tenguts de servar e tenir los capitols e costums de la dita vall en tots actes a ells pertanyens. He si lo contrari sera atemptat per lo dit dega e cort que ara per lavos e lavos per ara los donam per enemichs del senyor e de la terra, car qui offen la ley enemich es del princep; empero si requests seran e dins spay de dheu dies o volran tornar a stament degut no sien encorreguts en la dita pena. *Placet proceribus*

§ XII Item, stablim e ordonam que com sia hun capitol lo qual es en orde lo XIIII. capitol[1] he es de la tenor seguent: Item stablim e ordonam ab consell e volentat dels dits prohomes que negun hom ne neguna fembra de la vall d'Aneu, clergue ni lech, per negun pleyt de part a part que age hu ab altre per negunes coses eclesiastiques que degen e agen a fer-

[1] Vègis pàg. 230.

mar en poder del dega d'Aneu e de la terra e que·n degen star a sentencia e sguart de la cort speritual e del dega de sancta Maria de Aneu e que no·n deuen anar pus avant, salvant per matrimoni pero, si·l senyor bisbe no·l volia cometre al dega, e aço entenem e avem trovat que es costum, privilege e usança de la val d'Aneu; e com en la dita vall per scrit ne per custum no sien especificades que son dites coses eclesiastiques, per que per ordre possam quales son dites coses eclesiastiques e son les seguents: Primer, raptors, prenedors e invasors de les coses de la esglesia. Item, crim de sacrilegi. Item, tota causa usu[r]aria. Item, tota causa de simonia. Item, tot periuri avent sguart a l'anima. Item, crim d'adulterii a separatio de lit. Item, tota causa de pecat avent sguart a la anima. Item, tota causa de connexetat de parentiu e en restitucio de dot per aquela causa. Item, causes matrimonials. Item, causa de nativitat, ço es si es franch o esclau. Item, tot jus patronat. Item, tota questio de delmes. Item, si es dubitacio si algu es lebros. Item, crim de sortilegi. Item, com la persona francha es detenguda endegudament com esclau. Tots los casos desus dits son eclesiastiçis, segons posen les gloses en lo capitol «Cum sit generale»[1] et in «Clericum»[2] et in c. «Ex tenore»,[3] De foro conpetenti.

Item mes, ordonam e stablim que com davant lo degua § XIII
e cort speritual se menara alguna questio de algun capela per raho de crim, que dels bens del dit capela se pach lo dega e la cort de lurs salaris e despesas de guarde.

Placet proceribus

Item, stablim e ordonam que quantque quant se aura a § XIV

[1] Decretals de Gregori IX, llibre II, tit. 2, («De foro competenti») cap. VIII. — [2] Tal vegada se refereixi aquí al capitol «Quod clericis» que es el cap. IX, *ibidem;* pero hauría estat més apropiat, en comptes d'aquesta, fer citació de la glosa del cap. X, *ibidem*. — [3] *Ibidem*, cap. XI.

dar sentencia en scrit ab conçeyll del jutge, que aquela sentencia aia la cort que ara es o per temps sera a ffer scriure en lo libre; e aço per tolre despesses, car si lo curs si venra semblant que ab aquela sentencia la cort se pusche regir e no·n calegua demanar de conseyl al juge. E si cars es que la dita cort sera necligent en fer scriure les sentencies e per sembla[n]t cars se·n aura demanar de conceyll, que en aquel cars la dita cort aja aver lo dit conseyll a despeses sues e no de les pars. *Placet proceribus*

§ XV Item mes, stablim e ordonam com en lo tercer capitol [1] que parle dels turments ab quals proves lo qui aura comes malifici de criminal o·n sera acusat deu esser liurat a turment e sia scur, per que declaram enterpretant aquel, que [si] contra lo delat aura indicis o presumptions violents, que ab aquets indiciis o presumptions violents lo delat deu esser liurat a turment. E per sola fama negu no deu esser liurat a turment, mas si ab la fama ha indiciis o presumpcions violents lo delat deu esser liurat a turment. E per ço cor dels indicis certa doctrina no sen pot dar, empero per clarificar la intencio de la cort ne possam alsguns: Cum lo delat es pre[s] e deu esser turmentat deu esser guardat ab qui conversava lo delat, car conversar ab males persones es indici de operacio de mal e lo bo se fa mal e vicios. ¶ Item, deu guardar si lo delat es enemich del offes o si ha offença entre ells. ¶ Item, deu guardar de quenya fama es lo delat, car segons la fama se presumeys contra ell. ¶ Item, lo juge se deu fer venir lo delat davant e penre esment si la paraula sua [es] incostant ni si los membres li tremolaran o si mudara de colors, car aço fa indicis he es inluminacio de la veritat. ¶ Item, deu inquir[ir] de quenya vida es e si d'aço de que es inculpat si lo delat ho haia acostumat de ffer, car per les coses passades pre-

[1] Vègis pàg. 223.

sumim en lo present. ¶ Item mes, si lo delat avia manaçat, car presumpcio es que o aia complit per obra. ¶ Item, deu considerar si lo delat semblant cosa de que es acusat ha costumat de ffer e aia poder de ffer. ¶ Item, si lo delat ha fugit o s'es absentat apres lo delicte. ¶ Item, si de una casa exira lo delat alterat, tremolamt, ab lo coltel treyt e sanguinos en la ma e de continent se trobe un hom mort en la casa, e aquests son indicis indubitats no solament a turtura mas encara condepnacio. ¶ Item, si algu es trobat mor en la vinya o cami e negu no ho ha vist mas los testimonis deposen que lo delat ere enemich del mort e veren traure lo coltell al delat. ¶ Item, que veren fugir lo delat al temps del delicte. ¶ Item, que es veu e fama que·l delat ha feyt lo homecidi, aço es indicii indubitat per lo qual se dona turment hoc encara condepnar. ¶ Item mes, si diu que el delat ha feyt matar hun hom e no n'ha testimonis que ho aien vist empero prove·s com lo delat ere enemich del mort e [e]s veu e fama que lo delat [l]o ha feit matar ho lo delat se's jactat que ell lo ha feyt matar he lo delat recepta lo qui avie feyt lo homicidi e lo homicida ere domestich e familiar del delat e que ja altres offençes avia e[n]tre ells, aquest es indicii indubitat no solament a tortura mas a condepnar. *Placet proceribus*

Item mes, stablim e ordonam que com en la dita vall sia § XVI
de custum antiquada de fer covinençes e en les dite[s] covinences se metie algun frau al senyor e a la terra, per que volents tolre lo dit frau ordonaren que tota covinença se age a fer en aquesta manera: que tots los fruyts, axi com blatz, vi, erbes, sien e vinguen en poder de aquel ab qui fara la covinença, ço es que solament agen hun orri, hun celer e hun payller, h[e] aço agen a fer en presencia de dos homes honests e de bona fama; e en aquesta forma agen loch les covinences he no en altra manera. Empero si aquel ab qui

ffa la covinença no avie orris, celer o payller, que aquel o pusche metre en altre orri o celer o payller. Empero en lo present capitol no entenem esser covinençes de pare a fill, de sogre a genre e de germa a germa, ans volem que servada la custum axi com en totz temps s'es servat.

Placet proceribus

§XVII Item, com sia capitol que negu no deu esser treyt per negun delicte de la dita vall ans se deu cone[xe]r dints en la dita val segons lo espres per privilege, perque aloam e aprovam lo dit privilege sots virtut del sagrament per nos ja prestat.

Predicta autem capitula prout superius continentur fuerunt laudata, aprovata et firmata per dictum egregium et magneficum dominum comitem, curiam predictam et per alios electos superius nominatos necnon etiam per omnes habitantes in lociis dicte vallis de Aneu seu majorem partitam habitantium in dicta valle d'Aneu ac etiam per decanum vallis d'Aneu et ejus curiam speritualem, et est decanus honorabilis Bernardus Moga et est curia dicretus Raymondus den Belina et Petrus Jutglar et Bernardus de la Canal, et per presbiteros dicte vallis seu majorem partem eorum, omnes tenentes vistam generalem pro predictis capitulis faciendis, ordinandis, corrigendis et firmandis in castro de Valencia; interveniens in dicta vista et ordinatione dictorum capitulorum honorabilis et circunspectus dominus Anthonius de Balcebre, doctor legum et judex ordinarius dicti comitatus, scilicet XXVI[a] die mensis junii, anno a Nativitate Domini M[o] CCCC[o] vicesimo quarto.

III

DOCUMENTS

SOBRE LA

VALLFERRERA

I

1166, octubre, 25.

Composició sobre la Vallferrera entre el Bisbe d'Urgell i Guillem de Galliners.

A. Original perdut.
B. Copia en el Cartolari de la Catedral d'Urgell, vol. I, f. 280.

In nomine Domini. Sit notum cunctis, presentibus atque futuris, quod fuit dissentio inter dompnum B. Rogerii, venerabilem Urgellensis Sedis episcopum, et canonicis ejusdem sedis, et G. de Gallinariis de ipsa potestate quam debet dare Deo et beate Marie et episcopo et ipsis canonicis de omnibus castellis vallis Ferrarie qui ibidem modo sunt vel in antea erunt; tandem sic diffinitum fuit inter eos sicut in subsequentibus continetur: Ego G. de Galiners facio convenientiam cum presentis scriptura Deo et beate Marie et vobis B. Rogerii, predicto Urgellensis Sedis episcopo, et ejusdem sedis canonicis quod ego et omnes successores mei post me donemus potestatem Deo et beate Marie vobis et successoribus vestris de omnibus castellis que modo sunt in valle Ferraria vel in antea erunt, irati sive paccati, quotiescumque requisieritis a nobis per vos vel per vestros nuncios, cum militibus et peditibus, cum armis et sine armis, secundum beneplacitum vestrum et sine aliqua contradictione, bona fide sine ullo malo ingenio, et simus fideles homines vestri et quoadjutores fideles ad tenendum et ad defendum honorem beate Marie,

bona fide sine malo ingenio, contra cunctos homines et feminas et cum hominibus de valle Ferraria veniemus, ad servitium beate Marie et vestrum quando nobis per vos vel per nuncios vestros mandaveritis. Si quis hoc evertere temptaverit non valeat sed in duplo componat. Actum est hoc VIII.º kalendas novembris, anno dominice Incarnationis M.º C. LX.º VI.º

Sig+num Guillelmi de Galliners, qui hoc jussit scribere, firmavit firmarique rogavit. Sig+num G. Raimundi, patris ejus. Sig+num B. de Turre. Sig+num A. Petri de Besan. Sig+num Dalmad de Asnet. Sig+num R. d'Elins. Sig+num P. d'Elins. Sig+num Tedbaldi de Aran. Sig+num Petri Raimundi de Anoris. Sig+num ⁜ B. Rogerii, Urgellensis episcopi. Sig+num G., prioris. Sig+num G., sacriste. Sig+num A., archidiaconi. Sig+num B., archidiaconi. Sig+num R., archidiaconi de Bag. Sig+num R., archidiaconi de Autes. Sig+num Poncii, archidiaconi.

Guillelmus Bovarius, jussu B., capellani, hanc cartam scripsit, die et anno *(s. man. figurat)* quo supra.

II

1201, maig.—(Seu d'Urgell) ?

Ramón i Guillem de Galliners juren a favor del bisbe d'Urgell, Bernat de Vilamur, d'observar els pactes anteriors amb l'iglesia d'Urgell [1] *i de respectar els drets de la mateixa a la Vallferrera.*

A. Original. Pergamí del Arxiu episcopal d'Urgell.
B. Copia moderna de Mn. Plandolit, al Arxiu capitular d'Urgell.

[1] En son testament, de 1120 (14 de juliol), Tetbald de Vallferrera donava a l'iglesia de Santa María de la Seu d'Urgell la seva heretat de la Vallferrera en alou,

'Anno Dominice Incarnationis .M.CC.I. in mense madii. Juro ego R. de Gallinariis, super sancta .IIII^or^. Dei Evangelia, vobis domino meo B. de Villamur, Urgellensi episcopo, quod ab hac ora in antea fidelis vobis ero[a] et conventiones omnes que fuerunt inter antecessores meos vel me et Urgellensem episcopum vel canonicam fideliter atendam et quod jura vestra et Urgellensis canonice que habetis vel habere debetis in Valle Ferraria et ejus terminis, tam in decimis quam in aliis possessionibus, in nullo diminuam vel diminui secundum meum posse patiar nichilque a vobis un-

[a] *Aquí hi ha un raspat d'unes quatre paraules.*

deixant a son fill Tetbald la possessió de la mateixa, com a feudatari de dita iglesía i del bisbe (que ho era llavors S. Ot): «Sub omnipotentis Dei Patris et Filii et Spiritus sancti nomine, hec est scribtura testamenti ultime voluntatis cujusdam defuncti nomine Tetballi de Valle Ferraria, quod testamentum mandavit facere atque corroborare domno Odoni episcopo, in presentia capellani sui Bernardi Arnaldi et mulieris sue quam Ermesendem vocant et Bernardi Arnaldi de Asorre. In primis dedit atque concessit Deo et ecclesie sancte Marie Sedis Urgellensis ipsum suum honorem de Valle Ferraria ad alaudium sicut ille eum tenebat et habebat, sicut terminatur de ipsa Muxella usque in ipso porto de Boeth et in omnibus partibus; ita tamen ut habeat supra scriptum honorem Tetbaldus, filius suus, per fevum per supra scriptam ecclesiam sancte Marie et per domnum Odonem, episcopum, vel per successorem suum vel successores suos dum prescriptus Tetballus, filius ejus, vivus fuerit. Et donet potestatem predictus filius ejus domno Odoni episcopo et successori suo vel successoribus per fidem sine enganno supradicte ecclesie sancte Marie et predicti episcopi vel successorum suorum; et sit suus homo comendatus proprio ore vel manibus de prenominato episcopo Odone vel successori suo et successoribus dum vivus fuerit quod donet ei vel eis potestatem de ipsis castris, videlicet, de Mur, de Sancto Genesio, quantas vices prescriptus episcopus vel successor suus aut successores ei inde quesierit vel quesierint, per se vel per suum nuncium vel nuncios, iratus vel paccatus, et hoc per fidem sine engano prenominate ecclesie et suorum episcoporum. Et quod faciat directum de prenominato honore et recipiat per predictum episcopum Odonem vel per successores suos et adjuvet suum honorem predicte ecclesie sancte Marie ad tenere et ad defendere cum hominibus de Valle Ferraria et ad domnum Odonem episcopum vel successo res suos, de Erbolone en amont in pago Palariensi et in Urgellensi de ponte sancti Andree monasterii in omnibus locis ubi necesse fuerit. Et quod prenominatus episcopus vel successores sui adjuvet vel adjuvent ipsum honorem supradictum ad tenere et ad defendere supradicto Tetballo vel successoribus suis et predicte ecclesie sancte Marie. Et quod predictus Tetballus, filius ejus, non perdat per predictum episcopum predictum honorem si non fecerit hoc quod emendare nolit vel possit.

quam requiram vel emparabo seu fortiabo in his que in propria dominicatura habetis in villa de Asnet vel de Elins sive de Arauo, vel eorum finibus, neque bajulos vestros nec homines quos in ipsa valle in propria dominicatura tenetis in aliquo ofendam, per me vel per aliam introclusam perssonam, sed securos eos semper tenebo pro posse meo, et seguimentum vobis faciam cum omnibus hominibus Vallis Ferrarie, tam meis quam fratris mei G., secundum quod fuerunt inter antecessores meos et Urgellensem episcopum, nullum unquam vobis vel vestris successoribus impedimen-

Et iterum mandavit predictus Tetballus quod si predictus Tetballus, filius ejus, mortuus fuerit sine infante de legitimo conjugio, post mortem prescripte matris sue suprascriptus honor [sit] liber et solidus sancte Marie prescripte ecclesie et prescripti episcopi vel successorum suorum; et si predictus puer Tetballus infantes habuerit de legitimo conjugio teneant ipsi similiter predictum honorem per suprascriptam ecclesiam sancte Marie et per prescriptum Odonem episcopum vel per successores suos ipsi et omnis posteritas eorum, excepto quod si aliquis illorum qui supradictum honorem tenuerint obierit sine infante de legitimo conjugio remaneat simul predictus honor Deo et predicte ecclesie et predictorum episcoporum libere et solidum ut suprascriptum est. Et dimisit omnem alium honorem quod habebat per domnum Artallum, comitem, predicto Tetballo, filio suo, ut habeat eum et teneat ad suam voluntatem et suum servitium, excepto Montcortes aud Petramedia. Et dimisit ei medietatem de ipso castro et villa de Erba savina, ad proprium alaudium. Et omnem suum honorem quod habebat in Cardos dimisit ei similiter ad proprium alaudium. Et iterum dimisit ecclesie sancte Marie de Gerre unum hominem in villa de Arao ad proprium alaudium ab integro, nomine Galin Iheremias; et alium in Elins, nomine Arnallus Ogeri; et alium in Asneto, nomine Iª femina Maria; istos dimisit supradicte ecclesie pro anima sua, cum omnibus illorum pertinentiis ab integro, excepto opera et cavalcata. Et unum hominem ad ipsum Ospital de Iherusalem in Arao, nomine Jouan Renard, cum suo campmasso et suis pertinentiis ab integro sine opera et cavalcata. Omnem autem suum honorem dimisit supradicte uxori sue omnibus diebus vite sue, excepto his que dimisit sanctis. Actum est hoc IIe idus julii, anno ab Incarnatione Christi M.ºC.º vicesimo. Signum + Odonis, episcopi, qui vice et precepto auctoris firmo hoc propria manu. Signum + Bernardi Arnalli, sacerdotis. Signum + Ermessendis, uxoris supradicti Tetballi. Signum + Bernardi Arnalli de Asorre, qui rogati extitimus ab eo a supradicto Tetballo et manibus propriis jure jurando super altare hoc verum esse testificamus. Petrus, monachus et Gerrensis ecclesie sacriscutos, scribssi rogatus et presenti signo signavi *(s. man.)* in die et anno notato superius. Signum *(s. man.)* Petri, judicis Urgellensis ecclesie. Signum *(s. man.)* Petri, judicis Paliarensis atque Gerrensis. Alium huic simile apud Gerrensem est monasterium». (Original, en pergamí, a l'Arxiu episcopal d'Urgell).

tum super his predictis faciemus vel aliquam ocasionem seu exceptionem pretendemus. Et ego G. de Gallinariis juro vobis domno B., Urgellensi episcopo, quod jura vestra vel Urgellensis canonice numquam diminuam nichilque unquam a vobis vel a successoribus vestris requiram vel requiri faciam in villa de Elins, vel in ejus terminis, nec in Arauo nec in decimis ville de Asnet vel in aliis juribus que habetis vel habere debetis in Valle Ferraria,[a] nec aliquam fortiam vobis vel vestris hominibus vel rebus faciam. Quod est actum mense madii, anno ab Incarnatione Christi M.CC.I.

Sig+num R. de Gallinariis. Sig+num Guilelmi, fratris ejus; qui hoc jussimus scribi, firmavimus firmarique rogavimus. Sig+num A. de Gallinariis, qui hoc laudo et firmo. Sig+num R. de Castroveteri. Sig+num P., fratris ejus. Sig+num Tediobaldi de Arau. Sig+num G. de Glorieta. Sig+num G. Arnaldi de Son. Sig+num G. de Ergolel. Sig+num B. de Malmercad. Sig+num B. de Sancta Maria.

Sig*(s. man.)*num Petri de Palerols, qui hoc scripssit, die et anno quo supra.

III

1227, agost, 19.—(Mur) ?

Ramón de Galliner, amb sa muller Elisenda, ven a son germà Arnau de Galliner, la Vallferera amb tots sos drets.[1]

A. Original. Pergamí conservat al Arxiu capitular d'Urgell.
B. Copia moderna de Mn. Plandolit, al mateix Arxiu.

Notum sit cunctis, presentibus et futuris, quod ego Raimundus de Gallinario et conjux mea, domina Eligsen-

[a] *Aquí hi ha el raspat d'una paraula.*

[1] Pocs mesos abans d'aquest document (a 4 de gener de 1227), Guillerma de Galliner, amb son marit i llurs fills, havía venut al mateix Arnau de Galliner, son oncle, els seus drets sobre determinats homes de la Vallferrera i sobre la vila

dis, vendimus vobis A. de Gallinario, fratri meo, et cui vel quibus dare, vendere vel dimittere aut excambiare volueritis, per nos et per omnes nostros successores in perpetuum, totam Vallem Ferrariam, cum omnibus suis terminis et pertinentiis, de la Moxella usque in sole de Lavinariis et de Cardos usque in valle Sancti Johanis. Quantum iste afrontationes includunt et isti termini ambiunt sic vendimus vobis, predicto A. de Gallinario et cui vel quibus volueritis, pro duobus milibus solidis bone monete malguriensium de quaterno, totum, scilicet, quantum

d'Asnet: «In Dei nomine. Notum sit cunctis, tam presentibus quam futuris, quod ego domna Guilelma de Galiner et conjux meus Almozaved cum filiis nostris Guilelmo et Bernardo, simul per nos et per omnes nostros, vendimus vobis Arnallo de Galiner, avungulo meo, et vestris totum quantum habemus in ipsis hominibus quas nos habemus in Valferrera, scilicet: Pere de Montanis, Aaros cum sua fraischa, Adasnet Bonet cum sua fraischa, Adarnau, Pere Criveler cum sua fraireschа, et totos ipsos usages quod Guilelmus de Galiner, avungulus meus laxavit nobis in villa de Asnet, scilicet, totos los fores casaz; et si fadian alberg totos fuiessent vostros. Hoc totum vendimus sicut habemus vel habere debemus per .C. solidos et .I. mulum qui valebat .CC. solidos, quos de vobis habuimus et recepimus et bene inde vestri paccati fuimus in ipsa die qua hec carta fuit facta et firmata et nil de pretio apud vos remassit. Et ideo renunciantes exceptioni non numerate pecunie et doli et beneficio dividende actionis. Et de nostro jure et dominio et possessione eicimus et in vestro jure et dominio et possessione et tenedone mitimus ut ab hac die in antea pro vestro proprio alodio habeatis et teneatis et expletetis totum hoc suprascribtum cum censsis et usaticis et firmamentis, scilicet illos homines suprascribtos cum capudmanssis suis et cum fratricibus suis et omne totum quod dictum sic vendimus per jamdictos .C. solidos et .I. mulum qui valebat .CC. solidos, ad omnes vestras vestrorumque voluntates faciendas in perpetuum. Et de nostro jure et dominio et possessione eicimus et de omni divino auxilio vel humano seu consuetudinario juri, scribto aut non scribto, nobis competentibus vel competituris vel eorum alterum quoquomodo jure, ratione sive voce non veniamus vel venire possimus aliqua ratione, set semper habeatis sicut melius dici et sanius intelligi potest sine omni vestro vestrorumque enganno. Et nos et nostri convenimus et erimus legales guarentes contra cunctos homines et feminas. Facta carta venditionis II. nonas januarii, anno Domini M.ºCC.º et XX.º et VI.º Sig+num domine Guilelma de Galiner. Sig+num Almozaved, viro suo. Sig+num Guilelmo. Sig+num Bernardo, filiis suis, qui hanc cartam rogaverunt scribi testibusque firmari preceperunt. Sig+num Dalmad de Eroles, senior de Galiner. Sig+num Petri Padelas. Sig+num Petri Lilot; hii sunt testes. — Bernardus de Sancto Felice, presbiter, sub rogatione A. de Galiner, scripsit et hoc *(s. man.)* fecit die et anno quo supra.» (Arxiu capitular d'Urgell).

nos ibi habemus et habere debemus: castra, munitiones, rupes, loca in quibus posset munitio fieri, cum villis pariter et villanis et cum franchis et cum omnibus hominibus et feminis qui ibi sunt vel erunt in perpetuum, cum montibus et pascuis, silvis et lignis, petris, cum aquis et molendinis et rivis, pratis, trobis, cum menis de ferro et argento, si forte inveniretur, et cum omni eremo et populato, cum placitis et firmamentis, cum dominicaturis et questiis, jovis et traginis, cum pernis et gallinis, cuxatis et fogaciis, censsibus et usaticis, exorquis, intestiis, cucuciis, bandiis, ademprivis, cum redditibus et exitibus et cum omnibus qui ad usum domini pertinent vel pertinere debent et cum omnibus melioramentis que ibi facta fuerint vi, gratia vel amore; modo tali quod habeatis et teneatis vos et ille vel illi cui vel quibus dederitis vel dimiseritis vel vendideritis aut excambiaveritis. Omnia autem superius dicta et singula vendimus vobis pro pretio supradicto, de quo bene paccati fuimus ad nostram voluntatem et ipsum pretium nostris manibus recepimus et in utilitatem nostram expendimus; ideo renunciamus exceptioni non numerate peccunie et omni ali[e] actioni et omni juri novo et veteri, ecclesiastico [aut] civili, statuto et constituendo, promitentes bona fide quod nunquam per nos vel per aliam personam contra hoc veniamus, ponentes quantum ad hoc nobis et nostris perpetuum silentium, et si forte plus valet vel valeret pretio supradicto, totum habeatis ex dono nostro vos et illi qui post vos dictam vallem habuerint. Recognoscentes et vere confitentes quod vos debetis habere partes Guilelmi et Bernardi de Gallinario, fratrum nostrorum, qui vobis eas dimiserunt in ipsa valle, et vestram pariter partem, eo quod pater noster ab intestato decessit; ideo volumus et firmiter mandamus quod habeatis et possideatis et expletetis vos et illi quos vos volueritis franche, libere et quiete, absque omni contradictione nostre et nos-

trorum, cum introitibus et exitibus et melioramentis et aliis pertinentiis, pro vendere, alienare, dare in pignore vel excambiare, ad omnes vestras voluntates perpetuo faciendas, sicut melius et utilius dici vel intelligi potest ad vestrum bonum et vestrorum intellectum. Et si quid est in jure positum quod presentem cartam possit vallare et munire, et si non sit in ea scriptum, de mea voluntate et meorum credatur esse adjectum; et si quid in ea obscurum est, dubium vel ambiguum, ad vestram et vestrorum interpretetur et intelligatur voluntatem et pro vobis semper faciat et mihi vel meis non possit prodesse, set semper obesse. Et ad majorem rei evidentiam et certitudinem cum hac presenti carta perpetuo valitura dictam Vallem Ferrariam cum terminis et pertinentiis suis, ut superius scriptum est, et cum militibus omnibus dicte vallis et homenagiis ipsorum et segiis et servitiis eorundem et omnibus potestatibus castrorum, de nostro posse et jure eicimus et extrahimus et in vestrum dominium et jus et in corporalem possessionem et tenedonem vestram mitimus et tradimus ad vestrum proprium alodium et franchum, liberum et ingenuum, sine omni retentu nostro et nostrorum; et nos et nostri erimus vobis et vestris perpetuo legales guarentes et defenssores contra omnes viventes personas, sine omni vestro vestrorumque inganno. Et insuper mitimus fides jussores de salvetate, vobis predicto A. et cui vos volueritis, scilicet: Ecardus de Mur et B., archidiaconus de Mur, et A. de Mur, quod ipsi faciant atendere et stare istam cartam firmam sicut scriptum est. Et ego Ecardus de Mur et B., archidiaconus de Mur, et A. de Mur convenimus vobis predicto A. per nos et per nostros per bonam fidem, propter rogationem Raimundi de Gallinario, quod faciamus atendere et stare hoc sicut scriptum est omnique tempore. Et propter meliorem seccuritatem ego R. de Gallinario juro per ✠ et per .IIII.or Evvangelia quod aten-

dam et adimpleam et faciam atendere et adimplere ego et mei istam cartam per cuncta secula. Sic donamus nos et vendimus et difinimus vobis A. de Gallinario et vestris omne quod habemus vel habere debemus in Valle Ferraria vel in terminis suis, sine omni retentu, ad vestras voluntates facere per cuncta secula sicut melius scribi potest. Acta ista carta .IIII.ºX.º kalendas setembris, anno Domini .M.ºCC.ºXX.ºVII.º

Sig+num Raimundi de Gallinario. Sig+num domine Eligsendis, conjux ejus; qui istam cartam rogaverunt scribere testibus et fides firmare suaque signa facere.

Sig+num Ecardi de Mur. Sig+num B., archidiaconi de Mur. Sig+num Arnaldi de Mur. Isti sunt fides jussores de salvetate. Sig+num Dalmaci de Oles. Sig+num P. Roger. Sig+num Ricardi de Gurb, presbiter. Sig+num G. de Lorda. Isti sunt testes, visores et auditores plures.

Ferrarius de Zassala, diachonus, fuit rogatus de ipsis et sub eorum jussum scripsit et hoc signum *(signe)* fecit, die et anno quod supra; cum literis suprapositis in secunda linea et in vigesima .IIII.ª

IV

1265, octubre, 10. — (Foix) ?

Pariatge de la Vallferrera entre Roger Bernat, comte de Foix i vescomte de Castellbó, i Bernat de Toralla.

A. Original. Pergamí, partit per alfabet, als Arxius Nacionals de París: J, 879, núm. 71. (Está quelcom maltractat).

a. Delaborde, *Layettes du Tresor des chartes*, V, 268, n.º 787.

Indicació. Baudon de Mony, *Relations politiques des comtes de Foix avec la Catalogne,* I, 206.

In Christi nomine. Notum sit omnibus hominibus presentibus et futuris quod nos Rogerius Bernardi, Dei gratia comes Fuxi et vicecomes Castriboni, et Bernardus de Toralla, non coacti vel decepti ab aliquo, sed gratis et spontanea voluntate ad hoc ducti, per nos et per omnes nostros presentes et futuros, nos ambo in unum concordantes venimus ad finem et concordationem et firmun pausamentum de terra de Valle Ferraria et ejus terminis et pertinentiis; que terra est et tenet de la Moissela usque ad portum de Boet et de Todela usque in Seloria. Quam terram predictam sicut a predictis affrontationibus includitur teneamus et possideamus nos ambo insimul per medium, scilicet: homines, feminas, census, usaticos, silvas, aquas, rocas, viridum et siccum, heremum et condirectum, fortias, ademprivia et omnes dominationes que pertinent vel pertinere debent dominationi de Galiners, et omnia jura hic expressa et non expressa ad predictam vallem seu terram pertinentia vel pertinere debentia aliqua ratione; tali pacto quod simus amici amicicie et simus boni parierii et legales et boni valitores alter alteri contra cunctos homines. De predicta Valle Ferraria volumus et convenimus quod si aliquis nostrum de predicta valle aliquid habuerit vel perceperit, totum inter nos per medium dividatur. Ita tamen concedimus et firmamus et super sancta Dei .IIII.or Evangelia sponte juramus quod predicta omnia tenebimus et servabimus secundum posse nostrum; et si alter nostrum alteri contra predicta venerit et hoc non tenuerit, sit probatus per falsum et... contra alium, sine dubitatione quacumque. Actum est hoc VI.o idus octobris, regnante Ludovico, rege Francie, anno incarnati Christi M.oCC.oLX.oV.o Rey hujus testes sunt: Petrus Ro-

gerii de Mirapisce, miles. Guillelmus Bernardi de Luzcuaco, Bernardus de Monteacuto,... de la..., Bernardus de Castel Arnaldi, Bernardus de Agremont,... de Rupeforti..., publicus Fuxi notarius, hanc cartam scripsit.

V

1355, gener, 17.

Transacció entre les valls de Vicdessos i Vallferrera.

Document perdut.

INDICACIONS. P. de Castéran, *Traités internationaux de lies et passeries (Revue des Pyrénées,* 1894, pàg. 529); H. Cavaillès, *Une federation pyrénéenne sous l'ancien regime (Revue Historique,* v. CV), pàg. 20. [1]

1 Diu M. Cavaillès: «La vallée de Vicdessos, dans le pays de Foix, avait obtenu en 1293 du comte Roger Bernard la faculté de commercer et de traiter librement avec les Catalans du val de Ferrera et du comté de Paillas. Lorsque, en 1355, les deux vallées renouvelèrent leurs anciens accords, elles eurent grand soin d'y insérer formellement ce droit essentiel». Les transaccions entre Vicdessos i Vallferrera foren renovades encara en els segles XVII i XVIII; aquestes estan insertes en el *Grand registre de deliberations de la Comunauté politique de la vallée de Vicdessos,* començat en 1654. M. Barbe, advocat de Foix, ha tingut la bondat de facilitarme, per l'amigable intermedi de l'ilustre arxiver de la Haute-Garonne M. Félix Pasquier, la copia d'una d'aquestes transaccions (de 1666) i l'extracte d'altres dugues (de 1725 i 1752). Transcric aquí la primera, com a més antiga: «Le mercredi sisiesme jour du mois d'octobre, mil sixcent soixante six, sur l'heure de midy, au lieu de Vicdessos et place publique d'icelluy, pays de Foix, par devant MM. Olivier Demathieu, Jean Anthoine Galy, Sans Ders et François Claustre, consuls de la vallée de Vicdessos, acistés des Srs. Jean Anthoine Bergié, Louis Escaich, Jean Terguier, Jean Mallaurens, Jean Anthoine Verguies et autres du conseil politique du dict Vicdessos, de leur mandement par Anthoine Carbonié, sergent ordinaire du dict Vicdessos, lequel a son de trompe et haulte voix auraict faict asçavoir et entandre a tous les habitans et manans du dict Vicdessos et vallée, comme ce jour d'huy les dicts sieurs consuls et autres que dessus es dict, procédant de nouveau à la ratiffication et continuation des espazeries et voysinaige aisin que nos devantiers auraient faict et praticqué avec les manans et habitans de Valfarrere et lieu de Tor, au pays de Catheloigne, d'une part; le seignor Guilhemon de Castel Arnaud, habitant du lieu d'Alins au dict Valfarrere, commis et députté par les sieurs bailhe, consuls et conseil de la dicte terre, ainsin qu'il a presantement dict

VI

1519.

Notes referents a la Vallferrera; extretes del «Spill manifest de totes les coses del vezcomdat de Castellbó».[1]

A. Original.[2] Volum de 170 folis escrits, en paper; conservat al Arxiu del Reial Patrimoni, a Barcelona: classe 2, C, n.º 60. Lo que's refereix a la Vallferrera comença al f. 59.
B. Copia feta en 1574; volum conservat al Arxiu de Castellbó.

INDICACIONS. Miret, *Investigación histórica sobre el vizcondado de Castellbó*, p. 335; Coy, *Sort y comarca Noguera-Pallàresa*, p. 112.

La Vallferrera es cituada en lo confini e contigua ab lo comdat de Foix.

La dita vall es de la senyora reyna e vescomtessa de Castellbó.[3]

[1] La Vallferrera en aquesta época formava part del quarter de Tirvia, un dels cinc en que estava dividit el vescomtat de Castellbó. — [2] L'autor del *Spill manifest* fou en Pere Tragó, mestre racional del vescomtat; qui'l comensá a 19 de juny de 1519. — [3] Ferran *el Catolic*, que s'havia apoderat de Castellbó, ne feu donació en usdefruit a la reina Germana en 1513. (Miret, *obra citada*, p. 329).

---

et propozé, lequel Castel Arnaud, au nom qu'il procède, par devant qui dessus et faisant pour tous les manans et habitants du dict Valfarrére et Tor, a rattiffié, apreuvé et confirmé les dictes espazeries et voysinaige avec les manans et habitans du dict Vicdessos et vallée et promis respectivement icelles continuer, duemant entretenir et inviolablement observer tout ainsin et conformemant que par nos enticques pactes de part et d'autre a été faict, en rien déroger ni contrevenir, promettant icelles partyes, et chascune en ce que les conserne, se maintenir en leurs traficqs et coustumes reciproquement et a l'esgal des propres habitants, tant d'un cousté que d'autre. Et a ces fins, suivant l'antiquitté, le dict Castel Arnaud, deputté comme dessus est dict, a presantement presté le serment en tel cas requis et acoustumé sur les saincts Evangilles de Dieu es mains des dicts sieurs consuls Demathieu, Galy, Ders et Claustre. En foy de quoy je Jacques Verguies, notaire royal, greffier et secretaire des dicts sieurs consuls, habitant du

Jurisdicció.

La jurisdicció es de sa Alteza, empero per especial privilegi lo exercici de la dita jurisdicció alta e baixa, civil e criminal, pertany al balle e corts de dita vall; e si lo veguer es dins la dita vall pertany al veguer ensemps ab les dites corts.

La dita vall elegeix lo dia de sanct Matia quatre persones de dita vall en corts e aquestes son nomenats corts e tenen tot lo exercici de tota jurisdicció civil e criminal.

Questia de Vallferrera.

Los lochs de Vallfarrera cascu particularment fa sa quistia al senyor e tota ensemps monte setanta liures barchinoneses, de les quals lo thesorer fa recepta cascun any en sos comptes.

dict Vicdessos, et de leur voulloir et consantement ai expedié les présentes et me suis aussi soussigné avec ceux qui sçavent escrire. Faict au dict Vicdessos les an et jour susdicts.—Demathieu, consul. Demallaurens. Guyllemo de Castellarnau. Verguies, notaire, greffier et secretaire.» La ratificació i confirmació «de lie, passeries et voisinages» de 1725 tingué lloc a la tarde del diumenge 19 d'agost d'aital any, a la casa comunal de Vicdessos, devant dels consols i consellers politics de la vall, essent els enviats de Vallferrera en Guillem Duran, consul d'Aynet, i en Pere Artal, consul d'Areu, junt amb n'Ambros Malras, enviat de Tor. Es feu promesa reciproca de mantenir per les dos valls les dites passeries, com s'havia fet i practicat de tot temps, i s'acordá lo següent: «Toutes parties convenant qu'il sera permis à tous les habitans des dictes vallées de Vallferrère et Tor de porter dans tous les endroits des dites passeries et voisinage de part et d'autre toute sorte de marchandises pour estre exposées au public et vendues a tous les habitans des passeries par préférence aux étrangers, avec lesquels il ne sera permis de faire aucune convention particuliere pour raison des dictes marchandises ni autrement au préjudice des dicts habitans, sur peine de confiscation des marchandises et de plus grande peine telle qu'il plaira à notre Intendant ordonner aux dicts contravenans, sans que personne puisse tronbler ni empècher l'execution du présent acte.» Fou també convingut: «que les propiétaires des troupeaux qu'ils envoyeront sur les montaignes, tant de la part de notre vallée que de celle de Vallferre et Tor, seront obligés de les faire garder les uns et les autres exactement et fidélement, et cepandant qu'au cas où on enlevera quelque partie des dicts troupeaux du bestail qui se trouvera sur les dictes montaignes que les personnes commises à leur garde seront obligés de faire toutes les diligences nécessaires pour découvrir tant les voleurs que les endroits où ils auront emmené le bestail enlevé, et qu'enfin on ne sera pas obligé de l'indemniser sur le cas que purement et simplement sur le rapport de 2 ou 3 personnes de probité

De dites setanta liures lo batlle de Vallfarrera se rete sis liures de redelme per los treballs de plegar e collegir quistia, de la qual pague:

Arahos	XI lliures,	VIII sous e	VIII	[diners].
Besan	V lliures,	VIIII sous e	IIII	[diners].
Aynet	VIII lliures,	XVII sous e	I	[diner].
Elins	X lliures.			
Noris	VIII lliures,	XI sous e	V	[diners].
Areu	XXV lliures,	XIIII sous e	IIII	[diners].
Suma tota la dita quistia	LXX lliures	e	X	[diners].

qui le justifieront et certifieront véritable par leur serment pendant tout le temps de nos dictes passeries qui seront renouvellées et confirmées ensuite tous les ans au mois de juillet pour le plus tard, suivant la convention expresse que nous avons faite sur ce sujet avec les dicts Srs. deputés.» Els enviats, agenollats, prestaren jurament sobre'ls Evangelis en mans de M. Benoit Déguilhem, primer consul de la vall de Vicdessos; i desprès encara es va decidir que la vall de Vicdessos faria reparar a ses costes els camins des de Vicdessos fins al port de Boet i que la Vallferrera faria per altra banda totes les reparacions utils i necessaries en el cami del port de Boet fins a Elins. En 1751 els de Vallferrera refusaren la renovació dels tractats de passeries amb Vicdessos i els d'aquesta vall els hi penyoraren el bestiar en les seves propies montanyes tal com, segons sembla, venia estipulat en aitals tractats i tal com ja altres vegades s'havia fet en casos semblants. Els de Vallferrera, que s'havien dirigit al Virrey, Marquès de la Mina, demanaren indemnisació i els de Vicdessos digueren que no hi tenien dret, obtenint de M. de Ville, jutge de lo criminal a Pamiers, una ordonansa en aquest sentit; pero s'anà per fi a una mediació, que encarregaren a dit M. de Ville, el qual proposà una transacció, en la qual quedaren consignades ademés diferentes costums del ceremonial relatiu a la renovació periódica dels antics tractats, que ratificaren novament. Aquesta transacció, formant 10 articles, se feu el dia 17 de setembre de 1752, essent els enviats de la Vallferrera, Alins i Tor en Pere Joan Artal, consul d'Areu, en Jaume Joan Clos, consul de Tor, en Joan Montané Sarda, consul de Noris, i en Bernat Savoye, enviat d'Areu. Aquets assentiren (art. 2) a que en cas de refus de anar anualment i a perpetuitat a Vicdessos el diumenge desprès de S. Joan, tal com era observat desde molts segles, pera la renovació dels tractats de lies i passeries, se sotmeterien a la pignoració dels seus bestiars fins i tot en ses propies muntanyes, segons els usus; acceptant, a aquest efecte, la jurisdicció del Senescal de Pamiers per a totes les questions que poguessin produirse respecte de les passeries. En aquesta transacció es consignà: que al arrivar a Vicdessos els enviats haurien de fer, segons els usus, una visita a les dignitats muni-

Ballia de Vallfarrera.

Lo balle de Vallfarrera es balle dels lochs de Arahos, Besan, Aynet, Elins, Noris e Areu, los quals lochs tots son cituats dins de dita vall.

La senyora reyna e vescomtessa cree lo balle lo hu de tres nomenats per la vall e es triennal juxta lo privilegi general del vescomdat.

Lo dit balle reeb los drets seguents:

Primo, los censos de la dita vall, ... valen entre tots cascun any sinch liures [XII sous e XI diners]...

Item, en qualsevol plet que venga en forma de cort lo senyor a lo terç de la cosa demanada, e si lo terç puge fins a nou sous o d'aqui avall es del balle, e si lo terç es mes de deu sous son del senyor e lo thesorer los reb e ·ls pose en recepta.

Item, tots los bans fins a quatre sous son dels consols

cipals i als consellers politics, els quals els hi tornarien la visita abans de la sessió (art. 3); els enviats assistirien al consell municipal a l'hora que ·ls hi seria indicada, seient inmediatament després de les dignitats municipals i del rector de Vicdessos (art. 4), seguintse el mateix ordre per a firmar (art. 5); després de la sessió el cos municipal i els enviats, pel mateix ordre, anirien a la plassa publica aont els enviats deurien, segons la custum, agenollarse devant dels sants Evangelis, que ·ls hi serien presentats per els consuls, i després d'haver-hi posat les mans, prestar jurament de fidelitat i fer promesa al rei de Fransa de servar exacta i religiosament tots els convenis, costums i usus referents a lies i passeries observats entre les dos valls des de molts segles (art. 6). Després de lo qual els enviats devien donar, a llurs costes, un sopar de 13 cuberts per als membres del cos municipal, segons la custum; si volien podien aumentar la invitació, pagants-ho, i aiximateix els consellers de Vicdessos podien fer algunes invitacions pero a llurs costes (art. 7). Acabat de sopar tothom deuria sortir per l'ordre abans indicat i s'observarien les costums de fer la passejada per la vila i del ball, i els musics deurien pagarlos, segons l'us, els enviats; pero tot aixó a condició de que tots els que haguesin assistit al sopar hi anessin, i si no els enviats se·n podien excusar (art. 8). Després del ball la comuna de Vicdessos pagaria un refresc pera·ls enviats (art. 9). El darrer article d'aquesta transacció determiná: que si algun habitant de la vall de Vicdessos fes un furt o causes algun perjudici en el territori de Vallferrera, Vicdessos tindria la obligació d'indemnisar el valor de la cosa robada o del perjudici; i reciprocament. La transacció va ser llegida als enviats per un intérpret jurat; després va ser firmada. L'Artal, d'Areu, va firmar aixi: «Signo jo Pere Artal de Areu, per tota la Ball farera»; en Joan Montané també va firmar, i els demés, que no sabien escriure, varen fer una creu.

o de la vila e de sinch sous fins a deu sous, inclusíve, les penes son del balle e d'aqui amont son del senyor y entren en la recepta del thesorer.

Item, totes coses que sien confiscades que sien de valua de deu sous a avall son del balle; d'aqui amont del senyor.

Item, ha lo dit balle lo redelme de traure la quistia de tota la vall: dos sous per liura, que monten per tota la vall sis liures.

Item, a lo dit balle dos sous per liura de totes les punicions se fan en la vall.

Item, reeb dit balle dues pernes de cens cascun any de aquelles tres pernes que la parrochia de la Maçana, de la vall d'Andorra, fa e pague cascun any lo diumenge abans de sant Joan de juny.

Item, reeb lo dit balle de cascuna sethiada de cort tres sous entre abdues les parts; e cascuna cort ha dotze diners e lo nothari dotze diners.

Item, lo dit balle e les corts de dita vall han la despesa de les punicions que's fan en dita vall e tot lo restant, levats los salaris dels officials, es del fisch e ve en recepta del thesorer.

Item, ha lo dit balle sinch sous per qualsevol questio age de anar fora de son domicili en altres lochs de son domicili.

Item, ha lo dit balle sinch sous de qualsevol empara que fasse a instancia de part.

APÈNDIX

1

1076, juny, 8.

Ramon IV de Pallars fa un conveni amb Ficapal, qui li presta homenatge per la Vallferrera, prometent donarn-hi potestat tal com son pare Guitart ho havia fet abans.

A. Original perdut.

B. Copia del s. XII. Arxiu de la Corona d'Aragó, pergamí n.º 2 de Berenguer Ramon II (abans: 3, Armari de Lleyda, sac B, n.º 114).

C. Copia del s. XII. Arxiu de la Corona d'Aragó, pergamí n.º 2 duplicat de Berenguer Ramon II (abans: 3, Armari de Lleyda, sac B, n.º 115).

D. Copia en el *Liber feudorum,* fol. 37 (actual), al Arxiu de la Corona d'Aragó.

In Dei nomine. Hec est convenientia que est facta inter Raimundum comitem et Fichapal. Convenit Fichapal predictus ad jamdicto comite ut de ista hora in antea stet in suo hominatico et in sua fidelitate sicut homo debet facere de suo meliore et solidum seniore; et accepit jamdicto[a] Fichapal per manum de jamdicto comite ipso kastro de Gilarenno et ipsa valle[b] de Valde Ferrera, et que donet predicto Fichapal ad jamdicto comite potestate de predicto kastro Gilarenno in tali modo sicut pater ejus Guitardus dedit inde ex eo potestatem ad prefato comite, et que abeat predicto comite in Valde Ferrera ipsas indominicaturas quod Raimundus Suniarius pater ejus ibi habuit, exceptus hoc quod ibi vendidit eundem pater ejus aut iste comes. Et super hoc definit predicto comite ad

[a] jamdictum *B.* — [b] valde *C.*

Fichapal omnes rancuras quod de illum abebat. Et per ipsam finem dedit Fichapal ad jamdicto comite de suo avere quinquaginta uncias; et definit ad eum ipso kastro de Olbe, Fichapal ad predicto comite. Actum est hoc VI. idus junii, anno XVI. regis Philippi. [Sig]+num Raimundus comes ✠. [Sig]+num Fichapal; qui hanc convenientia fecimus et firmavimus et ad testes firmare fecimus. [Sig]+num Sunear io Raimundo. [Sig]+num Raimundo Ademar. [Sig]+num Guillelmi Silvio. [Sig]+num Raimundi Girberti.

Raimundus clericus rogatus scripsit et *(signe)* die et anno que prefixo.

2

Vers 1121.

Els homes de la ribera de Cardós juren ajudar a defensar els drets de l'esglesia de Santa María de la Seu i del bisbe d'Urgell sobre l'heretat de Vallferrera i altres llocs. [1]

A. Original. Pergamí conservat al Arxiu capitular d'Urgell.
B. Copia en el Cartoral de la Seu d'Urgell, I, fol. 200, doc. núm. 650.

[1] Els homes de la ribera de Cardos feren també a Sant Ot, bisbe d'Urgell, el següent jurament respecte del castell de Tirvia, en dita ribera; que transcric per ser interessant: «Juramus nos homines de Cardos, per nos et per totos alios qui stant de Terra nera in amont usque in Martellado et usque in Campimen et usque in Todela, quod ad ipsum diem che domnus episcopus Odo concordara cum homines de Cardos et illi cum eo esderrocaremus ipsum castrum de Tirbia, quod vocant Trencavias, de capite usque in fundo, et che nos umquam non ibi ei faciemus, nec nos nec ullus homo per nostrum consilium; et si nullus homo vult ibi ei facere castrum tenebimus nos cum domno Odone, episcopo, et cum successoribus suis et cum illis quibus prescriptus episcopus vel successores sui nobis mandaverint, et adjuvabimus eos per fidem, sine engan, quod ibi factum non sit. Et ego Ficapal juro similiter. Et ego Gilelm de Tolsa similiter. Et ego Bernat de Cardos similiter. Similiter et nos homines qui stamus de Gilaren enamont usque in porto de Boet et usque in collo de Sor. Et sicut superius scriptum est sic faciemus et attendemus nos omnes per fidem sine enganno; sic nos Deus adjuvet et ista sancta Crux et hec IIII.or Evangelia. Et convenit mulier de Tetbaldo quod faciat facere supra scriptum sacramentum de supra scripto castro filio suo, sicut alii faciunt, quando fuerit in etate

Juramus nos homines de Cardos, per nos et per totos alios qui stant de Terra nera enamont usque in Martelado, usque in Camvimen et usque in Todela, quod de ista ora in antea adjutores erimus ad tenere et avere et ad defendere ipsum honorem de Valle Ferraria sine directo de Petro Miro et Petro Arnalli, suo nepoti, de ipsa Muxella enamonte usque in porto de Boeto, ecclesie sancte Marie Sedis Urgellensis et domno Odoni, episcopo, et successoribus suis et ad ipsam mulierem de domno Tedballo et ad filium suum nomine Tedballi, et ipsum honorem quod domnus Tedballus tenebat vel habebat in Cardos, excepto ipso directo de Ficapalo, et que adjuvemus a tenere et avere ipsum honorem quem ecclesia sancte Marie Sedis Urgellensis habet vel habere debet de Gilaren usque in Tavascan et usque in Boet et usque in ipsa laguna de Arts et usque in Termino et usque in Monte agud. Et ipsum adjutorium faciamus per fide, sine enganno, contra cunctos homines vel feminas, et [de] supra script[e] muliere et de Tedballo, suo filio, et de prescripto episcopo vel successorum suorum et ecclesie sancte Marie Sedis Urgellensis; sic nos Deus adjuvet et ista sancta Crux et hec IIII.or Evangelia. Nomina illorum hominum qui hoc juraverunt sunt hec: De Tavascan, G. Eic. De Ladros, Ramon Arnall. De Estirre. G. Mir. De Carcibros, R. Guilelm.

quod debeat facere sacramentum. Nomina illorum qui hoc juraverunt hominum sunt hec: De Tavascan, Isarneiz. De Leseret, Eizcolfo. De Ladorre, Guitardeiz. De Boldis, Bonal. De Ladros, Roger. De Estirre, Bernard Avonso. De Arros, Mir Arnald. De Asnet, Pere Bernard. De Carcebros, Baro Ranfred. De Ribera, Ademar Ramon. De Surri, Pere Ramon. De Anas, Gilelm Vidal. De Bonestarre, Bernardat. De Estaon, Pere Isarn.» (Pergamí de l'Arxiu capitular d'Urgell).

La data d'aquest document, com la de l'imprès a dalt, ha de ser entre juliol de 1120 (testament de Tetbald de Vallferrera) i juliol de 1122, en que morí S. Ot.

En 1224 els homes d'Anoris, als quals el bisbe Pere feu remissió de les malifetes que creia ocasionades per ells, juraren a dit prelat donar-li favor i ajuda com els altres seus homes de Vallferrera (Arxiu episcopal de la Seu d'Urgell).

IV

PRIVILEGIS
DE LA
VALL DE QUEROL

I

1202, novembre. — Perpinyá.

Pere I, atenent les queixes dels de la vall de Querol, mana que cap de sos batlles i veguers s'atreveixin a exigils-hi, sense ordre seva, res més que lo dels seus drets; i concedeix al batlle i als homes de dita vall que's puguin defensar per ells mateixos, sense haver-ne de respondre a ningú.

A. Original perdut.
B. Transcripció inclosa en la confirmació de Pere III. [1]

Manifestum sit quod ego Petrus, Dei gratia rex Aragonum et comes Barchinone, persepius recepi multas querimonias de hominibus meis de valle de Querol, videlicet quod bajuli et vicarii mei et quamplures alii exigebant eis multa servitia et ademprivia, tam vi quam gratis, et ultra servitia que michi debent facere et ultra questias meas et jura forciant eos et ademprant. Quapropter, quia dignum et justum est ut unusquisque jus suum habeat, firmiter et precipiendo mando et mandando preci- § I
pio quod nemo sit ausus, neque bajulus meus neque vicarius, ultra jura mea aliquid sine meo mandato eis exigere vel demandare vel aliquam questiam eis facere hominibus invitis; quod qui faceret iram nostram incurreret et indignationem. Et insuper plenam licentiam dono et con- § II
cedo bajulo, qui modo ibi est vel in antea fuerit, et omnibus hominibus predicte vallis qui habitant a Podioceritano insursum, quod inde se defendant et quod de defensione illa mihi neque alicui teneantur. Data Perpiniani, anno

[1] Vègi's més avall, doc. VIII.

Domini millesimo ducentesimo secundo, mense novembris.

Signum *(signe reial)* Petri, regis Aragonum et comitis Barchinone.

✠ Petrus, Ausonensis sacrista. Sig + num Pontii de Livia. Sig + num Bernardi de Albars, domini regis judicis. Sig + num Bernardi Guillelmi. R. ✠ Boneti.

Sig *(s. man.)* num Petri de Blandis, qui mandato domini regis hec scripsit, cum litteris suprapositis in linea VIIII.[a]

II

1243, gener, 2. — Puigcerdà.

Jaume I fa remissió dels mals usus als homes de la batllia del castell de Querol.

A. Original perdut.
B. Transcripció inclosa en la confirmació de Pere III. [1]

Noverint universi quod nos Jacobus, Dei gratia rex Aragonum, Majoricarum et Valencie, comes Barchinone et Urgelli et dominus Montispessulani, per nos et omnes successores remittimus et perpetuo diffinimus vobis universis et singulis habitatoribus totius bajulie castri de Querol, presentibus et futuris, exorquiam, intestiam et cuguciam et quicquid ratione istorum dare debeatis vel dare consuevistis; ita quod a predicta exorquia, intestia et cugucia vos et vestri successores de cetero imperpetuum sitis liberi et penitus absoluti, nec de istis nobis vel nostris aut bajulo, vicario aut alicui alii officiali nostro res-

[1] Vègi's més avall, doc. VIII.

pondere in aliquo teneamini. Mandamus itaque bajulis, vicariis et aliis nostris subditis universis quatenus contra predicta non veniant nec aliquem venire permittant. Data Podioceritano, IIII. nonas januarii, anno Domini M.º CC.º XL.º II.º

Signum *(signe reial)* Jacobi, Dei gratia regis Aragonum, Majoricarum et Valencie, comitis Barchinone et Urgelli et domini Montispessulani.

Testes sunt: Petrus de Montecateno, Guillelmus de Entença, Petrus de Focibus.

Sig*(s. man.)*num Guillelmi, scribe, qui mandato domini regis hec scripsit loco die et anno prefixis.

Lecta fuit regi.

III

1243, abril, 26. — Montpeller.

Jaume I concedeix als homes de Querol, de Quers i de Cortvassill l'aprofitament del bosc de Campcardós, per a la fusta, les aigues i els pasturatges.

A. Original perdut.

B. Transcripció inclosa en la confirmació de Pere III. [1] — *C.* Copia de 1541, en pergamí, al Arxiu dels Pirineus Orientals: B.-10.

a. Alart, *Priviléges et titres relatifs aux franchises, institutions et propriétés communales de Roussillon et de Cerdagne*, p. 172; Huici, *Colección diplomática de Jaime el Conquistador*, I, p. 365.

Noverint universi quod nos Jacobus, Dei gratia rex Aragonum, Majoricarum et Valencie, comes Barchinone et Urgelli et dominus Montispessulani, per nos et nostros donamus et concedimus vobis universis et singulis homi-

[1] Vègi's més avall, doc. VIII

nibus nostris de Querol et de Quers et de Cortvesil et vestris presentibus et futuris, imperpetuum, quod semper libere et absolute possitis in nemore vocato Campcardos ligna grossa et minuta scindere et levare ad quemcumque usum volueritis et habeatis similiter aquas et pasqua et habeatis dictum nemus cum terminis et affrontationibus consuetis; verum si in dicto nemore vel terminis ejusdem aliquid laboraveritis, de expleto laborationis nobis et nostris imperpetuum tasquam donetis. Et donetis nobis et nostris annuatim C.X. solidos malgoriensium quos jam annuatim solebatis dare pro usu dicti nemoris. Data Montepessulani, VI. kalendas madii, anno Domini M.º CC.ºXL.º tertio.

Signum *(signe reial)* Jacobi, Dei gratia regis Aragonum, Majoricarum et Valencie, comitis Barchinone et Urgelli et domini Montispessulani.

Testes sunt: Gaucerandus de Pinos, Bernardus Hugonis de Serralonga, G. d' Ortal, Berengarius de Capraria, Petrus Maça.

Sig*(s. man.)*num Guillelmoni, scribe, qui mandato domini regis hec scripsit loco die et anno prefixis.

IV

1257, octubre, 4. — Lleyda.

Jaume I concedeix als homes de la vall de Querol que llurs bestiars puguin anar pasturant en una extensió equivalent al temps que correspongui de des de la sortida a la tornada al corral en un dia; prohibint que la gent d'altres llocs introdueixi son bestiar dintre aquests termes, per a pernuitar ni pasturar.

A. Original perdut.
B. Transcripció inclosa en la confirmació de Pere III. [1]

Pateat universis quod nos Jacobus, Dei gratia rex Aragonum, Majoricarum et Valencie, comes Barchinone et Urgelli et dominus Montispessulani, per nos et nostros concedimus et indulgemus ac statuimus vobis universis hominibus vallis de Querolio, presentibus et futuris, et vestris imperpetuum quod nullus homo alterius ville vel alius loci audeat vel possit mittere bestias vel pecudes suas ad pernoctandum vel campanandum infra terminos et pascua que bestie et pecudes vestre potuerint pascere et pascendo ire et querere quanto longius possint recedendo de cortali suo et redeundo ad ipsum cortale una eademque die; sed omnes illi termini et pascua sint et remaneant semper ad usum et servitium vestri et vestrorum tantum et bestiariorum vestrorum et non ad usum vel servitium aliquorum aliorum nec bestiariorum suorum, ut superius dictum est. Mandantes vicariis, bajulis et universis aliis officialibus et subditis nostris, presentibus et futuris, quod contra hanc concessionem nostram non veniant nec aliquem venire permittant aliquo modo vel aliqua ratione, immo eam observent et faciant firmiter ab omnibus observari, defendendo vos et predictos terminos vestros et pascua contra quemlibet hominem qui contra hanc concessionem nostram veniret, si de nostri confidunt gratia vel amore. Data Ilerde, IIII.º nonas octobris, anno Domini M.º CC.º L.º septimo.

Signum *(signe reial)* Jacobi, Dei gratia regis Aragonum, Majoricarum et Valencie, comitis Barchinone et Urgelli et domini Montispessulani.

[1] Vègi's més avall, doc. VIII.

Testes sunt:	Guillelmus de Cardona.	Guillelmus de Angularia.
Petrus de Montechatheno.	Berengarius de Angularia.	Eximinus de Focibus.

Sig*(s. man.)*num Michaelis de Alcoario, qui mandato domini regis pro domino fratre Andrea, episcopo Valencie, cancellario suo, hec scribi fecit loco, die et anno prefixis.

V

1308, setembre, 2.

Ordinacio de Jaume II de Mallorca sobre lo que haurien de pagar els homens de Querol, de Quers i de Cortvassill que tenien us de tallar llenyes y fusta en el bosc de Campcardós i sos termens.

A. Original perdut.
B. Copia en el «Registre XVII de la Procuració reial de Mallorca» [1] (ms. del segle XIV), al Arxiu dels Pirineus Orientals: B. 94, fol. 1.
C. Copia en el «Summarium pragmaticarum» (ms. de la fí del segle XV) al Arxiu dels Pirineus Orientals: B. 367, fol. 257 v.

DILU[N]S .II. DIES DE SETEMBRE EN L'AYN DE M.CCC.VIII.

1 § Fo adordonat per manament del senyor rey de Malorches que totz los homens de Querol e de Quers e de Cortvassil, aquels empero qui son homens propris del senyor rey, qui han us de talar lenyes e fusta en lo bosch

[1] Aquest registre porta ·l següent titol: «N.º 17. Libre de diverses ordinacios antiques qui fan molt per lo Patrimoni reyal, de l'any M.CCC.VIII. E aquest libre qui anave per mal recapte feu ligar Arnau Porta, regent lo offici de la Procuracio reyal l'any M.CCC.XC.VIII e mes-li titol de: E.» Al comensament té una «Rublica» i en ella amb el n.º 1 hi ha l'epígraf corresponent al present document.

de Campcardos o als termens d'aquel, que de tota lenya que·n prenen e talen per vendre en lo dit bosch o als ditz termes, sia que la venen dins lo dit bosch o fora lo dit bosch, paguen e hagen a paguar per cascuna somada que y talaran e·n penran per vendre, I diner.

Item, cascun dels ditz homens qui trascha ni prena aladrigues del dit bosch o termes del dit bosch, paguen e hagen a paguar de I. aladrigue, obol; e aixi segons mes e segons meyns. E per cascun dental que trayran e penran dels ditz bosch e termens, de dos dentals, obol; e axi segons mes e segons menys. § II

Item, cascun dels ditz homens qui tal ni prena e trascha del dit bosch o dels termes per vendre cabirons, monals o cayratz o pertxes, paguen e hagen a paguar per cascuna somada que penran del dit bosch per vendre II. diners per cascuna somada. § III

Item, per cascun dels ditz homens qui prena e trascha herba del dit bosch e termens del dit bosch, pach e hage a paguar per cascuna somada que·n trayran e·n penran III. diners per cascuna somada. IV

Item, fo adordonat per manament del dit senyor rey que tot altre hom de la vayl de Querol qui haga us en lo dit bosch e als ditz termes del dit bosch, qui talen e prenen e trasquen del dit bosch o termes d'aquel alcuna causa de les causes damont dites, per vendre, paguen e hagen a paguar doblen forestage per cascuna causa que·n trayran. § V

Item, fo adordonat per manament del dit senyor rey que tot hom qui fassa e trascha e prena de selcles del dit bosch o dels ditz termes, hagen a paguar e paguen per cascuna somada de selcles que·n trayran VI. sous per somada. § VI

E qui contra ayso fará, paguará de pena per cascuna vegada L. sous, de la qual pena haurá lo denunciador la .III.ª part. § VII

VI

1313, novembre, 28. — Perpinyà.

Sanxo de Mallorca concedeix als homes de la vall de Querol que puguin utilitzar el bosc de Campcardós no sols per a llur propi us sino també per a vendre'n fusta, a condició d'un cens anual i amb determinades excepcions.

A. Original perdut.
B. Copia del segle XVIII, legalitzada notarialment, al Arxiu dels Pirineus Orientals: B, 13.

Sancius, Dei gratia rex Majoricarum, comes Rossilionis et Ceritaniae et dominus Montispessulani, ad cedendos tumultus et litigia quod frequenter contingebant inter homines infrascriptorum locorum vallis et bajulie de Querol, ex una parte, et nostros procuratores et rendarios et collectores nostrorum reddituum vallis de Querol, ex altera, super eo quod cum ipsi homines ex concessione nostrorum progenitorum habeant usum lignandi seu recipiendi ligna ad usum proprium de nemore nostro vocato Campcardos [1] et cum inde recipiebant ligna ad vendendum vel alterius usus quam proprium habeant solvere foristagium; per nos et nostros, volentes dictis hominibus facere gratiam specialem, concedimus quod ex nunc homines de Querol et de Quers, de Cortvassil, de Turri, de Rialtes et de Linars et de Cedret et hospitiorum dels Moratos [et] de Iravayls, quod sunt homines nostri proprii et sunt et consueverunt esse de comunitate ceterorum hominum nostrorum dicte vallis de Querol,

[1] Confr. doc. III, p 295.

quod ipsi homines dictorum locorum et singuli eorum et sui successorum habeant in dicto nemore de Campcardos jus et servitutem, usum et ademprivium lignandi et recipiendi ligna ad suum et suorum usum et ad vendendum et dandum absque aliqua prestatione et exactione foristagii et alterius servitutis, tali tamen pacto et conditione adjectis expresse quod loco et vice foristagii quod ipsi homines solvebant et solvere debebant et consueverunt pro lignis quod recipiebant ex dicto nemore causa vendendi vel ad alios usus quam proprios dent et solvant nobis et nostris nonaginta solidos barchinonensium rendales seu censuales quolibet anno, et sic cum hujusmodi nonaginta solidos et cum centum et decem solidos quos quolibet anno prestare debebant et consueverunt censuales, pro servitute quam ad proprium usum habebant uti lignis dicti nemoris, prestabunt et solvent nobis et nostris ducentos solidos barchinonensium censuales seu rendales quolibet anno, perpetuo, festo sancti Michaelis septembris. Excipimus tamen de presenti concessione et nobis et nostris retinemus expresse omnes arbores dicti nemoris aptos ad arculos et ad cerisales et omnes arbores ac omnia ligna apta ad opus turni, de quibus arboribus et lignis dicti homines vel eorum aliquod per se vel suos vel per alium nunquam aliquid scindant vel recipiant. Item, excipimus quod dicti homines vel aliquis pro eis nunquam faciant in dicto nemore furnum calcis nec de lignis dicti nemoris cocant calcem. Declaramus etiam quod dicti homines vel aliquis eorum vice vel nomine nostro [non] sit ausus scindere in dicto nemore vel tangere aliquis de arboribus vel lignis dicti nemoris nisi in tallis designatis, videlicet primo in prima et secundo in secunda, seriatim sequendo per omnia et non transgrediendo in aliquo tallias vel earum ordinationes prout statute sunt per Pagnanum, quondam, de Perpiniano. Man-

dantes locum nostrum tenentibus, vicariis, bajulis et aliis officialibus nostris presentibus et futuris quod hujusmodi nostram concessionem firmam habeant et observent et faciant ab omnibus firmiter observari, exceptionibus et declarationibus predictis in omnibus semper salvis. In cujus rei testimonium presentem cartam sigillo nostro pendenti jussimus comuni[ri]. Quod est actum Perpiniani quarto kalendis decembris, anno Domini millesimo tercentesimo tertiodecimo.

Ego Laurentius Plasenssa, scriptor prefati domini nostri regis, ipsius mandato hanc cartam scribi feci et clausi et subsignavi meo publico et consueto sig*(s. man.)*no.

VII

1321, maig, 11. — Perpinyà.

Sanxo de Mallorca concedeix als homes de la vall de Querol que puguin elegir cada any en la festa de S. Joan tres prohoms per a jurats o consellers de dita vall.

A. Original perdut.
B. Transcripció inclosa en la confirmació de Felip III. [1]

Noverint universi quod nos Sancius, Dei gratia rex Majoricarum, comes Rossilionis et Ceritanie [et] dominus Montispessulani, cum hoc nostro instrumento concedimus universis hominibus totius vallis de Querol presentibus et futuris quod hinc ad festum sancti Joannis de junio primum venturum possint simul cum bajulo nostro

[1] En 1599 (13 de juliol) el rei Felip III (II de Catalunya) confirmà als de la vall de Querol llurs privilegis anteriors, transcribint-ne en el respectiu document un bon nombre i entre ells aquest. (Arxiu de la Corona d'Aragó, Registre 4,879, ff. 215 v.º i 138).

vallis predicte ponere et constituere tres probos homines ipsius vallis in juratos sive consiliarios qui jurent in posse dicti bajuli se bene gerere et habere fideliter in his que pertinebunt ad comunem utilitatem hominum dicte vallis et quod nichilominus audient compotum et rationem de omnibus tallis et questiis que fient in dicta valle et quod possint dividere et terminare omnes controversias seu contentiones que v[er]tentur inter dictos homines dicte vallis, tam ratione scilicet terminorum quam viarum seu carreriarum; et quod inde in dicto festo sancti Joannis mutentur quolibet anno dicti tres jurati sive consiliarii, quos bajulus noster dicti loci, cum consilio et assensu dictorum trium juratorum seu consiliariorum anni preteriti, teneatur et debeat eligere et ponere in dicta valle qui de predictis habeant potestatem ut superius continetur, qui dicti tres jurati sive consiliarii incontinenti cum electi fuerint predictum juramentum prestare teneantur in posse bajuli antedicti sub dicta forma. Mandantes bajulo et judici dicte vallis et vicario Ceritanie et universis aliis officialibus nostris presentibus et futuris quod predictam concessionem nostram firmam habeant et observent ut superius continetur. Predictam autem concessionem durare volumus et intendimus dum nobis placuerit et donec illam duxerimus revocandam.[2]

[2] Encara que per aquesta clausula podria tal vegada suposar-se que 'l present privilegi hagués tingut sols el caracter de temporal no sembla que fós aixís ni que sigués derogat, ans al contrari els jurats de la vall (diferents dels consols que després s'establiren també) continuaven existint encara en 1519, any en el qual l'emperador Carles V, en un document del 14 d'octubre, accedí a ampliar llurs atribucions tal com li demanaven els de Querol en un memorial que contenia aquest capitol: «E com dita vall e poblats en aquella en virtut de privilegi real e altrament tinguen facultat quiscun any en cert dia de elegir tres prohomens vulgarment dits jurats los quals segons dit privilegi tenen facultat de coneixer de questions resultants entre los poblats en dita vall sobre les terminacions e afro[n]tacions y limits de les possessions e terres de aquells e dels camins e hoir los comptes dels talls y quisties e altres coses concernents lo be e utilitat de la cosa

Et ad majorem firmitatem omnium predictorum presenti carte nostrum jussimus apponi sigillum. Quod est actum Perpiniani, quinto idus madii, anno Domini millesimo tercentesimo vicesimo primo.

Ego Jacobus Scuderii, notarius prefati domini regis nostri Majoricarum illustris et ipsius auctoritate publicus notarius, de cujus speciali mandato hec scribi feci et clausi meo publico solito sig[*(s. man.)*]no.

VIII

1334, setembre, 4. — Puigcerdà.

Pere III confirma a la vall de Querol els privilegis que li havien concedit els seus predecessors Pere I i Jaume I i el rei Sanxo de Mallorca.

A. Original perdut.
B. Copia, feta a l'ensems de l'expedició de l'original, en el registre 979 (abans: *Diversorum*[1] *Petri III)*, f. 68, a l'Arxiu de la Corona. — *C*. Transcripció inclosa en la confirmació de Felip III. [1]

Pateat universis quod nos Petrus, Dei gratia rex Aragonum, Valencie, Majoricarum, Sardinie et Corsice co mesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, attendentes

publica de dita vall e en dit privilegi no sia dada a dits prohomens facultat de compellir e forçar los tals littigants per les coses sobredites de comparer davant ells ni de tenir les decla[ra]cions per ells fetes, que sie de vostra real Majestat confirmar ad aquells de nou dit privilegi e dar facultat ab lo present a dits prohomens en compellir los tals littigants e·n subir jubi davant ells per les causes predites e imposar ad aquells qualsevol penes pecuniaries y aquelles, si mester sera, executar e dites declaracions esser [en] execucio deduides e altrament dit privilegi sia observat juxta llur serie e tenor e segons que fins aci es stat de aquell usat; e per esser coses minimes y de poca valor voler, y consentir que de dites declaracions no se·n puga appellar, ni lo governador de Rossello o altre jutge inferior coneixer. *Plau al senyor rey.*» (Arxiu de la Corona d'Aragó, Registre 3,882, f. 167.)

[1] En el registre 4879, f. 232, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

illustrissimos principes dominos Petrum, attavum, et Jacobum, abavum nostros, dive recordationis Aragonum reges et ex tunc etiam illustrem Sanctium, regem Majoricarum, memorie recolende, vobis consulibus, probis hominibus et universitati castri de Querol et ejus bajulie, siti in Ceritania, subinserta privilegia, libertates, immunitates et gratias concessissent cum cartis suis, sigillis pendentibus roboratis, quorum tenores tales esse dinoscuntur:

Manifestum sit quod ego Petrus, Dei gratia rex Aragonum et comes Barchinone, persepius recepi multas querimonias de hominibus meis de valle de Querol, videlicet quod bajuli et vicarii mei et quamplures alii exigebant eis multa servitia et ademprivia, tam vi quam gratis, et ultra servitia que michi debent facere et ultra questias meas et jura forciant eos et ademprant. Quapropter, quia dignum et justum est ut unusquisque jus suum habeat, firmiter et precipiendo mando et mandando precipio quod nemo sit ausus, neque bajulus meus neque vicarius, ultra jura mea aliquid sine meo mandato eis exigere vel demandare vel aliquam questiam eis facere hominibus invitis, quod qui faceret iram nostram incurreret et indignationem. Et insuper plenam licentiam dono et concedo bajulo, qui modo ibi est vel in antea fuerit, et omnibus hominibus predicte vallis qui habitant a Podioceritano insursum, quod inde se defendant et quod de defensione illa mihi neque alicui teneantur. Data Perpiniani, anno Domini M.º CC.º secundo, mense novembris. Signum *(signe reial)* Petri, regis Aragonum et comitis Barchinone. ✠ Petrus, Ausonensis sacrista. Sig + num Pontii de Livia. Sig + num Bernardi de Albars, domini regis judicis. Sig + num Bernardi Guillelmi. R. + Boneti. Sig*(s. man.)*num Petri de Blandis, qui mandato domini regis hec scripsit, cum litteris suprapositis in linea nona. — Noverint universi quod nos Jacobus, Dei gratia rex Aragonum, Majoricarum et Valencie, comes Barchinone et Urgelli et dominus Montispessulani, per nos et omnes successores remittimus et perpetuo diffinimus vobis universis et singulis habitatoribus totius bajulie castri de Querol, presentibus et futuris, exorquiam, intestiam et cuguciam et quicquid ratione istorum dare debeatis vel dare consuevistis; ita quod a predicta exorquia, intestia et cugucia vos et vestri successores de cetero imperpetuum sitis liberi et penitus absoluti, nec de istis nobis vel nostris aut bajulo, vicario aut alicui alii officiali nostro respondere in aliquo teneamini. Mandamus itaque bajulis, vicariis

et aliis nostris subditis universis quatenus contra predicta non veniant nec aliquem venire permittant. Data Podioceritano .IIII. nonas januarii, anno Domini M.º CC.º XL.º II.º Signum *(signe reial)* Jacobi, Dei gratia regis Aragonum, Majoricarum et Valencie, comitis Barchinone et Urgelli et domini Montispessulani. Testes sunt: P. de Montecateno, G. de Entença, P. de Focibus. Sig*(s. man.)*num Guillelmi, scribe, qui mandato domini regis hec scripsit loco die et anno prefixis. Lecta fuit regi. — Noverint universi quod nos Jacobus, Dei gratia rex Aragonum, Majoricarum et Valencie, comes Barchinone et Urgelli et dominus Montispessulani, per nos et nostros donamus et concedimus vobis universis et singulis hominibus nostris de Querol et de Quers et de Cortvesil et vestris, presentibus et futuris, imperpetuum, quod semper libere et absolute possitis in nemore vocato Campcardos ligna grossa et minuta scindere et levare ad quemcumque usum volueritis et habeatis similiter aquas et pasqua et habeatis dictum nemus cum terminis et affrontationibus consuetis; verum si in dicto nemore vel terminis ejusdem aliquid laboraveritis, de expleto laborationis nobis et nostris imperpetuum tasquam donetis. Et donetis nobis et nostris annuatim C.X. solidos malgoriensium quos jam annuatim solebatis dare pro usu dicti nemoris. Data Montepessulano, VI. kalendas madii, anno Domini M.º CC.ºXL.º tertio. Signum *(signe reial)* Jacobi, Dei gratia regis Aragonum, Majoricarum et Valencie, comitis Barchinone et Urgelli et domini Montispessulani. Testes sunt: Gaucerandus de Pinos, Bernardus Hugonis de Serralonga, G. d'Ortal, Berengarius de Capraria, P. Maça. Sig*(s. man.)*num Guillelmoni, scribe, qui mandato domini regis hec scripsit loco die et anno prefixis. — Pateat universis quod nos Jacobus, Dei gratia, rex Aragonum, Majoricarum et Valencie, comes Barchinone et Urgelli et dominus Montispessulani, per nos et nostros, concedimus et indulgemus ac statuimus vobis universis hominibus vallis de Querolio, presentibus et futuris, et vestris imperpetuum quod nullus homo alterius ville vel alius loci audeat vel possit mittere bestias vel pecudes suas ad pernoctandum vel campanandum infra terminos et pascua que bestie et pecudes vestre potuerint pascere et pascendo ire et querere quanto longius possint recedendo de cortali suo et redeundo ad ipsum cortale una eademque die, sed omnes illi termini et pascua sint et remaneant semper ad usum et servitium vestri et vestrorum tantum et bestiariorum vestrorum et non ad usum vel servitium aliquorum aliorum nec bestiariorum suorum, ut superius dictum est. Mandantes vicariis bajulis et universis aliis officialibus et subditis

nostris, presentibus et futuris, quod contra hanc concessionem nostram non veniant nec aliquem venire permittant aliquo modo vel aliqua ratione, immo eam observent et faciant firmiter ab omnibus observari, defendendo vos et predictos terminos vestros et pascua contra quemlibet hominem qui contra hanc concessionem nostram veniret, si de nostri confidunt gratia vel amore. Data Ilerde, IIII.º nonas octobris, anno Domini M.º CC.º L.º septimo. Signum *(signe reial)* Jacobi, Dei gratia regis Aragonum, Majoricarum et Valencie, comitis Barchinone et Urgelli et domini Montispessulani. Testes sunt: P. de Montechatheno. G. de Cardona. Berengarius de Angularia. G. de Angularia. Eximinus de Focibus. Sig*(s. man.)*num Michaelis de Alcoario, qui mandato domini regis pro domino fratre Andrea, episcopo Valencie, cancellario suo, hec scribi fecit loco, die et anno prefixis. Idcirco vobis consulibus, probis hominibus et universitati castri ejusdem, quod pretextu executionis justitie quam, Deo faciente, peregimus contra Jacobum, dudum Majoricarum regem, ad nostrum plenum et inmediatum dominium nunc pervenitis, vestrisque successoribus et omnibus et singulis habitantibus et habitaturis in ipso castro et ejus termino ipsa privilegia, juxta seriem eorumdem, et omnia et singula supracontenta, necnon etiam quevis alia privilegia, libertates et immunitates et bonos usus que habetis et hactenus habuistis, cum presenti carta perpetuis temporibus valitura confirmamus prout eis melius et plenius usi estis. Mandantes hujus serie procuratori nostro generali ejusque vicesgerentibus necnon gubernatoribus generalibus et procuratoribus patrimonii ac vicariis, bajulis ceterisque officialibus nostris et subditis, presentibus et futuris, quod ipsa privilegia, libertates, immunitates, concessiones et gratias vobis et posteris vestris imperpetuum teneant et observent et faciant observari prout eis melius et plenius, ut pretangitur, usi estis. In cujus rei testimonium presentem fieri jussimus sigilli magestatis nostre pendentis et soliti munimine roboratam, quia sigilla nova nondum fieri fecimus. Data in Podioceritano, II.º nonas septembris, anno Domini M.º CCC.º XLIIII.º A. vicecancellarius.

Signum *(signe reial)* Petri, Dei gratia regis Aragonum, Valencie, Majoricarum, Sardinie et Corsice comitisque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie.

Testes sunt:	Raymundus Rogerii, comes Pallariensis,	Petrus Galcerandi de Pinosio,
Petrus, dominus de Exerica,	Galcerandus de Bellopodio,	A. de Saga.

Sig*(s. man.)*num Raymundi Sicardi, dicti domini regis scriptoris, qui de mandato ejusdem hec scribi fecit et clausit, cum litteris in raso positis in linea prima ubi dicitur: «Aragonum», et in linea II.ª ubi dicitur: «teno», et in linea XIX.ª ubi dicitur: «firmiter ab omnibus», et in linea XXIIII.ª ubi dicitur: «ejus melius et plenius ut pretangitur», et in linea firme domini regis ubi dicitur: «tisque».

Raymundus Sicardi, mandato domini regis, qui eam legit.

IX

1344, octubre, 8. — Barcelona.

Pere III concedeix als homes de la vall de Querol una dilació de deu dies pera al pagament quan fossin requerits judicialment per algun deute provat.

A. Original perdut.
B. Copia, feta a l'ensems de l'expedició de l'original, en el registre 876 (abans: *Gratiarum 10 Petri III)*, f. 172, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

Nos Petrus, [Dei gratia rex Aragonum, Valencie, Majoricarum, Sardinie et Corsice comesque Barchinone Rossilionis et Ceritanie],[a] tenore presentis concedimus vo-

[a] Nos Petrus, etc. *B*.

bis consulibus, probis hominibus et universitati vallis de Querol et totius ejus bajulie et singulis vestrum, presentibus et futuris, dilationem, spatium seu faticam decem dierum, ita videlicet quod pro querimoniis que exponentur de vobis seu adversus vos vel bona vestra nichil solvatis pro justitia seu calonia curie nec compellamini aliquatenus ad solvendum aliquid conquerentibus de vobis infra decem dies a die facte prime querimonie computandos, nec etiam post ipsos decem dies nisi demum facta fuerit retroquerimonia de vobis vel adversus vos vel bona vestra; sed elapsis dictis decem diebus, si non satisfeceritis conquerentibus aut non conveneritis cum eisdem, solvatis curie caloniam seu justitiam secundum usum consuetum ab olim debitam, de eo tantum de quo retroquerimonia facta fuerit, et tunc etiam compellamini ad solvendum conquerentibus illud de quo facta fuerit retroquerimonia, si tamen constiterit id deberi. Hujusmodi vero concessionem et gratiam durare volumus quamdiu nobis placuerit et non ultra[1]. Mandantes gubernatori generali, vicariis, bajulis et aliis officialibus nostris, presentibus et futuris, quod hujusmodi nostre concessionis gratiam vobis et ipsi universitati et singulis ejus observent firmiter et faciant ab omnibus inviolabiliter observari quamdiu eam durare voluerimus et sit nostri beneplaciti, ut prefertur. In cujus rei testimonium presentem fieri jussimus nostro sigillo solito pendenti comunitam, quia sigilla nova nondum fieri feceramus. Data Barchinone, octavo idus octobris, anno Domini M.º CCC.º XLIIII.º A. vicecancellarius.

Raymundus Sicardi, mandato regio facto per vicecancellarium.

[1] Malgrat aquesta clàusula, que podria donar caràcter temporal a aquest privilegi, com que no hi ha cap noticia de revocació del mateix l'incloc aquí, no deixant de tenir interès.

IX

1381, maig, 8. — Barcelona.

L'infant Joan, primogènit del rei d'Aragó i governador general de sos regnes, confirma als cònsols i prohoms de la vall de Querol la costum que tenien d'establir taxadors del pa, vi, carn i altres coses, de posar coneixedors en les deveses i de constituir oïdors de comptes.

A. Original perdut.
B. Copia, feta a l'ensems de l'expedició de l'original, en el registre 1685 (abans: *Gratiarum 10 infantis Johannis, locumtenentis Petri III),* f. 165, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. — *C.* Transcripció inclosa en la confirmació de Felip III.[1]

Nos infans Johannes, serenissimi domini regis primogenitus ejusque regnorum et terrarum generalis gubernator, attendentes pro parte consulum et proborum hominum vallis de Querol fuisse nobis humiliter supplicatum quod cum ipsi usi fuerint et utantur ponere et constituere ac ordinare in dicta valle taxatores, extimatores et sigillatores panis, vini et carnium et aliorum rerum que in dicto castro, valle et loco sunt solita extimari, taxari et sigillari sintque ac fuerint assueti ponere et mittere consiliarios sive cognitores et banderios in devesiis pasturis dicte vallis et auditores compotorum ponere et ipsa compota inter eos difinire et alias ordinationes in dicta valle facere et hiis omnibus et singulis usi fuerint et utantur, et quidam nisi fuerunt et nitantur dictos consules et probos homines in eorum usibus, quibus ut prefertur usi sunt et fuerunt, perturbare, inquietare et impedire, et supplicaverunt nobis ut super predictis

[1] En el registre 4879, f. 229 v., a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

dignaremur eosdem consules ac probos homines privilegiare et in vim privilegii concedere eosdem et eorum successores in dicta valle perpetuo uti permitere omnibus premissis sicut usi fuerunt usque ad presentem diem. Nos itaque supplicatione hujusmodi benigne suscepta, volentes ipsos consules et probos homines privilegiare et in hac parte favore et privilegio perpetuo etiam prosequi gratiose, ideo super predictis et infrascriptis taliter duximus providendum et ipsis consulibus et probis hominibus de novo ducimus in privilegio concedendum quod consules et probi homines supradicti possint et valeant uti libere et impune et absque cujusquam contradictione premissis omnibus et singulis prout melius et plenius usi fuerunt et sunt assueti temporibus preteritis et per dictum dominum regem et nos dicti usus eisdem fuerunt confirmati; hoc tamen adjecto quod ordinationes per ipsos fiende tangentes fortalicium et fornimentum dicti castri habeant fieri de et cum consilio bajuli ejusdem castri, salvo tamen et retento dictis probis hominibus quod fornimentum per eos missum seu immitendum intus dictum castrum pro defensione ejusdem possint et valeant, si voluerint, de sex in sex mensibus vel minore tempore renovare et mutare seu renovari et mutari facere, licentia seu voluntate bajuli antedicti quo ad hec minime expectata et sine impedimento bajuli antedicti et cujusvis alterius persone. Mandantes cum presenti vicesgerenti pro nobis in comitatibus Rossilionis et Ceritanie et universis et singulis officialibus et subditis dicti domini regis et nostris quatenus presentem nostram concessionem et privilegium teneant et observent et ab aliis observari faciant inconcusse et contra eam non veniant nec aliquem contravenire permittant aliqua ratione. Pro hoc autem privilegio recognoscimus et confitemur nos habuisse et recepisse ab ipsis probis hominibus seu a Raymundo Hospital, ipsorum nomine, ducentos florenos

auri de Aragonia, quos fideli consiliario et expensori nostro Perpiniano Blan realiter et numerando tradiderunt. In cujus rei testimonium presentem cartam nostram eis fieri jussimus nostro sigillo pendenti munitam. Data Barchinone, VIII.[a] die madii, anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo octuagesimo primo.[1] PRIMOGENITUS.

Dominus dux misit eam signatam expediendi.[a]

P.

Registrata[b]

X

1386, mars, 8. — Barcelona.

Joan I confirma als habitants de la vall de Querol totes les franqueses i privilegis que els hi havien concedit els seus predecessors.

A. Original perdut.
B. Copia, feta a l'ensems de l'expedició de l'original, en el registre 1890 (abans: *Gratiarum 1 Joannis I)*, f. 98, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. — *C*. Transcripció inclosa en la confirmació de Felip III.[2]

In Dei nomine. Pateat universis, quod nos Johannes, Dei gratia rex Aragonum, Valencie, Majoricarum, Sardi-

[a] *A més d'aquesta fórmula hi havia en l'original la següent indicació* : In X gratiarum. — [b] *Aquesta indicació devia trobar-se en l'original al mig del dors del replec inferior del pergamí.*

[1] El mateix dia de la concessió d'aquest privilegi l'infant Joan va otorgar un altre document en favor dels homes de la vall de Querol fent-els-hi remissió de les penes en què haguessin incorregut per haver posat anteriorment taxadors de vitualles i oïdors de comptes en perjudici de la jurisdicció reial sense haver presentat els privilegis antics en què se'ls hi hagués confirmat la costum segons la qual ho feien, malgrat haver-ne estat requerits. (Registre 1685, f. 166, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó). — [2] En el registre 4879, f. 241, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

nie et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, gratis et ex certa scientia, per nos et omnes heredes et successores nostros presentes et futuros, laudamus, approbamus et in omnibus confirmamus vobis Petro Bonadona, nuncio, sindico et procuratori universitatis castri et loci de Querol, terre Ceritanie, ad nos nunc noviter pro faciendo nobis fidelitatem nomine dicte universitatis ratione nostri novi dominii seu nove successionis misso, et etiam consulibus et probis hominibus ac universitati predicte et omnibus habitatoribus ejusdem castri, loci et ejus bajulie, presentibus et futuris, imperpetuum, omnes libertates, franquitates, immunitates, privilegia, ademprivia et constitutiones ac concessiones factas et concessas vobis et antecessoribus vestris habitatoribus dicti loci, castri et ejus bajulie et universitati ejusdem per illustres dominos reges Jacobum, attavum, Petrum, abavum, Alfonsum, magnum patruum, Jacobum, proavum, Alfonsum, avum, Petrum, patrem nostros, memorie recolende, ac per nos, prout in instrumentis et privilegiis ac concessionibus inde factis plenius continetur, etiam omnes consuetudines et usus dicti loci et ejus bajulie prout omnibus et singulis supradictis ipse locus et ejus singulares et dicte bajulie melius et plenius usi fuerunt et hodie utuntur; volentes, statuentes et etiam mandantes predicta omnia et singula perpetuo et inviolabiliter observari. Mandantes gubernatori generali ejusque vicesgerentibus, vicariis, bajulis, curiis, merinis, çalmedinis, supprajunctariis et aliis universis et singulis officialibus et subditis nostris presentibus et futuris omnium civitatum, villarum et locorum terre et dominationis nostre, quod dictas libertates, franquitates et immunitates, privilegia, constitutiones, consuetudines, concesiones, ordinationes et usus quibus actenus usi fuistis et utimini pro nunc teneant et observent et faciant ab omnibus perpetuo teneri et servari. Et, ut predic-

ta majori gaudeant firmitate, promittimus et juramus vobis per dominum Deum et crucem domini nostri Jesu Christi ac ejus sancta quatuor Evangelia, manibus nostris corporaliter tacta, quod predicta omnia et singula tenebimus, complebimus et observabimus perpetuo et in aliquo non contrafaciemus tenerique et servari ab omnibus faciemus. Quicumque autem de officialibus et subditis nostris contra predictis vel aliquod predictorum venerit, iram et indignationem nostram, prius dampnapassis in duplo plenarie restitutis, et penam mille morabatinorum auri sine ullo remedio se noverit incurrisse; ipsa tamen pena nostro erario aplicetur. In cujus rei testimonium presentem cartam nostram fieri jussimus nostro sigillo pendenti munitam. Data Barchinone, die VIII.[a] martii, anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo octuagesimo sexto regnique nostri primo. Franciscus Çacosta.

Signum *(signe reial)* Johannis, Dei gratia regis Aragonum, Valencie, Majoricarum, Sardinie et Corsice comitisque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, qui hec laudamus, concedimus, firmamus et juramus.

Testes sunt: nobilis Eximinus Petri de Arenosio, Franciscus Çacosta, vicecancellarius, Dominicus Masconi, legum doctor, Petrus Çacosta, bajulus Cathalonie generalis et Bernardus de Ponte, legum doctor, dicti domini regis consiliarii.

Sig*(s. man.)*num mei Galcerandi de Ortigis, dicti domini regis prothonotarii regiaque auctoritate notarii publici per totam terram et dominationem regiam, qui predictis omnibus interfui et hec scribi feci et cum raso et correcto

in lineis quarta, ubi dicitur: «Petrum abavum», et in quinta: «Alfonsum magnum patrum, Jacobum proavum», clausi.

Dominus rex mandavit mihi Galcerando de Ortigis, in cujus posse firmavit et juravit.[a]

XI

1391, març, 1. — Saragossa.

Joan I concedeix que, en substitució de les antigues reunions generals de tots els habitants de la vall de Querol, es faci elecció de vint prohoms que, juntament amb els cònsols, resolguin els afers de dita vall.

A. Original perdut.

B. Copia, feta a l'ensems de l'expedició de l'original, en el registre 1898 (abans: *Gratiarum 9 Joannis I)*, f. 184, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

a. Bofarull, *Colección de documentos inéditos del archivo general de la Corona de Aragón*, t. VIII, p. 333.

Nos Johanes, [Dei gratia rex Aragonum, Valencie, Majoricarum, Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie],[b] licet vos, consules et probi homines ac universitates locorum vallis de Querol, terre Ceritanie, pro tractandis et finiendis negotiis vobis in universum incumbentibus consueveritis omnes de dicta valle ad consilium pro majori parte vos generaliter congregare, quia tamen contingit multotiens et persepe quod propter rabiem procellarum et nivium, que importune et continue in valle eadem pro majori parte anni cujuslibet vigue-

[a] *A més d'aquesta fórmula hi havia en l'original la següent indicació:* In gratiarum primo. — [b] Nos Johannes, etc. *B*.

runt et vigent, omnes qui dicto consilio sive consiliis interesse debuerint seu ad ipsa consilia fuerint evocati in eisdem consiliis adesse nequeunt fortuna temporis impediti, ex quo vallis predicte negocia remanent quampluries pertractandi unde res publica vallis ipsius maximum suscipit nocumentum; eapropter, supplicato nobis humiliter pro vestri parte quod infrascriptam licentiam vobis concedere de benignitate regia dignaremur cum sit multum difficile propter adversitatem temporis supradictam omnes de dicta valle in quocumque consilio generaliter et continue interesse, ut negocia dicte vallis valeant salubrius perttractari nec illa cessare habeant pro premissis, vestris in hac parte supplicationibus favorabiliter inclinati, tenore presentis concedimus vobis et licentiam ac facultatem plenariam elargimus quod amodo, sine alicujus pene incursu, possitis et liceat vobis jamdictis consulibus, qui nunc estis et pro tempore fueritis, una cum viginti personis vel inde circa seu probis hominibus dicte vallis, juxta usum antiquum eligendis, pro tractandis, fiendis et finiendis quibuscumque negotiis dicte vallis, consilium quotiens opus fuerit tenere et celebrare. Que quidem viginti persone, que ad interessendum dictis consiliis electe fuerint possint et valeant, una vobiscum, omnia ea que in eisdem consiliis pertractanda extiterint et finienda pertractare et finire que ac prout et eis modo et forma quibus omnes de dicta valle, qui dictis consiliis interesse hactenus consueverant, pertractare poterant et finire. Mandantes expresse et de certa scientia gubernatori comitatuum Rossilionis et Ceritanie, vicario et judici ordinario Ceritanie necnon castellano et bajulo castri et vallis predicte aliisque officialibus et subditis nostris ad quos spectet ipsorumque officialium locatenentibus, sub nostre indignationis incursu ac pena quingentorum florenorum auri, quatenus licentiam nostram hujusmodi, quam ad nostri beneplaci-

tum tantum perdurare volumus et non ultra,[1] teneant firmiter et observent vosque eadem uti permittant et contra eam non veniant vel aliquem contravenire permittant aliqua ratione. In cujus rei testimonium presentem fieri et sigillo nostro pendenti jussimus comuniri. Data Cesarauguste prima die martii anno a Nativitate Domini M.º CCC.º nonagesimo primo regnique nostri quinto. Dominichus Mascho.

Guillelmus Gibelini, mandato domini regis facto per thesaurarium.

XII

1391, març, 1. — Saragossa.

Joan I concedeix als homes de la vall de Querol que, malgrat haver deixat de fer en el dia corresponent l'habitual elecció de cònsols de dita vall, puguin efectuar-la, excepcionalment, en altre dia, confirmant-els-hi la costum de fer-la anualment en la festa de l'Epifanía.

A. Original perdut.
B. Copia, feta a l'ensems de l'expedició de l'original, en el registre 1898 (abans: *Gratiarum 9 Joannis I),* f. 184, v. a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

a. Bofarull, *Colección de documentos inéditos del archivo general de la Corona de Aragón,* t. VIII, p. 335.

Nos Johannes, [Dei gratia rex Aragonum, Valencie, Majoricarum, Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie],[a] quia pro parte universitatum loco-

[a] Nos Johannes, etc. *B,*

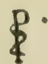
[1] Si bé per aquesta clàusula hauria pogut tenir aquest privilegi caràcter temporal, no havem noticia de la revocació del mateix; estigué potser en vigencia indefinidament.

rum et proborum hominum vallis de Querol, terre Ceritanie, extitit nobis humiliter supplicatum quod licet vos ex consuetudine et usu in eadem valle, a maximo citra tempore antiquatis et observatis, facere, creare et eligere consueveritis et possitis tres probos homines in consules dicte vallis in festo videlicet Apparitionis Domini annuatim adveniente, tamen ipso festo Apparitionis Domini proxime lapso, in quo dicti vestri consules eligi et fieri debebant prout consuetum fuerat ut prefertur, vos, propter aliquam importunitatem, impedimentum seu forsan necessitatem, electionem sive creationem dictorum consulum vallis ipsius pro anno presenti fecistis minime seu facere nequivistis, immo, non facta electione dictorum consulum in proxime dicto festo sed lapso eodem et, importune vel necnon, ut premittitur sit ommissa, prohibitum vobis extitit et injunctum per castellanum et bajulum dicte vallis sub certa pena ne amodo ad electionem dictorum consulum procedere vel eam facere sine nostri licentia vos ullatenus curaretis, cujusquidem mandati et inhibitiones timore et hesitatione ne ob dictum abusum seu alias essetis dicta facultate, usu seu consuetudine dictorum consulum annue electionis privati vel possetis privari, electionem dictorum consulum absque nostri permissu facere vel ad eam procedere hesitastis, dignaremur vobis de nostri benignitate regia licentiam concedere supradictam. Quocirca nos, nolentes propterea virgam nostre correctionis contra vos protendere, ut forsan possemus, sed utilitatem ac comodum et conservationem vallis predicte et in eadem degentium prospicere potius cupientes attendentesque vallem eandem, que clavis et in confinibus regni nostri existit, sine consulibus et rectoribus prout consuetum est comode persistere non debere, vestris ad hoc supplicationibus favorabiliter inclinati, tenore presentis concedimus vobis universitatibus et probis hominibus vallis jamdicte et

plenam licentiam impertimur quod, abusu et aliis predictis non obstantibus nec obstantibus etiam mandato vel inhibitione per castellanum et bajulum vobis de non eligendo predictos consules seu electionem eorum non faciendo ut premittitur vobis vel aliquibus ex vobis facta, possitis et vobis liceat, sine alicujus pene incursu, amodo quando volueritis pro anno presenti consules vestros et jamdicte vallis facere, creare et eligere sicut et quemadmodum in dicto et proxime lapso festo Apparitionis Domini facere et eligere poteratis; et cum dicti consules pro anno presenti, hujus vigore, per vos facti fuerint et electi, habeantur acsi in dicto proxime lapso festo per vos facti fuissent etiam vel electi, lapsu dicti festi et omissione electionis predicte nullatenus obsistente. Nos enim propter omissionem et lapsum predictos, vel alia quacumque causa, usui et consuetudine vestris jamdictis, derogari vel prejudicari nolumus ullo modo vel ea vobis a cetero ad consequentiam trahi posse, immo ab inde vestros consules et dicte vallis facere et eligere possitis anno quolibet eis modo, forma et temporibus quibus ante lapsum ipsius festi seu premissorum eventum vigore dicti usus antiqui vobis erat licitum et permissum, jamdictis usu et consuetudine in dicta valle, diutius ut pretangitur observatis, in suo permanentibus robore et valore. Mandantes expresse et de certa scientia gubernatori comitatum Rossilionis et Ceritanie, vicario et judici ordinario Ceritanie necnon castellano et bajulo castri et vallis predicte aliisque officialibus et subditis nostris ad quos spectet ipsorumque officialium locatenentibus, sub nostre indignationis incursu et pena quingentorum florenorum auri, quatenus provisionem nostram hujusmodi firmiter teneant et observent vosque eadem uti permittant et contra eam non veniant vel aliquem contravenire permittant aliqua ratione. Pro hujusmodi vero licentia et concessione confitemur a vobis habuisse

ducentos florenos auri de Aragonia, quos pro nobis fideli consiliario et thesaurario nostro Juliano Garrius tradidistis. In cujus rei testimonium presentem fieri jussimus sigillo nostro in pendenti munitam. Data Cesarauguste, prima die martii, anno a Nativitate Domini M.º CCC.º XCI.º regnique nostri quinto. Dominichus Mathoses.

Guillelmus Gebelini, mandato domini regis facto per thesaurarium.
Habuerunt eam pro visa dominus rex et thesaurarium.
Idem.

XIII

1394, setembre, 4. — Barcelona.

Joan I concedeix al batlle i prohoms de la vall de Querol que no puguin ésser punits per acollir als llençats de la pau i treva, si abans no se'ls hi ha comunicat amb document autèntic el nom i cognom d'aquests.

A. Original perdut.
B. Copia, feta a l'ensems de l'original, en el registre 1908 (abans: *Gratiarum XIX Joannis I),* f. 99, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. — *C*. Transcripció inclosa en la confirmació de Felip III. [1]

Nos Johannes, Dei gratia rex Aragonum, Valencie, Majoricarum, Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, vos fideles nostros bajulum et probos homines vallis de Querol terre Ceritanie in hac parte prossequentes fovorabiliter et ne pro subscriptis absque culpa puniamini vel fatigari quomodolibet valeatis, tenore presentis vobis dictis bajulo et probis hominibus, presenti-

[1] En el registre 4879, f. 111 v., a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

bus et futuris, concedimus quod pro receptatione vel sustentatione bannitorum vel ejectorum a pace et treuga per gubernatorem comitatuum Rossilionis et Ceritanie vel per vicarium Ceritanie et Baridani ac bajulum ville Podiiceritani qui nunc sunt vel pro tempore fuerint ac eorum locatenentibus seu quosvis alios officiales nostros universaliter vel particulariter non possitis puniri, impeti, demandari aut conveniri nec pena aliqua civili aut criminali condempnari nec alias in personis vel bonis aliquatenus molestari nisi prius vos dictus bajulus per litteras autenticas dictorum gubernatoris, vicarii et bajuli aut aliorum officialium qui dicta bannimenta et ejectionis a pace et treuga fecerint fueritis legittime certificatus, in quibus certificatoriis litteris nomina et cognomina bannitorum et ejectorum a pace et treuga distincte et specifice expressentur. Nos enim vos dictos bajulum et probos homines dicte vallis de Querol presentes et futuros ac quemlibet vestrum a quacumque pena civili et criminali que contra sustinentes bannitos vel a pace et treuga ejectos aut eis favorem vel consilium dantes infligi et a quacumque demanda et petitione que propter ea fieri possit quomodolibet seu moveri, nisi per dictum modum vos dictus bajulus fueritis certificatus de nominibus et cognominibus bannitorum [vel] a pace et treuga ejectorum per litteras antedictas, eximimus et exemptos ac quitios esse volumus et jubemus; sic tamen quod dicte littere certificatorie fieri et vobis dicto bajulo presentari habeant sumptibus dictorum hominum vallis de Querol, pro quibus sumptibus vos dictus bajulus executionem celerem quotiens casus occurrerit contra dictos homines facere habeatis. Et hec fieri et servari volumus de certa scientia, non obstantibus quibusvis curiarum stilis aut usibus hucusque in contrarium observatis. Et nichilominus vos dictos bajulum et probos homines dicte vallis de Querol favorabilius prosequentes, vos dictos bajulum et probos homines ac quemlibet vestrum ab

omni actione, questione, petitione et demanda omnique pena civili et criminali ac quavis alia que vobis vel aliquibus vestrum in universali vel particulari usque in diem presentem per nos vel quosvis officiales aut comissarios fieri, moveri aut infligi possit pretextu receptationis aut sustentationis quorumcumque bannitorum aut a pace et treuga ejectorum per nos vel quosvis officiales nostros, quantumcumque super hoc culpabiles fueritis, absolvimus quitiosque et immunes cum bonis vestris omnibus esse volumus et jubemus. Mandantes per eandem expresse et de certa scientia predictis gubernatori, vicario et bajulo ac aliis officialibus et comissariis nostris presentibus et futuris ad quos spectet eorumque locatenentibus, sub nostre ire et indignationis incursu ac pena mille florenorum auri, nostro erario irremissibiliter applicandorum, quatenus concessionem et absolutionem nostras hujusmodi firmiter teneant et observent ac teneri et observari faciant et non contraveniant nec aliquem contravenire permittant aliqua ratione, quinimo dictus vicarius et alii officiales omnes processus, executiones, bannimenta aut alia quevis enantamenta contra vos dictos bajulum et probos homines vel aliquos vestrum dicto pretextu factos, factas et facta, seu inceptos, inceptas et incepta, sola presentis hostensione deleant, cancellent et anullent ac deleri, cancellari et anullari faciant omniaque contra vos vel aliquos vestrum hac de causa innovata et attentata revocent et statum reducant protinus in primenum sicut nos ad cautelam delemus, cancellamus et anullamus ac ad primenum statum reducimus per presentem, eis et eorum cuilibet ad cautelam faciendi contrarium abdicantes omnimodam potestatem. Pro hujusmodi vero concessionem et absolutionem habituri sumus a vobis centum florenos auri de Aragonia quos vos dictus bajulus nobis certo termino solvere promisistis. In cujus rei testimonium hanc fieri et sigillo nostro pendenti jussimus comuniri. Data Barchinone quarta

die septembris, anno a Nativitate Domini millesimo tercentesimo nonagesimo quarto regnique nostri octavo. Petrus Oltzina, vidit.

Dominus rex, presente thesaurario, mandavit mihi Bonanato Egidii. Habuit eam thesaurarius pro visa. Idem.[a]

XIV

1399, mars, 17.—Saragossa.

El rei Martí, a fi d'evitar la despoblació de la vall de Querol, proibeix que'ls homens d'ella siguin capturats per deutes.

A. Original perdut.
B. Copia, feta a l'ensems de l'expedició de l'original, en el registre 2170 (abans: *Commune sigilli secreti 5 Martini)*, f. 107, v°, — *C*. Transcripció inclosa en la confirmació de Felip III.[1]

Martinus, Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Majoricarum, Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, dilectis et fidelibus gubernatori Rossilionis et Ceritanie, viccario et bajulo Podiiceritani ceterisque officialium locatenentibus qui nunc sunt vel fuerint pro tempore, salutem et dilectionem. Vigilantes sollicite circa deffensionem locorum nostri dominii et specialiter illorum qui in fronteria nobis rebellium exhistunt comperimus vallem, bajulie et recollecte castri de Querol et Turris Cerdane, quasi in confinibus comitatus Fuxensis sistentem, fore divitiis et gentibus quamplurimis diminutam, occasione rebellionis Mathei, comitis Fuxii, et ejus sequatium aggravavit in tantum quod homines vallis ejusdem nequaquam suficiunt nec suficere possunt ad custodiendum eandem ut

[a] *A més d'aquestes formules hi havia en l'original la següent indicació:* In XIX gratiarum.

[1] En el registre 4879, f. 235, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

decet, propter maximum ipsorum hominum et substantiarum suarum defectum; et ut novissime nobis intelligi fuit datum vos seu aliqui vestrum, animadvertentes minime ad irreparabilia damna que ex perditione dicte vallis sequi possent nobis et toti reipublice nostre, utilitatem privatam publice preferendo, ad sententiam nonnullorum creditorum dictorum hominum dicte vallis pretextu suorum debitorum ad captionem hominum eorundem procedatis seu procedere intendatis, cujus captionis timore ipsi homines fugiunt et sic dicta vallis remanet custodibus et deffensionibus destituta. Quamobrem, volentes premissis quale decet remedium adhibere, vobis et unicuique vestrum dicimus et mandamus expresse ad dictam sententiam, sub ire et indignationis nostre incursu ac pena mille florenorum auri, nostro applicandorum erario, ac privationis officiorum vobis comissorum, quatenus ad captionem dictorum hominum vel alicujus eorum pretextu quorumcumque debitorum minime procedatis nec per aliquem prossequi faciatis nec aliquas alias compulsas et executiones faciatis per quas opporteat dictos homines deserere dictam vallem. Data, sub nostro sigillo secreto, Cesarauguste, decima septima die martii, anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo nonagesimo nono. REX MARTINUS.

Johannes de Leytago, mandato regio facto per thesaurarium, qui hanc vidit.

XV

1405, maig, 9. — Barcelona.

El rei Martí, confirma tots els privilegis, llibertats i constitucions otorgats per sos predecessors a la vall de Querol.

A. Original perdut.

B. Copia, feta a l'ensems de l'expedició de l'original, en el registre 2202 (abans: *Gratiarum 14 Martini*), f. 18, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. — *C*. Transcripció inclosa en la confirmació de Felip III.[1]

In Dei nomine. Pateat universis quod nos Martinus, Dei gratia rex Aragonum, Valencie, Majoricarum, Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, de certa scientia deliberate etiam et consulte, per nos et omnes heredes et successores nostros quoscumque presentes pariter et futuros, laudamus, approbamus et in omnibus confirmamus vobis fideli nostro Petro Bonadona,

[1] En el registre 4879, f. 214, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. — El rei Martí, a 6 de juny del mateix any 1405, va fer a la vall de Querol la següent concessió temporal, inclosa també, segles més tard, en la confirmació de Felip III : «Nos Martinus, etc. Cum ex valida et repenti inundatione aquarum, que his annis multis supervenientibus imbribus in partibus Ceritanie viguerunt, pontes et publica itinera terminorum vallis de Querol et Turris Cerdane sic fuerint ruhinose destructa quod nedum infesta et aspera sed etiam periculosa velut altis sociata rupibus et profundis vicina vallibus itinerantibus pateat via; tenore presentis, ad supplicationem pro parte vestri fidelium nostrorum consulum et proborum hominum universitatis et singularium locorum et terminorum predictorum, qui aliter sufficere ad reparandum hujusmodi pontes et itinera non valetis, concedimus vobis quod possitis per modum subsidii sive barre ab universis et singulis personis extraneis per dicta itinera atque pontes iter agentia, exceptis nostris domesticis et familiaribus ac consortis notre amantissime et primogeniti nostri precari, exhigere, petere et levare sive peti, exhigi facere et levari, videlicet a quolibet equitatore semel in die pro se et animali ac troterio, si contingat troterium ducere, unum denarium, et pro quolibet animali non onerato unum obolum, et ab unoquoque pedestri alium obulum Barchinone. Et si vobis videbitur, possitis hujusmodi jus subsidii, exhigendum ut superius est expressum, vendere, arrendare in encanto publico vel alias idque plus offerenti tradere in eodem. Et quicquid provenerit ex premissis teneamini mittere et convertere in repparationis itinerum et pontium predictorum; et proinde exacto tempore dicte barre reddere procuratori nostro in comitatibus Rossilionis et Ceritanie et de receptis et aliis predictis veram et legittimam rationem. Mandantes de certa scientia et expresse gubernatori et procuratori regio comitatuum jamdictorum, vicario Podiiceritani et Ceritanie necnon bajulo dicte vallis aliisque officialibus et subditis nostris presentibus et futuris ad quos spectet et dictorum officialium locatenentibus, sub pena quingentorum florenorum auri, quatenus concessionem et licentiam nostram hujusmodi duraturas per quadriennium a die qua dicta barra imposita fuerit continue de cetero com-

nuncio, sindico et procuratori universitatis loci et vallis de Querol, terre Ceritanie, ad nos noviter misso pro faciendo nobis fidelitatem nomine universitatis dictorum loci et vallis et eorum singularium, ratione nostri [novi] dominii seu successionis, ac universitati dictorum loci et vallis et omnibus habitantibus in eisdem et eorum terminis, presentibus pariter et futuris perpetuo, omnes libertates, privilegia et constitutiones factas et concessas vobis et antecessoribus vestris habitatoribus loci et vallis de Querol et universitati

putandum teneant efficaciter et observent et faciant memorati officiales et locatenentes eorundem per quos expediat observari et contra non faciant aut veniant quavis causa. In cujus rei testimonium presentem fieri jussimus pendenti nostro sigillo munitam. Data Barchinone, sexta die junii, anno a Nativitate Domini M° CCCC° quinto regnique nostri decimo. Sperendeus. — Bartholomeus Gras, mandato regio facto per vicecancellarium ad relationem thesaurarii qui eam vidit.» (Arxiu de la Corona d'Aragó, registre 2202, f. 29 v.°). Anys després, el rei Alfons IV, en 1428 (9 de febrer) va atorgar a la vall de Querol concessió anàloga, la qual es de la tenor següent : «Nos Alfonsus, etc. Considerantes quod pro discriminibus generalibusque incomodis penitus evitandis que incedentibus per terminum et vallem de Querol ex aquarum inundationibus tempore pluviali hactenus sequebantur, quarum decursus publica itenera devastabat claudens plurimum iter agentibus aditum et regressum, vos universitatem et singulares dicte vallis, tam pro construendo et tenendo in condirecto duos pontes in dicta valle existentes, qui ruinam nimis notam omnino comminatur, in quibus itinerantibus et per eosdem transeuntibus securus transitus preparetur, quos quidem pontes, ut sit opus stabile et perpetuum, deliberastis facere et construere de lapidibus et scemento, et tam in constructione viarum et itinerum predictorum quam etiam tempore jemali in erectione et reparatione mollonum vallis ejusdem in portu, ubi premultitudine nivium dicto tempore ibidem decadentium gentes plurime atque animalia pereunt aliquando, opportuit et opportet plurimas subire expensas que cum per vos qui estis in numero satis pauci nequeant suportari; ideo nobis humiliter suplicastis ut pro quantitatibus peccunie ipsis operibus necessariis, tam pro presenti quam tempore futuro, subsidium sive barram ordinare vobisque super contentis inferius liberam facultatem concedere de benignitate regia dignaremur. Nos vero, ex causis predictis hujusmodi suplicationi benignius inclinati, presentium tenore vobis eidem universitati et singularibus de eadem presentibus et futuris ducimus largiendum quod licite et impune per modum subsidii sive barre possitis et valeatis ab universis et singulis extraneis venientibus seu intrantibus dictam vallem seu locum de Querol et ab inde recedentibus petere, exhigere et levare seu peti, exhigi et levari facere et colligere, per consules tamen dicte vallis seu ab eis deputandum seu deputandos qui nunc sunt vel fuerint pro tempore, videlicet a quolibet equitante semel in die pro se et suo animali ac troterio, si troterium

eorundem per clare memorie Raymundum Berengarii, comitem Barchinone, et per illustrissimos dominos regem Ildefonsum primum, filium dicti comitis Raymundi, Jacobum, atavum, Petrum, abavum, Jacobum, proavum, Alfonsum, avum, et Petrum, patrem, nostros predecessores, et eorum quemlibet, memorie gloriose, ac per nos et illustrem Mariam, carissimam nostram consortem et locumtenentem etiam generalem, prout in instrumentis et privilegiis inde factis plenius continetur; item, omnes consuetudi-

ducere contingat sive non, unum denarium, et a quolibet incedente pedes unum obolum Barchinone, et a quolibet etiam animali onerato, computato ipsum ducente, unum denarium, et pro aliis quibuscumque animalibus grossis et non oneratis transeuntibus inde ratione mercature unum denarium pro quolibet animali, et pro quolibet porcorum centenario duodecim denarios, et pro quolibet ceterorum animalium minutorum centenario sex denarios Barchinone. Super quibus et predictis omnibus et singulis sic exequendis vobis dicte universitati et singularibus dicte vallis plenariam ut predicitur conferimus auctoritatem et liberam facultatem serie cum presenti; volumus tamen et expresse declaramus quod quidquid exactum, collectum et habitum fuerit de predictis ratione preexpressa convertatur per vos et converti habeant in operibus prenarratis. Si quid vero, factis dictis operibus, supererit illud quantumcumque sit, ex potestate quam vobis conferimus cum presenti convertatur in reparatione castrorum existentium in dicta valle et non in alios quosvis usus; de quibus quidem quantitatibus a dictis barra sive subsidio proventuris procuratori nostro regio comitatuum Rossilionis et Ceritanie vel ejus locumtenenti in villa de Puigcerda residenti pro missionibus emercandis de biennio in biennium compotum teneamini reddere et rationem. Presentem vero concessionem per viginti annos dumtaxat a die qua inceptum fuerit per vos dictam barram sive subsidium exhigi et levari in antea continue sequturos durare volumus et non ultra. Mandantes per hanc eandem gubernatori nostro generali ejusque vices gerentibus ceterisque universis et singulis officialibus et subditis nostris presentibus et futuris et eorum locatenentibus quatenus concessionem et licentiam nostras hujusmodi per tempus superius prenotatum teneant firmiter et observent tenerique et observari faciant ab omnibus inconcusse et non contraveniant nec aliquem contrafacere vel venire permittant aliqua ratione seu causa. Excludimus tamen ab hujusmodi licentia et concessione familiares et domesticos nostros et illustris regine consortis nostre carissime ac primogeniti regni Aragonum et ejus consortis, quos in hujusmodi concessione modo aliquo volumus comprehendi. In cujus rei testimonium presentem fieri jussimus nostro comuni sigillo in pendenti munitam. Data Turolii, die nona februarii, anno a Nativitate Domini M.º CCCCº XXVIIIº regnique nostri XIII. Pelegri. — Garcias Martini, mandato regio facto per vicecancellarium; et vidit eam thesaurarius.» (Arxiu de la Corona d'Aragó, registre 2594, f. 101.)

nes et usus locis et vallis eorundem, prout eis ipsi locus et vallis melius et plenius usi fuerunt et utuntur hodie. Item, confirmamus, laudamus et approbamus omnes concessiones non continentes alienationem in prejudicium nostri et regnorum et terrarum nostrarum universitati loci et vallis predictorum factas per illustrem regem Johannem, fratrem et predecessorem nostrum, recordationis felicis, prout in instrumentis et privilegiis inde factis plenius continetur et prout eis ipsi locus et vallis melius et plenius usi fuerunt. Volentes, statuentes et ordinantes omnia et singula supradicta perpetuo et inviolabiliter observari. Et jubemus, hujusmodi serie, gubernatori generali ejusque vices gerentibus, vicario et bajulo et aliis officialibus loci et vallis de Querol, necnon vicariis, bajulis, curiis, merinis, çalmedinis, suprajunctariis aliisque universis et singulis officialibus nostris et subditis presentibus et futuris omnium civitatum, villarum et locorum terre et dominationis nostre, quod dictas privilegia, libertates, constitutiones, consuetudines et usus quibus et prout melius dicti locus et vallis usi fuerunt et utuntur hodie, ut prefertur, teneant et observent et faciant ab omnibus teneri et observari perpetuo. Et, ut predicta omnia et singula majori gaudeant firmitate, promittimus et juramus vobis per Deum et crucem domini nostri Jhesu Christi et ejus sancta quatuor Evangelia, corporaliter per nos tacta, quod predicta omnia et singula tenebimus, complebimus et observabimus perpetuo et in aliquo non contraveniemus tenerique et servari ab omnibus faciemus. Quicumque autem de officialibus nostris vel subditis contra predicta vel predictorum aliquod venerit, iram et indignationem nostram ac penam mille morabatinorum auri, nostro applicandorum erario, absque spe venie alicujus se noverit incursurum, damnis illatis in duplo prius plenarie restitutis. In cujus rei testimonium presentem cartam fieri et magestatis nos-

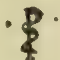
tre sigillo pendenti jussimus comuniri. Data Barchinone, nona die madii, anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo quinto regnique nostri decimo. Sperendeus.

Signum *(signe reial)* Martini, Dei gratia regis Aragonum, Valencie Majoricarum, Sardinie et Corsice comitisque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie.

Testes sunt: Johannes, episcopus Barchinone, Johannes, comes Cardone, Bernardus de Capraria, comes de Mohac, Geraldus Alamanni de Cervilione et Petrus Torrelles, milites, consiliarii et camerlengi.

Sig*(s. man.)*num Raymundi de Cumbis, dicti domini regis prothonotarii, qui de mandato ipsius hec scribi fecit et clausit. Corrigitur tamen in lineis .VIII. : «et», et in IX.ª: «illustrem dominum regem», et in X.ª : «et utuntur volentes».

Dominus rex mandavit mihi Raymundo de Cumbis, in cujus posse firmavit et juravit; et fuit visa per Petrum de Berga, cui fuit comissum.

XVI

1493, setembre, 25.—Perpinyà.

Ferran II, a intancia dels homes de la vall de Querol, confirma els privilegis, llibertats i franqueses que'ls hi havien concedit sos predecessors.

A. Original perdut.
B. Copia, feta a l'ensems de l'expedició de l'original en el registre 3552 (abans: *Gratiarum 8 Ferdinandi II)*, f. 8, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. — *C*. Transcripció inclosa en la confirmació de Felip III.[1]

[1] En el registre 4879, f. 231, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

Nos Ferdinandus, Dei gra ia rex Castelle, Aragonum, Legionis, Sicilie, Granate, Toleti, Valencie, Gallicie, Majoricarum, Hispalis, Sardinie, Cordube, Corsice, Murcie, Giennis, Algarbii, Algezire, Gibraltaris et insularum Canarie, comes Barchinone, dominus Vizcaye et Moline, dux Athenarum et Neopatrie, comes Rossilionis et Ceritanie, marchio Oristanni et Gociani, humilimis supplicationibus majestati nostre reverenter efusis, per vos dilectos et fideles nostros consules, probos homines et universitatem ville et vallis nostre de Querol et seu vestri pro parte per sindicos ad serenitatem nostram per vos destinatos benigniter inclinati prospectisque fidelitate affectione et servitiis illustrissimis regibus Aragonum, predecessoribus nostris dive recordationis, in utriusque fortune successibus per vos et dictam universitatem nimia devotione prestitis et impensis, equum propterea censentes atque justum ut erga vos et eandem villam et vallem provi reddamur atque liberales, tenore igitur presentis scienter et consulto omnia et quevis privilegia, libertates, immunitates et indulta per serenissimos retroprincipes reges Aragonum, genitorem, proavos et predecessores nostros, divi recordii, et quemlibet eorum quomodolibet dicte universitati concessas et concessa, quorum quarumcumque tenores presentibus pro insertis et repetitis penitus haberi volumus et habemus per inde ac si de verbo ad verbum presentibus insererentur, sic videlicet et prout eisdem melius et plenius usque ad annum millesimum quadringentesimum sexagesimum inclusive[1] usi fuistis et estis et seu universitas ipsa usa fuit

[1] En temps de l'alsament de Catalunya contra Joan II (1461 a 1473) els de Querol havien enviat al rei de Fransa Lluis XI un delegat, Guillem Urus, juntament amb altres de Puigcercdà i de diversos llocs de Cerdanya, obtenint d'aquell monarca la confirmació de llurs respectius privilegis i costums amb el següent acte, datat a Limoges, juliol de 1463 (del qual en devem la copia a la bona amistat del distingit bibliotecari de la vila de Perpinyà M. Pere Vidal): «Loys, par la grace de Dieu roy de France, savoir faisons a tous presens et a

et est, laudamus, approbamus, ratifficamus et confirmamus muninime seu presidio roboramus et validamus. Serenissimo propterea Joanni, principi Asturiarum et Gerunde, primogenito et gubernatori generali nostro carissimo ac in omnibus regnis et terris nostris, post felices et longevos dies nostros, immediato heredi et legittimo successori, intentum nostrum aperientes, sub paterne benedictionis obtentu dicimus, gerenti vero vices nostri generalis gubernatoris et procuratori regio in comitatibus Rossilionis et Ceritanie, necnon vicariis, bajulis, subvicariis, alcaydis, consulibus, algutziriis, portariis ceterisque demum universis et singulis officialibus nostris et judicibus in dictis comitatibus constitutis et constituendis dictorumque officialium

venir que comme en faisans la reduction en nostre obeissance de la ville de Puissardan par nos amez et feaulx conseillers et chambellans Jehan de Salezart, chevalier de Saint Just, nostre lieutenant ou comte de Sardaigne, Arnault de Miglos, aussi chevalier et nostre seneschal de Carcassonne, et autres gens, cappitaines et chiefz de guerre estans de par nous ou dit pais, ait este acorde entre autres choses aux consulz et habitans de la dite ville de Puissardan de faire avoir de nous confirmation des privileges d'icelle ville de Puissardan a eulx donnez par les roys d'Arragon et de Mallorque, seigneurs des comtes de Roussillon et de Sardaigne, desquelz ilz ont par cy devant joy et use. Et premierement sur le gouvernement et regime de la ville de Puissardan, tant sur l'eleccion des consuls juratz suprapose des draps tixers de layne que autres suprapousez et chiefz des mestiers et officiers de la dite ville. Item, de metre sus les imposicions et autres droiz en la dite ville pour paier les creanciers et supporter les autres charges et affaires qui chacun jour peuvent subvenir ainsi comme par cy devant ont acostume. Item, le privilege et provisions octroiez a la dite ville touchant l'office de mostassaff. Item, la deffense acoustume de faire par les consulz de la dite ville a ce que par quelque personne que ce soit le ble de la comte de Sardaigne ne soit tire ne mis hors du dit pais sans le congit et consentement d'iceulx consulz. Item, le privilege, us et coustume de la decision avec le conseil de preudes hommes des questions, [et] debats des moinres contractz sommairement et de plain. Item, que le gouverneur de Roussillon ne use d'aucune juridiccion civile ou criminelle sur les hommes et habitans de la dite ville sinon a la requeste des consulz d'icelle ville et que la cognoissance et juridiccion en premiere instance en apparteigne au viguier de Sardaigne et au bailli de Puissardan. Item, que nul homme de la ville de Puissardan pour crime, se la peine du crime ne requiert mort ou mutilacion de membre, ne soit detenu en prison tant quil veuille bailler plages d'ester a droit. Item, les privileges octroiez aux presuppousez des mestiers de drapperie, texiers et

locumtenentibus presentibus et futuris precipimus et jubemus sub incursu nostre indignationis et ire penaque florenorum auri Aragonum mille, quod nostram hujusmodi ratiffìcationem, approbationem, laudationem et confirmationem ac omnia et singula in presenti carta nostra contenta teneant firmiter et observent tenerique et observari inviolabiliter faciant per quoscumque et non contra faciant vel veniant nec aliquem contra facere vel venire permittant ratione aliqua sive causa, pro quanto dictus serenissimus princeps, filius noster carisimus, nobis obedire, ceteri vero preter ire et indignationis nostre incursum preapositam penam cupiunt non subire. In cujus rei testimonium presentem fieri jussimus nostro comuni sigillo

autres chiefz de mestiers sur la cognoissance et decision des questions et debats mouvans en leurs mestiers. Item, que le roy se contente de ses rentes, reveneus, droiz et devoirs acostumez et qu'il ne impose taille ne queste sur les hommes de la dite ville ne autre tren ou dirit nouveau; et sur ce tiegne et observe les franchises et libertez octroiez a la dite ville par les roys passez. Item, le privilege de l'estometuye publique de la dite ville pour en joir par la dite universite ainsi qu'elle fait par cy devant. Et generalement octroier ausdits consulz et habitans de Puissardan tous les privileges utilz et honnestes de la dite ville et singulas d'icelle, usages et louables coutumes desquelles l'universite de Puissardan et singuliers d'icelle ont justement use. — Et soit ainsi que maistre Thomas de Masandreu, licencie en decret, Antoine Mercadier, consul de Puissardan, Lluys Caselles, lieutenant du procureur royal, B. Vaquier Puch, bachelier en decret, Johan Solanel l'aisne et Raymon Storce, sindichs et ambassadeurs de la ville de Puissardan, B. Variguier Puch pour Arseguel, Bartholomeu Pales pour Belver, Johan Montanier pour Bar, Johan Solanel le jeune pour Aristot, et Guillem Urus pour Queroll soient venuz par devers nous en la ville de Limoges, ou estions lors, nous rendre l'obeissance de la dite ville de Puissardan et de plusieurs autres places, villes et lieux du pais de Sardaigne qui encore n'estoient a nous reduiz; et en la capelle de Mos.[r] Saint Marsal et sur le peril et dampnament de leurs ames d'estre bons et layaulx subgez et vrais obeissans au roy et a la couronne de France, en nous suppliens et requerant que les privileges dessus declairez et aussi ceulx des dites places et lieux reduiz par leur moien, en faisant la composicion de la dite ville, a eulx donnez et octroyez par les roys d Aragon, seigneurs de la dite comte de Sardaigne et dont ilz ont joy et use, leur voulsissions confirmer et sur ce leur impartir nostre grace. Nous, ayans consideracion aux choses desus dites et aux promeses qui'lz dient leur avoir este faites par nos dits conseillers et autres en faisant la reduccion de la dite ville aux dits consulz et habitans de la dite ville et autres places

in pendenti munitam. Data in oppido ville Perpiniani, die vigesimaquinta mensis septembris, anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo nonogesimo tertio regnorumque nostrorum videlicet Sicilie anno vicesimo sexto, Castelle et Legionis vicesimo, Aragonum et aliorum quintodecimo, Granate autem secundo. YO EL REY.

Vidit Albanell, regens. Vidit generalis thesaurarius. Vidit Bernat Ferrer, pro conservatori generali.

Dominus rex mandavit mihi Johanni de Coloma, visa per Albanell regentem cancellariam generalem, thesaurarium et B. Ferrer pro conservatori generali.[a]

[a] *A més d'aquestes fórmules hi havia en l'original la següent indicació*: In diversorum octavo.

et lieux mis en nostre obeissance par leur demoren en faisant la reduction de la dite ville, avons octroye, consenti et accorde, octroyons, accordons et consentons de grace special plaine puissance et auctorite royal par ces presentes qu'ilz joissent et usent des privileges, us et coustumes dessus declarez et autres a eulx donnez et octroyez par les roys d Arragon dont ilz ont deuement et justement joy et use. Si donnons en mandement par ces mesmes presentes a nos amez et feaulx conseillers les gens tenants et qui tiendront nostre Parlement a Parpignen, aux gouverneurs de Roussillon et de Sardaigne, veguiers de Sardaigne et du val de Ribes, baille de Puissardan et a tous noz autres justiciers et officiers ou a leurs lieux tenans et a chacun d'eulx, si comme a luy appartiendra, que de nos presents grace, octroy et consentement facent, soufrent et laissent les dits consulz, manans et habitans de Puissardan et autres lieux dessus declairez, joir et user paisiblement sans leur faire metre ou donner ne souffrir estre fait, mis ou donne aucun ampeschement, au contraire lequel, se fait mis ou donne estoit, mettez ou faites metre a plaine deliurance et au premier estat et deu, car ainsi le voulons et nous plaist estre fait. Et a fin que ce soit chose ferme et stable a tous jours, Nous avons fait metre nostre seel a ces presentes, sauf en autres choses nostre droit et l'autruy en toutes. Et pour ce que de ces presentes on pourra avoir a faire en plusieurs lieux, Nous voulons que au vidimus d'icelles fait soubz seel reial foy soit adjoustee comme a ce present original. Donne a Limoges ou moys de juillet, l'an de grace mil .cccc. soixante et troys, et de nostre regne le second. Visa. — Par le roy vous les S. de Prye et Dulau maistre George Hanart et plusieurs autres presents. Rolant.» (Arxiu dels Pirineus Orientals, B. 292, f. 120 v., antigament *Régistre XXVI de la Procuració real.)*

APÈNDIX

1

1297, maig, 21. — Coll de Puymorens.

Sentencia arbitral donada per Ramón de Pallerols, veguer de Rosselló i Cerdanya en una qüestió entre els homes de la vall de Querol i els de la vila de Puigcerdà, sobre pastures, boscos, aigües i termens.

A. Original perdut.
B. Copia en el Llibre antic de privilegis de la vila de Puigcerdà,[1] f. 21 v.º, doc. 23; a l'Arxiu municipal de Puigcerdà. — *C*. Copia en altre llibre, transcripció coetania de l'anterior, conservat en el mateix Arxiu.

Pateat universis quod cum contentio esset seu controversia inter homines vallis de Cherol, ex una parte, et homines ville Podiicerdani, ex altera, super pasturis, nemoribus, aquis, pascuis, terminis et proprietate, et super eisdem contentione et controversia cause inter dictas partes essent ducte, tandem dicte partes assectantes predictam contentionem et controversiam ad bonum pacis et ad concordiam reducere et ad amicabilem compositionem venire, post multos tractatus Petrus Jover et Bernardus de Sauch, consiliarii ville Podiicerdani, nomine suo et nomine totius universitatis ville Podiicerdani, ex una parte, et Bernardus Olobde de Cortvassil et G. Sau-

[1] Fou escrit per Mateu d'Oliana, de Puigcerdà, a precs dels cónsols de dita vila, en l'any de 1298.

rina de Cherol, consiliarii vallis de Cherol, nomine totius universitatis hominum vallis de Cherol, ex altera, compromisserunt in Andream den March, Bernardum de Isogol et G. de Isogol et G. de Isavals de Podiocerdano et in Petrum Borrel de Cherol et Bernardum Guillelmi de Riautes et Bertholomeum Traper de Cherol et Petrum Borrel de Turri, tamquam in arbitros, arbitratores et amicabiles compositores, in Raymundum de Payllerols, vicarium Ceritanie et bajulum Podiicerdani, tamquam in tertium et superiorem, a dictis partibus comuniter electos, sub pena duorum milium solidorum malgoriensium ad invicem eisdem partibus et dictis arbitris et tertio superiori per stipulationem premissam, stare dicto, cognitioni et arbitrio dictorum arbitrorum vel dicti tertii, si dicti arbitri concordare non possent, sive de jure fuerit consilio vel voluntate, super omnibus questionibus, petitionibus, controversiis et demandis quas utraque pars predictarum partium contra alteram habet, movet vel movere intendit ratione pasturarum, nemorum, aquarum, terminorum, usus et proprietatis vel alia ratione; promittentes dicte partes comparere coram dictis arbitris et dicto tertio omnibus diebus et horis predictos arbitros vel majorem partem eorum vel dictum tertium, feriatis vel non feriatis, eis assignatis vel assignandis et omnibus locis publicis et privatis, et in posse ipsorum arbitrorum vel dicti tertii tornare pignora tenenti et sufficienti ad dictam penam quandocumque et quotiescumque vellent. Volentes insuper [quod] dicti arbitri vel major pars eorum vel dictus tertius, si dicti arbitri concordare non possent, super predictis possent dicere, determinare et componere, sive fuerit de jure consilio vel voluntate, omnibus diebus et horis feriatis vel non feriatis et in omnibus locis ipsis citatis vel non citatis, presentibus vel absentibus, et quidquid per dictos arbitros vel majorem partem eorum vel dicti tertii, si

dicti arbitri super predictis concordare non possent dictis, fuerit cognitum, determinatum, arbitratum et compositum, sive de jure fuerit consilio vel voluntate, utraque pars ratum promissit habere et facere haberi perpetuo atque firmum; et quod si aliqua dictarum partium hec facere noluerit incurrat dictam penam, cujus pene medietas applicetur obedienti et adquiescenti et volenti et altera medietas illustrissimo domino regi Majorice; et quod dicti arbitri vel tertius predictus dent et tradant dicta pignora pro dicta pena partis non adquiescentis arbitrio eorum parti adquiescenti; et quod ipsa pena, soluta vel non soluta, nichilominus arbitrium, dictum et pronuntiatio dictorum arbitrorum vel majoris partis eorum vel dicti tertii, si dicti arbitri concordare non possent, valeant perpetuo et revocari non possint; et quod si forte aliqua in predictis essent ambigua vel obscura que interpretatione indigeant, illa omnia possint declarare dicti arbitri et dictus tertius ad bonum et sanum intellectum; obligando pro dicta pena utraque pars alteri ad invicem et dictis arbitris et dicto tertio omnia bona dictarum universitatum, ubique sint. Prefingentes partes predicte sibi terminum a die qua dictum compromissum fuerit factum usque ad festum Pentecostes proxime veniens, infra quod terminum dicti arbitri vel major pars eorum vel dictus tertius, si dicti arbitri concordare non possent, pronunciaverit et cognoverit, arbitrium eorum tulerunt super predictis, ut hec omnia et singula instrumento publico dicti compromissi facto in scribania publica Podiicerdani .XIII. kalendis frebruarii, anno Domini M.ºCC.ºXC.º VI.º plenius et latius continentur. Et cum propter nivem que erat in portibus, pasturis sive locis de quibus dicte questiones et controversie sunt, dicti arbitri et dictus tertius et partes predicte non possent ad dictos portus, pasturas sive loca ire vel accedere causa videndi dicta

loca, pasturas sive portus ad oculum et determinandi super predictis contentionibus et controversiis tempore predicto quo dictum compromissum fuit factum, cum necessarium esset videndi primo ad oculum loca de quibus est controversia et quamvis inter partes antequam ad aliud procederetur, fuit dies assignata per dictos arbitros et dictum tertium dictis partibus ad diem sabbati primam ante festum Ascensionis Domini, qua computabatur XIV kalendas junii anno Domini M.º CC.º XC.º VII.º, et locus apud Porteam causa videndi ad oculum loca dictarum contentionum et determinandi et cognoscendi et procedendi super premissis. Qua die comparuerunt Petrus Solaz, Petrus de Prato, Berengarius Gaamir, nunc conciliarii ville Podiiceritani, nomine suo et nomine totius universitatis ville Podiicerdani, ex una parte, [et] comparuerunt Bernardus Olobde de Cortvassil et Guillelmus Saurina de Cherol, consiliarii vallis de Cherol, nomine suo et nomine totius universitatis dicte vallis de Cherol, ex altera, coram dictis arbitris et dicto tertio apud Porteam et illa die omnes in simul, tam ipse partes quam arbitri et tertius predicti, viderunt aliquam partem locorum dictarum contentionum ad oculum; et cum omnia loca dictarum contentionum non possent illa die videri ad oculum, fuit dies assignata eisdem partibus proxime dictis ad idem quo supra de voluntate earumdem partium ad diem dominicam sequentem. Qua die partes proxime dicte comparuerunt coram dictis arbitris et dicto tertio et sic omnes in simul accesserunt ad collum de Pimorent, et dicti arbitri et dictus tertius simul cum eisdem partibus viderunt ad oculum alia loca residua dictarum contentionum que nondum viderant rationibus supradictis; et dicti arbitri et dictus tertius, visis dictis paschuis, pasturis et locis de quibus erant dicte contentiones et controversie, tractaverunt de compositione inter partes supradictas et

hiis peractis assignaverunt diem eisdem partibus ad idem quo supra ad diem lune crastinam et locum in collo de Pimorent. Ad quam diem et locum partes proxime dicte comparuerunt coram dictis arbitris et dicto tertio; et cum dicti arbitri non possent concordare vel convenire super dictis questionibus, petitionibus, controversiis et demandis et essent contrarii ad invicem inter se, ego Raymundus de Payllerols, tertius et superior predictus, videns contrarietates et discordiam dictorum arbitrorum, in defectu eorumdem arbitrorum propter eorum discordiam et inconvenientiam, volens partes ad concordiam reducere et dictas controversias pro bono pacis terminare, visa et inspecta sive lecta sententia sive pronunciatione qua Bernardus Balester, quondam judex Ceritanie, tulerat, in qua pronunciavit hominibus Podiicerdani usum et possessionem inmitendi sua bestiaria in portu et paschuis supradictis et in omnibus aliis locis ejusdem portus et circuitus ejusdem et dicte vallis, exceptis tribus devesiis que invente fuerant esse hominum dicte vallis de Cherol, scilicet una que vocatur Campcardos et illa costa que est super cortalia de Portea a quodam magno saxo lapidum sito quasi in coma de Pimorent usque ad comam de Comajovan et alia costa que est ex una parte dicte vallis sicut dirigit sumitas usque ad villarium de Salit, ut in eadem sententia plenius et latius continetur, viso etiam instrumento pronunciationis quam Arnaldus Amyll de Podiocerdano et Bernardus Amyll de Cherol fecerunt de supradictis paschuis et portu sive locis et visa sententia lata per discretum virum dominum Arnallum Bajuli, judicem illustrissimi domini regis Majorice, super causa que vertebatur inter dictas partes sive universitates super dictis paschuis, in qua dictus dominus Arnaldus Bajuli dixit et pronunciavit quod propter dictam suam pronunciationem nolebat nec intendebat pre-

judicium generari juri alteri utriusque partis si quod eis competit ratione dicte pronuntiationis olim facte inter partes predictas Arnaldus Amyl et Bernardus Amyl et alterius pronunciationis olim facte similiter inter easdem partes per Bernardum Balester, condam judicem Ceritanie, prout in instrumentis ipsarum pronunciationum latius continetur, prout hec in pronunciatione dicti domini Arnaldi Bajuli continetur, visis et auditis rationibus et defensionibus utriusque partis, habita plenaria deliberatione, Deum habendo preoculis. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen. Auctoritate et potestate mihi data a dictis partibus pronuncio, sub dicta pena, partibus proxime dictis et arbitris predictis presentibus, in hunc modum: ¶ Et primo dico et pronuncio, sub dicta pena, quod § 1
homines ville Podiicerdani et vallis de Cherol habeant comuniter in perpetuum usum et ademprivum inmitendi et tenendi ac pascendi bestiaria sua et faciendi jagudas et cortalia ad bestiaria eorum in omnibus illis locis sive paschuis qui sunt de collo de Ortels sicut est de via insuper que vocatur dels Ortels usque ad torrentem d'Aynuyls et de ipso torrente d'Anuyls in super usque ad flumen Aravonis et de flumine Aravonis usque ad locum vocatum Tarter et de ipso loco vocato Tarter insuper a parte baga per omnia montanea et paschua et de Quer de la Legunela et de serra illius Quer que descendit usque ad flumen Aravonis insuper et de serrato de la Tarva usque ad Thosetam dez forn insuper et de ipsa Thoseta dez forn usque ad Grael de Pratsobira insuper et de dicto loco del Grael de Pratsobira insuper usque ad Rocs de les blanchs e de les Roches de les blanchs insuper usque ad Tor de Mataplana et de ipso Tor de Mataplana sicut descendit per serram inferius usque ad petram signatam et usque ad tarterium petrarum colli de Pimorent et per totum quidquid includitur et est infra afrontationes et

terminos subscriptos, scilicet de dicto tarterio colli de Pimorent usque ad viam colli de Pimorent sicut descendit ipsa via versus Porteam usque ad serradellum de la Crou et de ipsa via et de dicto serradello de la Crou usque ad rivum de Vallobera et de rivo predicto de Vallobera sicut descendit per serram sive per collum de la Legunela usque ad portellam de Valserra et sicut serra dividit et dirigitur per eandem serram usque ad collum de les Comfoses sicut aque versant ex qualibet parte in valle vocata de la Leguna et in torrente sive rivo de Vallobera et per omnia paschua sive pasturas de Riucau et de dicto torrente sive rivo de Vallobera usque ad Pontem cerda et usque ad aquam de la Casa sicut dividuntur termini Ceritanie in ipsis partibus cum nobile comite Fuxensi et per totum bachum come de Pimorent sicut aque versant usque ad rivum de Auriola et in paschuis et pasturis sive locis loci vocati Comapregona ut includuntur infra terminos et afrontationes subscriptos; similiter de Podio de Coma calda usque ad serratum capitis inferioris Plane d'oladura et de ipso serrato sicut descendit per serram inferius usque ad parietem regis sicut aque versant usque ad dictum parietem et sic dirigitur per ipsum parietem regis qui ascendit usque ad serratum del Tor et postea de ipso pariete insuper ut dirigitur per serram sicut aque versant. Retineo tamen hominibus vallis de Cherol pro devesia sua propria totum solanum come de Pimorent sicut aque versant usque ad dictum rivum de Auriola et sicut dirigitur per serram de Podio Savartes inferius usque ad Chercroat et de Chercroat sicut est de via superiori insuper usque ad rocham de Laviners et dicta via superiori; et de dicta rocha de Laviners inferius sit ademprivum comuniter hominum Podiiceritani et vallis de Cherol. Et omnia predicta loca, pasturas et paschua superius contenta et terminata adjudico hominibus Po-

diicerdani et suis et hominibus vallis de Cherol et suis esse et debere esse in perpetuum comuniter de usu et ademprivo eorumdem hominum Podiicerdani et vallis de Cherol et suorum et bestiariorum ut superius continentur, excepto dicto solano Come de Pimorent quod superius retinui dictis hominibus vallis de Cherol pro devesia sua propria ut superius est terminatus. In omnibus aliis vero locis et paschuis dicte vallis de Cherol dicti homines de Podiiceritani non habeant usum vel ademprivum ad bestiaria eorum nec sint ausi inmitere bestiaria sua ibi, nisi in dictis locis, paschuis et pasturis eis et dictis hominibus vallis de Cherol superius per me comuniter adjudicatis; salvo tamen et retento hominibus Podiicerdani et bestiariis eorum passagio in dicta valle de Cherol et paschuis ejus sive locis ut illud consueverunt habere per ipsa loca et paschua ipsius vallis de Cherol eundo vel veniendo ad pasturas predictas eis et hominibus dicte vallis de Cherol comuniter superius adjudicatas per me et exeundo de eisdem cum bestiariis suis prout consuetum est fieri. ¶ Item, dico et pronuncio § 11
quod si homines vallis de Cherol siccaverint erbam vel fecerint siccari in aliquo loco pasturis sive paschuis infra dicta paschua et loca eisdem hominibus et hominibus Podiicerdani per me comuniter adjudicata, quod dictam erbam possint dicti homines vallis de Cherol vel illi qui pro eis illam secaverint dispergere et siccare ibi et tenere illam pro quinque dies tantum continue sequentes postquam fuerit siccata, et non minus clare et ultra modum solitum dispergant dictam erbam, ymmo illam dispergant more solito et infra illos quinque dies elevent dictam erbam et extraant inde, et infra dictos quinque dies homines Podiicerdani et bestiaria eorum nullum dapnum sive dapna inferant dicte erbe siccate, et si aliqua garda sive garde bestiaria hominum Podiiceritani dapnum sive

dapna dederint dicte erbe siccate, intrando in eadem erba vel illam pascendo, consumando vel aliter male tractando infra dictos quinque dies sine voluntate illius cujus est dicta erba, quelibet garda predictarum gardarum que hoc dapnum dederit dicte erbe incurrat pro qualibet vice et solvat penam XII. denarii Barchinone et de illa pena habeat medietatem bajulus de Cherol et aliam medietatem ille cujus erit dicta erba, quam penam XII. denariorum predictorum possit pignorare vel facere pignorari bajulus de Cherol infra dictas pasturas, paschua, sive loca; salvo tamen et excepto quod si homines vallis de Cherol vel illi qui pro eis siccaverint dictam erbam vel aliquis alius pro eis dispergerent dictam erbam circum circa jagudas bestiariorum hominum Podiicerdani, ita quod ipsa bestiaria hominum Podiicerdani aliter non possent exire de ipsis jagudis ad ducendum bestiaria ad pasturas nisi transirent per ipsam erbam, vel si a dictis quinque diebus in antea dimitterent vel tenerent dictam erbam siccatam in predictis pasturis, in hiis casibus quantumcumque evenerint homines Podiicerdani et bestiaria eorum, si transiverint per ipsam erbam vel illi erbe dapnum dederint, non teneantur de dapno per ipsa bestiaria eorum dato dicte erbe nec ad solutionem dicte pene XII.
§ III denariorum barchinonensium. ¶ Item, dico et pronuncio quod omnes questiones, petitiones et demande quas quelibet pars predictarum partium habet contra alteram, ratione dictorum paschuorum, pasturarum et ademprivorum et locorum vel ratione expensarum factarum per utramque partem utrisque in causis ductis utrisque super predictis inter dictas partes, et omne odium, ranchores et male voluntates que inter dictas partes essent vel fuissent utrisque, ratione dictarum controversiarum, contentionum et demandarum, sint cassi et casse et inanes et super eisdem utrique parti silentium impono. Et hec omnia

predicta et singula dico, pronuncio et adjudico ut superius continetur; salvo tamen et retento quod si aliqua sint ambigua vel obscura in predictis que supra determinavi et pronunciavi ac dixi que indigeant declaratione, quod illa possim declarare et determinare ad meam voluntatem. ¶ Unde nos Petrus Solaz, P. de Prato et Raymundus Gaamir, consiliarii ville Podiicerdani predicti, nomine nostro et nomine totius universitatis ejusdem ville Podiicerdani, ex una parte, et nos Bernardus Olobde et G. Saurina, consiliarii vallis de Cherol supradicti, nomine nostro et nomine totius universitatis vallis de Cherol, ex altera, gratam et ratam habentes sententiam, pronunciationem sive dictum predictum antedicti Raymundi de Palerols, tertii et superioris predicti, laudamus semper et concedimus, approbamus, ratificamus ac etiam confirmamus omnia predicta et singula per vos superius dicta, determinata et pronunciata prout superius continentur et promittimus predicta omnia et singula perpetuo servare et firma habere prout superius sunt contenta et quod contra predictam dictum, pronunciationem seu sententiam vestram non veniemus nos vel dicte universitates clam vel manifeste. Et nos Andreas den March, Bernardus de Ysogol et Guillelmus de Ysogol et Bernardus de Ysavals, de Podiocerdano, Petrus Borrel, de Cherol, Bernardus G., de Riautes, Bartholomeus Traper, de Cherol, et Petrus Borrel, de Turri, arbitri seu arbitratores predicti, predicta omnia et singula laudamus et concedimus ut superius sunt contenta. Lata fuit hec sententia, dictum seu pronunciatio per Raymundum de Palerols, tertium et superiorem predictum, et eadem omnia predicta et singula laudata, concessa et approbata per eum et per partes proxime dictas et per dictos arbitros ut superius continetur scilicet die lune qua dicitur XII. kalendas junii anno Domini M. CC. XC. VII. in presentia et testi-

monio Pontii de Ur, Petri Blanch, Raymundi de Casobo et G. Donzes, de Podiocerdano, Bernardi Tasquer, bajuli de Cherol, Bernardi Borrel, Guillelmi Amyl, G. Sala, de Cherol, Raymundi de Cherol et Petri Majoles, de Turri, Arnaldi Gotmar, de Cortvassil, Bernardi Vives, habitatoris Appamiarum qui fuit de Turri, et mei Raymundi de Caborrivo, qui mandato notarii subscripti in predictis interfui et hec omnia et singula scripsi et in formam publicam redegi.

2

1365, desembre, 11. — Barcelona.

Pere III ordena al jutge del Patrimoni dels comtats de Rosselló i Cerdanya que si els homes del lloc i la vall de Querol tenen, tal com ells asseguren, l'ús molt antic de tallar fusta en qualsevol dels boscos de dita vall (excepte els de Munt-Arruff i de la Torre Cerdana), no permeti que ningú els el impedeixi sense haver-se instruït causa.[1]

[1] En virtut d'aquesta lletra de Pere III el jutge del patrimoni reial en els comtats de Rosselló i Cerdanya, En Berenguer Isern, instruí causa, en la qual varen presentar posicions i testimonis d'una part els homes de la vall de Querol i d'altra part el procurador fiscal. El jutge va anar diferint després la seva sentencia, de lo qual els de la vall se'n clamaren al rei; aquest el dia 25 de mars de 1368 va adreçar al jutge una altra lletra, en la qual transcrivint-hi primer la damunt impresa hi afegia lo següent : «Verumtamen, sicut pro parte dictorum consulum fuit nobis suppliciter intimatum vos favore dicti procuratoris nostri regii et officialium superius nominatorum, asserentium super inde plures rationes frivolas et inanes, ac allegantium dictos homines, vigore cujusdam ordinationis dudum inde facte, minime posse in dictis nemoribus lignare nec vendere aliquod lignum, super contentis in preinserta littera et usu ac possessione ademprivii et perceptionis predictorum providere secundum justitiam renuitis ac differtis, ob quod iidem homines in deffectu vestri sunt vexati et quamplurimum fatigati diversis laboribus et expensis in eorum maximum prejudicium. Unde a nobis super hoc justitie remedio postulato, vobis mandamus ex certa scientia et con[sulte] quatinus preinsertam litteram et contenta in ea dictis hominibus tenendo et observando, eosdem

A. Original perdut.
B. Copia inclosa en el procés conservat a Perpinyà a l'Arxiu dels Pirineus Orientals : *Notula d'Andreu Romeu,* B. 116 (Registre), f. 20.

Petrus, Dei gratia rex Aragonum, Valencie, Majoricarum, Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, ffideli nostro judici patrimonii comitatuum Rossilionis et Ceritanie, salutem et gratiam. Exposuerunt nobis ffideles nostri consules et probi homi-

in possessione qua ipsi nunc esse dicuntur lignandi in dictis nemoribus et dicta ligna vendendi manuteneatis et deffendatis et predictis nemoribus et lignis eorumdem uti libere permitatis more solito et antiquo, quacumque ordinatione facta in contrarium minime obsistente. Datum Barchinone, XXV die martii, anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo sexagesimo octavo. Visa R.»

No gaires dies després el jutge va donar la següent sentencia : «Unde nos Berengarius Ysserni, judex predictus, visa littera superius per partem dictorum consulum producta, in petitione per ipsos oblata inserta, et ipsa petitione etiam visa, visis etiam positionibus tam pro parte dictorum hominum quam pro parte domini regis oblatis, visis etiam attestationibus testium per utramque partem in causa presenti productorum, visa etiam littera regia noviter et ultimo per partem dictorum consulum nobis exhibita et presentata, et mandato in ea contento diligenter inspecto, visis etiam totius presentis cause meritis, habito super predictis peritorum consilio et specialiter cum venerabili Johanne Pinya, advocato fiscali, Deum habendo preocculis, sacrosanctis quatuor Dei Evvangeliis coram nobis positis et hostensis, die presenti ad sententiam ferendam assignata, quam non ad cautelam assignamus. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen. Ad sententiam ferendam super predictis procedimus in hunc modum : Cum constet nobis intentionem dictorum hominum esse fundatam, idcirco, per hanc nostram diffinitivam sententiam quam ferimus in hiis scriptis, pronunciamus homines dicte ville et vallis esse in possessione scindendi, lignandi et ffaciendi ligna pro eorum libito voluntatis in quibuscumque nemoribus, silvis terminorum et bajulie dicti loci et vallis, exceptis nemoribus de Munt Arruff et devesia sive nemore de la Torra Cerdana, inibendo procuratori regio ne de cetero dictos homines nec singulares eorumdem in dicta possessione perturbet seu a quoquam perturbari permitat. Per hanc tamen nostram pronunciationem non intendimus prejudicare juri regio in proprietate, si quod habet, ymmo illud sibi, si et quotiens petere voluerit, reservamus. Lata fuit et lecta dicta sententia per dictum dominum judicem sedentem pro tribunali, more solito judicibus judicantem, dicta die sabbati intitulata sexta madii, anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo sexagesimo octavo, presentibus partibus supradictis ac presentibus etiam testibus Guillermo Fontis, notario, Arnaldo Ordis, scriptore, de Perpiniano, Petro Jaspert, de Podioceritano, Jacobo Fabro, de Ixs, terre Ceritanie, et pluribus aliis in multitudine copiosa, et Andrea Romey, notario ac dicte curie patrimonii scriptore.»

nes loci et vallis de Querol, terre Ceritanie, quod [cum] ipsi et predecessores sui sint et fuerint in usu et possessione antiquissima, per .X. .XX. .XXX. et .XL. annos, et per tantum tempus quod hominum memoria in contrarium non existit, scindendi, lignandi et faciendi ligna pro libito voluntatis in quibuscumque nemoribus, silvis terminorum et bajulie dicti loci et vallis, exceptis nemoribus vocatis Munt-Arruff et devesia sive nemore de la Torra Cerdana,[1] tamen, a modico citra tempore, Johannes Vola, procurator reddituum comitatuum Rossilionis et Ceritanie, et Bernardus Serra, substitutus ipsius in terra Ceritanie, et non nulli alii officiales nostri, ut dicitur, nituntur perturbare, et de facto, ut dicitur, perturbant dictos homines et singulares dicti loci sive vallis in dicta eorum possessione vel quasi, prohibendo, mandando, et, ut asseritur, inibendo eisdem ne in dictis nemoribus audeant

[1] En demés, en quant al bosc corresponent al castell de Querol el rei Pere III en 1351 havía concedit als habitants de la vall que poguessin utilizar-ne una part, la que resultés menys damnosa pel dit bosc; el document de dit monarca relatiu a això és de la tenor següent : «Petrus, Dei gratia rex Aragonum, etc., fidelibus suis procuratoribus reddituum et jurium nostrorum comitatuum Rossilionis et Ceritanie vel eorum locatenentibus, salutem etc. Cum nos compatientes egestati et penurie quam homines castri de Querol, terre Ceritanie, patiuntur tam propter temporis sterilitatem quam propter nivem que ibidem cadit incessanter, eisdem cum presenti concesserimus gratiose quod absque metu et alicujus pene incursu possint et valeant de cetero lignare seu boscare aut lignari sive boscari facere ligna virida et sicca, ad eorum tamen usum et ademprivium et non alias, in illa videlicet partem nemoris dicti castri seu ejus terminis in qua minus dampnum inferatur nemore sepedicto; idcirco vobis et utrique vestrum aut vestro locumtenenti in Certania dicimus et expresse mandamus quatenus accedendo personaliter ad nemores dicti castri aliquam partem ubi dicti homines possint et valeant boscare sive lignare ad minus dampnum et destructionem ipsius nemoris eisdem hominibus consignare penitus non tardetis. Qua consignatione per vos facta in lignando seu boscando ligna supradicta ad eorum usum et emprivium ut est dictum, ipsos homines seu eorum familiam nec aliquem ipsorum exigendo penam ibidem impositam seu alias minime impediatis seu etiam perturbetis, cum nos rationibus jamdictis et aliis que concernunt reparationem dicti castri et hominum predictorum, queque nostrum animum ad hec rationabiliter induxerunt, sic cum presenti eisdem duxerimus concedendum. Data Perpiniani X.ª die februarii anno a Nativitate Domine M°CCC°L° primo. Vidit Jaspertus.» (Registre 892, f. 149, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó).

sive sint ausi scindere seu facere ligna pro libito voluntatis, sicuti facere possunt, ut asserunt, et consueverunt, in eorum dampnum evidens et jacturam. Quare supplicato nobis super predictis de justitia provideri, vobis dicimus et mandamus quatinus, si est ita, dictos supplicantes in possessione vel quasi sua predictorum tueamini et deffendatis et, absque cause cognitione, eosdem non permitatis ipsa possessione privari et hoc minime inmutetis. Datum Barchinone, undecima die decembris, anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo sexagesimo quinto. P. can[cellarius].

3

Segle XIV.

Tarifa de la leuda de la vall de Querol.

A. Original perdut.

B. Copia inclosa en una enquesta de l'any 1399,[1] transcrita en un quadern conservat a Perpinyà a l'Arxiu dels Pirineus Orientals: B, 173, f. 12. — *C*. Copia en el *Registre 1.er de la Procuració real de Mallorca*, a l'Arxiu dels Pirineus Orientals: B, 138, f. 71 v.

[1] Aquesta enquesta era sobre les leudes de Puigcerdà i de Querol; lo referent a la segona d'elles començava així : «Leude de Querol. Die sabbati XII julii anno XC.° IX.° Arnaldus Blanch, mercator ville Podiiceritani, testis citatus, juratus et diligenter per dictum venerabilem dominum regentem interrogatus. Et primo si ipse testis collescit lezdam quam dictus dominus rex recipit in valle de Querol, et dixit quod sich anno prope preterito quod ipse testis fuit renderius et collex it dictam lezdam. Interrogatus per quem modum levabat dictam lezdam tempore quo erat renderius, et dixit quod ipse testis levavit dictam lezdam per illam viam, modum et formam contentam in quodam quinterno papiri inferius scripto, quod quidem quinternum sibi dedit Arnaldus Treserra, quondam, dicte ville Podiiceritani, qui per XXX annos preteritos collexit et levavit dictam lezdam, ut renderius dicti domini regis, per illammet viam in dicto quinterno contentam cujusquidem quinterni tenor talis est». *(Aquí ve a continuació la sobreimpresa tarifa de la leuda de Querol, després de la qual segueix l'enquesta així:)* «Die sabbati qui fuit XIII septembris, anno a Nativitate Domini M°CCC°XC°VIIII°. Andreas Ysegol de Pugcerda, ha-

QUOERN[a] DE LA MANERA ANTIGA COM ES ACUSTUMADA DE GRAN TEMPS ENÇA LEVAR LA LEUDA DEL SENYOR REY EN LA VALL DE QUEROL.

Primerament, tota carrega de draps adobats qui sien cordats	IIII	[diners]
Item una bala de draps adobats que sia cordada	II	[diners]
Item un drap cruu	I	[diner]
Item tota carrega de draps crus que sien cordats	IIII	[diners]
E si no son cordats	II	[diners]
Item tota carrega de fusta de bast que sia obrada	VI	[diners]
Item tota carrega de fusta que no sia obrada ni cordada	II	[diners]

[a] FORMA, *C.*

bitator de la vall de Querol, testis citatus, juratus et diligenter interrogatus super predictis dicere veritatem, et dixit que ell ha cullides la dita leuda de Querol en la forma seguent per mes de X anys que n'es stat cullidor :

LEUDE DE QUEROL

Primo, tota carrega cordada, de qualque mercaderia que sia, qui pas per Querol, paga de leuda	IIII	diners
E si es balo qui vaia de trevers	II	diners
Item tota carrega de posts	I	diner
E si es una post, no paga res		
Mas .II. o .III. tres *(sic)* paguen	I	diner
Item tot molto, ovella, cabra, o cabrit qui sia triat de lur mare, qui entra en lo dit leudari o isque	I	malla
Item de tot bou, vacha, vadell qui isque o entra	I	diner
Item de tot mulat qui isque o entra	IIII	diners
Item tot mul de fesc qui sia comprat i isque o entra	VIII	diners
Item tot cavall gran qui isque de la terra o entra	V	sous
Item tot rossi de dos celles qui isque o entra	III	sous
Item tot altre rossi qui isque o entra	I	sou
Item tota fusta de bast obrada o no obrada e de pintes e de cardes per balo	II	diners
Item tot borch e truja e porcell qui sia triat de la mare e isque o entra	I	diner

E si·n porta .III. feys..............	III	[diners]
Item tota bala de quixa que roba sia vaja a traves..............................	III	[diners]
Item tota carrega de pestell cordat...	III	[diners]
Item si es bala qui vaja a traves.......	II	[diners]
Item la carrega de pestell que no sia cordat	II	[diners]
Item dos quintals de ferre qui sia de hom strany..............................	I	malla
Item tota carrega de ferre obrat que sia cordat si'n porta .III. balons............	VI	[diners]
Item tota carrega de formatges que sien cordats..............................	IIII	[diners]
E si no son cordats..................	II	[diners]
E si'n porta .III. farcells que no sien cordats..................................	III	[diners]
Item tota carrega de pella que sia cordada	IIII	[diners]
E si no es cordada..................	II	[diners]
Item tota bala qui vaja a traves per entrada o per exida	II	[diners]
Item tota bestia bovina..............	I	[diner]

Item tot fferre paga per .II. quintals a la entrada.....	I diner,	I malla
E si es obrat lo fferre, per cada quintal...............	I	diner
Item de formatges per tota carrega qui sia en sach cordat qui entra..................................	IIII	diners
E si ve en corbells per cada corbell..................	I	diner
Item tot colre entrant i exint	I	malla
Item tot jueu o juhia entrant o exint..................	V	sous
Item tot moro e sarrahi entrant i exint...............	I	sou
Item tot bot de vi entrant i exint....................	I	diner
Item tota carrega de lana, vullas que sia lavada, vullas que sia sutza que pas per lo dit laudari paga........	II	diners
E si dita bala va de traves axi matex paga...........	II	diners
Item tot falcho, si donchs sparver no li va primer, per cascun..	V	sous
Item per cascun scrus....................................	V	sous
Item per cascun cavall...................................	V	sous
Item per cascuna bogia..................................	V	sous
Item per cascun sclau o sclau *(sic)*..................	I	sou

Item tota bestia de lana o de cabru per entrada o per exida..................... malla

Item tot porch o truja.............. I [diner]

Item tot mulat o roci qui no haja portat bast.................................. IIII [diners]

Item tot mul de fex qui haja portat bast VIII [diners]

Item tot cavall qui entra per vendre que sia de hom strany...................... V sous

Item tot juheu que sia strany e se'n vulla passar deça o della..................... I sou

Item tota juhia..................... I sou

E si es prenys...................... I sou VI [ds.]

Item tota carrega de drap de li o de canem o d'estepa o de trelliç que sia cordada.... IIII [diners]

E si no es cordada.................. II [diners]

Item si porta un balo a traves....... II [diners]

Item tot fex de mercaderia o qualsevol roba que sia de roba vella, sia cordada o no, qui vaja a traves...................... II [diners]

E te lo laudari de Querol del mig del Pont cerda, que es del rey d'Arago e del comte de Fox mig per mig, fins a la lata d'Irevals. Item, es entes que com les mercaderies ixen del comtat de Fox o del regne de França e passen per Querol e venen en fira o en dia de mercat o en altre qualsevol manera e se'n tornen per lo dit cami o leudari de Querol pus no les han pogudes vendre, no deuen pagar sino miga leuda. Es pero entes que los homens de la vall de Andorra, ço es de la vall de Ingles en sus envers lo bach de la Casa, no paguen leuda; mas en loch d'aquella paguen tots anys en la festa de Omnium Sentor[um] XXV ssous al lauder o render del senyor rey; e com la fira de Puigcerda sia en la dita festa es acostumat quels Endorans ab lurs bestiers e bestiars venen a la fira e los .IIII. jurats de la dita val venen devant lo batlle de Querol qui aquells reeb e met dins lo castell de Querol donant aquells pa, vi e formatge, e los dits jurats han a dar al dit batlle II ssous VI diners, e al dit render los dits XXV sous, que apres lo dit batlle remet los al senyor de Enveig, qui en temps entich tenia que fos en tot per lo senyor rey, e lo dit senyor de Enveg met-los en la fira de Puigcerda, e los dits IIII jurats donen al dit senyor de Enveig una perna de canselada per lo [pla?] de Ireval...» (En 1395 el senyor d'Enveig era En Pere d'Enveig, posseint a més els castells d'Ur i Flori i l'estany de Lanós, segons es veu per un document de Joan I en el registre 2009, f. 67, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.)

Item tota somada de vi.............. III [diners]

Item tot fex de galda que sia cordat.. II [diners]

Item tota carrega de pex fresch o salat que sia cordat.......................... IIII [diners]

E si no es cordat.................... II [diners]

Item tota carrega de pells ayines o cabrun IIII [diners]

Item totes altres carregues d'aver (?) de pes que isquen o entren al pas de Querol, e sien de hom strany, que sien cordades.... IIII [diners]

E si no son cordades................ II [diners]

Item tota carrega de astes de glavis o de lances o de darts, que sia cordada....... IIII [diners]

Item tota carrega de fulla que sia cordada.................................. IIII [diners]

E si no es cordada.................. II [diners]

Item tota carrega de cendra de paltada que sia cordada.......................... IIII [diners]

E si no es cordada.................. II [diners]

Item tota carrega d'orxella........... IIII [diners]

E si no'n porta cor .I. balo a traves... II [diners]

Item tota carrega de cingles, execurs o de cordam, que sia cordada................ IIII [diners]

E si'n porta .III. balons............. VI [diners]

E si no es cordat.................... II [diners]

E si'n porta .III. balons que no sien cordats................................... III [diners]

Item tota carrega de lana sutza o lavada, o d'ayms, que sia cordada .... IIII [diners]

E si no es cordada.................. II [diners]

Item tot coller qui porta a coll neguna mercaderia............................ malla

Item tota carrega de mercaderia qualcevol que sia, qui sia cordada............. VI [diners]

E si no es cordada.................. IIII [diners]

Item tota carrega de calderes, o d'aram o de coure o d'estany, que sia cordada... IIII [diners]

E si no es cordada.................. II [diners]

E si'n porta .III. farcells............. III [diners]

E si no'n porta sino I............... I [diner]

Item tota carrega d'oli de .III. bots que sien cordats.......................... VI [diners]

E si no son cordats.................. III [diners]

Item per carrega de sal.............. I [diner]

Item per carrega de cardons que sia cordada................................ IIII [diners]

Item tota carrega de congre que sia cordada................................ IIII [diners]

E si'n porta .III. balons............. III [diners]

4

1423, octubre, 20. — Puigcerdà.

Declaració feta per Ramón de Serinyà, jutge del reial Patrimoni en els comtats de Rosselló i Cerdanya, en favor de la vall de Querol, concedint-li en emfiteusi l'ús exclusiu de l'estany d'Evol i de la ribera d'Aravo.

A. Original perdut.
B. Copia en el *Registre 32 de la Procuració reial dels comtats de Rosselló i Cerdanya,* a l'Arxiu dels Pirineus Orientals, a Perpinyà: B. 357, f. 333 v.º.

Noverint universi quod nos Raymundus de Serinyano, decretorum doctor, judex patrimonii regii in comitatibus Rossilionis et Ceritanie, locumtenens venerabilis Petri Roure, regentis procurationem regiam in dictis comitatibus, attendentes honorabilem procuratorem regium comitatuum predictorum seu ejus locumtenentem licentiam

dedisse et concessisse Guillermo Vilalta, ville Podiiceritani, piscandi in stagno de Evol et in riparia Aravonis infra bajuliam de Querol existentibus, cui quidem licentie et concessioni vos consules et probi homines vallis predicte de Querol vos opposuistis pretendentes vos habere predictum stagnum et ripariam ad solum usum et servitium vestri et vestrorum successorum et singulorum dicte vallis et per consequens dictam licentiam et concessionem in prejudicium vestri et universitatis predicte singularium ejusdem fore factam; et propterea nobis supplicatis quatinus predictum usum et servitium proprium vestrum astagni et riparie predictorum vobis et dicte universitati concedere et confirmare et ad uberiorem cautelam vobis ad accapitum dare et concedere stagnum et rippariam predictam deberemus nosque certifficati ad plenum quod dictum stagnum et riparia sunt ad solum proprium usum et servitium vestri et universitatis predicte et singularium ejusdem. Idcirco, gratis et ex nostra certa scientia, nomine domini regis, laudantes, approbantes et confirmantes vobis dictis consulibus et probis hominibus universitatis predicte vallis de Querol usum et ademprium predictum revocantesque et anullantes licentiam et concessionem predictam dicto Guillermo Vilauta factam, necnon omnes et quascumque alias licentias et concessiones tam per nos quam per procuratores regios comittatuum predictorum quibusvis personis factas de piscando in dictis stagno et ripparia, damus et concedimus ad accapitum sive in emphiteosim vobis Raymundo Olopda, de Querol, Guillermo Adrover, de la Torr, et Poncio Roig, de Porta, consulibus universitatis dicte vallis de Querol, recipientibus nomine universitatis predicte et singularium ejusdem, predictum stagnum de Evoll et rippariam Aravonis infra dictam bajuliam de Querol scistentes; ita volentes et vobis et

successoribus vestris nomine domini regis concedentes quod vos et vestri et singuli de dicta valle qui nunc sunt et fuerint pro tempore habeatis et teneatis dictum stagnum et rippariam Aravonis ad solum usum, servitium et ademprivum vestri et vestrorum, et quod nulla alia persona extranea, cujusvis existat conditionis, prehemi-nentie ac status, non possit, valeat seu presumat in dictis stagno et ripparia Aravonis infra dictam bajuliam scistentes piscare nec nos seu procurator regius comitatuum predictorum seu ejus locumtenens possimus sive possint aliis personis extraneis licentiam dare seu concedere piscandi in predictis stagno et ripparia, possitis etiam dictos stagnum et rippariam deffensare ac bannum in eis imponere, de quo quidem banno, casu quo per aliquem seu aliquos comitti continget, tertia pars denunciatori et alia tertia pars bajulo dicte vallis et reliqua tertia pars consulibus ipsius vallis applicetur et adquiratur. Hoc itaque accapitum vobis dictis consulibus et universitati dicte vallis et singularibus ejusdem facimus de predictis stagno et ripparia, sicut melius, firmius et utilius dici potest, scribi, intelligi et nominari, ad bonum et sanum intellectum vestri et vestrorum; inducentes vos in presenti plenam, veram et corporalem possessionem juris et facti de predictis stagno et ripparia per nos vobis et universitati predicte et singularibus ejusdem ad accapitum traditis, de quibus statim nos, nomine predicto, constituimus, nomine vestro et universitatis predicte et singularium ejusdem, possessorem, donech possessionem predictorum acceperitis corporalem, quam accipere possitis et valeatis in continenti cum volueritis, ut rem vestram et universitatis predicte propriam; constituentes vos et dictam universitatem et singulares ejusdem super hiis veros dominos et procuratores ut rem vestram propriam. Promittentes vobis quod nos, nomine predicto, faciemus

vos et dictam universitatem et singulares ejusdem habere, tenere et possidere predictum stagnum et rippariam contra omnes personas potentes paciffice et quiete; salvis tamen et dicto domino regi retentis decem solidis barchinonensium, quos vos et universitas predicta detis, solvatis et prestetis anno quolibet in festo sancti Michaelis septembris prefato domino regi, et salvo et retento quod non possitis vos nec dicta universitas alicui seu aliquibus personis extraneis licentiam dare seu concedere piscandi in dictis stagno et ripparia. Et de evictione et omni interesse evictionis vobis et dicte universitati de predictis semper teneri promittimus sine dolo, obligantes inde vobis et vestris omnia bona dicti domini regis. Et pro intrata presentis accapiti habuimus et recepimus a vobis quinque florenos auri Aragonum, de quibus sumus bene vestri paccati, renunciantes exceptioni dicte pecunie non numerate et non habite et doli; et si plus censu et intrata predictis valent nunc seu valebunt amodo predictȧ que vobis et dicte universitati ad accapitum tradimus, totum illud plus vobis et dicte universitati damus nomine predicto, diffinimus et remittimus gratis donatione irrevocabili inter vivos, renunciantes nomine predicto quo ad hec illi juri quo deceptis in contractibus ultra dimidiam justi precii subvenitur et omni alteri juri me quo supra nomine juvanti contra predicta. Unde nos dicti Raymundus Olobda, Guillermus Adrover, et Pontius Roig, consules predicti, recipientes et acceptantes hujusmodi accapitum a vobis dicto honorabili Raymundo de Serinyano, locumtenenti predicto, promittimus facere, solvere et prestare anno quolibet in festo sancti Michaelis septembris prefato domino regi pro censu predictorum stagni et ripparie dictos decem solidos barchinonensium, aliaque omnia et singula per vos superius retenta attendere et servare promittimus;

pro quibus attendendis, servandis et complendis obligamus vobis nomine predicto recipienti omnia bona dicte universitatis. Quod fuit actum, laudatum et firmatum per dictum honorabilem Raymundum de Serinyano, locumtenentem predictum, et per dictos Raymundum Olobda, Guillermum Adrover et Pontium Royg, consules predictos, in Podioceritano, vicesima die octobris, anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo vicesimo tertio, presentibus ad hoc pro testibus venerabili Petro Urus, bajulo de Querol, discreto Jacobo Sabat, presbitero, Joanne de Montblanch, corraterio, Fracisco Planella, notario Podiiceritani, et me Raymundo Mauri, notario infrascripto. Et ego, Petrus Planella, scriptor Podiiceritani, vice notarii subscripti hec scripsi et omisi scribere in decima octava linea in hoc signo *(signe de referencia).*

Sig + num mei Raymundi Mauri, publici Podiiceritani et Ceritanie notarii auctoritate honorabilium consulum dicte ville eis attributa per illustrissimum dominum nostrum regem, qui hec recepi scribique feci et clausi. Et constat michi de superposato in sexta linea ubi videtur : «scientia», et in decima septima linea : «nomine predicto»; et de raso et correcto in secunda linea ubi videtur : «Guillermo».

5

1511, agost, 2. — Barcelona.

Capítols per al bon règim de la vall de Querol presentats per el comissionat d'aquesta a D. Jaume de Luna, lloctinent general en el principat de Catalunya i comtats de Rosselló i Cerdanya, i aprovats per ell en nom del rei Ferran II.[1]

[1] En l'any 1500 (a 4 de febrer) D. Joan d'Aragó, comte de Ribagorça i castellà d'Amposta, lloctinent general per Catalunya, Rosselló i Cerdanya, complint el desitg del rei de «reformar e de bo en millor mudar lo regiment de les sues ciutats

A. Original perdut.
B. Transcripció inclosa en la confirmació de Felip III (en el registre 4879, f. 190 v., a l'Arxiu de la Corona d'Aragó).

In Dei nomine. Noverint universi quod anno a Nativitate Domini millesimo quingentesimo undecimo, die vero sabbati intitulato secundo mensis augusti, in presentia mei Gondisalvi de la Cambra, notarii, civis Barchinonae et regii scribae, et testium infascriptorum constitutus personaliter Guillermus Renald, syndicus ad infrascripta et alia legitime constitutus et ordinatus ab

e viles e altres universitats, constituhint aquell e aquelles en tal orde e forma que, apartades les passions, discordies e differencies que en tals regiments se poden seguir, se visca pacificament en les dites universitats e aquelles sien regides ab equitat e repos e segons que conve al servey de nostre Senyor Deu e al be de les dites universitats e dels poblats en aquelles», establi la forma d'insaculació pera proveir tots els oficis i el concell de la vall de Querol, dictant les regles relatives a la manera d'efectuar-la i determinant els casos d'inabilitat per als diversos càrrecs. A més de la inabilitat per a un ofici dels que'n tinguessin ja un altre (exceptats els d'ordenador i d'oidor de comptes que podien ser reunits) i la dels que fossin deutors o fermanses respecte de la vall, cal remarcar les regles consignades en les disposicions següents : «Item statuhim e ordenam que qualsevol que sera tret per a consol hage haver al menys vinticinch anys complits, y en tots los altres officis volem sia servada sobre la edad la forma que fins aci se es tenguda en la dita vall, si alguna ni haura; e qui no tindra la dita edad sia inabil per a consol fins que la haja. E mes ordenam que qui no tendra ni haura tenguda muller sia hagut per inabil fins que haja presa muller. Volem empero e ordenam que si los dos consols que primer seran trets seran jovens, tant que negu d'ells haura trentacinch anys complits, en tal cas lo consol que tercerament sera tret hage haver quaranta anys, affi que en los dits consols hage haver al menys un consol de rahonable antiquitat.» «... volem que sien haguts per inabils per a tenir los dits officis los clergues en sacres ordens constituhits e los religiosos e tots aquells que per qualsevol cas o raho per privilegi o ordinacions de la dita vall fins aci eren haguts e reputats per inabils als dits officis e a qualsevol d'ells». «Item, statuhim e ordenam que les persones que seran tretes per a consols e per a jurats e per a altres qualsevol officis de la dita vall que no sien de vida, hagen acceptar aquells sots pena de deu liures; e mes provehim e ordenam que tots aquells que seran trets per a qualsevol dels dits officis abans de regir hagen a prestar lo jurament acostumat e fer y exercir totes aquelles coses que fins aci eren tenguts fer, e per lo semblant usen e se alegren de totes aquelles honors e prerrogatives que als dits officis pertanyen. Item, statuhim e ordenam que los que venen pa e vi o carn en qualsevulla part de la dita vall sien inabils per a tenir officis de ordenador, de mostaçaff e de sagellador, tant quant tindran lo dit exercici de vendre pa o vi o carn. Mes avant statuhim e or-

universitate et singularibus vallis de Querol terrae Ceritaniae, prout decens procurationi et syndicatu constat instrumento publico acto in dicto loco de Querol die septima mensis julii proxime dimissi et clauso sive subsignato per discretum Raymundum Mauri, notarium publicum vallis predictae, ville Podiiceritani et Ceritaniae, ante conspectum spectabilis domini Jacobi de Luna, consiliarii, camarlengui et locumtenentis generalis serenissimi domini regis in principatu Cathaloniae et comitatibus Rossilionis et Ceritaniae, personaliter invienti in

denam que lo privilegi e ordinacio que·s diu te la dita vall per a que vint persones puguen tenir e celebrar consell sia servat si e segons que de aquell fins aci han usat; empero que tota hora que·s celebrara consell general hi puguen entrar y entrevenir tots e qualsevol de la dita vall que no sien persones inabils per a esser en lo consell ni s'haja a tractar en aquell de llur interes, e aquell de interes del qual se degues tractar en lo dit consell haja exir-se de aquell. E mes statuhim e ordenam que en los damunt dits officis o algu d'ells no sien admesos ara o en sdevenidor homens alguns sino vassalls del senyor rey e que fassen continuament foch y estada e tenguen son domicili principal dins los termens de la dita vall, en loch empero del senyor rey; e qui no tendra totes les dites qualitats, encara que sia ensaculat, no pugua haver offici o beneffici dels damunt dits en la dita vall, ans sia hagut per inabil.» (Registre 3806, f. 1 v., a l'Arxiu de la Corona d'Aragó). Dos anys desprès (a 28 de gener de 1502) els de la vall de Querol presentaren a l'aprovació del mateix D. Joan d'Aragó, comte de Ribagorça, certs capítols de reforma d'algunes de les disposicions referents als oficis de dita vall, per causa de haver arribat aquesta a tal despoblació que no hi quedava ja sino la quarta part de la gent d'abans; un d'aitals capítols i la respectiva contesta del lloctinent general deien aixís : «Mes avant supliquen sa senyoria que attes, com dit es, que la dita vall de Querol es venguda a diminucio e depopulacio e ab gran difficultat se pot aplegar tot lo nombre dels de consell, qui han a esser vint segons forma del privilegi, que sie de sa merce atorgar e interpretar que quinze persones de consell puguen celebrar consell general e aquell cloure, com sie prou segons los habitants vuy de dita vall. *Plau al senyor loctinent general que atteses les dites coses que les dites quinze persones de consell puguen celebrar lo dit consell general en la forma e segons que les dites persones lo podien celebrar segons forma del dit privilegi.*» (Registre 3802, f. 72 v., a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.) La despoblació de la vall va seguir augmentant encara i per aquest motiu en 1505 (18 desembre) el mateix lloctinent general, comte de Ribagorça, a suplicació dels homens d'aquella, modificá i reduí algunes de les inabilitats respecte dels officis de dita vall, concedint, entre altres modificacions, una rebaixa de l'edat per a poder ser consol (fixant-la en vint-i-dos anys) i facilitant la reunió en una sola persona dels officis de clavari i mostaçaff. (Registre 3808, f. 138 v., a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.)

quadam aula ejus domus quam fovet in presenti civitate Barchinonae in platea sanctae Annae, habentis de infrascriptis plenam potestatem et commissionem a dicto serenissimo domino nostro rege, prout constat per quasdam patentes litteras regias, a regia cancellaria in forma debita ut prima facie apparebat expeditas, tenoris sequentis:[1] Don Ferrando, per la gracia de Deu rey de Arago, de les Dos Sicilies, de Hierusalem, de Valencia, de Mallorcas, de Cerdenya y de Corsega, comte de Barcelona, duc de Athenes y de Neopatria, comte de Rossello y de Cerdanya, marques de Oristan y de Goceano, al spectable, noble, magnifich y amat camarlench y loctinent general nostre en lo principat de Cathalunya y comtats de Rossello y Cerdanya don Jayme de Luna, salud e dilectio. Per los antipassats reys de Arago, predecessors nostres de digne recort, son estats atorgats alguns privilegis als consols y consell e poblats en la vall de Querol, situada en Cerdanya, acerca del regiment y forma de fer los consols y altres officis de la dita vall, y ultimament per lo illustre comte de Ribagorça, lesores loctinent general en lo nostre principat de Cathalunya, per manament nostre et alias atorga a la dita vall de Querol e poblats en aquella privilegi de insaculacio segons forma del qual en apres son exits a sorts y a sach los officis de dita vall, y [com] les bosses del regiment, segons havem entes, estan molt desconcertades a causa de les morts grans que son estades en dita vall y per falta de persones, e segons que per part de dita vall havem entes la dita vall de Querol vuy commodament no's pot regir ni governar segons forma de dit privilegi de inseculatio ni en la forma de altres privilegis antics, som estats per ço per part dels syndichs de dita vall hu-

[1] El document reial que segueix es troba també transcrit en el registre 3558 (abans : *Diversorum 14 Ferdinandi II)*, f. 360 actual, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

milment supplicats sobre la forma de la elecció dels consols y altres officis de la dita vall volguessem provehir de algun saludable e opportu remedi. E nos la dita supplicatio benignament admesa, volents en dites coses legittimament provehir, desijant lo be e repos de dita vall, confiant de la fe e probitat vostres en majors coses experimentades, havem desliberat remetrer aquest negoci a vos, segons que ab tenor de les presents lo·us remetem, dient, cometent e manant-vos que vistes les presents façau portar les bosses del dit regiment y cridat y oyt lo syndic de dita vall e poblats en aquella, si a vos parra, ab consell e interventio de algu de aquexos doctors del nostre real consell per vos eligidor, habilitar les dites bosses e omplir-les, habilitareu e omplireu aquelles segons ben vist vos sera, supplint, ajustant, diminuint, mudant lo que·us parra al privilegi de la inseculatio o de tot aquell levant; e si us parra tornar lo regiment de dita vall en la forma de eleccio, segons antigament estave, proveyreu e de aqui avant dit regiment se face per electio segons a vos sera ben vist per lo be y repos de dita vall e poblats en aquella, confirmant-los lo dit regiment de electio y privilegis y ad aquells ajustant, revocant, mudant o interpretant dits privilegis o de nou aquells atorgant, tot a commodo e profit dels poblats en dita vall segons a vos ab consell de hu dels dits nostres consellers sera ben vist e de vos confiam en lo be e redreç de aquella, havent-vos en aço e ab aquella solicitut que de vos confiam, car nos en e cerca les dites coses ab incidents dependents e emergents de aquelles vos donam y conferim nostres veus, loc, ple e bastant poder ab les presents. Datum en la ciutat de Sevilla a trenta del mes de abril del any de la Nativitat de Nostre Senyor mil cinccents e onze. YO EL REY. Vidit Augustinus, vicecancellarius. Vidit generalis thesaurarius Vidit conservator generalis. In diversorum XIIII fol. CCCXXXXVIII.

obtulit et seu spectabili dominationi dicto nomine presentavit quandam supplicationem una cum quibusdam capitulis in papiro scriptis tenoris sequentis: Senyor molt spectable. Jatsie la universitat de la vall de Querol, situada en Cerdanya, fins aci per privilegis reals a ella atorgats tant en los officis com encara en lo regiment y govern de aquella sie estada lloablement a servey de Deu primerament y del rey nostre senyor y de la cosa publica regida y governada, empero a causa de les morts seguides en dita vall, mutacio y variacio del temps y per los pochs poblats que son en la dita vall se mostra clarament per experiencia lo regiment de la dita vall axi de officis com de les altres coses per lo be y repos de la dita vall y dels poblats en aquella deure-s reformar, habilitar e mudar, que altrament estant en la forma e manera que vuy esta, so es en forma de insecu-lacio, serie total ruyna y de[po]pulatio de aquella; perço en Guillem Renalt, syndic e procurador e en nom e per part de dita vall per asso destinat, recorrent a la spectable senyoria vostra, com havent de aquestes coses commissio y expres poder del rey nostre senyor de corregir, habilitar, mudar e de nou atorgar a dita universitat de dita vall lo regiment y officis de aquella, humilment supplica li vulla consentir de nou atorgar los capitols devall scrits, derogant a qualsevol privilegis, ordinacions, usos e costums que fins assi dita vall tingue e haje exercit en contrari quant a les coses en dits e infrascrits capitols contengudes y expressades, les altres empero coses en dits privilegis, ordinacions, usos e costums contengudes restants en sa propria força e valor. E primerament, senyor § 1
molt spectable, per posar y metre en pau y repos dita vall y poblats en aquella y llevar tota manera de questions y zizania, supplica dit syndic a vostra spectable senyoria vulla [a]torgar e de nou consentir a la dita vall e poblats en aquella que de assi avant quiscun any lo primer diu-

menge apres Paschua de Resurrectio ajustats los balle, consols de aquell any e consell, lo qual no puxe ser menor de quatorse entre tots, en lo lloc acostumat de la parrochia de Querol, en lo lloch de la Lanque, quiscu de dits consol[s], prestat primer per ells jurament en poder del balle de dita vall que be e lealment tota passio amor a part posada faran dita electio, sien elegides per lo primer any tant solament sis persones aptes, idonees y sufficients per esser consols de dita vall; aquesta manera, so es: que per quiscu dels consols sien elegides dues persones en poder del dit balle e consols e notari, los quals hajen a prestar jurament que tindran secreta dita nominacio, e los noms de quiscu dels dos per quiscun consol anomenats sien scrits e continuats per lo notari de dita vall en sengles trossos de pergami o de paper e aquells tots sis posats en una bossa o capsa e en presencia del balle, consols e consell per un minyo de poca edat sien trets a la ventura tres albarans tant solament dels sis, lo hu apres l' altre, e aquells tres sien publicats en presentia de tot lo consell e los noms que seran alli trobats sien consols aquell any e los restants tres romanguen en dita bossa, per concorrer lo any apres en consols, ab quatre tencadures e claus tancada. Entes empero e declarat que en la electio de les demunt dites sis persones se haje a fer lo primer any de aquesta manera, so es: que de les dites sis persones ne haje de concorrer pera consols de l' any primer vinent quatre de la parrochia de Querol e dues de la parrochia de la Torre, Yravals e Salit, e dels quatre de dita parrochia de Querol hajen de exir per dit any dos consols e de la altra parrochia de la Torr, Yravals y Salit hu tant solament; e si cars era que no ixien los dos de dita parrochia de Querol, sino de la altra parrochia, que sien offegats e trets altres fins a tant hisquen los dos de dita parrochia de Querol y hu de la parrochia de Tor, Yrevals y Salit, restants tos-

temps los tres per lo any esdevenidor. E apres en dit any esdevenidor, perque igualtat sie en dita universitat servada, en la forma demunt dita e en dita jornada sera feta nominacio e electio per dits consols de aquesta manera, so es: que de la parrochia de Tor, Yravals y Salit seran elegits tres e de la parrochia de Querol ningu, perque ja restan de l'any passats dos, enaxi que los tres nomenats ab los tres reservats de l' any passat facen nombre de sis, y que dites tres persones se hajen elegir una per quiscun consol, servada la demunt dita forma; los quals elets ab los tres de l' any passat que son romasos en la bossa e axi mateix scrits en paper o en pregami e trets per un infant, com damunt es dit, sien publicats en dit dia al consell e los noms dels qui eixiran sien consols per aquell any, de modo que forçadament de dita parrochia de Tor, Yrevals y Salit sien los dos e de Querol hu tant solament, e si no eixien de Tor, Yrevals y Salit que sien offegats fins a tant los dos sien de dita parrochia, de forma e manera que lo un any sien los dos consols de Querol e l' altre any apres sien los dos [de] Tor, Yravals y Salit, e asso per portar tota egualtat entre los poblats en dita vall e esquivar e apartar tota zizania entre ells. E la matexa forma sie quiscun any servada, de modo que ordinariament sie servat que dites sis persones elegidores en consols com es dit lo primer any sien de aquells trets dos per a consols de la parrochia de Querol e hu de la parrochia de Tor Yravals y Salit e l' altre any dos de la parrochia de Tor, Yravals y Salit e hu de Querol; los quals consols axi elegits tinguin aquella matexa potestat e jurisdiccio que abans tenien. Item, senyor molt spectable, com en § 11
dita vall sie de costum e fins assi se sie axi observat que los tres consols vells que resten se diguen vulgarment jurats de sant Joan, placia a vostra spectable senyoria voler consentir e atorgar que aquells tals que seran exits de

consols sien jurats e de consell per lo any vinent nomenats jurats de sant Joan, los quals tres jurats hajen aquell poder e facultat que per privilegis e costums es atorgat a dita
§ III vall e han acostumat.[1] Item, senyor molt spectable, per quant la universitat de dita vall acostuma fer quiscun any clavari, mustesaph e altres officis per lo bon regiment e administracio de aquella, los vulla atorgar e consentir que de aci avant lo die de la eleccio de dits consols se facen dits officis de clavari, mustasaph e altres officis de aquesta manera: que demanant e ajustant lo consell en la forma damunt dita e segons es acostumat en presencia del balle de dita vall e dels tres jurats vells vulgarment dits jurats de sanct Joan e los tres novells e en presencia de tot lo consell, lo qual entre tots, com es dit, no puxe esser menor de quatorse persones, publicament a les mes veus, prestat primerament per tots los del consell e quiscu d' ells jurament que be e llealment faran dita eleccio de officis, tots concors o a la major part d' ells faran dita eleccio, e aquella feta aquells tals sien clavari, mostesaph e altres officis per aquell any segons hauran elegit; e en cars de paritat de veus sien los noms de aquells scrits en un paper o pergami y posats en una capsa y tret hu de aquells a la ventura per un minyo e lo tal tret a sort sie official per lo any seguent. Entes empero que clavari lo un any haje de ser de la parrochia de Querol e l' altre any apres haje de ser de la parrochia de Tor, Iravals y Salit; e axi mateix de mostesaph y altres officis, perque igualtat sie servada.
§ IV Item, senyor, per quant lo offici de clavari es rebre los emoluments y rendes de dita vall y es raho que aquells sien segurs, per ço supplica dit syndic a vostra spectable senyoria, per indemnitat e seguretat de dita vall e poblats en aquella, que lo tal clavari elegit, ans de esser admes

[1] Confr. document VII.

en dit offici, haje de prestar sacrament y homenatje en poder del balle de dita vall que be e lealment se haura en la administracio de dit son offici, tot frau e dol cessant, e haje de dar fermances aptes e sufficients a coneguda de dit consell o la major part de aquell per la valor dels emoluments que rep de dita vall, los quals se obligaran en la forma acostumada en semblants casos; y axi mateix que dit clavari finit lo seu any y offici de la clavaria sie tengut e obligat e haje dins dos mesos immediadament seguents donar e posar sos comptes de dita administracio de la clavaria que haura regida y administrada en mans y poder dels oydors de comptes per dit consell en asso elegits, los quals comptes per dits oydors de aquells hajen de ser ohits dins altros dos mesos, e si 's mostrara dit clavari eser deutor en alguna quantitat o quantitats a dita universitat, aquella tal haje de pagar dit clavari al clavari qui novament entrara dins un mes immediadament seguent comptador apres de la decisio e determinacio feta per dits ohidors de comptes e asso haje fer sots pena de deu lliures,[1] e ultra asso sie feta executio en sos bens e de ses fermances per dita quantitat e pena sens remissio alguna, la tercera part de la qual sia adquirida al official qui fara dita execucio e les dues parts a les esglesies de Querol, de la Torr y de [I]ravals. Los quals emoluments e rendes de dita vall no puxe consol o consols o persona altra alguna, sots pena de deu lliures, rebre ni pendre a

[1] En uns capítols adressats pels homens de la vall de Querol a l'emperador Carles V, i aprovats, amb qualques modificacions, per aquest en document atorgat a 14 d'octubre de 1519, hi ha el següent paragraf : «Item, supliquen encara a vostra real Magestat que segons privilegi real a dita vall atorgat lo clavari de dita vall fora de son offici es tingut y obligat dar compte y rahó del que ha regit y governat en dita claveria e apres de haver dat dits comptes te dos mesos per pagar y restituir lo que es tornador, e perque dits dos mesos es termini massa larch per esser cosa de universitat placia a vostra Majestat reduir dits dos mesos a hun mes, restants les altres coses en dit privilegi contengudes en sa propia força e valor. *Plau al senyor rey.*» (Registre 3882, f. 167 v., a l'Arxiu de la Corona d'Aragó).

ses mans en manera alguna ni empatxar-se de aquells
sino tant solament dit clavari; e en cars dit clavari fos
impedit, la persona per ell en asso elegidora, a risch y perill
§ V de dit clavari e no en altra manera. Item, senyor, suppli-
ca lo dit syndic a vostra spectable senyoria que vulle con-
sentir y de nou atorgar a dita vall que qualsevol persona
qui haura tengut offici en un any no puxe concorrer ni
tenir lo mateix offici lo any seguent, encara que per dits
consols y consell hi fos elegit; pero que en altres officis,
§ VI puix no sie lo mateix, puxe concorrer. Item, senyor, com
algunes voltes se acostuma en dita vall que per algunes
coses concernents lo util de aquella los dos consols, absent
l' altre, clohien e feyen moltes coses, lo que redundava
en gran dany de dita universitat, per ço, senyor, supplica
a vostra senyoria vulla provehir e de nou atorgar que de
asi avant directament ne indirecta dits consols no puxen
fer ni cloure cosa alguna de dita universitat en dany ni
damnatje de aquella sino ab tot lo consell o ab la major
§ VII part de aquell. Item, senyor, perque moltes vegades se
esdeve que per alguns negocis tocants a la dita univer-
sitat se haje elegir e fer syndich, que sie de vostra specta-
ble senyoria voler provehir e atorgar que en dit chars dit
syndich se haje per lo semblant fer a las mes veus en lo
consell, e lo tal elegit haje de salari lo que te acostumat
e per lo consell o la major part de aquell li sera taxat, e
aquell tal haje de pendre dit syndicat sots pena de sinc
§ VIII lliures. Item, senyor, per quant se poria esdevenir algunes
voltes que de les tres persones que resten en la bossa per
concorrer en consols lo any apres algu o tots de aquells
serien morts al temps de la extractio de aquells faedora
e es raho en semblant chars hi sie provehit, per ço sup-
plica a vostra senyoria vulla consentir e atorgar que
seguint-se dit chars que dits consols ab lo consell en la
forma predita, so es a les mes veus, e en cars de paritat se-

gons dalt es provehit dels officis, puguen e hajen a fer nova nominacio de altres persones en lloch dels morts o mort, puix sien de la matexa parrochia o parrochias que eren los tal mort o morts. Item, senyor, perque es § XI cosa que 's poria seguir que dins l' any morria un consol o dos o tots de dita vall e seria gran [dany] de aquella dita vall restas sens officials per tenir lo regiment de aquella, per ço dit syndic supplica a vostra senyoria que vinent dit chars per lo balle e consell de dita vall a les mes veus segons que Deu y la bona consciencia decontinent se haje fer electio e nominacio dels consols mort o morts per lo residuo del temps que los tal mort o morts havien de se[r]vir e que dits consols o consol elegits hajen esser de la parrochia o parrochies que eren los tal mort o morts, a[t]tes empero que dita eleccio e nominacio no 's puxe fer dels tres reservats en la bossa per lo any vinent sino de altres de dites parrochies, e asso a causa que los tals reservats essent ells en lloc dels morts elegits no fruirien de tot lo temps de dit consolat. E axi mateix placia a vostra senyoria sia servat en los altres officis, so es de clavari e mostesaph e altres officis: que en cars que muyren dins l' any, en lloc de aquells o aquell se haje elegir per dit consell a les mes veus en la forma demunt dita altre o altres e aquells tals elegits per dit residuo de temps no puxen o puxe l' any vinent concorrer en lo mateix offici. E per quant se porie seguir en lo consell paritat en diversitat de veus, supplica dit syndic a vostra spectable senyoria que attes que ultra les coses demunt disposades acerca de dits officis en altres coses se porie seguir paritat de veus en lo consell, que en dit chars de paritat aquella part e parer e vot ont seran los dos consols sie haguda per millor e mes sana y ab aquella se haje a fer conclusio; e en chars de absencia de algu de dits consols o havent-hi paritat en los vots dels consols, que en tal chars se haje a fer conclusio ab

la part hont sera la major part del vot dels jurats de sant Joan. E perque en la congregacio del consell de dites universitats porie seguir alguna questio o debat sobre les edats dels qui han aconsellar e entrevenir en dit consell, supplique dit syndic que no sien admesos en dit consell menors de vint anys e que los consols hajen veu en asso que en dit consell se haura deslliurat e axi be com un altre. Quibus quidem supplicatione et capitulis sicut predicitur presentatis, dictus Guillermus Renalt, dicto nomine, verbo supplicavit dictum spectabilem dominum Jacobum de Luna ut juxta potestatem sue dominationi per dictum dominum regem superius attributam, pro utilitate et conservatione regiminis dicte universitatis vallis de Querol et singularium ejusdem, preinserta capitula et unumquodque eorum laudaret, approbaret, ratificaret et confirmaret et de novo concederet juxta illorum seriem et tenorem; et incontinenti dictus spectabilis dominus Jacobus de Luna, dicto nomine, receptis dictis regiis litteris cum illis quibus decebat reverentia et honore, obtulit se promtum et paratum mandata regia operis per effectum adimplere, et ad actum procedens presentibus me dicto notario et testibus infrascriptis, virtute potestatis et concessionis sibi per dictum dominum regem ut predicitur facte et attribute cum consilio et interventu magnifici Vinsentii Orrit, jurium doctoris et regii consiliarii ac advocati fiscalis, quem in his assumpsit et nominavit vigore dicte regie commissionis, visisque et diligenter per suam spectabilem dominationem recognitis dictis et preinsertis capitulis ac etiam privilegiis antiquis dicte universitati super hujusmodi causa et negocio concessis et omnibus videndis visis, considerato premaxime capitula preinserta et sue dominationi ut predicitur presentata esse valde salubria prefate universitati vallis de Querol et in ea deinpopulatis auditoque ad plenum dicto syndico in omni-

bus que dicere et allegare coram sua dominatione voluit pro utilitate et augmento populatorum in dicta valle de Querol,[1] supplicante humiliter dicto syndico, tenore presentis publici instrumenti, predictis attentis, preinserta capitula et unumquodque eorum et omnia et singula in eisdem contenta et specificata juxta eorum seriem et tenorem, virtute potestatis sue dominationi ut predicitur

[1] La necessitat de contrarrestar la despoblació de la vall de Querol en diverses ocasions havía motivat la concessió pels reis de qualques privilegis temporals tendint a remeiar la apurada situació dels habitants d'aquella. Un d'aquests documents (atorgat pel rei Martí en 1402) té cert interès, per lo qual aprofito de transcriure'l aquí : «Nos Martinus, Dei gratia rex Aragonum etc., omnimode locum dare volentes quod vos fideles nostri universitas et habitatores vallis de Querol et Turris cerdane, in confinibus comitatus Fuxensis consistentes, qui tam occasione hostilis ingressus olim comitis Fuxi ad terras nostras, quam alias dampna plurima pro nostro servitio sustulistis, quam etiam pretextu importabilium onerum debitorum quibus oppressi estis in tantum quod ad flebilem cessionem bonorum vestrorum devenire habetis, possitis a tanto pondere aliquatenus respirare, tenore presentis damus et concedimus vobis et omnibus illis quos generaliter seu specialiter opportuerit omnium suorum bonorum facere cessionem quod si contingat per vos aut uxores vestras vel per alios quosvis loco et vice vestri emeri aliqua ex bonis mobilibus seu immobilibus ac aliis quibusvis juribus que vendentur, pretextu seu occasione cessionis predicte nullum nobis nec procuratori regio comitatuum Rossilionis et Ceritanie nec alicui pro nobis dare aut solvere proinde teneamini foriscapium seu laudimium aut jus aliquod quovis modo. Nos enim consideratione premissorum laudimium seu foriscapium ipsum et aliud quodvis jus nobis pertinens ex predictis, vobis et singulis vestrum una victantum remittimus graciose; ab hujusmodi vero excipi volumus et excludi omnes illos qui ad eorum proprium usum emerint mansos seu masoverias in dicta valle constitutas venditas occasione dicte cessionis, nisi illas emerint ad opus habitantium in dicta valle aut eorum uxorum, quem tales emptores nedum volumus teneri ad solvendum dictum jus foriscapii, verum etiam teneantur et astringantur ad faciendum continuum incolatum seu habitationem in valle predicta ad cognitionem bajuli et castellani ipsius vallis. Mandamus itaque gubernatori et procuratori regio comitatuum predictorum et aliis officialibus et personis ad quos spectare possit quod hanc nostram gratiam et concessionem inviolabiliter observantes nil vobis in generali nec in speciali petant seu exigant ex predictis; nos enim ad cautelam faciendi contrarium omnes eis tollimus potestatem. In cujus rei testimonium hanc vobis fieri jussimus nostro sigillo munitam. Data Valencie XXII. die madii, anno a Nativitate Domini MCCCCII.° Nicolaus de Canyelles, regens cancellariam. — Berengarius de Busquetis, mandato regio facto per thesaurarium qui eam vidit.» (Registre 2197, f. 160, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.)

concesse et attribute, laudavit et approbavit, ratificavit et confirmavit et si et quatenus opus sit de novo concessit dicte universitati, consulibus, consilio et singularibus ejusdem, cum hac tamen rettentione quod presens instrumentum et omnia et singula in eo contenta sint, remaneant et stent regio beneplacito perdurante. Retinens etiam et reservans prefatus spectabilis dominus Jacobus de Luna, dicto nomine, serenissimo et potentissimo domino nostro regi Ferdinando plenam et liberam potestatem corrigendi, interpretandi et mutandi omnia et singula in presenti instrumento contenta et de novo statuendi, suplendi et providendi quod sue magestati videbitur satisfacere ad ejus servitium et utilitatem dicte vallis de Querol et universitatis ejusdem semel et pluries et totiens quotiens predicto serenissimo et potentissimo domino nostro regi visum fuerit suis felicibus et longevis diebus perdurantibus; post vero suos felices dies statuit, concessit et ordinavit dictus spectabilis dominus Jacobus de Luna, dicto nomine, quod presens instrumentum sive carta aut illud quod per suam magestatem fuerit concessum remaneat perpetuo dicte universitati. Voluit etiam insuper, concessit et ordinavit dictus spectabilis dominus Jacobus de Luna, nomine predicto, quod presens instrumentum seu carta et omnia et singula in eo contenta inviolabiliter ad unguem per quecumque observentur, non obstantibus quibusvis privilegiis, ordinationibus, practicis, usibus et observantiis dicte vallis de Querol, si et in quantum contrictui seu contrafacere videantur presenti instrumento et omnibus in eo contentis, et etiam absque derogatione dictorum privilegiorum, practicarum, usuum et ordinationum dicte vallis in omnibus et singulis aliis presenti instrumento seu carte non contrariantibus; volens nihilominus et declarans quod omnia et singula privilegia, usus et consuetudines dicte vallis qui et que etiam presenti

instrumento non contrariantur permaneant in illius robore et vigore quibus erant ante confectionem presentis instrumenti. Dicens propterea atque mandans prefatus spectabilis dominus Jacobus de Luna, nomine predicto, expresse et de certa scientia, universis et singulis officialibus principatus Cathalonie et signanter gubernatori Rossilionis et Ceritanie et vicario et bajulo et consulibus et universitati dicte vallis de Querol et aliis ad quos spectet presentibus et futuris, sub ire et indignationis regie incursu et pene mille florenorum auri regiis applicandorum erariis, quatenus presens instrumentum seu cartam et capitula preinserta et omnia et singula in eis contenta teneant et observent tenerique et observari inviolabiliter faciant juxta eorum seriem et thenorem et non contrafaciant ratione aliqua sive causa. In cujus rei testimonium presens instrumentum seu cartam prefatus spectabilis dominus Jacobus de Luna, eodem nomine, fieri jussit per me notarium et regium scribam pre et infra scriptum ejusque nomine et sigillo impendenti munitum. Datum et actum in civitate Barchinone, die, anno, mense et loco predictis, et presentibus testibus magnifico Joanne Sampso, milite in villa Perpiniani populato, et Bernardino de Barssan, domicello familiari dicti domini Jacobi de Luna, ad hec vocatis specialiter et assumptis. DON JAYME, LUGARTENIENTE GENERAL.

6

1395, novembre, 15. — Puigcerdà

Concessió feta per Pere Vidal, procurador reial i dels feus en els comtats de Rosselló i Cerdanya, en favor dels homes de la vall de Querol, donant-els-hi facultat de regar les propietats que tenien pel rei amb les aigües de llur territori.

A. Original perdut.
B. Copia en el registre B. 160, f. 6 *(Notula Raymundi Pastoris)* a l'Arxiu dels Pirineus Orientals.[1]

INDICACIÓ. Alart, *Notices historiques sur les communes du Roussillon*, p. 163.

Noverint universi quod ego Petrus Vitalis, procurator regius et feudorum in comitatibus Rossilionis et Ceritanie, sciens et attendens homines universitatis loci et vallis de Queroll, terre Ceritanie, absque licentia et permissu domini regis seu aliorum ab eo potestatem habentium recepisse ab aliquo tempore preterito citra ex aquis rivorum nevalium et aliorum fluminum ad rigandum eorum possessiones, quod licitum, ut asserebam eis, non erat, cum aque nevales et quorumcumque fluminum sint de regaliis dicti domini regis et nulli liceat absque ejus consensu et voluntate ex ipsis aquis possessiones rigare; et hac de causa intenderem procedere contra dictos homines, tam ad inhibendum eis dictas aquas quam alias juxta observantiam super hiis diutius observatam, licet pro parte dictorum hominum fuerit allegatum ipsos homines esse in possessione, a longo tempore citra, rigandi cum predictis aquis dictas eorum possessiones et in eorum possessione nullum impedimentum eis fieri debere. Tandem prefati homines, nolentes judicium ingredi pro premissis, tractarunt mecum de compositione et quod vellem eis remitere quascumque penas, si quas, occasione premissa, inciderunt, ac eis et eorum successoribus licentiam concedere recipiendi ex dictis aquis ad rigandum eorum possessiones. Ea propter ego idem procurator regius,

[1] El distingit arxiver de Perpinyá Mr. Marcel Robin, ha tingut la amabilitat de facilitar-me copia d'aquest document, la qual havent-me arrivat quan s'estava acabant el tiratge del present volum m'he apressat a aprofitar-la, podent incloure-li encara. Repeteixo aquí al meu bon amic l'expressió de mon sincer agraïment.

volens circa dictos homines me benigne habere, per me et meos in officio dicte procurationis successores, attenta dicta possessione pro parte dictorum hominum allegata et aliis attentis que circa hiis attendi possunt et debent, tenore presentis publici instrumenti absolvo, diffinio penitusque remito et libero omnes homines universitatis dicti loci et vallis predicte de Queroll et singulares ejusdem, absentes, et vos, Petrum Franch, de Portea, et Raymundum Rull, de Turri, consules dictorum loci et vallis de Queroll, presentes, pro vobis et dictis hominibus recipientibus, in posse notarii publici infrascripti nomine dictorum absentium et omnium illorum quorum interest ac potest vel poterit interesse legitime stipulantis et recipientis, ab omnibus et singulis penis peccuniariis in quibus vos et ipsi homines incurristis retro lapsis temporibus usque in presentem diem pretextu receptionis dictarum aquarum, a quibusvis penis et earum solutione vos et ipsi sitis quitii et inmunes usque nunc et perpetuo absoluti. Necnon concedo et plenam licentiam dono dictis hominibus jamdicte universitatis, presentibus et futuris, et vobis, dictis consulibus, pro vobis et ipsis recipientibus, in posse dicti notarii ut supra stipulantis et recipientis, quod, absque alicujus pene incursu, ipsi homines et vos et vestri semper de cetero possitis et valeatis, tosciens quosciens ipsi et vos volueritis, tam de die quam de nocte ac omni tempore, recipere et habere ex aquis quorumcumque rivorum, fluminum et fontium, tam nevalium quam non nevalium, et ex aliis aquis discurrentibus et perditis, exceptis ex aquis que discurrunt seu labentur per rechum regium, ad rigandum ortos, prata et alias quaslibet possessiones quos, quas et que ipsi et vos possidetis seu de cetero possidebitis in predicta valle de Queroll et ejus terminis, in illis vero ortis, pratis et aliis possessionibus qui et que tantum tenentur pro domino nostro rege,

et non alias; et in aliis possessionibus que non tenentur pro dicto domino rege, volumus extendi et habere locum dictam concessionem hinc ad festum sancti Johannis mensis junii proximi venturum et non ultra; possitisque vos et ipsi pro recipiendo ex dictis aquis in illis locis dictorum rivorum et fluminum ubi malueritis, tosciens quosciens volueritis, resclausas sive taparades facere et condere et dictas aquas ducere et labi facere per quemcumque locum volueritis, et eas inter vos dividere et partire, prout ipsis et vobis videbitur, sine tamen prejudicio cujuslibet alterius alieni. Hoc itaque facio et facere intendo predicto nomine totum, integriter ac generaliter, sicut melius, plenius et utilius dici, scribi, legi ac intelligi potest et poterit ad utilitatem et comodum vestri et dictorum hominum et vestrorum, promitens quo supra nomine vobis, dictis consulibus, pro vobis et dictis hominibus recipientibus ac notario jam dicto ut supra stipulanti et recipienti, quod nichil feci nec de cetero faciam aliquid quo minus predicta vobis et ipsis infringi possint seu etiam revocari; quinymo etiam promito quo supra nomine vobis, dictis consulibus, pro vobis et dictis hominibus et vestris recipientibus sub stipulatione dicti notarii, quod dictus dominus rex et sui successores et ego, nomine procuratorio ejusdem, et mei in dicta procuratione successores, faciente et faciemus vobis et dictis hominibus et vestris predictas absolutionem, diffinitionem et remissionem ac predicta que vobis concedimus bonas et bona habere et in pace tenere et possidere, ut superius dictum est, contra omnes personas, et tenebimur vobis et vestris de evictione premissorum, pro qua evictione et omnibus aliis et singulis supradictis attendendis, servandis et complendis, ut superius dicta sunt, obligo vobis et dictis hominibus et vestris in posse dicti notarii ut supra stipulantis, omnia bona et jura predicti domini regis presentia et futura. Confitens

et recognoscens, nomine jam dicto, vobis, dictis consulibus, me habuisse et recepisse a vobis, ratione premissa, viginti florenos auri de Aragonia, de quibus per paccatum me teneo et contentum, renuncians exceptioni dicte peccunie non numerate et non habite et doli. Et si amplius dicto domino regi aut michi, ejus nomine, competit seu competere potest ratione premissa, illud totum plus competens et competiturum vobis et dictis hominibus et vestris diffinio nomine dicti domini regis et penitus remito. Acta fuerunt hec et laudata in villa Podiiceritani, quintadecima die mensis novembris anno a Nativitate Domini M CCC XC quinto, presentibus testibus honorabili Ludivico Folqueti, licenciato in legibus, Johanne Raffart, scriptore domini regis, et Raymundo Morato, de Podioceritano, ac Raymundo Pastoris, notario, qui, predicta, requisitus, recepit.

INDEX

DOCUMENTS SOBRE LA VALLFERRERA

APÈNDIX

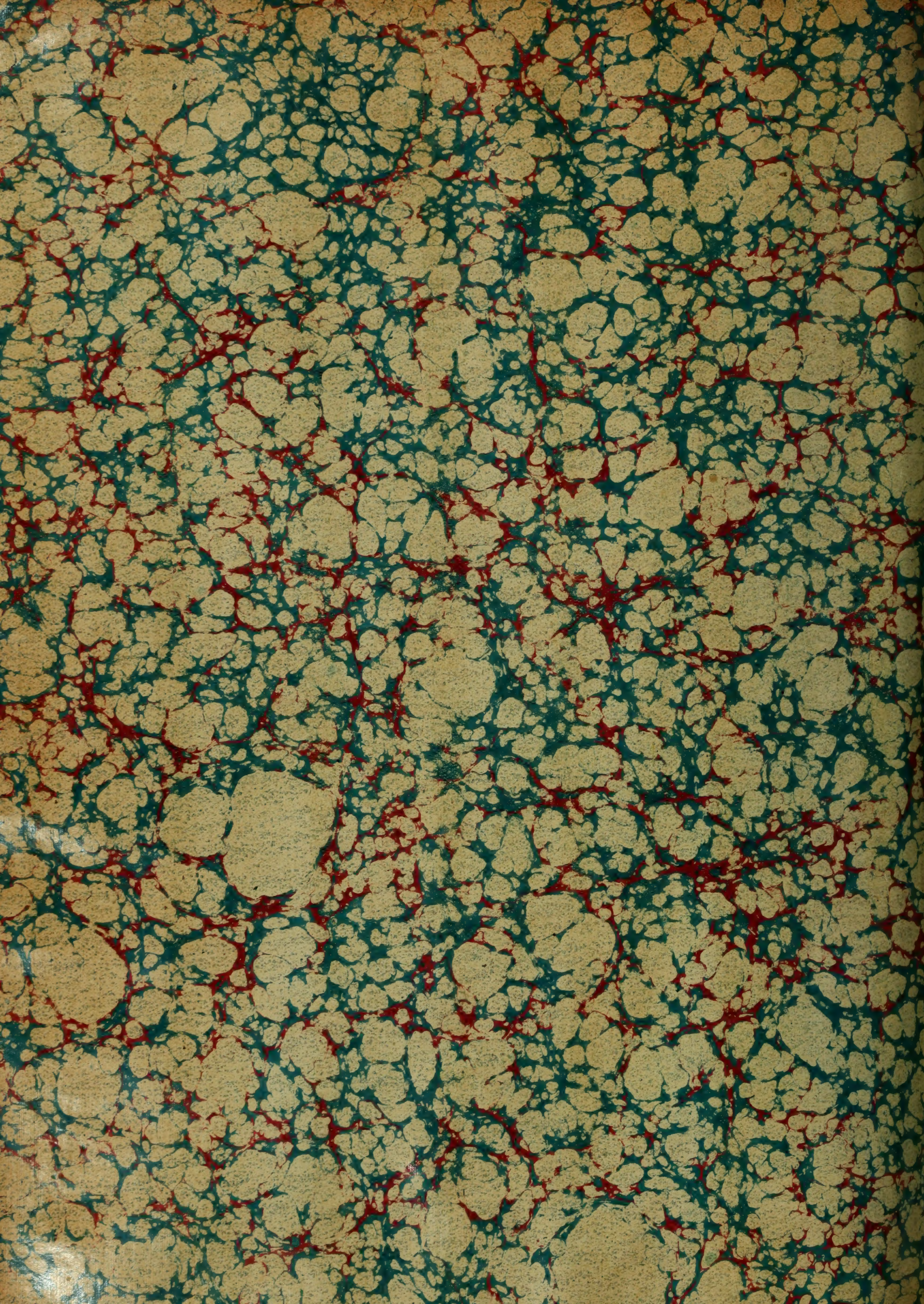

PRIVILEGIS DE LA VALL DE QUEROL

Pàgs.

APÈNDIX

Arc 2/3

DP
302.
.C65
P7

Privilegis i
ordinacions de les
Valls Pirenenques

Whitehill
v.2
IMS

PONTIFICAL INSTITUTE
OF MEDIAEVAL STUDIES
59 QUEEN'S PARK
TORONTO 5, CANADA